

Emil Constantinescu

**păcatul
originar,
sacrificiul
fondator**

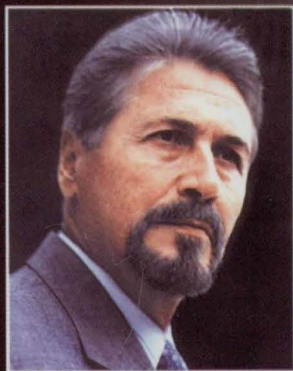
I

REVOLUȚIA DIN '89

așa cum a fost

MINERVA

Cărți de același autor

Din seria

Timpul dărâmării, timpul zidirii

- Cele două fețe ale zidului
- Pietre de încercare
- Lumea în care trăim
- Cărțile schimbării

Cărți din domeniul geologiei

- Mineralogy in the System of Earth Sciences
- Mineralogeneza skarnelor de la Sasca Montana
- Determinarea mineralelor opace și transparente
- Mineralogie. Tratat
- Principii de clasificare și sistematizare a mineralelor
- Minereuri rare
- Mineralogie determinativă
- Proprietățile fizice și chimismul mineralelor
- Metode de analiză fizică a mineralelor și rocilor
- Cristalografie - Mineralogie

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CONSTANTINESCU, EMIL**

**Păcatul originar, sacrificiul fondator : Revoluția
din decembrie '89 așa cum a fost / Emil Constantinescu.**

- București : Minerva, 2009

ISBN 978-973-21-0990-8

008(4)

*Volum publicat cu sprijinul Institutului
de Investigare a Crimelor Comunismului*

MINERVA S.A.

Redacția și sediul social:

Bd. Metalurgiei nr. 32-44, cod 041833, sector 4, București

O.P. 82 C.P. 38

Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09

www.edituraminerva.ro

Tipărit la MEGApres holdings S.A.

PĂCATUL ORIGINAR, SACRIFICIUL FONDATOR

REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE '89
așa cum a fost

vol. I

EMIL CONSTANTINESCU

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI 2009

Copertă: Victoria Argint

Redactor: Pavel Perfil, Ana Munteanu

DTP: Carmen Diana Mateescu

*Martirilor și luptătorilor
din revoluția anticomunistă română*

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	9
<i>Revoluția din '89 așa cum a fost</i>	15
<i>Introducere</i>	17
PARTEA I PREZENTAREA FAPTELOR	21
Preliminariile revoluția din decembrie	23
Demonstrație blocată la Iași	31
Revoluția de la Timișoara	38
Victoria revoluției la Timișoara	122
Revolta și represiunea în alte orașe din țară	125
Începutul revoltei la București	161
Represiunea în București: Piața Romană, Piața Universității	198
Revolta populară în București	213
Revolta populară în țară	230
Victoria revoltei populare în București și în țară	245
Vid de putere în stat	249
Ocuparea sediilor puterii comuniste	249
Armata preia puterea	258
Instaurarea regimului militar și predarea puterii politice	266
Diversiunea „Teroriștii“ în București și în țară	274
Arestarea, condamnarea și executarea lui Nicolae Ceaușescu	276
Victimele diversiunilor	280
INSTALAREA PUTERII NEOCOMUNISTE ȘI PRIMELE NUCLEE ALE OPOZIȚIEI DEMOCRATICE	287

<i>PARTEA A II-A „DOSARUL REVOLUȚIEI“</i>	393
Condamnări pentru genocid	395
Procesul membrilor CPEX	399
Anularea condamnărilor pentru genocid	403
„Lotul Timișoara“	405
Dosarul „Calea Lipovei“	414
Alte procese la Timișoara	415
Sibiu: achitări pe bandă	418
Trimiteri în judecată în perioada 1997-2000	421
„Lotul Cluj“	426
București: condamnări în „Lotul Otopeni“	432
REMEMBER	434
 <i>Bibliografie</i>	 436

CUVÂNT ÎNAINTE

Revoluția din decembrie '89: Păcatul originar, sacrificiul fondator este prima carte dintr-o serie de șapte volume dedicate ultimelor două decenii din istoria României. Titlurile provizorii ale celorlalte volume sunt: **Mineriadele**: Fața violentă a postcomunismului 1990-1999; **Democrația**: De la naștere la majorat 1990-2007; **Țara ca o pradă**: Calca românească spre capitalism 1990-2007; **Prețul schimbării**: Administrația Constantinescu 1996-2000; **De la țara-problemă la model regional**: Politica externă 1996-2000; **Adevărul despre minciună**: Manipularea opiniei publice 1989-2009.

Sunt necesare aceste cărți astăzi, într-o Românie membră a Uniunii Europene și a NATO, care a înregistrat zece ani de creștere economică și se confruntă astăzi cu efectele crizei financiare mondiale? Nu e momentul să întoarcem paginile însângerate ale Revoluției din decembrie '89 și pe cele controversate ale tranziției

post-comuniste pentru a ne ocupa de un prezent și mai ales de un viitor care se anunță neliniștitor? Sunt de acord și chiar mă preocupă conturarea unei viziuni, a unei strategii pe termen lung pentru progresul României, dar cred că înainte de a întoarce paginile istoriei recente trebuie să le citim cu atenție. Pentru că vremurile grele cer o solidaritate socială și națională care nu poate fi clădită pe minciună. Realitatea existenței instituțiilor democratice nu poate ascunde lipsa de încredere în cei care le reprezintă. Performanțele economice nu pot ascunde corupția. Stabilitatea politică nu poate ascunde lipsa unor ideologii bazate pe idealuri politice care separă partidele de grupurile de interese. Stabilitatea socială nu poate ascunde lipsa de demnitate a celor care acceptă să fie cumpărați sau mituiți la un preț derizoriu. Și nici realitatea unei profunde crize morale generate de confuzia valorilor și de o lipsă a respectului de sine. Toate acestea își au originea, după părerea mea, în lipsa de curaj întru asumarea unui trecut pe care nu-l putem schimba, dar pe care, dacă îl înțelegem, îl putem folosi pentru a evita erorile și a construi un viitor mai bun.

Mi-am asumat scrierea acestor cărți din mai multe motive. Pentru că, printr-un joc al destinului, am avut acces direct la documente esențiale. Pentru că am avut ocazia să fiu în contact direct cu mari actori ai jocului politic european și mondial. Pentru că, prin același joc al destinului, m-am aflat în miezul unor evenimente care au hotărât cursul istoriei ultimelor două decenii. Dar mai ales pentru că pot să spun fără ezitare lucrurile pe care le-am trăit și pe care le-am aflat, să public informații corecte și documente despre persoane în viață care ocupă poziții-cheie în politica, în administrația și în economia României. Pot face acest lucru pentru că nu pot fi șantajat cu nimic din trecutul meu. Și nu pot fi cumpărat cu niciun fel de avantaj pentru prezent sau viitor.

O pot face înfruntând pe cei care dirijează opinia publică, pentru că nu mă preocupă nici voturile, nici ratingurile la televiziune care dau notorietate și apoi, prin confuzie, aduc popularitate și încredere.

„Cunoașteți adevărul și adevărul vă va face liberi“, ne-a învățat Mântuitorul. Experiența regimului totalitar ne-a dovedit că trebuie să fii cu adevărat liber în sinea ta, ca să poți spune adevărul deschis, tuturor, ceea ce rămâne valabil și acum, când trăim în democrație și libertate constituțională.

Până unde trebuie spus adevărul? Până la capăt. Pentru că, așa cum a scris cunoscutul disident sovietic Vassili Grossman, în cartea sa *Viață și destin*: „Adevărul este unul singur. Nu există două adevăruri. E greu să trăiești fără adevăr sau cu frânturi, cu o fărâmă de adevăr, cu un adevăr ciuntit, amputat. Numai o parte a adevărului nu reprezintă adevărul“.

De ce scriu abia acum despre aceste adevăruri? Pentru că acum a venit timpul. În 1989-1996 m-am aflat în stradă pentru a protesta împotriva comunismului și a neocomunismului travestit în democrație. Mi-am consacrat timpul, împreună cu cercurile intelectuale democractice, construirii unui program politic și moral radical pentru România, ca o alternativă necesară la o reformă de tip gorbaciovist sau la un stat oligarhic, pseudo-democratic și pseudo-capitalist. A fost o perioadă dură, care nu a lăsat timp reflecției, ci doar acțiunii.

În cei patru ani ai mandatului meu de președinte al României (1996-2000), m-am străduit să fiu un garant al respectării legilor, al separației puterilor în stat și al bunei funcționări a instituțiilor publice și m-am considerat îndatorat să iau numai acele decizii care corespundeau interesului național. Sub presiunea unor evenimente dramatice, nu am găsit atunci răgazul de a cerceta în profunzime cauzele unor situații mai vechi sau recente, care puneau în pericol

pacea, suveranitatea, stabilitatea politică, socială și economică a țării, pentru că am fost obligat să mă concentrez pe găsirea unor soluții care nu puteau întârzia. Am stăruit să crez condițiile pentru ca juriști, istorici, politologi, sociologi, jurnaliști să poată cerceta aceste cauze folosind cadrul democratic instaurat în cei patru ani în care am condus România. Cei mai mulți s-au eschivat. Unii, mai puțini, au făcut-o cu demnitate profesională și morală.

După terminarea mandatului, m-am străduit – e drept, fără prea mare succes – să mă opun, în zona civică și politică, manipulărilor intelectuale care au deformat realitatea ultimelor două decenii în funcție de interesele unor grupuri și persoane provenite din fosta Securitate, din nomenclatura PCR și ale acoliților lor. S-a dovedit că am avut dreptate când am susținut că nu am fost învins de Securitatea „din serviciile de informații sau din instituțiile statului“, ci – așa cum arată textul declarației mele din 1999 – de cei din afara administrației care, acaparând mijloace de comunicare și folosind libertățile democratice, au putut distorsiona faptele, înlocuind cu nerușinare adevărul prin minciună. Blocat ani la rând în afara zonei comunicării publice, am ales calea editării acestor cărți, cu speranța că ele își vor găsi cititorii de bună-credință.

Astăzi, liber de exigențele unei poziții oficiale, sunt dator să spun oamenilor, care își doresc adevărul, tot ceea ce știu. Adevărul despre România anilor 1989-2009 este o mărturie despre suferința și umilințele unor oameni zdrobiți de evenimentele acestor ani, despre crimele, rapacitatea și aroganța celor care au profitat de ele, dar și despre cei care au crezut într-un viitor necomunist și european al României, au luptat pentru el și au reușit să-l impună chiar și aceluia care nu l-au dorit. Îmi dau seama că informațiile și

mai ales probele obținute desenează un tablou al unei realități pe care am trăit-o fără ca, de cele mai multe ori, să o înțelegem.

Nu am pretenția că sunt deținătorul unui adevăr politic, juridic sau istoric incontestabil și sunt gata să discut și să accept orice documente, fapte sau mărturii care pot lumina mai bine sau chiar altfel realitatea. Educația mea științifică și religioasă m-a ajutat să cercetez faptele în mod obiectiv, eliberat de ură sau intoleranță. Recunosc însă o anume încrâncenare în ceea ce am scris venită din durerea unui om care a trăit în miezul evenimentelor și se simte lovit de acceptarea cinică a crimelor, abuzurilor, corupției și minciunii sau de indiferența la fel de cinică cu care sunt încă privite de către o mare parte a societății românești.

Conspirația tăcerii și a minciunii, care a sugrumat istoria adevărată a ultimelor decenii și nu numai, are temeiuri mult mai adânci decât teama de pedeapsă a celor care au comis crime și abuzuri sau au profitat de ele. Ele nu se explică nici prin interesul material personal sau de grup al celor care au furat sau au beneficiat de jaful avuției naționale. Sunt resorturi mult mai adânci, care vin din psihologia individuală, din mentalul colectiv. Ele merg de la acceptarea cu ușurință a unor falsuri evidente, care pot înjosi viața cuiva, până la contestarea unor dovezi clare, care pot înălța demnitatea cuiva, de la plăcerea inventării minciunilor până la acceptarea perversă de a fi mințit frumos. În acest sens, restituirea adevărului istoric va fi o reparație adusă demnității naționale reprezentate de o majoritate tăcută care trăiește onest, cu conștiința respectului de sine.

Am scris aceste cărți de pe poziția victimelor mințite sau speriate, care nu-și cunosc sau nu-și pot apăra drepturile. Le-am scris de pe poziția milioaneilor de români cinstiți care cred în adevăr, în dreptate și în demnitate.

Cele șapte cărți din seria *Adevărul despre România* sunt adresate în primul rând celor care nu mai doresc ca ei și copiii lor să trăiască în minciună. Ele îi vizcăză însă și pe cei care, dimpotrivă, au ales să trăiască în minciună, pentru ca nici ei să nu mai poată să spună: *N-am știut*.

REVOLUȚIA DIN '89 AȘA CUM A FOST

Vol. I

INTRODUCERE

La douăzeci de ani de la revoluția din 1989, o mare parte a societății românești continuă să-și pună aceleași întrebări ca în urmă cu două decenii: „A fost o revoluție sau o lovitură de stat?“, „Cine a tras în noi în 21-22?“ și mai ales obsedantul „Vom afla vreodată adevărul despre revoluție?“

Pentru a răspunde corect la aceste întrebări am considerat necesară separarea descrierii evenimentelor și a faptelor (comise de diferite persoane) de interpretările diferite pe care acestea le pot primi în funcție de judecățile sau prejudecățile celor care vorbesc și seriu despre ele. Din acest motiv am împărțit această carte în două volume: **Revoluția din '89 așa cum a fost și Trepte spre adevăr.**

Primul volum, **Revoluția din '89 așa cum a fost**, este dedicat descrierii faptelor. Am încercat să merg mai departe de folosirea unor termeni generici, Armată, Securitate, nomenclatură PCR, teroriști, muncitori, studenți, tineret, prezentând cât mai multe cazuri concrete în care o persoană cu identitate binecunoscută (nume,

prenume, profesie, vârstă) aflată într-un loc bine stabilit (oraș, stradă, piață, clădire) la o dată precisă (lună, zi, oră) a întreprins o anumite acțiune dovedită prin înregistrare vizuală sau audio), autoasumată sau probată cu martori. Pentru a duce la bun sfârșit această tentativă am încercat să respect rigorile istoriei recente sau imediate:

- Utilizarea mai multor surse de informații în cazul unor situații controversate.

- Sistematizarea și ierarhizarea surselor de informații: documente oficiale ale Președinției, Guvernului devenite publice (publicate în Monitorul Oficial) sau cu circuit intern: stenograme ale ședințelor comisiilor parlamentare de cercetare a evenimentelor; documente ale fostelor organe de partid, stenograme ale ședințelor Comitetului Central al PCR, autentice sau reconstituite; jurnalele de luptă ale Armatei, autentice, rescrise sau modificate ulterior.

- Sistematizarea bibliografiei extrem de numeroase asupra revoluției, prin gruparea în categorii diferite a cărților și articolelor scrise de protagoniștii evenimentelor, de victime sau de martorii acestora, separate, la rândul lor, de cele realizate de analiști, comentatori sau cercetători care nu au luat parte în mod direct la evenimente. Examinarea critică a surselor bibliografice prin confruntarea a cât mai multe puncte de vedere.

- Folosirea interviurilor de cercetare sau de istorie orală mai ales pentru a pune întrebări directe și tranșante unor persoane din țară și străinătate care au jucat un rol important în desfășurarea evenimentelor și care au acceptat să-mi răspundă.

- În partea a doua a volumului I am prezentat o sinteză a activității Justiției pentru descoperirea și sancționarea autorilor acțiunilor infracționale legate de evenimentele produse în timpul revoluției din decembrie 1989.

Atenția privilegiată pe care am acordat-o adevărului stabilit prin Justiție atât în volumul I, cât și în volumul II pleacă de la ideea că adevărul obținut prin cercetarea judecătorească în contradictoriu a faptelor este oarecum echivalent, pentru aria activității umane, cu adevărul din științele naturii obținut prin experiment și calcule matematice. Pentru că, în procesul penal, într-un stat de drept, se asigură o confruntare, organizată după reguli între datele obținute prin anchete polițienești și judiciare, probe materiale, reconstituiri, pe de o parte, și declarațiile inculpatului, ale martorilor propuși în apărare și pledoariile avocaților acestuia. Hotărârile judecătorești dintr-o primă instanță sunt supuse unor căi de atac ordinare, dar și extraordinare, inclusiv revizuirii, dacă apar probe noi.

Chiar dacă anchetele sau procesele penale sunt întrerupte sau închise din cauza bolii sau decesului celui implicat, valoarea lor pentru aflarea adevărului nu se diminuează. După cum nici întreruperea sau încetarea urmăririi penale sau a procesului în instanță din motive procedurale sau determinate de incompetență ori neglijență în aplicarea procedurilor penale, de prescripția răspunderii penale, de amnistierea infracțiunii sau de grațierea pedepsei nu modifică semnificația cercetărilor efectuate. Această focalizare asupra **Dosarului Revoluției** a fost necesară datorită faptului că ceea ce numim Revoluția română din decembrie a inclus acțiuni represive care au dus la uciderea, rănirea gravă, lipsirea ilegală de libertate și maltratarea cu cruzime a unor persoane reprezentând infracțiuni prevăzute și pedepsite de legea penală.

Volumul II, **Trepte spre adevăr**, încearcă să ofere o explicație pentru evenimentele tragice din decembrie 1989. Am încercat să obțin un răspuns prin:

– Definirea cât mai exactă a noțiunilor: revoluție, revoltă populară, lovitură de stat, lovitură de palat, puci, complot (conspirație), responsabilitate politică, juridică (penală) sau morală.

– Examinarea contextului spațio-temporal pentru că un eveniment poate avea un sens complet diferit în împrejurări diferite. Cronologia celor trei ani care au schimbat lumea (1989-1991) ne arată că pe ansamblul fostului imperiu sovietic ceea ce putea fi o reformă îndrăzneță în 1988 devenea un gest nesemnificativ de cedare sub presiune la sfârșitul anului 1989 sau în 1990.

– Urmărirea traseului principalilor actori ai proceselor revoluționare din decembrie 1989 înainte de revoluție, în timpul ei și în cei 20 de ani care au urmat.

Celor care îmi pot reproșa pe bună dreptate o abordare schematizată le răspund că ea este rezultatul eforturilor de a înțelege în primul rând eu însumi conexiunile evenimentelor din 1989 într-o lume în care am fost direct implicat.

Așa cum este construită, această carte a revoluției române este un întreg și trebuie citită ca atare. Preluarea numai a unor pasaje scoase din context – cum s-a întâmplat cu o parte a lucrărilor mele publicate anterior – nu poate conduce decât la inflamarea fără rost a ego-ului unor persoane ori la utilizarea acestor fragmente pentru a crea disensiuni sau manipulări. Aceasta nu ar face decât să blocheze calea spre un adevăr complex pe care această carte dorește cu bună-credință să pășească.

PARTEA I

PREZENTAREA FAPTELOR

Filmul evenimentelor din decembrie 1989 este realizat pe baza jurnalului de luptă al unităților militare, a declarațiilor celor interogați de organele de anchetă judiciară, a datelor deținute de serviciile de informații, înregistrărilor video și audio, memoriilor publicate sau manuscrise, confesiunilor pe care mulți dintre participanții sau martorii menționați nominal mi le-au făcut personal, precum și a observațiilor proprii ale autorului implicat direct în aceste evenimente

PRELIMINARII

LA REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE

1989, din iarnă până în iarnă

ianuarie

Un grup de ziaariști – Petre Mihai Băcanu, Anton Uncu, Mihai Creangă, Ștefan Niculescu Maier și maistrul tipograf Alexandru Chivoiu – sunt arestați pentru tentativa de a tipări o ediție clandestină a ziarului *România liberă*.

februarie

Un grup de foști deținuți politici de la Aiud – Ion Năstăsescu, Ion Bugar, Radu Filipescu, Marin Iancu – lansează un *Apel la rezistența anticomunistă*, anunțând crearea *Sindicatului Libertatea*.

2 martie

Liviu Babeș își dă foc pe pârția de la *Poiana Brașov*, în semn de protest împotriva dictaturii comuniste, după exemplul studentului ceh Jan Palach care, în 1968, în semn de protest față de invazia sovietică, își dăduse foc la Praga, fiind comemorat în ianuarie 1989 de o mulțime de peste 100.000 de persoane.

10 martie

BBC face cunoscută *Scrisoarea deschisă* prin care șase foști demnitari ai PCR (Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pârvulescu, Grigore Răceanu, Silviu Brucan) îi reproșează lui Nicolae Ceaușescu că a discreditat ideile socialismului; că, prin politica pe care a dus-o, a izolat România pe plan internațional; că nu respectă prevederile *Actului final de la Helsinki* din 1 august 1975 privind drepturile omului și nici pe cele ale *Constituției române*. Semnatarii *Scrisorii* evidențiază consecințele negative ale politicii de *sistematizare a satelor*, interdicția pentru cetățenii români de a comunica cu cei străini, acțiunile represive ale Securității, nerespectarea secretului corespondenței, construirea unui grandios centru civic în Capitală, politica agricolă, asimilarea forțată a germanilor, ungarilor și evreilor, obligați să emigreze. În situația în care se renunță la politica de sistematizare, se oprește exportul de alimente și se trece la respectarea drepturilor cetățenilor, cei șase semnatari își arată disponibilitatea de a participa „într-un spirit constructiv, la un dialog cu guvernul cu privire la căile și mijloacele de a depăși prezentul impas”. Semnatarii *Scrisorii* vor fi puși sub supraveghere la domiciliu.

17 martie

Liberation publică un interviu cu Mircea Dinescu, în care poetul condamnă regimul comunist din România abordând, într-o formă ironică, multiple realități tragice cu care se confruntau românii.

Poetul Dan Deșliu îi trimite o scrisoare lui Nicolae Ceaușescu, criticându-l dur pentru încălcarea Constituției, a

dreptului de proprietate privată și pentru frica de represalii pe care a inoculat-o populației.

5 aprilie

La emisiunea în limba română a postului de radio *Vocea Americii* este relatată situația critică a poetului Dan Deșliu, aflat în greva foamei.

9 aprilie

Printr-o scrisoare adresată președintelui Uniunii Scriitorilor, Dumitru Radu Popescu, șapte scriitori români își declară sprijinul față de *Mircea Dinescu*, ca urmare a demiterii acestuia din redacția săptămânalului *România literară*, editat de această Uniune.

aprilie

Geo Bogza, Ștefan Augustin Doinaș, Dan Hăulică, Octavian Paler, Andrei Pleșu, Alexandru Paleologu, Mihai Șora trimit o Scrisoare președintelui Uniunii Scriitorilor prin care iau apărarea colegilor lor, supravegheați „la vedere“ de Securitate.

mai

Conferință organizată de asociația Village Roumaine-Suisse în Aula Universității din Geneva cu participarea unor personalități din exil, dr. Ion Vianu, Marie France Ionesco, dr. Theodor Orășanu și a ziaristului elvețian Darius Rochebin, pentru a atrage atenția asupra demolării bisericilor și a planurilor de distrugere a satelor românești.

2 iunie

Agencia *France Presse* dă publicității scrisoarea *Doinei Cornea* prin care cunoscuta opozantă anticomunistă protestează față de politica promovată de autoritățile române prin demolarea bisericilor și sistematizarea satelor, cerând totodată ridicarea sancțiunilor date împotriva scriitorilor Ana Blandiana, Dan Deșliu, Mircea Dinescu, Andrei Pleșu.

iulie

Membrii organizației *România Liberă*¹, condusă de Gheorghe Manea, tehnician chimist din Ploiești, tipăresc la Budapesta manifeste împotriva lui Nicolae Ceaușescu, pe care le introduc în țară și scriu lozinci anticomuniste pe banchetele vagoanelor trenurilor venite din România. Colonelul Gheorghe Rațiu, șeful Direcției I-a a Securității, trimite peste 60 de agenți români în Ungaria pentru a-i supraveghea.²

24 iulie

Prin televiziunea ungară este difuzat un interviu cu pastorul reformat Laszlo Tökes care critică planurile de sistematizare a satelor și distrugerea, prin aceasta, a unor simboluri culturale ale minorității maghiare din România.

¹ Organizația *România liberă* a fost constituită în 1987 de românii fugiți din țară cărora nu li s-a permis să intre în Austria și a fost condusă inițial de Marin Roșca, economist din Timișoara.

² Declarația colonelului Gheorghe Rațiu în fața Comisiei Senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, la audierea sa, în 16 februarie 1994.

3 august

Televiziunea *maghiară* transmite un interviu al regelui Mihai I prin care acesta critică situația dramatică a românilor din țară.

octombrie

Scriitorul ieșcan Dan Petrescu anunță că intră în greva foamei în semn de protest față de realegerea lui Nicolae Ceaușescu în fruntea Partidului Comunist Român pe care acesta îl conducea de 25 de ani. Radio *Europa liberă* transmite un interviu cu Dan Petrescu. Scriitorul este reținut în arestul MI. Zece intelectuali din Iași și București semnează un protest. Li se alătură Doina Cornea. Dan Petrescu este eliberat, dar i se impune obligația de a nu părăsi Iașiul.

30 octombrie

Pe baza unui document elaborat de Dumitru Mazilu, raportor pentru România al Centrului pentru Drepturile Omului de pe lângă Oficiul ONU de la Geneva, acesta transmite Ministerului român de Externe o *Notă* în care figurau 131 cazuri de încălcare a drepturilor omului în România, inclusiv prin măsurile luate împotriva opozițiilor politici Gabriel Andreescu, Petre Mihai Băcanu, Ana Blandiana, Andrei Pleșu, Doina Cornea, Radu Filipescu. Dumitru Mazilu este pus sub urmărire de către Securitate.

1-10 noiembrie

În mai multe puncte din București – Piața Amzei, Gara de Nord, Piața Matache, Calea Dorobanți este împrăștiat, printr-un mecanism ingenios, numărul 11 al ziarului *Luneta*, publicație-

manifest editată de Frontul Democrat Român. Autorul acțiunii este chiar inventatorul mecanismului, tipograful Valentin Hurduc, angajat la Casa Scântei.¹

13 noiembrie

Aflat la Oxford, Petru Creția scrie un articol pentru BBC, intitulat *Sfârșit de veac în România*, exprimându-și convingerea că a sosit momentul de sfârșit și pentru dictatura comunistă din țara românească: „Marea criză a speciei care și-a găsit expresia în hitlerism, stalinism și marxism stă acum să treacă, oricât s-ar îndârji să mai dăinuie (...) crâncena lor moștenire.“

15 noiembrie

La Timișoara, după ce urmăresc la televizor victoria României la fotbal împotriva Danemarcei, suporterii sărbătoresc în Piața Operei. Din mulțime se desprind circa 1.500 de tineri studenți, muncitori, elevi, care se deplasează în coloană până în fața Județencii de partid și de acolo spre căminele studențești, strigând: *Libertate! Brașovul, Brașovul! și Gorbaciov, Gorbaciov!*

La Budapesta, la ora 18:00, în fața Ambasadei române, Federația Tinerilor Democrați (FIDESZ) comemorează reprimarea revoltei muncitorilor brașoveni din 1987 printr-o demonstrație de protest față de situația din România, cu participarea a circa 400 de

¹ Valentin Hurduc este cel care în aprilie 1987, la ora 05:40 dimineața, a dat foc noului „Arc de Triumf” ridicat la intrarea în Complexul Expozițional din Piața Scântei pentru proslăvirea „Epocii Nicolae Ceaușescu”. Și tot el, în 4 decembrie 1987, tot la 05:40 dimineața, a incendiat statuia lui Lenin din Piața Scântei.

persoane, printre care și români, care poartă torțe și lumânări aprinse. Câțiva demonstrați intră în greva foamei.

16 noiembrie

În fața Ambasadei române din Praga, un grup de membri ai Partidului Radical European protestează față de violarea drepturilor omului în România.

20 noiembrie

La Uzina Mecanică din Timișoara, cea mai mare întreprindere din oraș, peste 10.000 de angajați protestează față de realegerea lui Ceaușescu la al XIV-lea Congres al PCR. Când muncitorii încearcă să iasă din fabrică și să pornească spre centrul orașului, ușile uzinei sunt blocate cu electrozi și cu șuruburi, iar porțile sunt păzite de secretarii de partid. Sunt arestați zeci de muncitori, în frunte cu liderul lor, tânărul maistru Sabin Poenar. Evenimentul nu este raportat la București.

23 noiembrie

La Berlin, în ziua în care Nicolae Ceaușescu este reales de Congresul al XIV-lea al PCR, Doru Braia scrie pe Zidul Berlinului, pe o distanță de 25 m, cu litere negre, mari de 2 m, *Nu uitați România!* Sute de tineri aprind lumânări pentru România.

27 noiembrie

Nadia Comăneeci, celebra gimnastă română, părăsește clandestin România.

10 decembrie

Liga anticomunistă română, una dintre organizațiile românilor refugiați în Ungaria, dă publicității, cu prilejul zilei internaționale a drepturilor omului, un apel în care îi cheamă pe toți românii, precum și întreaga opinie internațională, să condamne nerespectarea drepturilor omului în România. Apelul este difuzat de Mircea Carp la postul de radio *Europa Liberă*.

10-11 decembrie

Pe străzile Timișoarei, persoane neidentificate împrăștie manifeste cu conținut anticeaușist: „*Jos dictatura!*“, „*Jos tirania ceaușistă!*“, „*Moarte dictatorului!*“.

DEMONSTRAȚIE BLOCATĂ LA IAȘI

11-14 decembrie

La sfârșitul lunii noiembrie, pe zidurile mai multor imobile din Iași apar înscrisuri graffiti: *Jos comunismul!*

Ștefan Prutianu, cercetător la **Institutul de Cercetări Științifice** de pe lângă **Combinatul de Utilaj Greu (CUG)**, inițiază constituirea la Iași a unei organizații politice anticomuniste. El îl contactează pe Cassian M. Spiridon, cercetător la același institut. În grup sunt cooptați poezii Aurel Ștefanachi și Nicolae Panaite. Se hotărăște constituirea, la 27 noiembrie, a Frontului Popular Român (FPR) și organizarea unei demonstrații anticomuniste în centrul municipiului Iași. Se convine ca fiecare membru al FPR să contacteze trei persoane de încredere. La fel vor proceda și noii membri ai Frontului, inginerii Vasile Vicol, Ionel Săcăleanu și Georgel Morariu, avocatul Valentin Odobescu, frații Emilian și Dan Stoica.

Spre deosebire de grupul protestatar al scriitorilor anticomuniști Dan Petrescu¹, Liviu Cangiolopol, Liviu Antonesei, nucleul de la CUG militează pentru o mișcare cât mai largă, inclusiv

***Frontul
Popular
Român***

¹ Arestat pentru protestul său împotriva realegerii lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea al PCR.

în mediul muncitoresc. Sunt contactați Titi Iacob, muncitor – rectificator la **Uzinele Nicolina** și, prin acesta, inginerul Petrică Dușe de la aceeași întreprindere.

10 decembrie

Jos comunismul!

Liderii Frontului Popular Român decid ca în Piața Unirii să aibă loc o demonstrație, urmând ca participanților să le vorbească Ștefan Prutianu, Titi Iacob și Cassian M. Spiridon, fiecare pe anumite probleme – economice, sociale și, respectiv, culturale.

Peste 2000 de manifeste confecționate prin stampilare convoacă ieșenii la **demonstrația din Piața Unirii, 14 decembrie, ora 16:00**.

Alte manifeste: *Jos Ceaușescu! Jos comunismul!* sunt scrise de mână și lansate în mers, din trenul personal Iași – Nicolina.

„Fluturași“ de la studenți

Trei foști colegi de liceu, acum studenți la Iași, au o inițiativă similară. Marius scrie câteva zeci de „fluturași“ prin care cheamă românii să vină în 10 decembrie, la ora 16:00, în Piața Unirii. El împarte câte 20 de bucăți colegului Iulian Chifu¹, de la Facultatea de Matematică, și prietenului său Petrică, de la Politehnică. Cei trei răspândesc manifestele în cartierul Tătărași-Nicolina.

¹ Iulian Chifu: „Pleca tramvaiul din stație foarte aglomerat, mă urcam printre ultimii, apuca să facă trei stații și eu dădeam drumul la foi. Vântul le răspânda (...). Cf. Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. IV (1), Ed. RAO, București, 2004, p. 238.

13 decembrie

În paralel și fără ca liderii Frontului Popular Român să-i cunoască conținutul, este difuzată o *Chemare către toți românii* cu semnătura *Frontul de Salvare Națională (FSN)* (în primele 50 de exemplare) care este apoi ștearsă și înlocuită cu Frontul Popular Român (FPR). Ea îndeamnă: „Să punem capăt foamei, frigului, fricii și întunericului (...). Să punem capăt terorii dezlănțuite de dictatură (...), să ne eliberăm de cel mai odios jug pe care l-a avut vreodată țara noastră (...)“. Cetățenii sunt chemați (intenționat sau dintr-o eroare oricum inexplicabilă) „sâmbătă, **16 decembrie, ora 18:00**, la o demonstrație de protest într-o **tăcere deplină**, în Piața Unirii“. Se precizează că demonstrația va fi reluată în 23 decembrie, și se va încheia în 30 decembrie când „vom cere înlăturarea de la conducerea statului a lui Ceaușescu și a familiei sale“. Se solicită ca „Armata, Miliția și Securitatea (...) să sprijine acțiunea (...)“.¹

Afișe care cheamă la o demonstrație a tăcerii sâmbătă, 16 decembrie, își fac apariția pe ziduri, în complexul studentesc.

***Chemarea
(FSN) FPR***

¹ Cassian Maria Spiridon, în volumul *Iași, 14 decembrie 1989. Începutul Revoluției Române*. Editura Timpul, Iași, 1994, atribuie fraților Stoica atât cele două semnături (FSN, FPR), cât și data eronată a convocării la manifestație, 16 decembrie, ora 18:00 (adică seara, după lăsarea întunericului), în loc de 14 decembrie, ora 16:00 (cum stabiliseră liderii FPR).

Securitatea acționează

Întrucât unii lideri și aderenți la mișcarea anticomunistă a FPR erau urmăriți de mai mult timp de Securitate, aceasta ia măsuri de împiedicare a demonstrației atât pe plan local, cât și de la centru. Generalul Victor Neculicioiu, șeful UM 0110 („anti-KGB“) din Departamentul Securității Statului, condus de generalul Iulian Vlad, este trimis la Iași „cu o echipă care (...) să vadă implicarea rușilor în ceea ce însemna că vor să facă ăia acolo“.¹

Informat de Securitate, Nicolae Ceaușescu îl va trimite la Iași pe generalul (r) Constantin Olteanu, secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Român (CC al PCR), membru al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România (RSR) și, după unele mărturii, și un pluton de trăgători de elită.

Dinamoviștii judocani

În Hotelul *Unirea*, situat exact în Piața Unirii, sunt cazați peste 100 din cei 300 de sportivi sosiți la Iași pentru așa-numita *Dinamoviadă de judo*, organizată sub auspiciile Ministerului de Interne, care tutelează și stipendiază echipele sportive *Dinamo* din toată țara, fie ele de volei, fotbal sau judo. Prezența lor în oraș îi intimidează pe ieșeni, care își transmit, confidențial, că ar fi vorba în realitate de luptători

¹ Declarația generalului Victor Neculicioiu în cadrul audierii sale la prima Comisie senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

și trăgători din trupele speciale ale Securității și/sau ale Armatei.¹

În Hotelul *Unirea* sunt cazați și 176 de turiști sovietici din orașele Odessa și Nikolaev.²

14 decembrie

Ora 03:00 Forțele de ordine intră în dispozitiv în Piața Unirii. Milițieni și luptători din Gărzile Patriotice blochează străzile de acces spre Piață.

Ora 04:00 Securiștii ridică câteva sute de pachete cu manifeste plasate la un complex studentesc în timpul nopții.

Ora 05:00 Muncitorii care se îndreaptă spre unitățile industriale cu program de lucru de la ora 06:00 descoperă că stația de tramvai din Piața Unirii a fost mutată pe o stradă lăturalnică.

Ora 06:30 Cassian Maria Spiridon și Ștefan Prutianu vin în secțiile Combinatului de Utilaj Greu pentru a le confirma muncitorilor că manifestația va avea loc la ora 16:00. În același scop se deplasează la Uzinele *Nicolina*.

¹ În opinia fostului senator Șerban Săndulescu, membru al celei de-a doua Comisii senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, dinamoviada a avut nu numai rolul de a descuraja participarea ieșenilor la demonstrația din 14 decembrie, dar și pe acela de a deturna interesul contraspionajului românesc spre Iași. Vezi Șerban Săndulescu, *Lovitura de stat a confiscat Revoluția română*, Omega Press, București, 1996.

² Alex Mihai Stoenescu, op. cit., p. 233, menționează că Securitatea română era convinsă că acci 176 de turiști erau luptători din trupele speciale sovietice.

*Ziua
mitingului*

Ora 08:00 Cei doi ajung, pe jos, la Piața Unirii, dar nu pot intra în Piață. Aici sunt prezente patrulile ale Miliției, mașini de pompieri și o companie de Securitate-Miliție din batalionul de la Fălticeni subordonat Ministerului de Interne (MI).

Anihilarea liderilor

Ora 08:20 Inginerul Vasile Vicol este arestat în timp ce își desfășoară activitatea obișnuită, la Institutul de Cercetări de pe lângă CUG. În cursul zilei vor mai fi arestați Valentin Odobescu, Ștefan Prutianu, Ionel Săcăleanu, Cassian Maria Spiridon și Aurel Ștefanachi.

Ora 15:00. Directorii, secretarii de partid, președinții de sindicat, ofițerii acoperiți și informatorii Securității de la CUG, Uzinele *Nicolina* și celelalte întreprinderi importante din Iași recurg la orice mijloace pentru a-i împiedica pe muncitori să plece la miting. Sunt amenințați cu sancțiuni administrative și anchete la Securitate. Se recurge până și la invitații la masă, la restaurant. Sunt alarmate telefonic soțiile unor angajați care își sună bărbații, cerându-le să vină direct acasă, să „nu mai bată orașul“.¹

Pentru cine bat clopotele?

Ora 15:30 Mobilizați de manifeste sau prin telefon, numeroși ieșeni se deplasează spre locul manifestației. Unii sunt somați de patrulile să circule, alții, impresionati de prezența forțelor

¹ Alex Mihai Stoenescu, op. cit., p. 243.

MI, se prefac a fi simpli trecători. În Piață reușesc să intre și să rămână cca. 300 de persoane.

Ora 16:00. Deși Vasile Vicol, care avea misiunea de a declanșa dispozitivul de punere în mișcare a clopotelor de la biserica Mitropoliei Ortodoxe, se află în arestul Miliției, clopotele încep să sune exact la ora stabilită pentru începerea demonstrației.

Ora 17:00 În lipsa liderilor arestați și sub presiunea forțelor de represiune, mitingul eșuează. Treptat, piața se goleşte. Se goleşte în mai puțin de o oră și Hotelul *Unirea*, ocupat până acum de judocani dinamoviști și turiști sovietici. Pleacă și cele două autocare parcate lângă hotel, și coloana de mașini *Lada* care mimase o vizită turistică la Iași.¹

¹ Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluției române*. Decembrie '89, Ed. Ion Cristoiu, București, 2000, p. 15.

REVOLUȚIA DE LA TIMIȘOARA

11 decembrie

Jos dictatura!

Dimineața, timișorenii găsesc pe străzi o mulțime de manifeste care cer *Jos dictatura! Jos tirania ceaușistă! Moarte dictatorului!* Miliția județeană își mobilizează întreg personalul pentru strângerea manifestelor. Securitatea nu reușește să-i identifice pe autori.

14 decembrie

Str. Timotei Cipariu

Colonelul Traian Sima, șeful Securității din județul Timiș, propune premiera echipei de filaj care asigură supravegherea casei parohiale din strada Timotei Cipariu, în care locuiește pastorul Laszlo Tökes, pentru performanța de a nu fi fost descoperită de acesta și apropiații săi. Din 1 decembrie, casa este „păzită” de un luptător USLA îmbrăcat în uniformă de milițian (care legitimează orice persoană care intră în imobil și îi înscrie numele într-un registru special) și de un dispozitiv de supraveghere (care ascultă convorbirile telefonice din locuință). Securitatea are și o serie de informatori infiltrați în anturajul pastorului, precum și microfoane la Tökes în birou.¹

¹ Radu Tinu, în volumul *Timișoara... No comment*, Ed. RAO, București, 1999, p. 22: „mai bine de 90% din tot ce se mișca în imobilul din strada Timotei Cipariu era sub controlul nostru” (al Securității Timiș, n.n.).

Transferat de la Dej la Timișoara în 1986, ca ajutor al pastorului Leon Paiker, Tökes continuă să slujască la biserica din Piața Maria și după decesul acestuia. Episcopia Bisericii Reformate Oradea îi refuză titularizarea (pe motiv de neîndeplinire a condiției de vechime minimă necesară ocupării postului), decide mutarea lui la Mineu și obține împotriva sa o hotărâre definitivă de evacuare din casa parohială de la Timișoara. Decizia de mutare la Mineu primește avizul șefului Departamentelor Cultelor, Ion Cumpănașu, și al Securității.¹

15 decembrie

Ora 08:00 În preajma casei parohiale din str. Timotei Cipariu, unde locuiește Laszlo Tökes, și în împrejurimi apar câțiva dintre enoriașii Bisericii Reformate. Pastorul anunțase încă la slujba religioasă din duminica precedentă că în 15 decembrie expiră termenul la care trebuie să părăsească Timișoara pentru a se prezenta la parohia din Mineu, în județul Sălaj. Milițienii nu le permit să se apropie de casa parohială.

Ora 11:15 În zonă sosește un diplomat american¹ însoțit de o ziaristă britanică. Pastorul iese în prag și discută cu ei, de la distanță, în prezența milițienilor.

Piața Maria

¹ Declarația colonelului Gheorghe Rațiu, Șef al Direcției I a Securității, în cadrul audierilor la Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

² Denis Currie, secretar II la Ambasada SUA din București.

Ora 12:00 Milițienii de pe strada Timotei Cipariu sunt retrași la ordin „de sus“, pentru a nu agita opinia publică internațională.

Ora 13:00 Câteva zeci de coreligionari ai pastorului Laszlo Tökes, adunați în preajma Bisericii reformate, în Piața Maria, protestează față de transferarea acestuia și hotărârea judecătorească de evacuare. Colonelul Traian Sima, șeful Securității din județul Timiș, trimite agenți în zonă pentru identificarea principalilor susținători ai pastorului și a inițiatorilor acestui protest.

Ora 16:00 În Piața Maria sunt peste o sută de oameni. Și-au procurat lumânări pe care le aprind. Sosit la fața locului, Radu Bălan, prim-secretar al Comitetului Județean Timiș al PCR, îi înjură și îi amenință.

Negociatorii PCR

Ora 19:00 Radu Bălan îl trimite în zonă pe Vasile Bolog, secretar cu propaganda al aceluiași Comitet județean. În Piață sunt deja 200 de persoane, cu lumânări aprinse, care – va constata Vasile Bolog – „erau pașnici“. Ei „se opunceau unei eventuale evacuări a pastorului“.¹

Orele 21:00-22:00 La fața locului sosește un alt trimis al primului secretar Radu Bălan. Este Petru Moț, primarul Timișoarei. Se constituie un fel de delegație care să discute cu pastorul. Primarul îi „dă în scris pastorului asigurarea că nu va fi evacuat“.²

¹ Declarația martorului Vasile Bolog în fața judecătorilor Curții Supreme de Justiție (CSJ), dosar nr. 6/1990, în care au fost judecați inculpații din „Lotul Timișoara“.

² Declarația inculpatului Radu Bălan în același dosar.

Ora 23:00 Petru Moț (primarul), Ion Rotărescu (secretar cu probleme organizatorice la Comitetul județean al PCR) și cci șase reprezentanți ai protestatarilor părăsesc casa parohială. Arpad Gazda și Ion Istvan relatează mulțimii că ambii demnitari i-au făgăduit pastorului rezolvarea problemelor sale. Le transmit oamenilor că pastorul îi roagă să plece acasă. Ion Istvan îi îndeamnă să revină a doua zi „să vadă dacă (autoritățile, n.n.) s-au ținut de cuvânt. Dacă nu, fiecare să mai aducă și vecinii”.¹

Ora 24:00. Protestatarii părăsesc Piața.

16 decembrie

La primele ore ale dimineții enoriașii reiau veghea în jurul casei pastorului.

Ora 07:00 Securiștii, coordonați de maiorul Radu Tinu, adjunct al șefului Securității Timiș, continuă supravegherea casei pastorului și a împrejurimilor.

Ora 08:00 Secretarii Comitetului Județean al PCR (CJPCR), Vasile Bolog, Avram Teodorea, Viorica Boiboreanu, Ioan Florea și Aurel Lazureanu sunt chemați la primul secretar, care îi informează că în zona străzii Timotei Cipariu s-au adunat 300-400 protestatari împotriva evacuării pastorului. Radu Bălan anunță că „pentru dezorganizarea

*Sute de
protestatari*

¹ Marius Mioc, *Revoluția fără mistere*, Ed. Almanahul Banatului, Timișoara, 2002, p. 34.

manifestații“ vor fi „infiltrați patru-cinci sute de oameni cu responsabilități pe linia muncii de partid sau de sindicat“¹ (pe lângă securiștii în civil aflați deja în Piață).

Ora 10:00 Nicolae Ceașescu îi telefonează lui Radu Bălan și îi cere „evacuarea imediată și necondiționată a pastorului la noul loc de muncă“.²

Ora 11:00 În timp ce Radu Bălan consideră măsura inoportună, fostul prim-secretar de Timiș, Ilie Matei, promovat recent în Comitetul Central al PCR, insistă pentru executarea ordinului lui Ceașescu.

Ora 13:00 În Piața Maria numărul susținătorilor pastorului Tökes este în continuă creștere prin participarea tot mai multor români. Se aud tot mai des cereri de îmbunătățire a nivelului de trai și lozinci împotriva dictaturii lui Nicolae Ceașescu.

Organizarea repreziunii

Ora 14:00 Șeful Miliției Județului Timiș, colonel Ion Deheleanu, dă ordin ca șase ofițeri și subofițeri în civil să se amestece în mulțime. Din ordinul superiorului său, colonel Ioan Popescu, șeful Inspectoratului Județean Timiș al Ministerului de Interne, în Piața Maria este trimis un pluton de intervenție format din 25 de milițieni. În ajutorul acestora, colonelul Deheleanu va trimite apoi, alți 30 de milițieni.

¹ Declarația martorului Ioan Florea în dosarul Curții Supreme de Justiție nr. 6/1990.

² Declarația inculpatului Radu Bălan în același dosar.

Când manifestația ia amploare, inspectorul-șef Ioan Popescu suplimentează efectivele cu cinci subunități din cadrul brigăzilor de Securitate și de Grăniceri.¹

Ora 15:30 Protestatarilor li se adaugă călătorii coborâți din tramvaiele care fac legătura între centru și periferie. Un grup de 70 de sindicaliști, mobilizați de primarul Petre Moț pentru a-i contracara pe „iredentiștii unguri“, se alătură, în cea mai mare parte protestatarilor.

Ora 16:00. Este suplimentat grupul de informatori ai Securității care se infiltrează între manifestați.

Ora 17:00 Numărul manifestațiilor depășește 500 de persoane. Între aceștia, Lorin Fortuna și Claudiu Iordache împreună cu familiile lor, Miodrag Milin, Gheorghe Corpaș, Cristian Bogdan, Marius Mioc, Ladislau Cismarik, un grup de români bapțiști împreună cu pastorul lor, Petre Dugulescu.

Radu Bălan cere întărirea dispozitivului de la sediul CJPCR cu luptători din Gărzile Patriotice.

Ora 17:15 Pastorul Tökes apare la geamul locuinței sale și îndeamnă mulțimea să se retragă, să nu-și pericliteze viața pentru el.² Oamenii nu-l ascultă, bănuind că face această declarație sub amenințarea organelor de represiune.

¹ Gino Rado, *Represiunea la Timișoara*, 16-22 decembrie 1989, în *Caietele Revoluției* editate de Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, nr. 6 (19), din 2008, p. 58.

² Miodrag Milin, *Azi în Timișoara, mâine-n toată țara*, Ed. Facla, Timișoara, 1990, p. 53.

Hora Unirii

Ora 17:30. Manifestanții se mută în Piața Maria. Poetul Ion Monoran trage pantograful unui tramvai și îl oprește. Majoritatea călătorilor se alătură manifestanților. Agitația din Piață ajunge la cote fără precedent. Unii trag de pantografele următoarelor tramvaie, alții se urcă pe tamboane și îndeamnă oamenii să rămână în Piață. Se aruncă cu sticle în milițieni.

Ora 18:00 Însoțit de Nicolae Mihalache (trimis la Timișoara de către Emil Bobu), primul secretar al Județenei PCR, Radu Bălan, inspectează zona și decide să infiltreze cât mai mulți activiști de partid între manifestanți.

Ora 18:30 Nemulțumirile mulțimii față de viața mizeră în care trăiesc se transformă în manifestări de revoltă împotriva autorităților și a regimului politic odată cu alăturarea altor sute de persoane care nu au legătură cu motivul protestului inițial. Manifestanții scandează *Libertate! Libertate! Se strigă Jos Ceaușescu!, România liberă!, Dreptate!. Români, veniți cu noi! Se cere insistent: Vrem pâine!, Vrem căldură!, Fără violență! Îndemnul Azi în Timișoara, mâine-n toată țara!* este primit cu aplauze. Se cântă *Hora Unirii*.¹

Jos cu realesul!

Ora 19:00 Un pluton de intervenție al Miliției (80 cadre și soldați) atacă manifestanții. Aceștia nu cedază și sunt din ce în ce mai mulți: 1.000,

¹ Claudiu Iordache, *Șapte zile care au schimbat România!*, Timișoara '89, în *Caietele Revoluției*, nr. 6 (19) din 2008, p. 54.

poate chiar 2.000. Din Piața Maria, manifestații, împinși de o subunitate de scutieri dotată cu un ARO blindat, se retrag în Piața Ștefan Furtună (Küte), alții pe podul Traian.

Ora 19:30 Încep să fie sparte vitrinele unor magazine. Din vitrina librăriei din Piața Ștefan Furtună, plină cu volumele omagiale și operele lui Ceaușescu, cărțile sunt aruncate în stradă, rupte și arse. Se formează coloane care pornesc spre centrul orașului. Li se alătură alte mii de timișoreni, în special muncitori, dar și studenți. Ei scandează: *Libertate! Jos Ceaușescu! Jos cu realesul! Nu vă fie teamă!* Se aruncă cu pietre și sticle.

Când manifestații încearcă să pătrundă în sediul Comitetului Județean al PCR, forțele de ordine ripostează. Radu Bălan, prim-secretar al Comitetului, cere ajutor Diviziei 18 Mecanizate din subordinea Ministerului Apărării Naționale (MApN).

Ora 20:45 Demonstrații din preajma Catedralei Ortodoxe cer preotului de serviciu să deschidă porțile bisericii și să permită tragera clopotelor. Nu primesc niciun răspuns.¹

Ora 21:30 Urmare a ordinului primit de la ministrul Apărării Naționale, general Vasile Milea, colonelul Constantin Zeca, aflat la Comanda Diviziei 18 Mecanizate Timișoara, trimite cinci patrulare a câte 10 militari din subordinea MApN

*Intervine
Armata*

¹ Claudiu Iordache, op. cit., p. 55.

în sprijinul trupelor Ministerului de Interne. Le urmează alte zece patrule din cadrul aceleiași Divizii Mecanizate.¹

Ora 22:00 Ies în stradă nouă patrule a câte 10 militari, trimise de colonelul Constantin Rotariu, comandantul Diviziei de Apărare Antiaeriană.² Efectivele MApN mobilizate din ordinul ministrului Vasile Milea ajung la 240 de soldați, plus numeroși ofițeri și subofițeri.³

Ora 22:30 Din ordinul ministrului de Interne, Tudor Postelnicu, intră în vigoare starea de alertă a efectivelor din Miliție și Securitate, reglementată prin Ordinul nr. 2030/1972.⁴

Ora 23:00 Mașini de pompieri stropesc manifestanții cu jeturi de apă. La Podul Traian demonstrații atacă o mașină de pompieri, îi smulg aruncătoarele de apă și le aruncă în Bega. Militari din unitățile de grăniceri, transferate nu cu mult timp în urmă de la MApN la MI, poartă uniforme kaki cu petlițe albastre și operează rețineri masive.

Sunt reținute 941 persoane dintre manifestanți, dar și persoane aflate întâmplător pe stradă și chiar din zone îndepărtate de Piața Maria (Cartierul Dacia). Printre cei reținuți este și

¹⁻² Gino Rado, op.cit., p. 58.

³ *Dinamica efectivelor MApN implicate în reprimare*, în Caietele Revoluției nr. 6 (19) din 2008, p. 49.

⁴ Declarația generalului Grigorie Ghiță, comandantul Trupelor de Securitate, audiat de Comisia senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.

Marius Mioc.¹ Bătuți cu bestialitate, oamenii sunt încărcăți în camioane militare și duși în arestul Miliției județene. Sunt obligați să treacă printr-un culoar de milițieni care îi lovesc cu bâte. În cursul nopții, arestații, fără să fi fost în prealabil anchetați, sunt transferați la penitenciarul orașului.

Se înregistrează primii răniți.²

Șeful Securității Timiș, Traian Sima, împreună cu adjunctul său, Radu Tinu, împart perimetrul orașului în 40 sectoare. 80 securiști primesc ordin să se infiltreze între manifestații.

17 decembrie

Ora 00:00. În centrul orașului, confruntările dintre cele două tabere continuă până după miezul nopții. Grupuri de demonstrați se îndreaptă spre diferite cartiere încercând să convingă populația să participe la revoltă: *Români, veniți cu noi! Coborâți! Nu fiți lași! Jos Ceaușescu!*

Ora 01:00 Spre surprinderea timișorenilor alimentarea cu apă a locuințelor nu a mai fost oprită ca de obicei. Chiar și caloriferele, înghețate în fiecare noapte, sunt acum fierbinți.

Evacuarea pastorului

¹ Marius Mioc va publica în 2002 *Revoluția fără mistere*, o carte bazată pe mărturii și documente.

² Pe toată durata represiei, până la căderea regimului, majoritatea populației României nu a putut afla informații despre ceea ce se întâmpla la Timișoara decât din surse externe: *Radio Europa Liberă, Radio Vocea Americii, Radio Belgrad.*

Ora 02:00 Orașul intră în curățenie mare. Străzile sunt măturate. Se înlocuiesc vitrinele sparte. Se reșează pancartele și lozincile pro-PCR și pro-Ceaușescu dislocate de manifestații în ziua precedentă.

Ora 03:00 Ilie Matei, trimisul Comitetului Politic Executiv (CPEX) al Comitetului Central al Partidului Comunist Român (CC al PCR) coordonează acțiunea de evacuare a pastorului Laszlo Tökes. Participă colonelul Ion Deheleanu (de la Miliție), maiorul Radu Tinu (de la Securitate), Ion Cumpănașu, șef al Departamentului Cultelor din Guvern, precum și președintele Tribunalului Județean Timiș.

Ora 04:00 Pastorul Tökes și familia sa sunt îmbarcați într-o mașină și transportați sub escortă la Mineu, în județul Sălaj.¹

Ora 05:00 Patrurile militare sunt retrase în cazărmi. La ordinul lui Ceaușescu, transmis prin ministrul Milea, se pregătește o mare defilare militară pe străzile Timișoarei: o demonstrație de forță.

Desant de șefi **Ora 06:30** De la București sosesc la Timișoara, cu un tren special, mai mulți șefi din Departamentul Securității Statului (DSS): generalul Emil Macri – șeful Direcției de Contrainformații Economice, colonelul Filip Teodorescu – adjunct al șefului Direcției de Contraspionaj, locotenent

¹ Geza Arpad va declara că pastorul a fost lovit și forțat să urce în mașină, iar apropiații săi au fost agresați, unii au fost arestați, *Caietele Revoluției*, nr. 3/2006, p.44.

colonel Gabriel Anastasiu – loțiitor al șefului Direcției I Informații Interne, locotenent colonel Dan Nicolici, șeful Centrului de Informații și Documentare, secondați de alți zece ofițeri superiori, mobilizați din ordinul șefului DSS, general Iulian Vlad.

Ora 07:00 Sosește, cu alt tren, grupul de reprezentanți ai Ministerului de Interne condus de generalul Velicu Mihalea – adjunct al șefului Inspectoratului General al Miliției (IGM): colonel Nicolae Ghircoiaș – șeful Institutului de Criminalistică al IGM, colonel Roșoiu – șeful Direcției Judiciare, colonel Onțanu – loțiitor al șefului Direcției Cercetări Penale și alți trei colonci.

Ora 09:00 Din București, procurorul general Nicolae Popovici dispune emiterea mandatelor de arestare a demonstrațiilor reținuți, dintre care 180 minori, majoritatea sub 14 ani. În Timișoara, Procuratura Generală este reprezentată de adjunctul procurorului general, procuror militar Gheorghe Diaconescu¹, însoțit de patru procurori civili.

Ora 09:05. O altă grupă operativă a Marclui Stat Major, condusă de colonel Dumitru Ionescu,

¹ Cf. declarației generalului V. A. Stănculescu (într-un interviu transmis, prin televiziune, în 2008), procurorul militar, colonel Gheorghe Diaconescu, a girat „peste 800 ordine de arestare fără nici o logică”. Tot el va da ordinul ca victimele decedate să nu fie autopsiate. Va fi avansat de Ion Iliescu de la gradul de colonel la gradul de general-maior prin Decretul nr. 30 din 30 decembrie 1989. Va pleca din procuratură, cumplită ironie, pe un post de consilier la Departamentul pentru apărarea drepturilor omului din MApN.

sosește la Timișoara însoțită de ofițeri din Consiliul Politic Superior al Armatei. Sunt prezenți, de asemenea, delegații Inspectoratului Muzicilor Militare.

Ora 09:30. Este duminică. Timișorenii încep să vină spre centrul orașului pentru a vedea urmările serii precedente. Se lucrează la înlocuirea geamurilor sparte. Oamenii discută despre cei arestați.

Demonstrație de forță

Ora 10:30 Începe defilarea în oraș a patru unități militare – 01185, 01115, 01008, 01942 –, fiecare cu un traseu distinct mergând din Calea Șagului – Piața Maria – Catedrala Ortodoxă; Calea Girocului – Poșta Mare; Piața Bălcescu – Hotel Continental; Comitetul județean de partid – Poșta Mare. Militarii poartă drapele de luptă și pistoale-mitralieră.¹ Una din coloane este precedată de o fanfară militară. Melodia, mult prea veselă față de atmosfera încărcată de neliniște care domnește în oraș, stârnește indignarea civililor, care îi huiduie pe militari și le adresează injurii.

Deși Armata împânzește practic tot orașul și, în bună măsură, tocmai ca urmare a unei asemenea defilări provocatoare, timișorenii incitați se regroupează din nou în stradă, de data aceasta la lumina zilei. Se strigă *Jos Ceaușescu! Jos comunismul! Nu vă fie frică, Ceaușescu pică!*

Ora 11:00 220 de cadre din Miliție și Securitate sunt înarmate cu pistoale mitralieră. Două plu-

¹ Pistoale-mitralieră fără muniție.

toane de la Securitate și trei de la Grăniceri înconjoară sediul Comitetului județean de partid.¹

Ora 11:30 Generalul Emil Macri, șeful Direcției de Contrainformații din Departamentul Securității Statului se află în sediul Comandamentului Diviziei 18 Mecanizate.² Ordonă ofițerilor de contrainformații („ceiști“) ca, la cea mai mică ezitare a militarilor de a trage împotriva demonstrațiilor, să-i împuște pe cei care nu trag.³

Ora 12:00. Pe străzi și în piețe s-au strâns peste **4.000 manifestați** care scandează *Libertate! Nu vă fie frică! Acum ori niciodată!* Milițienii și securiștii îi bruschează. Sunt împrăștiați cu jeturi de apă și gaze lacrimogene. Unele grupuri violente sparg vitrinele magazinelor cu răngi și bâte, aruncă sticle incendiare.⁴

Ora 12:30. Pentru a opri coloana de manifestați care se îndreaptă spre sediul Comitetului județean al PCR, Radu Bălan solicită blocarea de către Armată a străzilor de acces. Generalul Milca ordonă Diviziei 18 Mecanizate să intervină. Sunt trimise subunități de la UM 0197, 01125 și 01115

¹ Gino Rado, op. cit., p. 60.

² Cf. Registrul de operații al Diviziei 18 Mecanizate Timișoara.

³ Declarațiile ofițerilor de contrainformații audiați în cadrul procesului „Lotul Timișoara“, judecat de Curtea Supremă de Justiție (dosar nr.6/1990). Vezi *Interviu cu generalul-magistrat Cornel Bădoiu*, președintele completului de judecată, *Caietele Revoluției* nr. 6 (19), p. 99.

⁴ În pofida numărului mare de martori și a identificării certe a agresorilor arestați, nu s-a putut confirma ipoteza vehiculată până astăzi că aceste grupuri violente au fost conduse sau organizate, cu scop provocator, de către agenți străini.

la Podul Michelangelo. De la UM 01115, 01103 și 0185 pleacă patrulă spre stadionul 1 Mai, străzile Avrig și Cluj, complexul studentesc.

București

În 17 decembrie, sunt încă puțini bucureșteni care pot răspunde afirmativ la întrebarea „Ai auzit de Timișoara?” Se știe însă că, în jurul României, se petrec schimbări uluitoare.

Atmosferă apăsătoare. Doar cu trei săptămâni în urmă Capitala trăise sub presiunea oribilelor telegrame de felicitare (inclusiv din partea MAPN) și a cuvântărilor lingușitoare de la Congresul al XIV-lea (între care și aceea a ministrului Vasile Milea).

Sediul CC al PCR

În clădirea CC al PCR, convocările, primirile, ordinele de lichidare a situației de la Timișoara se țin lanț.

Ora 10:00 Ședința Biroului Permanent al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR. Nicolae Ceaușescu anunță că pastorul Lászlo Tökes a fost evacuat și dispune măsuri pentru lichidarea urgentă a situației de la Timișoara.

Stat major de criză

Ora 12:05 Nicolae Ceaușescu, Comandant suprem al Forțelor Armate, ordonă generalului Milea, ministrul Apărării Naționale ca, împreună cu Ministerul de Interne și Departamentul Securității să constituie un stat major de criză care să se deplaseze urgent la Timișoara.

Ora 12:20 La ministrul Apărării Naționale, general Vasile Milea, sunt convocați cei trei adjuncți ai săi – generalii Ștefan Gușă, Victor Athanasie Stănculescu, Ilie Ceaușescu și locțiitorii șefului Marelui Stat Major (MStM). Ministrul, destul de agitat, spune: „Uite, s-a complicat situația, au început din nou demonstrații la Timișoara, trebuie să plece de la noi un general acolo, un adjunct de ministru, și m-am gândit să plece șeful MStM, generalul Gușă“. Precizează că va merge cineva și de la Ministerul de Interne. Grupul va fi condus de șeful Secției Militare a CC al PCR, generalul (r) Ion Coman. „Când se discuta că Gușă nu prea are experiență în probleme de astea, generalul Stănculescu zice: «Tovarășe ministru, eu, când a fost în 1956, mă afluam la Timișoara (...), eu am organizat acolo niște activități (...) și am potolit într-o zi, am liniștit, am lichidat». Și Milea (...) zice: «Păi, Victore, du-te și tu, domnule!» Stănculescu se conformează (...)“.¹

Ora 13:00 Nicolae Ceaușescu dispune convocarea ședinței Comitetului Politic Executiv (CPEx) al CC al PCR.

Ora 13:05 În ședința Biroului Consiliului de Conducere al MApN, Ilie Ceaușescu susține că tot ce s-a întâmplat la Timișoara a fost inițiat și

¹ Declarația generalului Ilie Ceaușescu la audierea sa de către prima Comisie senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

organizat cu sprijin „din Ungaria și din alte țări, inclusiv din URSS“.

**Generalul
Milea ordonă**

Ora 13:30 Acuzat de șeful statului că Armata nu și-a făcut datoria, ministrul Apărării Naționale transmite prin telefon comandantului Diviziei 18 Mecanizate: „Situația la Timișoara s-a agravat. Ordin să intervină armata. Armata intră în alarmă de luptă. S-a decretat starea de necesitate“.¹

Ora 14:00 Cordoane de militari fac de pază la sediile autorităților locale. Pompierii împroașcă cu jeturi de apă demonstrații. Trei mașini de pompieri sunt incendiate.

Ora 14:15 Ordinul de alarmă de luptă parțială (sub indicativul *Radu cel Frumos*) este transmis Regimentului 90 mecanizat și unităților militare din județul Timiș.

Ora 14:25 La ordinul primit direct de la ministrul Vasile Milea, comandantul **UM 0115 Giroc** scoate în stradă opt tancuri de instrucție, dar și două tancuri de luptă, cu muniție. Coloana, comandată de maiorul Dorel Ghinea, este oprită la Podul Decebal de căpitanul Ioan Lăzăroiu cu ordin de la superiorii din Divizia Mecanizată ca patru tancuri să blocheze strada și accesul demonstrațiilor spre sediul Comitetului județean

¹ Ordin nelgal. Starea de necesitate a fost decretată verbal de Nicolae Ceaușescu. Actul oficial, respectiv Decretul prezidențial de instituire a stării de necesitate în județul Timiș va fi emis abia în 20 decembrie, fără a fi publicat în Buletinul Oficial. Va fi publicat în ziarul „Scânteia“ din 21 decembrie 1989.

de partid, iar celelalte să-și continue drumul spre Piața Libertății.

Mulțimea încearcă să împiedice deplasarea tancurilor. Câțiva le lovesc cu rânghi, aruncă sticle incendiare. Maiorul Ghinea ordonă retragerea spre Podul Decebal. Se trag focuri de avertisment. Un tanc este incendiat.

Ora 14:55 Ordinul de alarmă de luptă parțială este transmis UM 01233 Buziaș și 01380 Arad. Efective aparținând acestor unități sunt deplasate la Timișoara.

Ora 15:00 Manifestanții asaltează sediul Comitetului județean Timiș al PCR și al organizației municipale de partid. Incendiază un camion militar și intră în sediu fără ca trupele să opună rezistență. Cei intrați în clădire aruncă pe ferestre tablourile dictatorului, steagurile partidului, tablourile și cărțile lui Ceaușescu și alte materiale de propagandă. Un tânăr rupe stema de pe drapelul tricolor arborat în fața Județenei PCR și flutură drapelul găurit.¹ Activiștii de partid o iau la fugă abandonându-și *locul de muncă*. Ilic Matei, secretar al CC al PCR, trimis special de Ceaușescu, având în vedere și calitatea sa de fost prim-secretar al CJPCR Timiș, fuge și el, sărind pe fereastră.

Ora 15:20. Două elicoptere militare survolează orașul supraveghind mișcările demonstrațiilor.

***Sediul PCR
abandonat***

¹ Drapelul cu stema decupată va deveni simbolul revoluției române.

Ora 15:30 Cei peste 1.500 de militari cu tancuri și blindate aflați în zona Comitetului județean de partid „eliberează“ sediul și împrăștie manifestații. Aceștia nu cedează și rămân în centrul orașului. În Piața Operei și în Piața Libertății se aude pentru prima oară *Vrem alegeri libere!*

Ora 15:55. În momentul când mecanicul-conducător, lt. major Ion Bănicioiu, încearcă să iasă din tancul incendiat, este lovit în cap cu un topor. Intervenționează plutoanele de Securitate – Miliție din dispozitivul de la Podul Decebal. Căpitanul Gheorghe Badea ordonă deschiderea focului.¹

Ora 16:00 În baza ordinului ministrului Apărării, Vasile Milca, comandanții unităților ordonă, la rândul lor, înarmarea soldaților cu muniție de război.

Cvintetul generalilor

Ora 16:10 Sosește, de data aceasta cu avionul, **delegația de vârf** compusă din general colonel (r) Ion Coman – secretar al CC al PCR, membru al CPEx; general maior Ștefan Gușă – prim adjunct al ministrului Apărării Naționale și șef al Marelui Stat Major al Armatei; general locotenent Victor Athanasie Stănculescu – adjunct al ministrului și șef al Departamentului pentru producția de armament și înzestarea Armatei; general locotenent Mihai Chițac – șef al Comandamentului Arme

¹ Declarațiile lt. maj. Ambrozie Zepa și soldaților Gheorghe Brâncoveanu și Iulian Tabacu, date în fața Comisiei Guvernamentale deplasate la Timișoara în martie 1990.

Chimice; general locotenent Constantin Nuță – adjunct al ministrului de Interne și șef al Inspectoratului General al Miliției.

Delegația se deplasează la sediul județean de partid unde funcționează **Consiliul Județean de Apărare** format din primul secretar al Comitetului județean Timiș al PCR, Radu Bălan; comandantul Garnizoanei Timișoara, colonel Constantin Rotariu; șeful Inspectoratului județean al Ministerului de Interne, colonel Ioan Popescu; șeful Statului Major al Gărzilor Patriotice din județul Timiș, colonel Petre Cristea.

Constantin Nuță preia șefia Comandamentului (de represiune) al Miliției și Securității, reunind generalii și coloneii „de la centru“ (Mihalca, Macri, Teodorescu, Anastasiu, Ghircoias) și pe cei din localitate (Sima, Tinu, Atudoroaic, Deheleanu, Corpodeanu).

București, ora 16:00. Sunt prezenți membrii și **Ședința CPEx** membrii supleanți ai CPEx: Bobu Emil, Ceaușescu Elena, Ciobanu Lina, Constantin Nicolae, Constantin Dăscălescu, Dincă Ion, Dobrescu Miu, Fazekăș Ludovic, Mănescu Manca, Niculescu Paul, Olteanu Constantin, Oprea Gheorghe, Pană Gheorghe, Popescu Dumitru, Radu Ion, Rădulescu Gheorghe, Totu Ioan, Andrei Ștefan, Curticeanu Silviu,(nume șters)..., Gere Mihai, Giosan Nicolae, Milea Vasile, Mureșan Ana, Pacoste Cornel, Postelnicu

Tudor, Stoian Ion, Szasz Iosif, Toma Ioan, Ursu Ioan și, în calitate de invitați, Vasile Bărbulescu, Radu Constantin și Iulian Vlad.¹

Nicolae Ceaușescu îi acuză pe ministrul Apărării Vasile Milca, pe șeful Securității Iulian Vlad și pe ministrul de Interne Tudor Postelnicu de „trădare a intereselor țării, a intereselor poporului“ pentru că nu au dat ordin să se tragă în manifestații din Timișoara: „Eu v-am spus ce aveți de făcut... Trebuia să trageți! Trebuia să trageți un foc de avertisment și dacă nu încetau, trebuia să trageți în ei. În primul rând trebuia să trageți la picioare.“ Elena Ceaușescu intervine strigând: „Să fi tras în ei, să fi tras la picioare și cei care cădeau să fie băgați în beci, ca să nu mai poată ieși niciodată de acolo“.

Nicolae Ceaușescu: „N-ați executat ordinul dat în calitate pe care o am de comandant suprem, ordin care este obligatoriu pentru toate unitățile, atât ale Ministerului Apărării, cât și ale Ministerului de Interne (...)“.²

¹ Textul original al stenogramei ședinței CPEX din 17 decembrie 1989 a fost considerat dispărut până la 10 ianuarie 1990, când a fost publicat în ziarul România liberă. Între timp, stenografa Maria Ionescu a fost citată de procurorii militari și în seara zilei de 4 ianuarie 1990, ora 20:10, în sediul MAPN, a reconstituit stenograma din memorie. În textul reconstituit, din enumerarea participanților lipsesc: Ion Dincă, Nicolae Constantin, Miu Dobrescu, Mihai Gere, Nicolae Giosan, Cornel Pacoste, Ioan Toma și Ion Ursu. În privința numelui șters din textul original, Maria Ionescu va declara că „era vorba de David Gheorghe“. Va preciza de asemenea că în textul original nu a notat intervenția lui Silviu Curticeanu ca Armata „să tragă“ (ea, stenografa) având „un sentiment de bunăvoință față de el“.

² Stenograma oficială a ședinței CPEX din 17 decembrie 1989.

Direct, dar abil, încercând să dea o aparență de decizie colectivă și legală, Nicolae Ceaușescu dispune: „În acest moment, dacă Comitetul Politic Executiv este de acord, **destituim** pe ministrul Apărării Naționale și pe ministrul de Interne și pe comandantul trupelor de Securitate. **Din acest moment preiau comanda Armatei**, să-mi pregătiți Decretul. Convocați Consiliul de Stat, ca să facem totul legal, în seara aceasta. Nu mai am încredere în asemenea oameni. (...) **Trebuia să-i omoare pe huligani** (...).¹

În fața acuzelor Comandantului suprem, ministrul Vasile Milea recunoaște că nu a dispus înarmarea militarilor mobilizați pentru împrăștierea demonstrațiilor: „Sunt vinovat. Am gândit că nu va lua amploare”.² Tudor Postelnicu supralicitează: „Raportez (...) că sunt întru totul de acord cu măsurile (*ce vor fi*) luate împotriva mea (...), vă mulțumesc pentru sprijinul primit (...) și vă asigur că voi fi în continuare un ostaș credincios al partidului (...) indiferent că voi rămâne în funcția pe care o am, sau nu”.

Furios că o parte din vorbitori (Gh. Rădulescu, C. Dăscălescu, M. Mănescu, Gh. Oprea) propune amânarea măsurii de destituire a miniștrilor

**Amenințați cu
destituirea**

**Ceaușescu
simulează
demisia**

¹ Stenograma oficială a ședinței CPEx din 17 decembrie 1989.

² În textul stenogramei reconstituite de Maria Ionescu, răspunsul generalului Milea apare într-o formulă total diferită: „Am căutat în toate regulamentele militare și nu am găsit nicăieri precizat că armata trebuie să tragă în popor”. Alte surse au indicat că replica i-a aparținut lui Tudor Postelnicu. (Între textul original și cel reconstituit există și alte diferențe notabile).

Vasile Milea, de la Apărare, și Tudor Postelnicu, de la Interne, până după „rezolvarea situației“ de la Timișoara, Ceaușescu izbucnește:

„Deci nu sunteți de acord cu măsura propusă?! Atunci (trântind hârtiile din fața sa și ridicându-se de pe scaun), alegeți-vă alt secretar general!¹ (Se îndreaptă spre ușă).

Silviu Curticeanu îl urmează, ajungându-l, spunându-i: Nu așa, tovarășe secretar general. Eu niciodată n-am să vă părăsesc, voi rămâne totdeauna lângă dumneavoastră.

În acest moment se ridică de pe scaun Constantin Dăscălescu, care spune: Nu se poate, tovarășe secretar general, noi nu asta am vrut. Nu se poate!

În acest moment se ridică de pe scaun aproape întreg Comitetul Politic Executiv, creându-se un moment de derută. Ana Mureșan plângea. Elena Ceaușescu s-a dus spre el, convingându-l să revină pe scaunul său.

Dumitru Popescu: Eu nu înțeleg această reacție, întrucât aici s-a exprimat o simplă părere.

Emil Bobu: Vă rugăm să nu vă supărați, tovarășe secretar general.

Gheorghe Rădulescu: Eu nu am făcut propunerea aceasta ca să ajungem la o asemenea situație. A fost o simplă părere (**n.n.**: de amânare a măsurii de destituire a miniștrilor Milea și Postelnicu).

¹ Citatul face parte din stenograma reconstituită a ședinței CPEx din 17 decembrie 1989.

Nicolae Ceaușescu: Bine, atunci eu voi pleca mâine în Iran și vom relua această problemă după ce se vor termina evenimentele de la Timișoara. Acum, pe cine lăsăm să se ocupe de aceste probleme. Se vor ocupa tovarășa Ceaușescu împreună cu Manea Mănescu“.¹

Ședința continuă.

Ceaușescu invocă necesitatea „apărării independenței patriei și a socialismului“ și anunță că a dat „indicația să se întrerupă orice activitate de turism (...) pentru că toți turiștii s-au transformat în agenți de spionaj. De asemenea, să se întrerupă și micul trafic de frontieră imediat“. Ordonă ca în toate județele să se declare stare de alarmă.

Referindu-se la „tot ce s-a întâmplat și se întâmplă în Germania, Cehoslovacia și în Bulgaria acum, și în trecut în Polonia și Ungaria, Ceaușescu subliniază: „sunt lucruri organizate de Uniunea Sovietică cu sprijinul american și al Occidentului (...), **lovituri de stat organizate și cu sprijinul plevei societății**“. În țară trebuie „să se ia toate măsurile față de orice încercare (...). **Toți trebuie să știe că suntem în stare de război**“.

*Toți tovarășii
sunt de acord*

¹ Pasajul citat din stenograma reconstituită dezleagă enigma dispariției p.19 din original. Sustragerea urmărea să ascundă lașitatea și slugărnicia de care membrii CPEx au dat dovadă atunci când ar fi putut ar fi putut pune capăt vărsării de sânge înlăturându-l pe dictator de la conducere.

Ședința CPEX se încheie în consens: „Toți tovarășii se angajează că vor acționa“ conform ordinclor Comandantului suprem.¹

Uciși în Piața Libertății

Ora 16:30 Soldaților din unitățile MApN li se distribuie muniție de război.

Au loc ciocniri între demonstrați și Armată în fața Comandamentului Diviziei 18 Mecanizate din Piața Libertății. Demonstrații incendiază un automobil aparținând colonelului Nicolac Predonescu, deși au în față subunitățile de pază și un ARO blindat. Maiorul Vasile Joitoiu deschide focul cu o armă automată.² Se trage în rafale. Cad primele victime prin împușcare, Lepa Bărbat este ucisă, iar Vasile Bărbat, soțul ei, este grav rănit.³ La scurtă vreme, când Antonela Ungureanu și logodnicul său, Miroslav Todorov, se apropie de Piața Libertății, se aud din nou împușcături. Miroslav Todorov este ucis.⁴

Ora 16:45 Remus Tășală, Vasile Miclea, Iosif Bernstein, Hubert Hupf, Lucian Simionescu și Gheorghe Mateiovici se îndreaptă dinspre Hotelul *Timișoara* spre *Piața 700*. La intersecția

¹ Stenograma oficială a ședinței CPEX din 17 decembrie 1989.

² După victoria Revoluției, maiorul Vasile Joitoiu va fugi din țară.

³ Vasile Bărbat va relata ulterior (vezi Marius Mioc, *Revoluția de la Timișoara și falsificatorii istoriei revoluției*, Ed. Sedona, Timișoara, 1999, p. 33) că se afla pe trotuar împreună cu soția și fiica lor în vârstă de 12 ani, când, din direcția restaurantului militar de pe str. Alba Iulia, s-a tras asupra lor: „Soția a fost omorâtă de două gloanțe trase în cap și în piept, eu am fost nimerit în abdomen, iar fiica, rănită ușor la mână“. În timp ce Vasile Bărbat se va afla internat în spital, trupul neînsulețit al soției va fi incinerat la București.

⁴ Arhiva *Memorialul Revoluției, Timișoara*, Fond documentar.

cu strada C. Brediceanu, soldații dispuși într-un cordon între Spitalul Militar și Casa Armatei deschid focul asupra lor. Remus Tășală se prăbușește pe caldarâm. Herbert Hupf, împreună cu Lucian Simionescu, îl transportă la Spitalul de Oftalmologie aflat la 200 m distanță. Aici se constată că are o rană superficială la gât și este transportat, însoțit de cei doi prieteni ai săi, cu o salvare, la Spitalul Județean.¹

Ora 16:55. Orașul este survolat și fotografiat din elicopter.

La Sibiu, Nicu Ceaușescu, prim-secretar, este solicitat să trimită gaze lacrimogene la Timișoara. Vor fi transportate cu un elicopter al garnizoanei MApN din Sibiu.

Ora 17:00 După încheierea ședinței CPEx are loc o teleconferință la care sunt convocați primii secretari, comandanții garnizoanelor MApN din județe și șefii inspectoratelor Ministerului de Interne din toată țara.

***Teleconferință
fulger***

Nicolae Ceaușescu ordonă lui Ion Coman și Radu Bălan ca într-o oră să restabilească complet

¹ Pe 22 decembrie Remus Tășală va fi găsit de mama sa la morga Spitalului Județean prezentând o plagă împușcată în frunte. Certificatul medico-legal menționează moarte violentă ca urmare a împușcării, prezentând două orificii, de intrare a gloanțului prin frunte și de ieșire prin partea opusă. În raportul de gardă de la Spitalul de Oftalmologie este însă consemnată doar o plagă cervicală, fapt confirmat de declarația d-nei doctor Minela Budală de la Spitalul de Oftalmologie și de declarațiile date de Lucian Simionescu, Vasile Miclea, Herbert Hupf, Vasile Bernstein și Gheorghe Mateiovici, care infirmă existența vreunei răni în frunte în momentul internării la Spitalul Județean.

liniștea la Timișoara. Stabilește ca punctul de comandă să fie la sediul Comitetului județean de partid și cere ca Ion Coman să îl informeze din 15 în 15 minute. Ordonă ca toate unitățile militare să fie înarmate cu muniție de război iar Gărzile Patriotice cu armament de luptă.

Ion Coman îi raportează că a trimis trei coloane de militari în centrul Timișoarei și că „a ordonat să se tragă foc“.

În încheierea teleconferinței, Ion Coman precizează: „... organizăm ceea ce ați ordonat dumneavoastră. A început să se tragă deja.“ Și, într-adevăr, se trăgea.

Podul Decebal

Ora 17:30 La Podul Decebal este împușcat în cap, lateral dreapta, Laurențiu Marian Șleahțici. Soția lui Ioan Bânciu este împușcată în inimă și moare în brațele lui lăsând în urmă trei copii orfani.¹

Ora 17:45 Generalul Ștefan Gușă preia comanda efectivelor MAPN. Ordonă dotarea fiecărei subunități cu arme de foc: *Se va trage foc de avertisment în aer și apoi la picioare.*

Sub gloanțele militarilor MAPN și ale plutoanelor de Securitate – Miliție, în zona Podului Decebal sunt împușcate alte 25 persoane. **Sunt 4 morți și 21 răniți.**

¹ Declarația lui Ioan Bânciu, Buletinul științific și de informare *Memorial 1989*, nr. 1/2007, p. 83.

Ora 18:00 Sunt distruse vitrinele Librăriei *Mihai Eminescu* din centrul orașului, iar cărțile dictatorului sunt aruncate în stradă și incendiate. Hoții profită de aglomerație și devastează magazine. Forțele de intervenție ale MI sunt suplimentate cu trupe de grăniceri. Zeci de tineri (și copii) sunt reținuți.

În zona bulevardului Republicii este împușcată în coapsă eleva Gabriela Monica Tako, în vârstă de 10 ani.¹

Fugărite de militari, grupuri de manifestanți ajung pe str. Popa Șapcă. Li se alătură numeroși trecători. Câțiva tineri sparg vitrinele unor magazine. Militarii lovesc cu paturile armelor. Demonstrații ripostează aruncând cu pietre. Sunt împrăștiați. O parte ajunge în Piața Libertății. Tancurile îi urmăresc deplasându-se în viteză pe drum, pe spații verzi, pe trotuare. Este împușcat doctorul Traian Orban.²

În Piața Libertății intervenția Armatei se soldează cu **2 morți și 20 răniți**. Sunt răniți prin împușcare soldații Adrian Zaharia și Florin Nicoară.

Ora 18:10 Din cordoanele MAPN se deschide foc în rafale asupra manifestanților strânși în

*„Prolog“ la
Operă*

¹ Deși rănită doar la picior, Gabriela Monica Tako va fi găsită moartă peste două zile, în Spitalul de Copii – cf. Buletinului *Memorial 1989*, Timișoara, nr. 1/2007, p. 56.

² Dr. Traian Orban va fi în pericol să i se amputeze piciorul. Trimis la Viena, va fi operat și recuperat fizic parțial. Este președintele Asociației *Memorialul Revoluției* și membru al Asociației *17 Decembrie* din Timișoara.

Piața Operei. Trag și soldații din trupele de reprimări ale Ministerului de Interne. Sunt **ucise 9 persoane** iar **12 sunt rănite** prin împușcare.

Timișorenii nu cedază.¹

Generalul Constantin Nuță își asumă anchetarea persoanelor reținute ignorând procurorii.

Noapte însângerată

Orele 18:30 Pe **Calea Lipovei**, rafale de mitralieră. Se trage în mulțime pe stradă, dar și în balcoane și în casa scării din blocurile de locuințe. Eleva Luminița Florina Boțoc, în vârstă de 13 ani, este împușcată de un ofițer de la UM 01942² în torace.³

Pe Calea Lipovei vor fi **6 morți și 27 răniți**.
Ora 18:35 Pe **Calea Girocului**, în apropierea Poștei Centrale, cinci tancuri de sub comanda maiorului Gheorghe Badca sunt blocate printr-o baricadă formată din troleibuze oprite de demonstranți pentru a împiedica deplasarea tancurilor spre Comitetul județean de partid. Manifestanții aruncă cu pietre, lovesc cu bare metalice în tancuri, obligă tanchiștii să coboare, sparg butoaiele cu motorină. Un incendiu provocat de un grup violent este stins de alți revoluționari.

¹ În ciuda acestui prolog sângeros, timișorenii vor reveni la Operă în zilele următoare și tot aici își vor proclama orașul liber de comunism.

² Arhiva *Memorialul Revoluției, Timișoara*, Fond documentar.

³ Trupul neînsuflețit al fetei va fi descoperit abia în ianuarie 1990, în groapa comună din Cimitirul Săracilor.

Ora 18:45 La comenduirea Diviziei 18 Mecanizate se recepționează indicativul „Radu cel Frumos“.

Ora 19:00 Generalul Ștefan Gușă, șef al Marelui Stat Major al Armatei, care preluase încă de la ora 17:45 conducerea unităților militare din Timișoara, este informat despre evenimentele din Calea Girocului. El ordonă deblocarea tancurilor „cu orice preț!, inclusiv prin foc!“. Trimite la fața locului detașamentul condus de maiorul Vasile Paul (de la UM 01140 Lugoj), format din 30-40 soldați și cadre, între care mr. Biriș, cpt. Neagu, cpt. Pruncanu, lt. mj. Romanescu.¹

Ora 19:10 Șeful Securității Timiș, colonel Traian Sima, este informat de către unul din subordonații săi aflați în misiune pe străzi că „Armata are ordin să tragă cu cartușe de război“. Colonelul Traian Sima ordonă retragerea imediată a 35 de securiști de la „Filaj“ infiltrați (tot la ordinul său) în rândul manifestațiilor.

Ora 19:35 Demonstrațiilor care scandează *Jos Ceaușescu! Vrem libertate! Armată, nu uitați că aveți copii și frați!* li se alătură Dumitru Jugănarul. Cei doi copii ai săi îl urmăresc cu privirile de la fereastra blocului unde locuiesc.

Se trage dintr-un transportor blindat, fără avertisment. Dumitru Jugănarul este ucis prin împușcare în cap. Un tânăr este rănit de glonț în

¹ Declarația lt. mj. Maricel Cristea, publicată în Buletinul științific și de informare *Memorial 1989. Timișoara*, nr. 1 din 2007, pp. 46-47.

picioar. Ștefan Ferkel Șuteu este împușcat în abdomen.¹ Sub ochii îngroziți ai părinților, micuța Cristina Lungu, născută în 1987, este împușcată în inimă de unul din gloanțele trase de soldați ai UM 01024 Timișoara. Cade victimă acelorași trăgători și Francisc Eugen Nagy, 17 ani, originar din Cluj.²

Ora 20:00 Din transportoare (TAB) se trage cu pistoale mitralieră. Militarii coboară din blindate și trag din nou. Petru Bujor, fost ofițer de tancuri în Garnizoana Timișoara, îl recunoaște pe maiorul Vasile Paul: „Măi, Paule, nu trage în oameni!“ Răspuns: „Nu pot, Petre, am ordin!... Pleacă, măi, Petre, că te împușc și pe tine!“ Urmează „un tir violent“ din pistol mitralieră spre manifestații aflați la baricada de pe Calea Girocului.³ Sunt **10 morți și 25 răniți**.

Cu fața spre Catedrală

Ora 20:30 Oamenii se adună în Piața Operei (azi Piața Victoriei), în apropierea și chiar pe treptele Catedralei Ortodoxe. Cântă *Hora Unirii* și scandează *Noi suntem poporul, jos cu*

¹ Cf. declarației soției sale, Mihaela, Ștefan Ferkel Șuteu a fost internat la Spitalul județean, fiind înregistrat la Urgență doar cu numele Ferkel și vârsta. A doua zi, 18 decembrie, ora 06:30, când ea a venit la spital, nu i s-a dat nici o informație despre soț, dimpotrivă, a fost amenințată cu moartea (și ea, și alți timișoreni cu rude internate). Soțul ei a dispărut, la fel și numele său din evidențele spitalului. L-a regăsit pe lista victimelor incinerate la București (declarație publicată în Buletinul *Memorial 1989*, nr. 1/2007, p. 45).

² Numele lui Francisc Eugen Nagy, elev al Liceului industrial nr. 9 din Timișoara, se va regăsi pe lista decedaților incinerati la București.

³ Declarația martorului Petru Bujor, în dosarul Parchetului General – Secția Militară, nr. 566/P/1990.

dictatorul! Militarii din dispozitivele constituite de Armată la *Operă* și la cinematograful *Capitol* stau cu fața spre Catedrală. Trag într-acolo fără să fi fost atacați și fără să aibă în vedere vreun obiectiv important de natură a-i obliga să-l apere. Tânărul Sorin Daniel Leia este împușcat în timp ce flutura un drapel tricolor și cânta *Deșteaptă-te române!*¹

Manifestanții se retrag în fugă. Cum tragerile continuă, mulți se refugiază în parc. Sunt urmăriți de gloanțele tanchiștilor MAPN și ale „civililor“ (înarmați) coborâți dintr-un ARO al Ministerului de Interne.

Gigi Cruceru, 25 ani, este împușcat în picior.²

Ora 21:30 În zona Catedralei sunt 46 victime: **34 răniți și 12 morți**. Sunt evacuați cu autoturismele unor demonstrați și, în cele din urmă, cu mașini de la *Salvare*.³

La UM 01955 Timișoara, unitate de reparații pentru tehnică militară a Diviziei 34 Apărare Antiaeriană, maiorul Daniel Grozca arc

***Patrule
ucigașe***

¹ „Deșteaptă-te române!“ va deveni principalul cântec al Revoluției și, ulterior, imnul de stat al României.

² Din declarația dată de tatăl său în 1990, rezultă că Gigi Cruceru nu figura internat pentru tratament în spital. A ajuns la morgă și de acolo la crematoriul Cenușa din București. Mama sa decedază în 1991, sora lui dispare de acasă, iar trupul neînsuflețit al tatălui va fi găsit în canalul Bega, în ianuarie 1994 (precizări în Buletinul *Memorial 1989*, Timișoara, nr. 1 din 2007, p. 49-50).

³ Depoziția martorului Sofronic Florea în dosarul „Lotul Timișoara“, nr. 6/1990, al CSJ.

ordin să ștanțeze numere de circulație false pentru autoturisme aparținând Armatei. Din lipsa altor litere, confecționează cinci seturi de numere cu literele AB. Mașinile apar astfel ca aparținând județului Alba. Sunt folosite de militari din UM 01955, UM 01942 și UM 01864, toate din Timișoara, în cadrul misiunilor de patrulare prin oraș.

Cu număr fals (la autoturismul A 116, aparținând Diviziei Mecanizate *Decebal*) patrulcăză și căpitanul Vasilică Gheorghe de la UM 01024, precum și căpitanul Ilie Nicolae, din aceeași unitate, care își folosește autoturismul personal cu număr de Giurgiu (GR – 114). Ambii sunt îmbrăcați civil.¹

Colonelul Ioan Popescu, șef al Inspectoratului județean al MI, traversează și el orașul la volanul unui automobil cu numere false.

Ora 22:00 Cu armele automate scoase prin ferestrele portierelor, mașini ARO încărcate cu milițieni îmbrăcați în civil părăsesc sediul Inspectoratului județean al Ministerului de Interne.²

Din ordinul generalului Nuță, trupele de Miliție și Securitate patrulcăză prin oraș toată noaptea. „Se trage nebunește.“ Un ARO venit de pe str. *Industria Lânei* intră în Piața Traian și

¹ Raportul Serviciului Român de Informații (SRI) privind evenimentele din decembrie 1989, publicat sub titlul *Evenimentele din decembrie 1989 văzute de Serviciul Român de Informații*, ca supliment al revistei *Ordinea*, 1994.

² Alex Mihai Stoenescu, op. cit., p. 565, interviu cu fostul procuror general adjunct Gheorghe Diaconescu.

„face prăpăd“. Este împușcat în mână și în picior Trofin Benea, fost ofițer de Miliție înainte de 1989. El îi recunoaște pe căpitanii Viorel Bucur și Iepure care, coborând din mașină, își „descarcă încărcătoarele în grupul de manifestați“.¹ Alături de lucrătorii MI, din patrulare fac parte și informatori ai Miliției și Securității.

Aflat într-un dispozitiv de baraj rutier, soldatul Tiberiu Zorzon constată prezența unor „civili cu pistoale mitralieră cu țevă scurtă“, în autoturisme cu „numere schimbate...., cel adevărat fiind pe bancheta din spate“.²

O coloană de demonstrați intră pe Calea Lipovei venind de pe o stradă lăturalnică. Înainte de a ajunge în dreptul Comandamentului Diviziei 34 Apărare Antiaeriană, din curtea unității se trage asupra lor. Este rănit prin împușcare Nicu Buzatu, ai cărui părinți lucrau la punctul de comandă, tatăl – locotenent colonel Buzatu, aflându-se chiar în acel moment în unitate.³

Patrurilele mobile deschid focul din mers în Piața Operei, Calea Girocului, Calea Aradului, Calea Șagului, Calea Buziașului, la podul Decebal, în Piața Traian, în Gara de Nord a Timișoarei.

¹ Acțiunile criminale ale echipajelor mobile sunt încadrate de analistul Alex Mihai Stoescu în „categoria particulară a terorismului de stat.“ Op. cit., p. 575.

² Din „legitimarea acestora a reieșit că sunt de la MI“, va declara soldatul Tiberiu Zorzon. Arhiva *Memorialul Revoluției, Timișoara*. Fond documentar.

³ Declarația generalului (r) Florea Cârmeanu, fost locțiitor al comandantului Diviziei 34 Apărare Antiaeriană, în *Procesul de la Timișoara*, vol. VII, editat de Asociația Memorialul Revoluției, Timișoara, 2009, pp. 4214-4216.

Persoane neidentificate trag de pe acoperișuri sau din locuințe situate în zona Operei, Calea Girocului, Piața Libertății, Calea Lipovei ș.a.

Ora 23:00 Viceprim – ministru al guvernului și membru (supleant) al CPEX, Cornel Pacoste sosește la Timișoara cu un avion special. Se deplasează la sediul CJPCR. Află ultimele informații de la cei care participaseră la o misiune de recunoaștere în oraș însoțind (ei, într-un autocamion) transportul blindat în care se aflau generalul (r) Ion Coman și generalul Ștefan Gușă.

Ora 23:10 Șeful Marelui Stat Major Ștefan Gușă convoacă comandanții de unități și ordonă retragerea tuturor tancurilor în cazărmi (cele cinci avariate pe Calea Girocului vor fi tractate, treptat, până după miezul nopții). Generalul Chițac informează că s-au primit grenadele cu gaze lacrimogene de la Sibiu.

Orele 23:20-24:00 Prin stațiile de emisie-recepție, patrulele mobile primesc ordine codificate pentru a se deplasa pe diferite străzi, să ia de acolo „3 flori“ sau „5 flori“, funcție de numărul morților.

Sub gloanțele trase de Armată a pierit Marius Ciopec, ucis de locotenentul Andras Czaba de la UM 01039. Cei uciși sau răniți în zona Podului Decebal sunt victimele militarilor UM 01185. Pictonii care traversau Str. Ialomîța au fost împușcați de militari ai UM 01140 Lugoj, comandați de căpitanul Dumitru Caseriu.¹

¹ Raportul SRI privind evenimentele din decembrie 1989 la Timișoara.

În 17 decembrie, în Timișoara au fost ucise 63 persoane, iar 326 au fost rănite prin împușcare.¹

Efectivele MApN implicate în reprimare au depășit 1500 soldați și cadre. S-au tras sute de mii de cartușe. **În rândul militarilor** aparținând acestui minister s-au înregistrat **zece răniți.**²

978 persoane imobilizate de trupele din Securitate și Miliție, brutalizate și rănite, sunt transportate **în arestul Miliției** și la penitenciarul din str. Popa Șapcă. Sunt arestați manifestați timișoreni³ și câțiva hoți care au pătruns în magazine după ce vitrinele fuseseră sparte de „echipe de băieți bine legați” și „bine pregătiți”.⁴ Cinc au fost atunci spărgătorii de vitrine?⁵

*Nuță,
anchetator-șef*

¹⁻² Cf. statisticilor publicate în 2008 în *Caietele Revoluției*, nr. 6 (19), pp. 49, 52-53. Despre efectivele trupelor de Miliție și Securitate implicate în reprimare nu există cifre oficiale date publicității.

³ Între sutele de arestați nu a fost identificat nici unul dintre „agenții străini” despre care unii comentatori continuă să vorbească și astăzi, fără a putea proba cine ar fi fost aceștia și ce rol concret ar fi jucat ei la Timișoara.

⁴ Așa avea să-i descrie mai târziu, colonelul (r) Gheorghe Atudoroaie, fost adjunct al Șefului Securității Timiș, precizând: „Eu sunt convins că cei care au spart nu au fost revoluționari... Cei care au fost în stradă: trupele de securitate, Filajul de la securitate și miliția, în mod normal, puteau și trebuiau să-i identifice” – vezi interviu acordat doctorului Traian Orban, în *Buletinul Memorial 1989*, m.1/2007, pp. 65-66.

⁵ O identificare pare a fi sugerată de constatarea directorului Aeroportului Timișoara că, la îmbarcarea în avion, o parte din cercetașii DIA de la batalionul 404 Buzău aveau mâinile bandajate.

Aflat în sediul Inspectoratului județean al MI, colonelul Filip Teodorescu asistă de la fereastră la loviturile aplicate reținuților, în curte, cu bastoane de cauciuc sau lemn. Nu intervine.¹

Generalul Constantin Nuță se ocupă de anchetarea reținuților: direct și prin supervizarea interogatoriilor luate de subordonații săi.²

Cei patru procurori civili veniți de la București din dispoziția procurorului general Nicolae Popovici și câțiva dintre colegii lor de la Timișoara refuză emiterea mandatelor de arestare pentru persoanele anchetate în absența lor. Ei protestează împotriva folosirii etichetelor „Procuror” afișate pe ușile camerelor unde anchetează ofițerii din Miliție și Securitate.³

Generalul Nuță dispune și anchetarea răniților din Spitalul județean, indiferent de gravitatea

¹ „M-a indispus total scena și n-am mai reușit să ațipesc până s-a luminat de ziuă”- își va consemna Filip Teodorescu impresiile în volumul *Un risc asumat*, Ed. Viitorul Românesc, București, 1992, p. 85.

² Cf. declarațiilor date în procesul „Lotul Timișoara”, de generalul de Securitate Emil Macri și de Șeful Miliției din județul Timiș, colonel Ion Deheleanu, 29 persoane au fost reținute fiind surprinse furând sau având asupra lor bunuri furate. Pe parcursul anchetelor au mai fost identificate 8 persoane care au participat la devastarea unor locații publice. (Cu alte cuvinte, doar pentru 37 din 978 reținuți ar fi putut fi justificată arestarea).

³ Informare scrisă, prezentată de procurorul Gheorghe Mocuța din Procuratura Generală și confirmată de procurorul Cristescu din Timișoara. Procurorul Gheorghe Mocuța va fi marginalizat pentru gestul său, până în 1997, când va fi numit secretar de stat în Ministerul Justiției.

stării lor. În tot cursul nopții de 17/18 decembrie securiștii vor „mișuna“ prin spital.¹

Supuși interogatoriilor, pacienții sunt într-o stare de tensiune care le agravează suferința. Se tem că vor fi împușcați din nou, de data aceasta mortal.² Se tem de răzbunarea Securității, a Miliției, evitând să spună cum au ajuns sub tirul gloanțelor.³

18 decembrie

Noaptea, violențele continuă până ce o ploaie torențială împrăștie lumea și spală urmele de sânge de pe străzi.

Dis de dimineață, sub comanda generalului Constantin Nuță, adjunctul ministrului de Interne, sunt constituite opt dispozitive de luptă, D1 – D8, formate din câte zece cadre și 15 militari în termen. Sunt amplasate în Piața Maria, în fața Operei, pe Calea Aradului, Calea Lipovei, la Spitalul județean, în Piața Traian și pe Calea

***Autoritățile
se tem***

¹ Conform declarațiilor a patru medici, publicate în *Buletinul Memorial 1989*, Timișoara, nr. 1/2007, pp. 36-37: „Erau persoane în civil, înarmate, care circulau pe toate etajele ... la director, în curte, prin jur.” „Trupele erau plasate aici, pentru a nu permite populației civile să vină să-și ridice morții de la morgă”. „La morgă, unde m-am dus să văd ... dacă nu cumva e și fiul meu, erau toți puși ca sardelele, și jos, și pe culoar, și în anticameră, și pe mese, peste tot”.

² În afara cazurilor menționate, au existat și alte situații în care victimele internate în spital cu răni nu foarte grave, împușcate în picioare sau în mâini, după câteva zile au fost găsite de rude la morgă. Altele vor ajunge la crematoriu.

³ Declarația prof. dr. Nicolae Trăilă în *Buletinul Memorial 1989*, Timișoara, nr. 1/2007, p. 38.

Girocului. Nuță le transmite ordinul de a trage în manifestații și urmărește permanent executarea acestuia, pe baza informațiilor furnizate de agenții infiltrați în rândul manifestațiilor. Raportează telefonic generalului (r) Ion Coman măsurile luate: „Tragem, tovarășu’, nu scapă nimic, radem tot!”¹

În oraș circulă cinci patrulare mobile (Z 1 – Z 5) cu cadre din Miliție îmbarcate în mașini ARO, *Dacia* și *Lada*.

Ora 06:00 Jurnalul de știri al Radiodifuziunii austriece informează despre ciocnirile violente dintre forțele armate și demonstrații din Timișoara.

Ora 07:00 Sosește la Timișoara colonelul Tudor Stănică, șeful Direcției cercetări penale din Miliția Capitalei, care – fără a avea competență și substituindu-se procurorilor – va emite peste o sută de mandate de arestare invocând dispozițiile Decretului nr.153/1970 privind sancționarea actelor de huliganism.²

Ora 07:30. Familiile celor răniți își caută copiii, frații, soții. Spitalul județean este luat cu asalt. Li se răspunde: „Nu avem răniți.”³

¹ Declarația inculpatului Tudor Postelnicu în „Procesul celor 4” (în care a compărut alături de Ion Dincă, Iulian Vlad și Emil Bobu) și a inculpatului Emil Macri din dosarul „Lotul Timișoara”.

² Colonelul Tudor Stănică, devenit după 1989 prosper om de afaceri, va fi condamnat, în octombrie 2003, la 22 ani închisoare (din care 11 ani grațiați în baza unei legi anterioare), pentru uciderea prin tortură, în anul 1988, a militantului anticomunist Gheorghe Ursu.

³ Claudiu Iordache, op.cit., p.55.

În spital continuă anchetele. Sunt interogați 224 răniți. Alte 58 victime, decedate, sunt depuse la Laboratorul de medicină legală. Procurorul militar, colonel Gheorghe Diaconescu, dispune să nu fie autopsiate cadavrele.

Ora 07:40 Pe aeroportul Giarmata aterizează un avion AN-24 din care coboară 40 militari aparținând batalionului 404 Buzău specializat în acțiuni de **cercetare – diversiune în dispozitivul inamic**,¹ comandați de colonelul Vasile Ioniță, șeful Secției Cercetare Trupe din cadrul Direcției de Informații a Armatei (DIA). Dintre cei 40 menționați, 16 sunt ofițeri și subofițeri: maior Remus Gheorghe, căpitan Radu Biriș, căpitan Constantin Olaru, căpitan Nicolae Berescu, locotenent major Gheorghe Sandu, locotenent major Ioan Bordean, locotenent major Sorin Lambrea, locotenent major Caius Ban; plutonierii Dănuț Chifer, Aurel Lică, Stelian Ciocoiu, Alexandru Berechin, Ioan Lideanu, Dorin Marica, Ștefan Buligescu, Ioan Cazan. În seara zilei de 22 decembrie li se vor alătura alți 11 ofițeri și subofițeri. Având o excepțională pregătire de comando, sunt parașutiști, trăgători de elită, antrenați în lupte corp la corp și cu arme albe, ași în dezinformare, diversiune, sabotaj.

Deplasată la ordinul ministrului Apărării, dat șefului DIA, contraamiral Ștefan Dinu,

¹ Cf. Jurnalului de luptă al batalionului 404 Buzău și Registrului Aeroportului Timișoara – Giarmata.

subunitatea de cercetași echipați în civil are misiunea de a se împărți în opt grupuri care să supravegheze orașul.¹ Pentru început, militarii se prezintă la generalul Ștefan Gușă, aflat la Comandamentul Diviziei 18 Mecanizate. Se vor infiltra apoi între cei ce așteptau la Spitalul județean informații despre rudele lor rănite (sau decedate); în întreprinderi, pentru a studia starea de spirit a muncitorilor; vor supraveghea Piața Operei, Piața Maria, Calea Girocului.

Ora 08:00 La sediul Comitetului municipal al PCR începe ședința de instruire a „activului de partid“ condusă de Radu Bălan, prim secretar al Comitetului județean al PCR, împreună cu reprezentanții Comitetului Central al partidului, Ilie Matei și Cornel Pacoste. Participă activul de partid de la nivel județean și municipal, secretarii de partid și directorii din întreprinderi și instituții. Radu Bălan informează că „s-a decretat starea de necesitate în Timișoara“ și detaliază măsurile ce se impun prin consecință. Precizează că Armata a primit ordin să tragă în manifestați. Și este înarmată cu muniție de război – adaugă Ilie Matei.

Cornel Pacoste cere directorilor și secretarilor PCR din întreprinderi și instituții să organizeze adunări generale ale oamenilor muncii pentru a se solidariza cu poziția șefului

¹ Declarația viceamiralului (r) Ștefan Dinu, audiat de CSJ, la 2.08.1991. Vezi Procesul de la Timișoara, Audierile martorilor, vol. VII publicat în 2009, de *Asociația Memorialul Revoluției*, Caseta 263, p. XVIII.

statului, Nicolae Ceaușescu, și a-i înfiera pe huliganii din Timișoara.¹

Ora 08:15 Plecat din București în cursul nopții, generalul Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului Apărării și șef al Direcției politice din minister, sosește la Timișoara și ia legătura cu Ion Coman, reprezentantul conducerii superioare de partid și cu generalul Victor Athanasie Stănculescu, după care ajunge la sediul Inspectoratului Județean al MI unde discută cu generalul Constantin Nuță. Pleacă la comandamentul Diviziei 18 Mecanizate și însărcinează responsabilii politici să convoace activul de partid pentru a-l informa asupra prezenței în Timișoara și în țară a „elementelor diversioniste străine“.

La ordinul generalului Ilie Ceaușescu, frate al dictatorului, toate aparatele de radio și TV din unitățile militare sunt **sigilate**. Singurele informații accesibile militarilor trebuie să le parvină exclusiv pe cale ierarhică, pe linie militară și de partid.

București, ora 05:00 Nicolae Ceaușescu se pregătește să plece în vizită oficială de prietenie în Republica Islamică Iran, la invitația președintelui A.A. Hashemi Rafsanjani. De la Timișoara Ion Coman îl asigură că poate pleca „fără nicio grijă“.

Vizita în Iran

¹ Declarația martorului Florea Sofronie (fost secretar al Comitetului județean al PCR) în dosarul CSJ nr. 6/1990 privind inculpații din „Lotul Timișoara“.

Ora 08:00 Pentru a le da ultimele indicații, îi cheamă la reședința sa din bulevardul Primăverii pe miniștrii Apărării și Internelor. Emil Bobu îi raportează situația de la Timișoara asigurându-l că totul este sub control.

Ora 08:30 Sosit la Aeroportul Otopeni, Ceaușescu discută cu generalul Vasile Milca despre distrugerile de bunuri materiale de la Timișoara. Cere „să nu se repara nimic, să se filmeze totul“ pentru că, după ce va reveni în țară, „vom da totul la televiziune.“¹

Ora 08:50 Aeronava prezidențială decolează spre Teheran. În capitala Iranului, ofițerul de Securitate Gelu Ivan (aghiotantul Elenei Ceaușescu, specializat în aranjarea reședințelor oferite de gazde) pregătește apartamentul prezidențial, verifică stadiul utilităților și existența unor eventuale riscuri, cu un detector de radiații.

Supravegherea întreprinderilor

Orele 09:00-10:00 În întreprinderi, activiști de partid și securiști țin sub observație muncitorii și încearcă să-i convingă că tot ce se întâmplă în oraș este urmarea violențelor provocate de huligani, hoți și derbedei.

Muncitorii descoperă nouă persoane suspecte, îmbrăcate în civil, și îi aduc la Inspectoratul județean al MI unde sunt legitimate. Se

¹ Declarația lui Silviu Curticeanu în fața Comisiei Senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.

constată că fac parte din batalionul de la Buzău al Direcției de Informații a Armatei (DIA).¹

Comel Pacoste se deplasează la Universitate și discută cu secretarii de partid și decanii facultăților. Studenții sunt trimiși acasă, *în vacanță*.

Continuă anchetarea arestaților. Generalul Nuță insistă să afle cine sunt capii, inițiatorii și organizatorii manifestațiilor.

Orele 10:00 În instituții și întreprinderi se desfășoară ședințele de îndoctrinare a oamenilor muncii. Sentimentele lor sunt contradictorii: „Armata și-a făcut datoria“ – li se spune, dar ei știu că militarii au împușcat zeci de oameni, că sunt multe persoane dispărute și alte sute arestate. „Vinovați sunt huliganii și străinii“ – se declară de la prezidiu. Și totuși, dintre morți, 20 sunt muncitori și nimeni nu cunoaște să fi fost arestat sau rănit vreun agent străin...

Se promite plata salariilor restante și îmbunătățirea aprovizionării cu alimente. Se verifică din oră în oră prezența la locul de muncă. Presiunea devine insuportabilă.

Ora 10:30 La Comitetul județean de partid generalul Ilie Ceaușescu discută cu Ion Coman și Victor Athanasie Stănculescu. Pleacă apoi la Comandamentul Diviziei 18 Mecanizate.

¹ Cf. declarației generalului Emil Macri (din 24 februarie 1990), generalul Ion Coman i-a comunicat telefonic că la Timișoara au fost aduși de la Buzău și București 50 militari aparținând DIA, vezi Marius Mioc, *Procesele revoluției din Timișoara* (1989). *Documente istorice*, Ed. Artpress, Timișoara, 2004, p. 362.

Ora 10:40 De la Departamentul Securității Statului se dispune aplicarea planului de măsuri *Orient 89*.

Orele 12:00 – 14:00 Ion Coman și Ilie Matei fac turul întreprinderilor pentru a se asigura că muncitorii nu vor ieși în stradă. Cornel Pacoste pleacă la Arad.

Ordin de incinerare

Ora 15:00 Informată de Postelnicu asupra numărului morților din Timișoara, Elena Ceaușescu dispune ca aceștia să fie aduși la București și incinerați în secret. Ordinul este transmis generalului Nuță. Acesta îi însărcinează pe generalii Velicu Mihalea și Emil Macri, pe colonelii Traian Sima, Filip Teodorescu, Nicolae Ghircoiaș, Ion Deheleanu și Ioan Corpodeanu să organizeze transportul cadavrelor în Capitală.

Ora 15:30 Ambasadorii statelor membre NATO se întâlnesc la sediul Ambasadei SUA din București îngrijorați de numărul mare al victimelor de la Timișoara și de amploarea forțelor de represiune mobilizate împotriva demonstrațiilor.

Lumânări și gloanțe

Ora 16:00 Centrul Timișoarei este gardat de militari și securiști în civil. Armata, Miliția, trupele speciale USLA au înconjurat sediile de partid și ale autorităților locale, Opera, Spitalul Județean.

Față de ziua precedentă, efectivele mobilizate de Armată, sub conducerea generalului Ștefan Gușă, au crescut cu aproape 400, însumând

1889 militari însoțiți de 77 transportoare blindate (TAB) și 17 tancuri. Două elicoptere survolează orașul.¹ În rândurile populației tensiunea crește. Amestec de teamă, indignare, revoltă.

Un grup de peste 30 tineri se îndreaptă spre **Catedrala ortodoxă**, urcă în tăcere scările purtând lumânări aprinse în memoria celor împușcați. Desfășoară un steag tricolor din care stema Republicii Socialiste România a fost decupată. În Piață sunt deja 500 persoane care îi aclamă. Se scandează: *Noi suntem poporul! Jos Ceaușescu!*

Dispozitivul D1, comandat de maiorul Ion Sucală, deschide foc asupra demonstranților din fața Catedralei și a celor care încearcă să se refugieze în Parcul Poporului. Gloanțe trase de plutonierii de Miliție Constantin Țeghin și Dumitru Asaftei îi rănesc mortal pe Marius Nemțoc și Ioan Mărințac. Trag și militarii de la UM 01185. Maiorul Ioan Burci deschide foc dintr-un transportor TAB aflat în fața Catedralei. Manifestanții strigă: *Lașilor! Ați tras în popor!*

Ora 17:00 Din dispozitivul comandat de maiorul Octavian Pleșca de la UM 01233 Buziaș, postat în fața cinematografului *Capitol*, se trage spre Catedrală. Lorencz Fecioru este împușcat în abdomen.²

¹ Dinamica efectivelor MApN implicate în represiune, în *Caietele Revoluției*, nr. 6 (19) din 2008, p.49.

² Lorencz Fecioru, 38 ani, venit de la Constanța, va deceda în scurt timp.

O parte din demonstrații se retrage în parcul din spatele Catedralei. Sub privirile conternate a șapte martori, maiorul Pleșca urmărește un demonstrant și trage asupra lui.

Radian Belici este împușcat mortal de plutonierul major Bușilă.¹

Ora 17:30 În fața Catedralei sosește, cu o mașină ARO, generalul Mihai Chițac, comandantul Trupelor Chimice și al Garnizoanei București, împreună cu coloneii Nicolae Predonescu și Iuliu Elek. Îmbrăcat în uniformă militară și ținând în mână un pistol mitralieră, generalul ordonă furios împrăștierea manifestațiilor. Militarii deschid foc și (după unele mărturii) trage și generalul. Sunt împușcate 8 persoane, trei dintre ele pierzându-și viața.²

După atacul cu gaze lacrimogene împotriva demonstrațiilor, Mihai Chițac exclamă satisfăcut: *Au fugit ca potârnicile!*³

Ora 18:00 Confruntări pe **Calea Girocului**. Se aruncă în tancuri cu sticle incendiare. Timișorenii nu pot accepta implicarea Armatei în reprimarea demonstrațiilor.

¹ Șapte martori ai acestui eveniment au fost audiați de Comisia guvernamentală deplasată la Timișoara în 1990. Cadavrul lui Radian Belici, 25 ani, cu ultimul domiciliu în Timișoara, str. Elevului nr. 3, va ajunge la morgă și de acolo la crematoriul Cenușa din București. Plutonierul Bușilă va fugi din țară.

² Cf. declarației inculpatului Ion Coman din dosarul Curții Supreme de Justiție (CSJ) nr. 6/1990 și rechizitoriului de trimitere în judecată a inculpatului Mihai Chițac în dosarul Secției parchetelor militare din Parchetul General de pe lângă CSJ nr. 11/P/1990.

³ Claudiu Iordache, op.cit., p. 55.

Căpitanul Iosif Veverca, comandantul dispozitivului D7 al Ministerului de Interne, ordonă foc asupra unui grup de demonstrați aflați la intersecția Căii Girocului cu str. Ștefan Stanca. Este împușcat Ianos Paris, 18 ani.¹

Ora 19:00 La solicitarea colonelului Ion Deheleanu, șeful Miliției județene, de la Combinatul de porcine COMTIM este adusă o izotermă la Spitalul județean. La morga spitalului este așteptată de procurorul militar Gheorghe Diaconescu, de colonelul Nicolae Ghircoiaș² și alți șase ofițeri din Miliție. Directorul spitalului le predă câteva zeci de cadavre spre a fi transportate la București. Pentru păstrarea secretului întregii operațiuni nu se recurge la soldați, încărcarea izotermei fiind realizată chiar de ofițeri, sub comanda colonelului Ioan Corpodeanu, locțiitor al șefului Miliției județului Timiș.

Brancardierul Alexandru Ciuprina recunoaște printre cei împușcați în frunte pe fostul său vecin de bloc, Remus Tășală, al cărui trup neînsuflețit reușește să-l ascundă.³

¹ Ianos Paris este dat dispărut. Numele lui Ianos Paris, cu ultimul domiciliu în comuna Chisoda, str. Bucegi nr. 32, jud. Timiș, se va regăsi în lista victimelor incinerate la crematoriul Cenușa, întocmită de *Asociația 17 Decembrie 1989*.

² În 22 decembrie 1989, după fuga dictatorului, colonelul Nicolae Ghircoiaș va distruge prin ardere documentele medicale pe care le-a preluat de la spital, odată cu cadavrele.

³ În februarie 1990 brancardierul Alexandru Ciuprina va fi găsit mort într-un șanț. Vezi declarația dnei Vasilica Tășală (mama lui Remus), în *Portrete din Revoluție*, publicate de Adrian Kali în *Buletinul Memorial 1989 nr.2/2007*, p.76-78.

Ora 19:40 Un bărbat și două femei sunt împușcați de militarii aflați în subordinea maiorului Constantin Grecu, comandantul unei unități de grăniceri.

Ora 20:00 Grupuri de manifestați încearcă să intre în sediile CJPCR și Consiliului municipal Timișoara. Sunt respinși de cordoanele de militari și scutieri. Pe Calea Ginocului, asupra unui grup de 30 – 40 tineri aflați în fața Liccului de Chimie se trage foc în rafale.

Orele 21:00-24.00 Patrurilele continuă să aresteze persoanele *suspecte*.

În cursul nopții, la spital va fi adusă o parte din cele 19 victime ale represiunii. Au fost **5 morți și 14 răniți din rândul demonstrațiilor. Un soldat rănit.**¹

În sprijinul Timișoarei

București. Scriitorii Florin Iaru, Nicolae Prelipceanu, Denisa Comănescu și Elena Ștefoi se întâlnesc cu colegul lor Petru Ilieșu sosit de la Timișoara. În apartamentul lui Florin Iaru ei scriu un **Protest** prin care solicită intervenția trupelor ONU, identificarea autorilor crimelor împotriva umanității comise la Timișoara, declararea celei de-a doua zi de Crăciun ca zi de doliu național.

Budapesta, ora 18:40. În Piața Eroilor are loc o demonstrație împotriva încălcării drepturilor omului în România.

¹ Buletinele de știri difuzate de *Radio Europa Liberă* anunță 4.500 morți.

Radio Europa liberă transmite un mesaj al Regelui Mihai de susținere a timișorenilor pe care îi îndeamnă să demonstreze pașnic: „Armele nu pot zdrobi sufletele, nu pot nimici idealurile.“

Declarații ale ministrului austriac de Externe, Alois Mock (la Televiziune), ale primarului Vienei, Helmut Zilk (*Die Presse*), ale purtătorului de cuvânt al Departamentului de Stat al SUA, Margaret Tutwiler. Acuză folosirea forței împotriva demonstrațiilor.

Budapesta, ora 20:30. Mii de persoane strânse în fața Ambasadci române scandează lozinci anti-Ceaușescu. Scizat de Direcția de Informații a Armatei că manifestații din țara vecină cer „schimbarea regimului politic din România și libertate pentru Transilvania“, ministrul Vasile Milea ordonă afluirea eșaloanelor de luptă către frontieră.

Informații despre violențele de la Timișoara sunt transmise de *Europa liberă* în emisiunea *Actualitatea românească*, de *Associated Press*, de agențiile de presă din URSS (*ITAR TASS*) și Ungaria (*MTI*).¹

¹ Alexandru Dușu, *Revoluția din decembrie 1989, Cronologie*, Ed. Institutului Revoluției Române, București, 2006, pp. 125-127.

19 decembrie

Operațiunea „Trandafirul“

Ora 01:00 Convocați de generalul Ștefan Gușă, comandanților de unități li se comunică reducerea efectivelor dislocate în oraș. Generalul ordonă ca, în cazul unor încercări de pătrundere în incinta unităților, militarii să tragă, cu respectarea somațiilor reglementare.

Ora 03:00 Generalul Chițac constată că în oraș cordoanele de militari sunt staționare și cere „să se execute manevre pentru a nu permite formarea grupurilor de teroriști.“¹

Ora 03:30 La km. 36, pe autostrada Pitești – București, izoterma este preluată de cadre ale Inspectoratului General al Miliției comandate de colonelul Ion Baciș, șeful Direcției economice din IGM.

Generalul Emil Macri contactează telefonic pe un fost subordonat al său, Gheorghe Ganciu, ofițer în rezervă și „controlor de cimitire“ pentru a-i asigura colonelului Baciș îndeplinirea misiunii de incinerare.

Ora 05:00 Izoterma ajunge la crematoriul *Cenușa*. Trupurile martirilor timișoreni vor fi incinerate în secret. Cenușa lor va fi aruncată într-un canal de evacuare a apelor murdare, la Popești-Leordeni,

¹ Cf. Jurnalului de luptă al Diviziei 18 Mecanizate și rechizitoriului din 30 decembrie 1997, dosar nr. 11/P/1990. (Pentru Mihai Chițac războiul cu „teroriștii“ începuse, așadar, încă din zilele revoluției de la Timișoara n.n.)

lângă București. Din ordinul generalului Nuță, acțiunea este organizată de colonelul Petre Moraru.¹

Cu cinismul cunoscut, operațiunii i s-a dat și un nume: „Trandafirul“.

Lista timișorenilor împușcați ale căror trupuri au fost arse la crematoriul „Cenușa“ din București:²

1. Andrei Maria, 25 ani, Timișoara, str. Ion Ionescu de la Brad, bl. A 107, ap. 12
2. Apro Mihai, 31 ani, Timișoara, str. Naturii 4, sc.B, ap. 20
3. Balmuș Vasile, 26 ani, Timișoara, str. Luminii 35, sc. A, ap.4
4. Balogh Pavel, 69 ani, Timișoara, str. Mangalia 18
5. Bărbat Lepa, 43 ani, Timișoara, str. Ion Rațiu 6A
6. Belehuz Ioan, 41 ani, Timișoara, str. Gr. Alexandrescu 40
7. Belici Radian, 25 ani, Timișoara, str. 16 Februarie bl. 17, sc. B, ap. 58
8. Binciu Leontina, 39 ani, Timișoara, str. Elevului 3, sc. A, ap. 12
9. Caceu Margareta, 40 ani, Timișoara, str. Dâmbovița 6A
10. Carpin Dănuț, 25 ani, Timișoara, str. Textiliștilor 20, ap. 6
11. Chörösi Alexandru, 24 ani, Timișoara, str. Reșița 19
12. Ciobanu Constantin, 43 ani, Timișoara, str. Transilvaniei 9, sc. D, ap. 10
13. Cruceru Gheorghe, 25 ani, Timișoara, str. Hebe 47

¹ O parte dintre autorii acestui act abominabil au fost judecați, reținându-se în sarcina lor o singură infracțiune, de profanare de cadavre, pentru care li s-au aplicat condamnări minore. Sunt azi persoane bine situate financiar și acceptate ca atare de o mare parte a societății civile, chiar la Timișoara.

² La inițiativa Asociației *17 decembrie 1989*, această listă a fost publicată în ziarele *Renașterea bănățeană* din 2 martie 1991, *Adevărul* din 13 martie 1991, *Națiunea* nr. 12/1991, *Timișoara* din 29 noiembrie 1991. Identificarea celor incinerați s-a făcut pe baza mărturiilor rudelor celor decedați și a certificatelor medico-legale de constatare a deceselor întocmite la Timișoara. Ulterior au mai fost identificate două cazuri de dispăruți suspecți că ar fi fost de fapt incinerați: Zornek Otto și Pisek Zoltan. Ultima cifră publicată este de 44 cadavre incinerate.

14. Csizmarik Ladislau, 55 ani, Timișoara, str. Cosminului 11
15. Ewinger Slobodanca, 20 ani. Variaș, sat Gelu nr. 68, jud. Timiș
16. Ferkel Șteu Ștefan Alexandru, 43 ani, Timișoara, str. Cheia 3, sc. A, ap. 8
17. Florian Antoniu Tiberiu, 20 ani, Timișoara, Complex Studentesc. Cămin nr. 2
18. Gârjoabă Constantin Dumitru, 30 ani, Timișoara, str. Bicz 11, ap. 4
19. Hațegan Petru, 47 ani, Timișoara, str. Chisodei 89
20. Janos Paris, 18 ani, Timișoara, str. Cozia 57, ap. 7
21. Iosub Constantin, 18 ani, Chisoda, str. Bucegi 32, jud. Timiș
22. Iotcovici Gh. Nuțu, 25 ani, Timișoara, bd. Gheorghe Lazăr 40, sc.E, ap. 2
23. Lăcătuș Nicolae, 27 ani, Timișoara, str. Mediaș 2A
24. Luca Rodica, 30 ani, Timișoara, str. Muzicescu 26, ap. 3
25. Mardare Adrian, 20 ani, Timișoara, str. Dorobanților, bl. D14
26. Miron Ion, 50 ani, Timișoara, str. Haga 10
27. Motohon Silviu, 35 ani, Timișoara, str. Liniștei 3, ap. 7
28. Munteanu Nicolae Ovidiu, 25 ani, Orăștie, str. Unirii 61B, jud. Hunedoara
29. Nagy Eugen Francisc, 17 ani, Turda, str. Zambilelor 10, ap. 10, jud. Cluj
30. Oprea Gogu, 40 ani, Cerneteaz nr. 275, jud. Timiș
31. Osman Dumitru, 24 ani, Sadova nr. 183, jud. Dolj
32. Otelita Aurel, 34 ani, Timișoara, Calea Lipovei, Cămin 8, ap. 88
33. Radu Constantin, 33 ani, Timișoara, str. Luta Iovița 6
34. Sava Angela Elena, 25 ani, Timișoara, str. Ștefan Stâncă, bl. 119
35. Sporer Rudolf Herman, 33 ani, Timișoara, str. Musorgschi 24
36. Stanciu Ion, 42 ani, Timișoara, str. Naturii 1, sc. B, ap. 14
37. Wittman Petru, Timișoara, str. Ungureanu 11
38. Zabulica Constantin, 30 ani, Timișoara, str. Constantin cel Mare 13

***Proteste în
întreprinderi***

După două zile și două nopți de foc, cu sute de morți și răniți, Timișoara nu cedează. În pofida patrulelor care mărșăluiesc prin oraș, timișorenii ies în stradă. Trupe masive (467 militari MAPN) sunt concentrate în zona Comitetului județean de partid și Calca Buziaș. Sunt în continuare în misiune trupe aparținând de Securitate, Miliție, Grăniceri, Gărzi patriotice.

Ora 06:00. Întreprinderile **6 Martie, Azur, ELBA, Banatul, Electromotor, Solventul, Spumotin** ș.a. sunt în fierbere.

Generalul Emil Macri, cel mai înalt oficial al Securității prezent la Timișoara, este informat de securiștii prezenți în întreprinderi că muncitorii sunt agitați și se pregătesc să intre în grevă generală a doua zi (20 decembrie). Raportează, la rândul său, șefului Departamentului Securității Statului, generalul Iulian Vlad.

Ora 07:30. La Inspectoratul județean al Ministerului de Interne (IJMI) sunt aduși doi tineri muncitori, Ioan Ciatarăș și Gheorghe Biscoș, care scriseseră lozinci anti-Ceaușescu pe zidurile întreprinderii *Garofița*. În curte și în sediu sunt bătuți cu furie de „un tânăr în civil îmbrăcat cu scurtă de piele cu guler de blană” care îi lovește „pe tot corpul cu o coadă de târnăcop și un baston de cauciuc.” Îi obligă să se întindă pe jos și îi lovește din nou „călcându-i pe degetele de la mâini cu pantoful”. Bătăușul, Florin Dragomir, locotenent de Securitate, este somat de

colonelul Sălăgean să se oprească. Este trimis apoi să-l ridice din căminul de nefamiliști pe Petru Enache, și el suspect de „uneltire împotriva orânduirii comuniste“.¹

Revoltă la ELBA

Ora 08:00. Câțiva tineri revoluționari, intrați în secția odată cu angajații **Întreprinderii Electrobanat (ELBA)**, le vorbesc muncitorilor despre consecințele represiunii din zilele precedente, despre numărul mare de morți și răniți, despre cadavrele transportate în secret la București.

Ora 08:30. Muncitoarele din Secția 200 află că în curtea întreprinderii se descarcă arme dintr-un autocamion. Revoltate, femeile ies în curte îndemnându-i pe bărbați să le urmeze. Peste 1000 oameni ocupă curtea întreprinderii și resping apelul directorului și al secretarului de partid care le cer să-și reia lucrul.²

La ordinul generalului Gușă, cercetașii de la Buzău se deplasează la întreprinderile din oraș și, sub aparența unor civili binevoitori, se informează asupra revendicărilor muncitorilor și intențiilor lor de a protesta.

¹ Prin rechizitoriul din dosarul nr. 99/1990, locotenentul Florin Dragomir este trimis în judecată la Tribunalul Militar Timișoara pentru săvârșirea infracțiunii de cercetare abuzivă. Condamnat la 4 ani și 6 luni închisoare, va fi declarat „amnistiatic” de instanța superioară, Tribunalul Militar Teritorial București, care schimbă încadrarea juridică a faptei permițând astfel aplicarea decretului de amnistie promulgat de președintele Ion Iliescu.

² Declarația martorei Adelina Elena citată de Titus Suciu în *Reportaj cu sufletul la gură*. Ed. Facla, Timișoara, p. 168-169.

Ora 09:00. Înștiințat asupra grevei, primul secretar Radu Bălan se deplasează la ELBA (împreună cu primarul Timișoarei, Petre Moț). I se aduce o stație de amplificare, se urcă pe un butoi și cere muncitorilor să se întoarcă în secții. Cum aceștia refuză, Bălan întreabă: *Ce doriți tovarăși? Răspunsul nu întârzie... Mai întâi: Vrem căldură!... carne!... ciocolată pentru copii!, apoi: Eliberarea arestaților! Unde sunt morții? Ceaușescu să-și dea demisia! Cei mai tineri scandează insistent Jos Ceaușescu!*

Muncitorii observă apariția în fața porților a două transportoare TAB cu țevile îndreptate spre mulțimea din curte. În urma protestelor, Radu Bălan îi cere prin telefon lui Ion Coman să dispună retragerea transportoarelor.¹

Ora 09:30. Informată de generalul Vlad asupra situației de la Timișoara, Elena Ceaușescu convoacă în ședință-fulger la sediul CC al PCR pe Emil Bobu, Manca Mănescu, Constantin Dăscălescu, Silviu Curticeanu, Tudor Postelnicu și Vasile Milea. Nemulțumită de „ce fac și ce păzesc cei trimiși acolo“, îi mai trimite la Timișoara pe Emil Bobu și pe primul ministru Dăscălescu.

Ora 10:00. Transportoarele TAB sunt retrase câțiva metri, însă mulțimea nu cedează: *Nu lucrăm sub arme! Afară Armata din oraș! Nu suntem huligani! Jos Ceaușescu!*

¹ Declarația inculpatului Radu Bălan în dosarul „Lotul Timișoara“, nr. 6/P/1990, judecat de CSJ.

Agitația oamenilor și intensitatea protestelor sporesc după ce sub focurile trase dintr-un TAB cad, grav răniți, o femeie și un copil.

Radu Bălan părăsește ELBA și revine la Comitetul județean de partid.

Ora 11:00. Trimiși de Ion Coman la Uzina Mecanică (UMT), Cornel Pacoste și Ilic Matei nu reușesc să liniștească muncitorii. Adunați în curte, ei cer *Libertate! Democrație! Demisia lui Ceaușescu!*

Ora 11:30. La **IPROTIM (Institutul de Proiectări Timișoara)** conducerea organizează o ședință de condamnare a participanților la manifestații prezentate ca declasați și huligani. Claudiu Iordache îl întrerupe pe director spunând că în stradă nu sunt huligani ci reprezentanți ai poporului român.

Ora 12:30. Generalul Ilie Ceaușescu se întâlnește cu ofițerii din Comandamentul Diviziei 18 Mecanizate. Le vorbește despre pericolul unei agresiuni străine, despre un complot internațional împotriva RSR, despre 2.000 provocatori „teroriști” intrați în țară pentru „răsturnarea socialismului și întoarcerea la capitalism”.

Concomitent, Ministerul Afacerilor Externe dă indicații șefilor misiunilor diplomatice ale RSR în străinătate: „În cazul în care veți fi întrebat (repetăm: numai în cazul în care veți fi întrebat) în legătură cu așa-zisele evenimente de la Timișoara, răspundeți cu toată claritatea că nu aveți cunoștință despre așa ceva.”

Ora 13:50. La solicitarea generalului Gușă, ministrul Vasile Milea aprobă retragerea de pe străzi a tancurilor, blindatelor (TAB) și, parțial, a efectivelor de militari.

Ora 14.00. La ELBA sosește generalul Ștefan Gușă, șeful Marelui Stat Major al Armatei, însoțit de aghiotant și de șeful secțiunii de cercetare a Diviziei 18 Mecanizate. Muncitorii le strigă: *Ucigașilor!*¹

Ora 14.10. Generalul Ștefan Gușă ordonă retragerea militarilor din preajma întreprinderii. Peste o mie de oameni, bărbați, femei, tineri scandează *Libertate! Jos Ceaușescu!* și alte lozinci. Generalul le spune că soldații nu au tras în ei, ci în sus, că soldații sunt frații și copiii lor și nu vor trage în ei. Muncitorii continuă să scandeze *Jos Ceaușescu! Libertate!*

Ora 16:30. La Aeroportul Internațional Timișoara aterizează opt aparate de zbor AN – 24 din care sunt debarcați 300 parașutiști de la Unitatea militară specială din Caracal. Sunt trimiși la Divizia de Apărare Antiaeriană de pe Calca Lipovci și la Marea Unitate de Grăniceri „pentru a reprimă acțiunile destabilizatoare ale unor huligani, iredentiști, bețivi, maghiari“.²

¹ Claudiu Iordache, op. cit., p. 56.

² Cf. declarației colonelului de parașutiști Gurschi, ordinul era: „cine atacă trebuie să moară“. Ajuns la unitate, acesta îl interpelează pe generalul Florea Cârceanu: „De ce trupele stau în cazărmi, dacă unгурul e la graniță?“ Fond documentar, Arhiva Memorialul Revoluției, Timișoara, consemnare Doina Magheși.

În penitenciarul din str. Popa Șapcă capacitatea celulelor este demult depășită. La ordinul colonelului Gheorghe Diaconescu, adjunct al procurorului general,¹ securiștii triază arestații în vederea punerii în libertate a minorilor, a membrilor de partid și a informatorilor Securității.²

Ora 19:30. Se trage în zona dispozitivului asigurat de UM 01185. Este rănit un ofițer.

Ora 21:50. Generalul Ștefan Gușă ordonă: „Se interzice executarea focului asupra oamenilor“.

Ora 23:50. Urmare aprobării ministrului Vasile Milea, șeful Marelui Stat Major Ștefan Gușă ordonă: „Să fie retrase în unități tancurile, TAB-urile și o parte din efective. La ieșirea muncitorilor, militarii să se replieze în apropierea clădirilor și autovehiculelor, coloanele să fie lăsate să treacă.“³

Bilanțul represiunii din 19 decembrie: doi morți și opt răniți din rândul demonstrațiilor. Un soldat rănit.

În capitula Iranului

Ziarul *Scânteia* relatează despre întâlnirea președintelui Republicii Socialiste România cu președintele Republicii Islamice Iran și declarațiile de presă prin care aceștia își exprimă

¹ Declarația inculpatului Radu Tinu, în dosarul „Lotul Timișoara“, nr. 6/P/1990, judecat de Curtea Supremă de Justiție.

² Eliberarea minorilor va fi considerată o „eroare gravă“ de către ministrul de Interne Tudor Postelnicu.

³ Dacă ordinul de retragere a fost dat de generalul Ștefan Gușă la 23:50, întrebarea este de ce a întârziat zece ore, din moment ce, de la ministrul Milea, primise aprobare în acest sens la 13:50.

hotărârea comună de a dezvolta mai departe colaborarea româno-iraniană.

În afara convorbirilor purtate de cei doi președinți, în programul lui Nicolae Ceaușescu mai figurează primirea, la reședința sa, a ministrului de Externe al Iranului, o vizită la Muzeul de Artă și nenumărate convorbiri telefonice cu Elena Ceaușescu (în primul rând), cu Emil Bobu și Manca Mănescu. La intervale scurte, chiar de o jumătate de oră, din zi și din noapte, el cere secretarului (său) personal Mihai Hârjău și securistului aghiotant să-i facă legătura cu Bucureștiul.

Bruxelles Miniștrii de Externe ai statelor membre ale Comunității Economice Europene adoptă o Declarație prin care condamnă reprimarea brutală și violentă a manifestațiilor populare și încălcarea, de către regimul de la București, a angajamentelor asumate în cadrul OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa).

Varșovia O Hotărâre adoptată de Seimul (Parlamentul) Republicii Populare Polonia protestează împotriva încălcării drepturilor omului și cere autorităților române să înceteze represiunea.

Moscova Conform declarației unui oficial din Ministerul de Externe, evenimentele din România și alte țări socialiste „privesc doar popoarele, partidele și organizațiile sociale din

*Declarații
externe*

țările respective.“ Aflat la Bruxelles, titularul portofoliului, Eduard Șevarnadze, declară că nu are prea multe informații despre evenimentele din România dar, dacă există victime omenești, își exprimă regretul profund.

Viena Refuzul reprezentantului Ambasadei României de a prelua un *aide-mémoire* din partea Ministerului de Externe austriac, în legătură cu situația de la Timișoara, provoacă indignare.

Radio Europa liberă transmite mesajul scriitorului Eugen Ionesco: „Trăiască România mare, liberă și independentă! Sunt cu voi toți! (...) Vă doresc izbândă și sunt convins că până la urmă o s-o aveți!“

Sofia Demonstrație în fața Ambasadei române împotriva acțiunilor represive ale regimului de la București.

Geneva Imagini de la manifestația de solidaritate cu victimele de la Timișoara, organizată de comunitatea românilor din Elveția, cu participarea Reginei Ana, sunt transmise la Televizorul postului *Suisse Romande*.

Ziarele *Die Welt*, *Financial Times*, *Le Figaro*, *Liberation*, *La Croix*, *Baltimore Sun*, posturile de radio și televiziune informează despre evenimentele de la Timișoara cu referiri la regimul Ceaușescu „ca ultim bastion al totalitarismului în Europa.“

20 decembrie

Ora 01:00 Pe străzi veghează 13 patrulare militare. Alte efective sunt prezente pentru pază la principalele obiective administrative și industriale.

Ora 07:00 Salariații marilor întreprinderi timișorene intră în grevă generală.

Ora 08:00 În frunte cu primul secretar Radu Bălan, membrii conducerii Comitetului județean al PCR, Sofronie Florea, Vasile Bolog, I. Rotărescu, se deplasează în întreprinderi pentru a opri grevele. Sunt huiduiți.

Ora 09:00 Muncitorii de pe platforma industrială din zona Calca Buziașului se pregătesc să iasă în stradă, în marș organizat, așa cum plănuseră cu o zi înainte. Protestează împotriva dictatorului și a represiunii pe care o ordonase, împotriva arestărilor și a dispariției unor persoane rănite sau ucise.¹ La **Electrotimiș**, curtea este plină. Fost participant la protestele studenților timișoreni în octombrie 1956, Heinrich Drobny, angajat acum la *Electrotimiș*, se alătură muncitorilor în grevă. Directorul Arke Markus, însoțit de securistul

***Grevă
generală***

¹ Lorin Fortuna, *Semnificația zilei de 20 decembrie 1989*, în volumul *O enigmă care implinește Șapte ani*, publicat de Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 162.

întreprinderii, îl recunoaște: „Măi Drobny, nu ai suferit destul, ce te bagi cu huliganii ăia?”¹ La A.E.M. muncitoarele refuză să lucreze în semn de doliu pentru uciderea unuia dintre kolegele lor și a copiilor altor două kolege care fuseseră împușcați.²

Ora 09:30 Ies în stradă, încolonați, muncitorii de la **Întreprinderea „Optica”**. Li se alătură muncitorii de la **Electrotimiș** și A.E.M. Coloana se mărește mereu, pe măsură ce ajunge în dreptul altor întreprinderi: **Fabrica de Autoturisme, Fabrica de Detergenți, fabricile Azur, Ambalajul, Guban, Banatul, cooperativa Progresul, Abatorul**. Se flutură steaguri tricolore fără stemă și cu eșarfe negre. Se cântă *Deșteaptă-te române!*³

Primul document programatic

Ora 09:50 O parte a coloanei de protestatari, condusă de Ioan Lorin Fortuna, se oprește la Consulatul iugoslav în dorința ca personalul

¹ În 1956, Heinrich Drobny, student în anul I, participa la adunarea studenților de la Politehnică care, sub influența revoluției din Ungaria, își prezentau revendicările într-un memoriu anti-comunist, iar Arke Markus, student în anul V, strângea declarații de desolidarizare ale non-participanților. Protestelor studențești le-a pus capăt un grup de soldați și ofițeri care, intrând în sală, au arestat studenții. „Ordinea” a fost apoi instaurată de un comandament general compus din Emil Bodnăraș, Nicolae Ceaușescu și Leontin Sălăjan, dublat de un comandament local condus de Alexandru Moghioroș, delegat special al CC al PCR. Două loturi de studenți au ajuns la Jilava și Gherla, condamnați la ani grei de închisoare. Zeci de studenți au fost exmatriculați din facultate.

² Gheorghe Curpaș și Mircea Gaspar, declarații publicate de Titus Suciu, op. cit., pp. 180 și 185.

³ Florin Medeleț, Mihai Ziman, *O cronică a revoluției din Timșoara (16-22 decembrie 1989)*, Ed. Muzeul Banatului, 1990, p. 22.

acestui să informeze opinia publică internațională asupra revoluției de la Timișoara. La Consulat este depus un manifest în cinci puncte, în care sunt sintetizate cererile manifestațiilor:

- demisia urgentă, în bloc, a Guvernului și a președintelui Ceaușescu,
- deschiderea necondiționată a granițelor și liberul acces în România al presei internaționale,
- alegeri libere și democratice,
- publicarea numelor celor direct răspunzători de deschiderea focului împotriva demonstrațiilor și pedepsirea lor.¹

Ora 10:00 Radu Bălan, Sofronic Florea și mai apoi Cornel Pacoste încearcă să-i convingă pe cei 2.500 angajați de la **I.M.T.** să participe la o adunare pe stadion. Sunt huiduiți.

Ora 10:30 O coloană masivă, reunind 30.000 salariați de la întreprinderile **Electrotimiș, F.A.E.M., Spumotim, Azur** se apropie de gară. Mulți alți timișoreni se alătură demonstrațiilor. Vasile Costel Marcu, împreună cu Ioan Vârtaci, Petru Negoită și alți colegi de serviciu se urcă pe transportoarele blindate fără a întâmpina vreo opoziție din partea militarilor.

La podul peste Bega de lângă gară, se face joncțiunea cu muncitorii de la **Elba, Electromotor,**

¹ Mărturia consulului Mirko Atanaskovici. *Revoluția a făcut-o poporul român*, în volumul *O enigmă care împlinește Șapte ani*, publicat de Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 184.

13 Decembrie, I.R.A. Într-un entuziasm general mulțimea se îndreaptă spre centrul orașului.

Ora 11:00 Ofițerii trimiși în recunoaștere de generalul Ștefan Gușă pentru a supraveghea contramanifestațiile organizate în întreprinderi (la care, conform indicației lui Ion Coman, trebuiau să participe și militari, fără arme) raportează că în întreprinderi nu mai este nimeni. Generalul Gușă ordonă întoarcerea soldaților în cazarmă.¹

În Piața Kützl oamenii protestează împotriva militarilor prezenți în dispozitiv: *Să plece armata! Asasinilor!*

Ora 11:10 Aflați la sediul Comitetului județean de partid, împreună cu activiști ai Comitetelor județean și municipal ale PCR, Ion Coman și Radu Bălan cer ca Armata să intervină cu noi forțe pentru a bloca afluirea coloanelor masive de manifestanți.²

Generalul Ștefan Gușă este informat de ofițerii DIA, trimiși de el în recunoaștere, că demonstrații nu sunt violenți, poartă steaguri albe și tricolore și se îndreaptă spre centru.³

Pus în fața acestor informații și a solicitării de intervenție primite de la liderii de partid, generalul Gușă îi raportează telefonic situația

¹ Lorin Fortuna, *Relația revoluționari-Armată la Timișoara din perspectiva Frontului Democratic Român*, în volumul *Rolul Frontului Democratic Român în cadrul Revoluției Române din Decembrie 1989*, Editura Art Press, 2006.

² Declarația martorului colonel Constantin Zeca, fost comandant al Garnizoanei MApN din Timișoara, în dosarul CSJ nr. 6/1990 privitor la „Lotul Timișoara”.

³ Declarația generalului Ștefan Gușă în dosarul nr. 14/1990.

ministrului Vasile Milea, precizând că „este vorba de muncitorii noștri, nu de huligani“. Ministrul „îi reînnoiește ordinul dat anterior ca Armata să nu mai intervină împotriva demonstrațiilor sub nicio formă“.¹

Ora 11:20 La intersecția bd. Victoria cu str. Onești manifestații ajung în fața a trei amfibii blindate (TAB). Staționau, dar aveau motoarele pornite. Un grup le ocolește și apoi se urcă pe ele. Aurelian David Mihuț ia un steag tricolor cu stema decupată și îl înfige în țeava mitralierei de bord. Deschide chepengul și îi cheamă pe soldați să iasă. Când revoluționarii îi îmbrățișează, soldații plâng. Pleacă cu toții spre Piața Operei.

Ora 11:30 Deplasându-se pe jos sau urcați pe blindatele Armatei, demonstrații ajung în Piața Operei. Sunt peste 100.000. Piața este înconjurată de alte transportoare blindate, amfibii de intervenție și coloane de militari care privesc, fără să intervină.

Demonstrații scandează *Armata e cu noi!*² O mare parte a celor 811 ofițeri și soldați aflați în stradă pare a fi de partea revoluționarilor. Generalii Gușă și Chițac și conducerea garni-

*„Armata
e cu noi“*

¹ Colonel Constantin Zeca în declarația citată.

² Alex Mihai Stoenescu, op. cit., pp. 697-698: „Pentru ziua de 20 decembrie 1989 nu putem vorbi de o fraternizare a Armatei cu manifestații din Timișoara. (...) Nu a existat o «Armată» care a fraternizat la Timișoara în ziua de 20 decembrie și o altă «Armată» care a tras în Piața Universității din București în noaptea de 21 spre 22 decembrie. A existat o singură Armată, aruncată iresponsabil și tragic de un grup de criminali împotriva cetățenilor.“

zoanei Timișoara se află la Comandament așteptând noi ordine de la București. Victor A. Stănculescu oscilează între a rămâne la Timișoara sau a pleca în Capitală. Va rămâne.

Inginerul Lorin Fortuna se retrage la Facultatea de Electrotehnică unde este profesor și confecționează pancarte pe care scrie: *Jos Ceaușescu! Frontul Democrat Român. Asta-i Timișoara. Unde este țara?* Le aduce în Piața Operei.

Statul major al Revoluției

Ora 11:45 Oamenii îngenunchează pentru un moment de reculegere în memoria celor uciși în 17-19 decembrie.

Un grup, în frunte cu Lorin Fortuna și Ioan Chiș, forțează intrarea în clădirea Operei și urcă în balcon împreună cu Claudiu Iordache, Ștefan Ivan, Sorin Iordăchescu, Adrian Sandu, student în anul IV la Politehnică, Petrișor Petre, avocat ș.a. Sunt întâmpinați cu aplauze. Lumea cere demisia Guvernului și înlăturarea dictatorului.

Ora 12:00 Adresându-se mulțimii, Lorin Fortuna propune formarea unui Comitet de coordonare și conducere din care să facă parte 2-3 reprezentanți ai fiecărei întreprinderi. Îl susțin Claudiu Iordache, Nicolae Bădilescu, Ioan Chiș, Maria Trăistaru.

Ora 12:40 Comitetul este prezentat mulțimii. Balconul Operei devine „Statul major al Revoluției de la Timișoara”.¹

¹ Claudiu Iordache, op. cit., p. 56.

Ora 12:50 Trupele MApN dislocate pe străzile Timișoarei sunt suplimentate de la 467 la 811 militari.

Sosesc cu avionul primul ministru Constantin Dăscălescu și Emil Bobu, secretar al CC al PCR. Ei se alătură **Comandamentului constituit la sediul Comitetului județean al PCR**, din reprezentanții CPEX – Ion Coman, Cornel Pacoste, Ilie Matei; reprezentanții MApN – generalii: Ștefan Gușă, Victor Stănculescu, Mihai Chițac, Florea Cârmeanu; reprezentanții Ministerului de Interne: Constantin Nuță, Velicu Mihalea, Nicolae Ghircoiaș, Tudor Stănică ș.a.; reprezentanții Direcției Securității Statului: Emil Macri, Filip Teodorescu, Gabriel Anastasiu, Dan Nicolici ș.a. care, împreună cu Consiliul județean de Apărare, a organizat și condus represiunea împotriva revoluționarilor din Timișoara. Le sunt subordonate grupele operative de la Marele Stat Major al Armatei, de la Armata a 3-a și de la Divizia 11 Mecanizate Oradea reprezentată de maior Eugen Bădălan. Sunt de asemenea prezenți Nicolae Bracaciu, adjunct ai ministrului Justiției, adjunctul Procurorului General, colonel Gheorghe Diaconescu și Ioan Toma, ministrul Tineretului.

Ora 13:03 La sugestia lui Claudiu Iordache, în balconul Operei se constituie Frontul Democratic Român (FDR) care redactează principalele revendicări politice și sociale ale revoluționarilor.

***Frontul
Democratic
Român***

Proclamația Frontului Democratic Român este citită, de la stația de amplificare din **balconul Operei**, de Adrian Sandu, semnată al actului de constituire al Frontului.¹

Timișoara – oraș liber de comunism

Ora 13:20 Timișoara este proclamată primul oraș liber de comunism din România. În Piața Operei zeci de mii de oameni scandază *Libertate! Libertate! Timișoara! Timișoara!*

Ora 13:30 Este ales Biroul executiv al Frontului Democratic Român: Lorin Fortuna – președinte, Claudiu Iordache – vicepreședinte, Ioan Chiș, Nicolae Bădilescu, Maria Trăistaru (elevă) – membri. Din Comitetul fondator al FDR mai fac parte Traian Vrăncanu, Mihaela Munteanu, Sabin Mărieș, Silvian Baicon, Ion Monoran, Ștefan Predan, Adrian Sandu, Ioan Beni Oprea, Liviu Jurcovan, Eugen Moțățeanu, Cornel Jurca, Ioan Ianăș, Radu Motica, Constantin Borca, Petre Petrișor, Mircea Capotescu, Dorel Șerb, Dan Albuțiu.

Claudiu Iordache face apel ca mulțimea să rămână împreună. Oamenii îngenunchează într-un moment de reculegere și omagiu pentru cei ce și-au jertfit viața în Revoluție și cer ajutorul lui

¹ Adrian Sandu, de 20 de ani membru al Asociației *Victoria din Timișoara*: „Pe 20 decembrie 1989 puterea era încă în mâna comuniștilor de la București, era în mâna lui Ceaușescu, iar noi înființăm acest Front în Timișoara, ca primul partid în ilegalitate. (...) am avut o ideologie, am avut și un for politic conducător.” Vezi interviul realizat în decembrie 2007 de Pușa Roth la *Radio România Actualități* și publicat în volumul *Timpul care a învins teama*, Ed. Ars Longa, 2008, p. 47.

Dumnezeu în lupta poporului român împotriva dictaturii.

Sunt trimiși delegați în întreprinderi pentru a îndemna salariații să se alătore FDR.¹

Ora 13:55 Generalul Ștefan Gușă ordonă retragerea în cazărmi a efectivelor MApN din Piața Operei. Sunt retrași din întreprinderi ofițerii de contrainformații.

Ora 14:00 În fața sediului Comitetului județean de partid (CJPCR), peste 10.000 de oameni scandează lozinci anti-Ceaușescu și cer retragerea cordoanelor militare.

Ora 14:30 Constantin Dăscălescu, prim-ministru al Guvernului, încearcă să se adreseze revoluționarilor din balconul sediului PCR. Este huiduit.

Urcă în balcon Ion Marcu, îmbrăcat într-un poncho din pânză albă pe care scrisese *Jos Ceaușescu!* și solicită mulțimii să-l asculte pe primul ministru. Acesta declară că a venit „să analizeze și să rezolve problemele Timișoarei”. Cere demonstranților să se întoarcă la locurile de muncă. Lumea îl huiduie din nou.²

Ora 14:40 Se constituie o delegație de 13 reprezentanți ai manifestațiilor – Ioan Savu, Ion Marcu, Petrișor Petre, Ion Cuțurui, Petru Hurezean, Cornel

Negocieri la sediul PCR

¹ Întrucât revoluționarii instalaseră în balcon un telefon găsit într-un birou de la Operă, toate discuțiile vor fi ascultate și înregistrate de securiștii care montaseră anterior în aparat un dispozitiv de ascultare-urmărire a unui angajat al Operei suspectat a fi un apropiat al pastorului Tökes.

² Florin Medeleț, Mihai Ziman, op. cit., p. 22.

Eustațiu, Marin Piscică, Sorin Oprea, Petre Boroșoiu, I. Săsăran, Victoria Vasoi, T. Barna, Rodica Stima – care urcă în sediu pentru a discuta cu primul ministru.

Un grup dintre cei rămași în stradă face o listă de revendicări în 14 puncte între care: demisia dictatorului; demisia guvernului; cine a dat ordin să se tragă; numărul morților, al răniților și al arestaților; transmisiune în direct la radio.

Ora 14:50 Conducătorii revoluționarilor din Piața Operei sunt chemați să participe și ei la discuția cu Constantin Dăscălescu.

Ora 15:00 În sediul Comitetului județean PCR încep discuțiile cu primul ministru Dăscălescu. Nicolae Bădilescu îi prezintă lista cu revendicările revoluționarilor. Când i se cere eliberarea arestaților și predarea morților spre a fi îngropați, Constantin Dăscălescu pretextează că trebuie să-i ceară mai întâi permisiunea lui Nicolae Ceaușescu. Ioan Savu îl apostrofează: „... nu meritați să fiți prim-ministru!“ Când cer demiterea dictatorului, revoluționarii sunt amenințați cu arestarea.

Stare de necesitate

București, ora 15:30 Revenit din Iran, Nicolae Ceaușescu este întâmpinat la Aeroportul Otopeni de soția sa, Elena, de Manca Mănescu, Emil Bobu, Ion Dincă ș.a. Întrebând care este situația la Timișoara, i se spune, între altele, că acolo s-au înregistrat 13 morți.

Ora 16:15 Ajuns la sediul CC al PCR, Nicolae Ceaușescu cere să i se facă legătura telefonică la Timișoara, cu primul ministru Constantin

Dăscălescu. Aflând că, în realitate, la Timișoara au fost 52 morți și că populația este de partea demonstranților, Ceaușescu decide să instituie prin decret prezidențial starea de necesitate pe întreg teritoriul județului Timiș.

Nemulțumit de ineficiența forțelor de reprimare și a modului în care au fost coordonate, Nicolae Ceaușescu îl **numește pe generalul Victor Athanasie Stănculescu Comandant unic al tuturor forțelor armate masate în oraș.**

Ora 17:00 Împreună cu Elena Ceaușescu, Manea Mănescu, Gheorghe Rădulescu, Ion Radu, Silviu Curticeanu, Vasile Milea, Constantin Radu și Vasile Bărbulescu, Nicolae Ceaușescu ține o **teleconferință** cu primii secretari ai comitetelor județene de partid. Îi anunță că în cursul serii se va adresa întregii națiuni prin radio și televiziune pentru a se înțelege că „incidentele grave de la Timișoara au fost organizate și dirijate de cercurile revanșarde, revizioniste, serviciile de spionaj străine“. Acuză Budapesta și înțelegerea de la Malta (Bush – Gorbaciov). Cere primilor secretari să organizeze în întreprinderi adunări de condamnare a „celor care s-au pus în slujba străinătății“ și să constituie „grupe speciale de apărare a ordinii“.¹

Teleconferință

Folosește termenul „teroriști“ pentru a-i desemna pe manifestanți.

¹ Text reprodus după stenograma reconstituită din memorie de Maria Ionescu, în data de 4 ianuarie 1990, ora 20:00, în sediul MApN.

Silviu Curticeanu, șeful Cancelariei, are ordin să pregătească studioul TV din incinta CC al PCR în vederea cuvântării *Tovarășului*, programată pentru ora 19:00. Textul este trimis la tipografie, la *Casa Scânteii*, pentru a fi publicat în ziarele de mâine.

Ora 18:00 Colonelul Corneliu Pârcălăbescu este chemat la *Cabinetul 1*. Nicolae Ceaușescu îi ordonă să mobilizeze 25.000 de luptători din Gărzile Patriotice din județele Dolj, Olt și Vâlcea pentru a se deplasa urgent la Timișoara, în sprijinul forțelor de represiune și împotriva manifestațiilor.

Eșec previzibil

Ora 18:20 O delegație a celor peste 40.000 revoluționari din Piața Operei duce la Consutul iugoslav din Timișoara Proclamația FDR. Ea este trimisă la Belgrad și, în aceeași noapte, ajunge la *Radio Europa liberă*.

O altă delegație a FDR, condusă de Lorin Fortuna, se deplasează din Piața Operei la sediul Comitetului județean de partid. Avocatul Ioan Chiș discută cu Emil Bobu care se rezumă să noteze numele persoanelor din delegație. Radu Bălan și Cornel Pacoste refuză și ei cererile delegației. Rămân fideli regimului comunist.

Militarii prezenți la discuții lasă stațiile deschise, astfel încât parașutiștii din batalionul Caracal știu tot ce se întâmplă în sediu și sunt pregătiți să intervină.¹

¹ Declarația colonelului Mircea Gogonșea, comandantul batalionului de parașutiști de la Caracal, Arhiva Comisiei Senatoriale II.

Ora 19:00 După cinci ore de discuții fără niciun rezultat, autoritățile și delegația revoluționarilor urmăresc la televizor **cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu**.¹ Acesta se referă din nou la „cercurile revanșarde, revizioniste, cercurile de spionaj străine“ care „au organizat incidentele grave de la Timișoara.“ Vorbește despre „distrugeri de tip fascist“, referindu-se la tablourile și cărțile (*operele*) sale, aruncate în stradă de revoluționari. Mulțumește Armatei care „și-a îndeplinit pe deplin datoria față de patrie“.

Ora 19:50. Lorin Fortuna și Miodrag Milin, împreună cu cca 2000 de oameni care îi însoțiseră, se întorc în Piața Operei. Li se alătură membrii **Comitetului cetățenesc ales de manifestații de la sediul Județenei de partid.**

Ora 20:00 Nicolae Ceaușescu, președintele RSR îl primește, la *Cabinetul 1* din sediul Comitetului Central al partidului, pe însărcinatul cu afaceri *ad interim* al Ambasadei URSS la București.

Ora 20:30 Președintelui Ceaușescu i se prezintă spre semnare Decretul prezidențial cu privire la instituirea stării de necesitate pe teritoriul județului Timiș prin care toate unitățile Armatei, Ministerului de Interne și formațiunile Gărzilor Patriotice sunt puse în stare de luptă. Sunt

București

¹ În fața Comisie Senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, Silviu Cîrticicanu va declara că la televiziune cuvântarea pregătită anterior a fost prezentată într-o variantă prescurtată.

interzise întrunirile politice publice și circulația în grupuri mai mari de cinci persoane.

Ora 20:40 Primarul Capitalei, Barbu Petrescu, este însărcinat să organizeze a doua zi o manifestație populară cu peste 100.000 participanți, pentru condamnarea manifestațiilor huliganice de la Timișoara.

Craiova

Gărzile Patriotice din Oltenia sunt mobilizate pentru a interveni împotriva „contrarevoluției” de la Timișoara. Înarmate cu ciomege, confecționate de fabricile militare din Cugir și Sadu, gărzile se pregătesc de plecare cu 14 trenuri speciale.

Timișoara

Ora 21:00 Generalul de Securitate Emil Macri, cel mai înalt reprezentant al Departamentului Securității Statului trimis de la București pentru reprimarea revoluției de la Timișoara îl convoacă pe Radu Tinu, adjunct al șefului Securității Timiș. Împreună întocmesc un plan de arestare a revoluționarilor care vorbiseră din balconul Operei.

Ora 21:50. În fața Comitetului județean al PCR mii de oameni scandează *Jos Ceaușescu! Jos analfabeta! Dați-ne deșinuții! Vrem pâine pentru copii! Libertate!* Revoluționarii aprind lumânări.

Ora 23:00. În fața Operei sunt aduși, susținuți pe brațe, primii arestați eliberați din penitenciar.

Ora 23:30. La ordinul generalului Victor Stănculescu, Constantin Dăscălescu și Emil Bobu sunt evacuați din sediul CJPCR de

parașutiști ai unității speciale din Caracal conduși de colonelul Gurschi.

Ora 23:40 Din clădire sunt evacuați cu forța conducătorii revoluționarilor.

Ora 23:50 FDR formează gărzi care rămân de veghe în Piața Operei împreună cu câteva sute de revoluționari.

În 20 decembrie s-au înregistrat **2 răniți din rândul populației civile și un soldat rănit prin împușcare.**

În 20 decembrie, ambasadorii statelor participante la Tratatul de la Varșovia și membre ale CAER sunt invitați de ministrul Ion Stoian la sediul Ministerului de Externe. Ministrul le solicită să nu intervină în desfășurarea evenimentelor din RSR.

**„Diplomația“
de la
București**

În aceeași zi, însărcinatul cu afaceri sovietic este chemat la *Cabinetul 1* de la CC al PCR. Nicolae Ceaușescu acuză URSS și statele membre ale Tratatului de la Varșovia că au coordonat activități potrivnice Republicii Socialiste România.

Berlin. Aflat în vizită oficială în Republica Democrată Germană, președintele Franței François Mitterrand condamnă, la Televiziune, regimul de la București și își exprimă convingerea că zilele acestui regim sunt numărate.

Paris. Deputații Adunării Naționale păstrează un moment de reculegere în memoria

victimelor de la Timișoara. Președintele Adunării, Laurent Fabius, primul ministru Michel Rocard, deputații Robert Besson și Eduard Balladur susțin dreptul poporului român la democrație și libertate, declarându-și încrederea în victoria sa în lupta pentru dreptate.

Reacții externe

Bruxelles Delegațiile celor 16 state membre NATO condamnă represiunea brutală a autorităților române împotriva drepturilor inalienabile și libertăților fundamentale ale poporului român.

Washington Membri ai Comitetului Helsinki ai Congresului SUA, Dennis Decincini și Stan Hoyer acuză mișelia guvernului de la București și folosirea armelor de foc împotriva protestatarilor de la Timișoara. Congresmanii Christopher Smith și Frank Wolf își declară sprijinul pentru poporul României și cer URSS și lumii libere să condamne acțiunile regimului de la București.

Viena Cancelarul Franz Wranitsky și Alois Mock, ministrul de Externe, anunță planul Austriei de restrângere a relațiilor economice cu RSR.

Moscova Spre deosebire de presa sovietică (*Pravda*, *Sovetskaia Russia* ș.a.) care publică informații despre „încordarea” și „dezordinile” din România, autoritățile sunt nemulțumite că nu primesc de la București o „versiune oficială asupra situației reale, pentru orientarea părții sovietice”.¹

¹ Alexandru Duțu, op. cit., pp. 149, 153.

21 decembrie

Ora 00:00 Revoluționarii din Piața Operei veghează lângă pancartele pe care au scris *Europa e cu noi! Trăiască perestroika! Fără violență!* Din balcon, Petre Boroșoiu le cere tuturor: *Adunați-vă! Avem nevoie de voi!*

Tinerii aprind un foc în jurul căruia discută cu membrii Biroului Frontului Democratic Român.

Orele 01:30-03:00 Retrași în holul Operei, Lorin Fortuna, Nicolae Bădilescu, Luminița Milutin, Claudiu Iordache, Petre Boroșoiu, Mihaela Munteanu dezvoltă programul FDR și finalizează textul Proclamației.

Ora 03:20 Constantin Dăscălescu și Emil Bobu părăsesc Timișoara la bordul unui avion AN 24 care îi va aduce la București în timp util pentru a participa la mitingul plănuț în Capitală.

Ora 03:30 Abia numit de Nicolae Ceaușescu în funcția ad-hoc de comandant militar unic al Timișoarei, generalului Victor Stănculescu nu-i surâde ideea de a citi din balconul CJPCR (cum îi ceruse Ion Coman), proaspătul Decret de instituire a stării de necesitate în județul Timiș. Invocă o criză biliară și se internează în Spitalul Militar Timișoara, unde va rămâne până la prânz.¹

¹ Detalii relatate în premieră (după 19 ani de la evenimente), de Victor Athanasie Stănculescu în emisiunea Talk-Șok a postului de televiziune *N24*, realizată de Doru Braia în ianuarie 2009, într-un birou al penitenciarului unde generalul era deținut în vederea executării pedepsei de 15 ani închisoare la care a fost condamnat pentru participarea sa la reprimarea revoluției de la Timișoara.

***Revoluția
continuă***

Ora 06:00 În întreprinderile timișorene continuă greva generală. Armata rămâne în cazărmi, dar nicio unitate militară, nici un comandant nu se alătură revoluționarilor. Poate doar, sufletește, o parte dintre soldați...

Gărzile FDR, tot mai numeroase, țin sub pază clădirea Operei și străzile din zonă.

Grupuri de revoluționari duc la tipografie documentele elaborate de Frontul Democratic Român.

Ora 09:00 În Piața Operei sunt din nou peste o sută de mii de timișoreni deciși să-și apere orașul și libertatea abia câștigată. De la balcon Lorin Fortuna citește Proclamația Frontului Democratic Român. Se cere insistent îndepărtarea dictatorului de la conducerea țării. Proclamația va fi citită apoi din oră în oră, de la același balcon.

Manifestanții scandează: *Jos Ceaușescu! Azi în Timișoara, mâine-n toată țara! Fără violență!*

Mulțimea îngenunchează și se roagă: *Tatăl nostru carele ești în ceruri/Facă-se voia Ta.../ Pâinea noastră cea de toate zilele / Dă-ne-o nouă astăzi/Și ne iartă nouă greșalele noastre/ Precum și noi iertăm greșiților noștri/Și nu ne duce pe noi în ispită/Și ne mântuiește de cel rău... Amin.*

Ora 09:30 Din celălalt balcon, al Comitetului județean al PCR, generalul Mihai Chițac dă citire pe un ton ridicol de solemn Decretului prezi-

dențial cu privire la instituirea stării de necesitate pe întreg teritoriul județului Timiș.¹

Ora 09:40 În gară sosește primul tren al Gărzilor Patriotice din Oltenia: muncitori din Caracal, Craiova, Filiași, Turnu Severin, Slatina, Târgu Jiu. Șeful de tren, Petre Ene și colegul său, Nițu Ștefan, pleacă în centrul orașului, la Catedrală, unde îngenunchează alături de revoluționari. Printr-un bilet, care se va citi din balconul Operei, ei transmit conducerii Frontului Democratic Român că în total la Timișoara „vor sosi 14 trenuri speciale cu câte 14 vagoane fiecare, pline cu gărzi patriotice“. Pentru a le relata acestora adevărul despre manifestațiile din oraș, ei revin la tren împreună cu o coloană de timișoreni, organizată de Frontul Democratic Român. Gheorghe Munteanu și ceilalți membri ai FDR îi conduc pe olteni până în Piața Operei pentru a vedea cu ochii lor că nu ungurii și huliganii au ocupat orașul, așa cum îi îndoctrinaseră activiștii de partid imbarcându-i ca pe animale în vagoane. Oltenii văd, înțeleg, o parte fraternizează cu timișorenii, alții revin la gară pentru a se întoarce la casele lor.

***Gărzile din
Oltenia
renunță***

¹ Decretul nu a fost publicat în Buletinul Oficial al RSR și, în condițiile victoriei Revoluției de la Timișoara, nu a mai fost pus în aplicare.

Ora 10:00 Generalul Gușă comunică prin telefon ministrului Apărării: „Nu e vorba de golani! E vorba de oameni pașnici. Armata e cu poporul.“
Ministrul: „Bine!“²

Speranțe de la București

Orele 12:00-12:30 Din București, mitingul convocat de Ceaușescu în fața sediului Comitetului Central este transmis prin televiziune în toată țara. Momentul declanșării bubuiturilor și strigătelor bucureștenilor este trăit la Timișoara cu emoție și speranță.

Ora 12:40 Cei ce urmăriseră mitingul la televizor vin în Piața Operei. Vestea întreruperii transmisiei TV de la București se răspândește cu iuțală.

Ora 13:00 Copiate de mână, primele exemplare ale Proclamației sunt trimise la Consulatul iugoslav. Alte 100 exemplare scrise la calculatorul Facultății de Electrotehnică sunt transportate la gară și expediate cu trenul în țară. La tipografie, grănicerii și parașutiștii împiedică tipărirea textului și vor ceda abia când află că spre tipografie se îndreaptă câteva mii de revoluționari. Totuși cineva (cine?) își permite să opereze modificări în text fără acordul FDR.

Ora 14:00 Generalul Stănculescu părăsește Spitalul Militar și revine la sediul Consiliului

¹ Claudiu Iordache, op. cit., p. 57.

judetean Timiș al PCR. Într-o convorbire telefonică cu ministrul Milea cere aprobarea pentru a pleca la București. Este refuzat și rămâne în misiune la Timișoara.

Ora 15:00 De la tipografie sosesc primele pachete cu manifestul „*A căzut tirania!*” scris în patru limbi: română, maghiară, sârbă, germană, tipărite și multiplicare cu sprijinul lui Vasile Ban, Petru Hubert, Ioan Aurel Laslău, Mircea Tonenchi, Grigore Zotov.

Ora 16:00 Ion Coman ordonă distrugerea rotativei de ziare. Parașutiștii de la Buzău ocupă Poligrafia. Vor rămâne acolo până dimineața.

Ora 19:00 Victor Athanasie Stănculescu telefonează din nou la minister. De data aceasta ministrul îi aprobă plecarea la București.¹ Toți ceilalți șefi militari și civili veniți de la centru rămân în așteptare. La fel, unitățile MApN, Securității și Miliției.

Ora 20:00 În rândul timișorenilor aflați în Piața Operei veștile de la București sunt rare și neliniștitoare. Puțini sunt cei care comunică prin telefon cu cei din Capitală.

*Noi
amenințări*

¹ Declarația lui Victor Athanasie Stănculescu la postul de televiziune N24, în emisiunea citată.

Ora 21:00 Elena Ceaușescu și Emil Bobu îi cer lui Ion Coman să asigure lichidarea nucleului revoluționar aflat în sediul Operei.¹

Ora 21:30 Generalul Gușă este solicitat de Comitetul Județean de partid să întocmească, în colaborare cu Securitatea, un plan de capturare a conducerii revoluționarilor din sediul Operei pentru ca toți cei care vorbesc din balcon să fie anihilați.²

Ora 22:00 În prezența generalilor Emil Macri și Mihalea Velicu, generalul Nuță vorbește la telefonul operativ (TO) cu Ion Coman, căruia îi spune: „Vrem să mergem la Operă să recuperăm armamentul, să tăiem și să debransăm mijloacele de radioamplificare, să prevenim incendierea Operei, fiindcă acolo sunt sticle incendiare“. Generalul Nuță îi însărcinează cu această acțiune pe șeful Inspectoratului Județean al M.I., lt. colonel Ioan Popescu și pe maiorul Radu Tinu, adjunct al șefului Securității Timiș,³ și colonelul Iulian Medrea de la Miliția Transporturi Feroviare.

Stănculescu fuge

Ora 23:00. Însoțit de o gardă formată din parașutiști de la Caracal, generalul Victor Stănculescu

¹ Declarația lui Ion Coman reprodusă în *Documente '89, Procesul de la Timișoara*, vol. III, 2005, p. 1367.

² Generalul Gușă va preciza că ordinul conducerii CPEX îi va fi transmis și de Ion Coman. Cf. Daniela Veronica Gușă de Drăgan, *Condamnat la Adevăr*, Ed. RAO, București, 2004, pp. 56, 278.

³ Declarația lui Radu Tinu reprodusă în *Procesul de la Timișoara*, vol. II, 2005, p. 455.

se deplasează de la Hotelul *Partidului* la Aeroportul Timișoara.

Ora 24:00 Un avion AN 24 decolază spre București, avându-l la bord pe generalul Victor Athanasie Stănculescu.¹

În 21 decembrie la Timișoara au fost **3 răniți** prin împușcare, din rândul populației civile, care au fost considerați teroriști.

¹ Declarația colonelului de parașutiști Gurschi, în Arhiva Memorialul Revoluției, Timișoara.

VICTORIA REVOLUȚIEI LA TIMIȘOARA

22 decembrie

Timișoara a învins

Ora 08:00 În Piața Operei oamenii urmăresc transmisiile posturilor de radio la cele câteva aparate portabile aduse de acasă. Alții așteaptă în case noutăți de la televizor.

Ora 09:00 Ion Coman este întrebat, la telefon, de Nicolae Ceaușescu despre situația de la Timișoara. Îi răspunde că orașul este complet ocupat de demonstrații.

Ora 10:00 În balconul Operei urcă maiorul Viorel Oancea, îmbrăcat în uniformă. Se adresează manifestanților asigurându-i că personalul UM 01955 din care face parte (un atelier de reparații) s-a hotărât să nu mai sprijine represiunea împotriva manifestanților. Manifestanții din fața Operei scandează: *Armata e cu noi!*¹

Ora 10:59 Radioul și Televiziunea transmit solemn Decretul privind instituirea *stării de necesitate în toată țara.*² Se anunță sinuciderea ministrului Apărării Vasile Milca.

¹ Din păcate, gestul lui Viorel Oancea a rămas singular, conducerea Armatei din Timișoara rămânând loială dictatorului până la fuga acestuia. Vezi Lorin Fortuna, op. cit., p. 24.

² Nefiind publicat în Buletinul Oficial, decretul era nul de drept.

Ora 11:00 Huiduielile bucureștenilor strânși în *Piața Palatului* din fața sediului CC al PCR sunt comentate cu speranță de manifestați.

Ora 11:30 Ceașescu telefonează din nou. Aflând de la Ion Coman că la Timișoara situația este aceeași și „nu se mai poate face nimic“, Nicolae Ceașescu îi spune: „Eu am să plec“, fără a preciza cum pleacă, de ce și unde va pleca.¹

Ora 11:50 La sediul UM 01955 se prezintă un procuror. Se primise ordin de la generalul Ștefan Gușă ca maiorul Viorel Oancea să fie „trimis în tribunal“.²

Ora 12:00 Autoritățile anulează planul de capturare în cursul nopții a liderilor revoluției de la Timișoara.

Ora 12:15 Clopotele bisericilor timișorene salută vestea mult așteptată: dictatorul a fugit!

Ora 13:00 Generalii Constantin Nuță și Velicu Mihalea părăsesc în grabă Timișoara îndreptându-se spre Moravița cu intenția de a trece granița. Nu reușesc și revin la Timișoara. Apoi pleacă la Arad dar avionul vizat nu poate decola din cauza timpului nefavorabil.³

¹ Declarația lui Ion Coman, în Documente 89, Procesul de la Timișoara, vol. III, 2005, p. 1369.

² Miodrag Milin, *Timișoara, 15-21 decembrie '89*, p. 162.

³ Vor pleca a doua zi cu trenul. Înainte de Simeria sunt arestați de 16 lucrători de miliție în civil, la ordinul noului șef al Inspectoratului MI din județul Hunedoara. La solicitarea noului Consiliu județean, al Frontului Salvării Naționale, prin intermediul generalului colonel Ion Hortopan de la București, se obține aprobarea noului ministru al Apărării pentru a fi îmbarcați într-un elicopter și transportați la

În afara forțelor militare din localitate (aparținând MAPN, Miliției, Securității, Grănicerilor și Gărzilor Patriotice), **la Timișoara au fost dislocate și detașamente din alte garnizoane și anume:** UM 01140 Lugoj, UM 01380 Arad, UM 01233 Buziaș, UM 01171 Buzău, UM 01841 Caracal și UM 01068 Vânu Marc, precum și trupe speciale (USLA) din București.¹

Tehnica militară folosită în timpul represiunii de la Timișoara a însumat 77 transportoare blindate (TAB), 17 tancuri și 2 elicoptere.

BILANȚUL REPRESIUNII DE LA TIMIȘOARA din 17-21 decembrie: 70 morți, 368 răniți (din care 13 soldați), 978 arestați.²

aeroportul din Sibiu. Căpitani însoțitori Dorel Rusu și Lucian Baciș nu le cunosc identitatea, știu doar că sunt doi generali de Securitate încâtușați cu mâinile la spate. În elicopter aceștia sunt legați de scaune cu sfoară și predați echipajului de bord. Elicopterul decolează la 19:35. La scurtă vreme este doborât de militarii UM 01033 de la Poligonul Micești, în baza consemnului de „a trage fără somație în tot ce se apropie la 50 m de gard”. În urma exploziei elicopterului decedează generalii și cei trei membri ai echipajului: Nicolae Tudor, Victor Moșica și Nicolae Galaftion.

¹ Remus Macovei, Implicarea Armatei în represiune, Caietele Revoluției nr. 6 (19) din 2008, pp. 48, 50.

² Statistica centralizatoare a victimelor din Timișoara, Caietele Revoluției, nr. 6 (19) din 2008, p. 52.

REVOLTA ȘI REPRESIUNEA ÎN ALTE ORAȘE DIN ȚARĂ

17 - 19 decembrie

În mai multe orașe din Transilvania și Banat (Sibiu, Cugir, Alba Iulia, Sebeș, Deva, Târgu-Mureș, Brașov) este lansat un manifest ce cheamă la grevă generală și demonstrații pașnice pentru răsturnarea dictaturii.

Este activat și transmis în toate unitățile militare ordinul *Radu cel Frumos*, denumire codificată pentru „alarmă parțială de luptă“, conform căruia 80% din efectivele MAPN trebuie să se replice pe poziții și 20% să asigure paza cazărnilor. El este completat cu ordinul (*Precizările*) în 14 puncte al ministrului Apărării Naționale, Vasile Milea, conform căruia 10% din efective urmează să acționeze ca infanteriști și ca desant **în interiorul localităților.**

Imediat după evenimentele din 15-16 decembrie de la Timișoara, generalul Vasile Milea ordonă comandanților de garnizoane și mari unități din **Cluj-Napoca, Oradea, Zalău și Bistrița** să constituie patrule militare pentru supravegherea populației. Era **17 decembrie, ora 08:00!**

Departamentul Securității Statului (DSS) ordonă trupelor sale din Cluj-Napoca să ia măsurile de pregătire suplimentară în vederea îndeplinirii de misiuni specifice (prevăzute în *Situația nr. 2*).

Ordinele se succed din oră în oră, de la ministru la comandanții de Armată și de la aceștia la comandanții de garnizoană. Este întărită paza unităților și obiectivelor militare din toată țara. Se constituie grupe operative conform indicațiilor *ANA (Tabela ABC)*.

Șeful Inspectoratului județean al Ministerului de Interne din **Brașov**, general Gheorghe Zagoneanu, mobilizează Miliția și Securitatea din județ în vederea unor intervenții ferme în cazul unor manifestații care ar viza, precum la Timișoara, ocuparea sediului Comitetului județean al PCR (CJPCR).

Comandantul garnizoanei Brăila convoacă ofițerii în ședință cu primul secretar al CJPCR, Anton Lungu. La cererea acestuia se constituie patrulare mixte formate din militari înarmați, cu muniție de război, milițieni și luptători din Gărzile Patriotice.

Trupele de Securitate primesc ordinul *alarmă de luptă*. Ofițerii, în haine civile și înarmați, cu muniție, sunt consemnați la sediu. Cei de la contrainformații economice sunt trimiși în întreprinderi. Cei de la filaj populează străzile. Miliția din întreaga țară este *în alarmă*.

În noaptea de **17/18 decembrie**, unităților militare din marile orașe li se ordonă organizarea de subunități de intervenție împotriva unor eventuale demonstrații populare.

Comandanții de Arme sunt convocați la MApN pentru indicații asupra „modului de comportare a cadrelor și militarilor în termen”.¹

Armata, Miliția, Securitatea sunt gata să acționeze: în misiuni de luptă, de intervenție, de represiune.

În întreprinderi, în autobuze, în tramvaie, ploieștenii comentează evenimentele de la Timișoara. În semn de solidaritate cu martirii Timișoarei, muncitoarele de la **Uzina 1 Mai** aprind lumânări atrăgând astfel atenția și ccelorlalți salariați. După amiază, în piața centrală, în zona Dealul Mare, în preajma Catedralci Sf. Ion, grupuri-grupuri îndeamnă la revoltă după exemplul Timișoarei.

Ploiești

În oraș se răspândește manifeste semnate **Comitetul Național de Eliberare** și convocări ale Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România (**SLOMR**) la un miting ce urmează să aibă loc în 21 decembrie, în Piața Republicii.

Sibiu

După declararea stării de necesitate la Timișoara și teleconferința convocată de Nicolae Ceaușescu în 17 decembrie, atmosfera din Sibiu este mai încărcată decât în alte orașe. Primul secretar al Comitetului Județean al PCR, Nicu

¹ Dr. Alexandru Dușu, op.cit., pp. 114 – 117.

Ceașescu, supralicitează indicațiile primite comunicând comandanților militari că, deși nu sunt probleme în județ: „Din acest moment suntem în stare de război. Intrăm cu toate unitățile în sistem de luptă, nu de necesitate... Armata, Internele, Gărzile, acționați fără discuție... **Trageți fără somație...**”.¹

Din **Consiliul județean de Apărare** condus de primul secretar Nicu Ceașescu fac parte comandantul garnizoanei Sibiu, colonel Aurel Dragomir; șeful Inspectoratului județean al MI, colonel Iulian Rotariu; șeful Statului Major județean al Gărzilor Patriotice, colonel Dumitru Radu.

Craiova

Pe zidurile pasajului Calca București și ale clădirilor din Piața Centrală sunt lipite manifeste. În gară, pe vagoane, oamenii scriu cu vopsea *Jos Ceașescu!*

În cursul nopții de 18/19 decembrie, pe asfaltul din zona Universității îndemnul este mai categoric: *Jos comunismul!* Sesizată, Miliția își trimite cadrele să șteargă vopseaua cu diluant. Dar numeroși trecători prin zonă apucaseră să le vadă și să povestească rudelor, colegilor, vecinilor.

Caransebeș

În 18 decembrie în oraș se împrăștie manifeste – apel pentru proteste de stradă împotriva dictaturii lui Nicolae Ceașescu.

¹ Stenograma discuțiilor purtate de fiul dictatorului, Nicu Ceașescu, cu conducătorii instituțiilor civile și militare din județul Sibiu, în 17 decembrie 1989, după audierea teleconferinței.

20 decembrie

Nicolae Fesan, maistru la **IUPS Sibiu**, își mobilizează colegii la o manifestație pentru a doua zi, în fața magazinului *Dumbrava*.

Sibiu

Din ordinul Elenei Ceaușescu, la Sibiu sunt trimiși 30 luptători USLA, pentru protecția fiului său, Nicu. Aceștia sosesc cu o aeronavă Rombac 111 și sunt cazați la UM 01512 (Școala de ofițeri) ca „sportivi“, fără a li se verifica identitatea și a li se lua în evidență datele personale.

Informațiile venite dinspre Timișoara despre intervenția criminală a forțelor de represiune din ziua și noaptea de 17 decembrie provoacă o stare de tensiune. Manifeste împotriva lui Nicolae Ceaușescu și a PCR sunt răspândite în oraș în perioada 18-20 decembrie. Locuitorii decid să iasă în stradă.

Târgu-Mureș

Miu Dobrescu, preprezentant al CPEx, convoacă **Consiliul județean de Apărare** constituit din Viorel Ingreț, prim-secretar al Comitetului județean al PCR, colonel Constantin Cojocaru, comandantul garnizoanei MApN din Târgu Mureș; colonel Nicolae Iftime, șeful Inspectoratului județean al MI.

Ora 08:00 În mai multe secții ale **Uzinei 1 Mai** muncitorii încetează lucrul și formează o delegație care să prezinte conducerii nemulțumirile lor. Liderii mișcării, Daniel Perju, Constantin

Ploiești

Maftci, Puiu Constantinescu, A. Hornca, Alexandru Ion sunt amenințați de președintele sindicatului cu arestarea.

Ora 09:00 Studenții de la *Institutul de Petrol și Gaze* sunt trimiși în vacanță.

Militari, milițieni, securiști, gărzi patriotice patrulează pe străzi, interzic circulația în grupuri mari și staționarea în zone considerate sensibile.

Comisia militară de recepție deplasată la depozitul de armament și muniție de la Uzina *I Mai* are interdicție de a mai părăsi uzina până „la noi ordine”.¹

Craiova

Activiștii de partid și ofițerii din Gărzile Patriotice convoacă de urgență, la gară, muncitorii din schimburile II și III ale principalelor întreprinderi din oraș: **Întreprinderea de Avioane, Electroputere, OLCIT, Combinatul chimic, IUG.** **Ora 23:00** Muncitorii sunt obligați să urce în trenuri speciale cu destinația Timișoara, unde „vor afla ce au de făcut, la momentul potrivit”. În gară rămân îngrijorate rudele celor îmbarcați. Oamenii aflaseră încă din 18 decembrie, de la martori oculari, ce se întâmplase la Timișoara. Prezenți acolo, ca membri ai Clubului *Aeroturist*, Ion Trașcă și Narcis Predoi le povestiseră colegilor de serviciu „cum au fost împușcați și striviți timișorenii sub șenilele tancurilor”.²

¹ Ordin de zi din 17 decembrie 1989 al Comendurii Gamizoanei MAPN din Ploiești.

² Documentar, *Asociația Revoluția din 22 decembrie. Av. Craiova*.

Plecat de la Timișoara, generalul Ilic Ceaușescu, adjunct al ministrului Apărării și șef al Consiliului Politic Superior al Armatei, avertizează cadrele militare de la UM 01380 Arad că în orașul lor s-ar putea pregăti „ceva asemănător“ acțiunilor „huliganilor, iredentiștilor, teroriștilor și fasciștilor de la Timișoara“.¹ Cere ca directorii de întreprinderi să organizeze adunări ale oamenilor muncii pentru condamnarea acelor acțiuni.

Arad

Ora 01:00 După ce raportează ministrului Apărării că s-a lucrat „24 ore din 24“, generalul Iulian Topliceanu precizează că Armata a 4-a este în faza de finalizare a măsurilor de „ridicare a capacității de luptă“.

Cluj-Napoca

Ora 06:00 În drum spre serviciu clujenii găsesc pe străzi „fluturași“ care îndeamnă: *Români, a sosit timpul să fim liberi! Jos Ceaușescu! Jos comunismul!* Când trecătorii se încumetă să discute în grupuri, patrule de milițieni îi obligă să circule. Staționarea este interzisă.

Ora 14:00 În întreprinderi angajații pun la cale demonstrații în sprijinul Timișoarei.

Spre seară, în oraș apar manifeste împotriva dictaturii. Pe ziduri se scriu lozinci: *Jos Ceaușescu! Vrem pâine, carne, căldură!*

Ora 18:00 Abia sosit de la Arad, generalul Ilic Ceaușescu se deplasează la Comandamentul

¹ Declarațiile ofițerilor – martori în Dosarul Direcției militare din Procuratura Generală nr. 97/P/1990.

Armatei a 4-a și informează cadrele despre situația de la Timișoara. Cere primului secretar al CJPCR, Ioachim Moga, să organizeze în întreprinderi adunări ale oamenilor muncii de solidarizare cu conducerea de partid și de stat, împotriva diversiunilor teroriste ale Budapestei, sprijinite de americani, pentru anexarea Transilvaniei la Ungaria. **Ora 20:00.** Solicitat de primul secretar Ioachim Moga, Statul Major al Armatei a 4-a elaborează un plan de acțiune al unităților militare pentru participarea a 10% din efectivele acestora la „apărarea ordinii publice“.

Lugoj

Sosiți cu trenul de la Timișoara, 150–200 manifestanți se îndreaptă spre centru și spre platforma industrială a orașului. Provoacă câteva incendii, sparg vitrinele unor magazine. Intervin două plutoane de militari și șase transportoare TAB. Sunt răniți grav patru manifestanți, doi vor deceda.

21 decembrie

Arad

Ora 07:00 Muncitorii de la **Întreprinderea de Orologerie industrială** refuză să înceapă lucrul. Conduc de muncitorul Onofrei Dănilă, un grup de protestatari părăsește fabrica cântând „Deșteaptă-te române“. Ajunși în fața Comitetului județean de partid, alături de alte câteva mii de muncitori de la **Uzinele Textile (UTA)**, **Uzina de Strunguri**, **Întreprinderea Mecanică și**

Întreprinderea de Vagoane, ei scandează lozinci anticeaușiste și îndeamnă pe toți cei prezenți: *Fără violență!* Li se alătură muncitorii de la **Combinatul de prelucrare a lemnului** și muncitoarele de la **Întreprinderea „Tricoul roșu“**.

Ora 07:30 La LIPOVA, muncitorii Uzinei de strunguri sunt în grevă și hotărăsc să se deplaseze la Arad pentru a se alătura manifestațiilor.

Ora 10:30 La cererea prim-secretarului Elena Pugna, în jurul sediului Comitetului județean de partid Arad se constituie un dispozitiv de protecție format din militari și cadre MAPN, însoțiți de transportoare blindate, precum și din subunități de Miliție, Pompieri și USLA.¹ Au loc câteva incidente violente. Se trag focuri de avertisment.

Efectivele Armatei mobilizate în centrul orașului numără peste 1.500 cadre și militari.

Ora 11:00 În fața Comitetului județean al PCR s-au strâns mii de oameni, Se scandează *Libertate! Democrație! Timișoara!* Comandanții subunităților ordonă scoaterea încărcătoarelor din arme.

Valentin Voicilă, actor la teatrul din localitate, decide să acționeze pentru ca protestarii să se organizeze, să fie uniți, iar Armata să nu fie provocată. Ia legătura cu liderii muncitorilor Onofrei Dănilă de la **Orologerie** și Mircea Crișan, maistru la **Strungul**. Trimite un grup de muncitori la Maternitatea Spitalului de unde

¹ Unitatea Specială de Luptă Antitero.

aceștia cer și primesc scutece și cearșafuri. Obține ruj de buze de la câteva femei și scrie cu el lozinci pe pânză: *Fără violență! Jos Ceaușescu!*¹

Ora 11:30 Ministrul Apărării Naționale Vasile Milea este informat că la Arad sunt câteva mii de manifestați ai căror conducători „cu banderole” nu le permit să se apropie la mai puțin de 10 m de cordoanele de militari.

Ora 12:00 Elena Pugna încearcă să convingă manifestații să se retragă din Piață. Refuză însă orice discuție din momentul în care reprezentanții manifestațiilor spun că vor rămâne în stradă până când Ceaușescu va pleca de la conducerea țării.

Ora 13:00 Demonstrații se urcă pe transportoarele blindate strigând: *Noi suntem poporul! Armata e cu noi!*

Stema RSR (Republica Socialistă România) este decupată din steagul tricolor purtat de manifestați.

În piața din fața Comitetului județean de partid, Valentin Voicilă vorbește oamenilor cocoșat pe o scară de zugrav. Apoi se improvizează un podium.

Ora 14:00 Un grup de demonstrați seriu o **Chemare către Armata Română** cerând milita-riilor să se ralieze cu revoluționarii.

Filiala Arad a FDR

Ora 15:00 Sosesc, de la Timișoara, Adrian Sanda și Benjamin Oprea pentru a aduce arădenilor

¹ Interviu cu Valentin Voicilă, realizat de Emil Șimăndran, în *Caietele Revoluției Române*, nr. 6 (19) din 2008, p. 73.

Proclamația Frontului Democratic Român (FDR). După citirea textului de la tribună, **Comitetul de demonstrație se transformă în Filiala Arad a FDR**. Între timp, minerul Vasile Onofraș, venit de la Timișoara, le adusese vestea că acolo nu se mai trage.

Ora 15:30 Textul Proclamației FDR este multiplicat de mână, în apartamentul Mariei Tațiu. ¹

Ora 16:00. Rând pe rând, 14 lideri ai manifestației declară public: „Da, sunt de acord să fac parte din Frontul Democratic Român“ și își înscriu numele și locul de muncă pe lista Comitetului FDR Arad. ²

Ora 18:00 Iluminatul public este oprit. Piața și străzile sunt în beznă. Cunoscutul fotbalist Helmut Dukadam și Gheorghe Curta cumpără de la Mănăstirea de maici din Gai o mic de lumânări pe care le împart celorlalți revoluționari. La venirea nopții, o parte dintre protestatari se retrage spre casă. În Piață mai rămân cca 1000 persoane.

Ora 18:30 În **Comandamentul județean** constituit pentru dezamorsarea revoltei populare, reprezentantul CPEX, Cornel Pacoste, ³ prezent la Arad din 18 decembrie, este înlocuit cu Ilie Matei.

¹ Apartamentul Mariei Tațiu va fi ciuruit de 172 gloanțe trase de un pluton de militari de la Ineu.

² Lista Comitetului FDR Arad va fi publicată în primul număr al noilor ziare locale *Adevărul* și *Jelen*, din 23 decembrie 1989.

³ Din ordin venit de la centru, Cornel Pacoste este retrimis la Timișoara (pentru că acolo fusese anterior prim-secretar) concomitent cu rechemarea lui Ilie Matei de la Timișoara și trimiterea sa la Arad.

Din Comandament fac parte membrii **Consiliului județean de Apărare**: Elena Pugna, prim-secretar al CJPCR; maior Dumitru Marcu, comandantul garnizoanei MApN din Arad; colonel Grigore Sălceanu, șef al Inspectoratului județean al MI; colonel Liviu Stranschi, șeful Statului Major județean al Gărzilor Patriotice. Conducerea grupei operative de la Divizia 11 Mecanizate este asigurată de maior Eugen Bădălan.

Secretarul CC al PCR, Ilic Matei, cere maiorului Eugen Bădălan, șeful Statului Major al Diviziei 11 Mecanizate Oradea, abia sosit la Timișoara, ca militarii să împrăștie demonstrații cu baionetele de la arme. Bădălan transmite ordinul detașamentului de la Păuliș comandat de maiorul Neculac Diaconescu. Acesta refuză să-l execute. Este susținut de maiorul Popescu, comandantul UM din Gai.

Noaptea, maiorul Eugen Bădălan va comanda el însuși dispozitivul de intervenție al MApN.¹

BILANȚ: În cursul zilei de 21 decembrie și al nopții din 21/22 decembrie, efectivele MApN mobilizate pe străzile municipiului ARAD s-au ridicat la 1535 cadre și soldați, din care 850 dislocați de la UM 01191 Lipova și 107 de la UM 01214 Ineu. **Nu s-au înregistrat victime.**

¹ Valentin Voicilă, în interviul citat, p. 74, pune în evidență onorurile de care s-a bucurat maiorul Eugen Bădălan, ajuns în câțiva ani general cu trei stele și șef al Statului Major General al Armatei „în vreme ce maiorul Diaconescu, un adevărat erou, care a refuzat să comande o vărsare de sânge, a fost scos la pensie.”

Ploiești

Ora 12:00 Din ordinul generalului Grigorie Ghiță, comandantul Trupelor de Securitate, pe șoscaua de centură se deplasează spre București autobuzele cu militari ai UM 0865 Câmpina trimise în misiune la sediul CC al PCR din Capitală.

În întreprinderi, salariații, convocați să urmărească la televizoare marele miting din București, devin martorii huiduielilor din Piața Palatului. Întorși în secții, pun la cale încetarea lucrului.

Ora 07:00 În secția Strungărie a **Întreprinderii Balanța**, Vasile Lantuș aprinde o lumânare și o așează pe strung ca să ardă în memoria revoluționarilor uciși la Timișoara. Apoi, împreună cu un grup de colegi, părăsește întreprinderea și se îndreaptă spre centrul orașului.

Sibiu

Ora 07:30 Maistrul Nicolae Fesan de la **Întreprinderea de Utilaj și Piese de Schimb (IUPS)** ascunde în buzunare câțiva fluturași cu versurile cântecului *Deșteaptă-te, române!*, pe care vrea să le distribuie în oraș. Speră ca sibienii să se adune cât mai mulți în Piața Unirii.

Ora 07:45 Ajuns în centru, grupul de la *Balanța* este înconjurat de milițieni. Muncitorii, conduși de Ion Oanță, își scandează nemulțumirile și revendicările împotriva condițiilor mizere de trai. Pascaru tatăl și fiul și încă doi colegi ai lor sunt bătuți de un maior de Miliție. Trei protestatari, între care Ionuț Oanță, sunt arestați.

Ora 08:00. În fața magazinului *Dumbrava* din Piața Unirii, 28-30 manifestanți, îndemnați de Nicolae (Puiu) Fesan, cântă *Deșteaptă-te, române!* și scandcă sloganuri de protest împotriva dictatorului și de solidaritate cu Timișoara.

Ora 08:30. Forțele de represiune împrăștie manifestanții cu brutalitate. Strungarul Vasile Lantuș va fi printre cei care nu cedază.¹ Mircea Bucur îl privește cu admirație.²

Ora 09:15. Goniți de pe platoul din preajma magazinului *Dumbrava*, manifestanții se regrupează în fața Hotelului *Bulevard*. Numărul lor este în continuă creștere. O coloană de demonstrați se îndreaptă, pe bulevard, spre Piața Mare.

Ora 10:00. În Piața Mare (oficial Piața Republicii), în fața sediului Consiliului popular județean, se strâng tot mai mulți manifestanți. Nicu Ceaușescu, prim-secretar al Comitetului județean al PCR și președinte al Consiliului județean de Apărare, cere trimiterea plutonului de intervenție „Scutul”, aparținând Ministerului de Interne, pentru împrăștieră protestatarilor. Plutonul este întâmpinat cu fluierături și huiduieli.

Ora 10:20. În Piață apar două autoturisme de teren ARO și un automobil *Dacia* de la Miliție.

¹ Vasile Lantuș și-a pierdut și sănătatea, și slujba. Nu mai e strungar și de zece ani bate drumul spitalelor.

² Mircea Bucur, în emisiunea *Amintiri din vremea Revoluției*, *Radio România Actualități*, 20 decembrie 2007: „Lantuș este, după mine, cel mai revoluționar om din Sibiu... Îl văd și acum cum se manifesta, era ieșit din comun. Omul și-a pus viața în slujba Revoluției.”

Sunt arestați trei manifestanți. Mulțimea încearcă să-i salveze. Una din mașini este răsturnată și incendiată. Sunt arestate alte 17 persoane. Sunt duse la sediul Miliției.

Ora 10:30. Mulțimea nu cedază și timp de o oră manifestanții sunt „stăpânii deplini ai Pieței Republicii“. Se cântă *Hora Unirii* și *Deșteaptă-te române!*. Se strigă lozinci anticomuniste.¹

Ora 10:40. La solicitarea primului secretar Nicu Ceaușescu și a generalului Ion Hortopan, comandantul Trupelor de Infanterie și Tancuri, ministrul Apărării Naționale general Vasile Milea aprobă intervenția Armatei. Lt. colonel Aurel Dragomir, comandantul Garnizoanei Sibiu, ordonă deplasarea în Piața Republicii a trei companii de elevi de la UM 01512² sub comanda lt. colonel Milan Irimescu; a companiei de militari comandate de lt. colonel Gheorghe Cumbari și a trei transportoare amfibii blindate (TAB) comandate de maiorii Petrache, Agavriloaie și Bodea³. Militarii au asupra lor arme și muniție de război.

Ora 11:30. Sosirea în Piață a detașamentului de 110 elevi ai Școlii militare de ofițeri *Nicolae Bălcescu*, însoțiți de 5 ofițeri, provoacă noi incidente. Agitând în mână o cartelă de pâine, un

¹ Florin Șperlea, *Represiunea de la Sibiu*, în *Caietele Revoluției*, nr. 6 (19), p. 61.

² În momentul primirii ordinului de deplasare, elevii Școlii militare de ofițeri *Nicolae Bălcescu* (UM 01512) se aflau în sălile de curs și dădeau un extemporal pe tema istoricelor documente ale Congresului al XIV-lea al PCR.

³ Colonel Paul Abrudan, *Sibiul în revoluția din decembrie 1989*, Editura Casa Armatei, Sibiu, 1990.

cețăean se îndreaptă spre cordonul de militari și strigă: *Vrem libertate!* Mulțimea strigă: *Vom muri și vom fi liberi!* Se huiduie, se aruncă cu sticle, pietre și borcane. Militarii, comandați de căpitan Cristian Teodorescu, ripostează cu salve de avertisment. Peste 300 cartușe cad în ploaie peste demonstranți. Se trage însă și din podul caselor care mărginesc Piața. Doi muncitori de la **Coope-rativa Progresul**, Ioan Mititelu și Liviu Nicolae Giura sunt uciși. Csant Caba, Ovidiu Botogan și Florin Timariu sunt răniți prin împușcare.

Manifestanții descoperă un grup de 15-20 persoane în uniforme fără grade sau în haine civile, care nu fac parte din detașamentul de elevi.¹ **Ora 11:40** În Piață năvălesc forțele Ministerului de Interne (MI): un camion cu subofițeri însoțiți de câini de la Centrul de dresaj din localitate; un autoturism de luptă ABI și două dubițe cu luptători antitero din USLA; alte patru camioane cu militari din batalionul Securității Sibiu, comandați de maior Laurențiu Catană; două autotunuri de apă și pompieri. Plutonul antitero lansează petarde și gaze lacrimogene. Jeturi de apă împrăștie o parte din manifestanți. Încolonați, aceștia se îndreaptă spre sediul Comitetului județean al PCR de pe bulevardul Victoriei, unde își are biroul Nicu Ceaușescu.

¹ Cum elevii Școlii Militare au ținut tot timpul armele în sus, acuzațiile de tragere cu muniție de război se vor îndrepta spre acest grup neidentificat. Neidentificați vor rămâne și cei care au tras infiltrându-se în mulțime, și cei care au tras din podurile caselor.

Ora 12:00 Șeful Inspectoratului județean al MI, colonel Iulian Rotariu, ordonă comandantului Grupului de pompieri, lt. colonel Sergiu Drăgan, să părăsească Piața Republicii, împreună cu militarii din batalionul de Securitate comandați de maior Laurențiu Catană, și să se deplaseze la sediul Comitetului județean al PCR (CJPCR). Ieșirea din Piață și tot bulevardul Nicolae Bălcescu sunt însă ocupate de o mare de oameni. Securiștii își croiesc drum cu o tanchetă ABI și lansează grenade lacrimogene în timp ce pompierii acționează tunurile de apă.

Ora 13:00 De pe bulevard și străzile adiacente grupuri de manifestați continuă să îngroașe rândurile celor porniți spre sediul CJPCR. Sunt deja câteva mii. Sunt așteptați de militari cu câini dresați pentru atac. Cer audiență la primul secretar. Li se spune că acesta nu este în sediu.

Ora 14:00 Grupul lui Nicolae Fesan se întoarce spre Hotelul *Bulevard* și coboară spre Piața Unirii. Ajunși la Spitalul județean, sunt întâmpinați de bolnavi cu aplauze și flori. La gară, dau jos pancarta „Ceașescu, România, stima noastră și mândria” și înlătură numele dictatorului. Un maestru le deschide porțile Uzinelor *Independența*. Intră în secții scandând *Jos Ceaușescu!* Mulți se sperie și se ascund în vestiare. Alții îi urmează pentru a mobiliza muncitorii celorlalte întreprinderi din zonă. Coloana, numărând acum peste 4.000 demonstrați, revine în Piața Marc.

Ora 15:00 Străzile de intrare în Piață sunt blocate cu transportoare blindate pentru a împiedica accesul altor protestatari. Revoluționarii flutură steaguri tricolore cu stema comunistă decupată. Se strigă lozinci anti-comunism și anti-Ceaușescu.

Ora 17:00 O parte a manifestanților, 400-500 persoane, ajunge la Inspectoratul județean al Ministerului de Interne (MI) forțând intrarea în sediu pentru a-i elibera pe cei arestați în cursul dimineții. Trupele ripostează. Gheorghe Botei și Vasile Diaconu sunt împușcați mortal. Sunt rănite alte cinci persoane. Mai multe mașini parcate în zonă sunt răsturnate și incendiate.

Ora 18:00 La solicitarea conducerii Inspectoratului MI, comandantul Garnizoanei MApN, colonel Aurel Dragomir, scoate în stradă două transportoare blindate (TAB), într-unul din acestea aflându-se însuși colonelul.

Ora 19:00 Colonelul Dragomir cere aprobarea generalului Ion Hortopan, comandantul Trupelor de Infanterie și Tancuri, pentru a găzdui conducerea Inspectoratului MI în sediul Școlii militare de ofițeri MApN.

Ora 21:00 Sub amenințarea armelor, blindatelor, grenadelor și gazelor lacrimogene, manifestații se retrag.

Ora 23:45 Într-un birou al Școlii militare de ofițeri, șeful Inspectoratului județean al MI, colonel Iulian Rotariu, împreună cu șefii Miliției și Securității, pune la punct planul acțiunilor

pentru ziua următoare. Cu acordul colonelului Aurel Dragomir, se decide amplasarea unor cordoane de militari, ofițeri și elevi de la UM 01512 și UM 01606 (din subordinea MAPN) în fața sediilor Miliției și Securității.

BILANȚUL REPRESIUNII DE LA SIBIU din 21 decembrie:
5 morți și 17 răniți.

Au fost implicați 2105 ofițeri, subofițeri și soldați din subordinea MAPN, depășindu-se chiar și maximul de 1889 militari participanți la represiunea de la Timișoara în 18 decembrie 1989.¹

În piața centrală a orașului sunt trimise câteva autoturisme cu milițieni însărcinați să supravegheze orice mișcări și să intervină pentru stoparea lor. Oamenii se revoltă, agresează milițienii și incendiază mașinile.

Mediaș

Salariați ai **Fabricii de covoare** și ai altor întreprinderi și instituții demonstrează în fața sediului Consiliului popular orășenesc. Ei cer președintelui acestuia, Silvia Ciubotaru, să înlăture drapelele și tablourile dictatorului. Aceasta refuză invocând calitatea lor de „bunuri de inventar” care nu pot fi distruse.

Cisnădie

Ora 18:00 Protestele cresc în intensitate. Demonstrații dau foc sediului Consiliului popular, locuinței Silviei Ciubotaru și locuinței directorului Fabricii de covoare.

¹ Dinamica efectivelor MAPN implicate în represiune. *Caietele Revoluției* nr 6 (19) din 2008, p. 49.

Ora 18:50 O parte dintre protestatari se deplasează la sediul Miliției. Milițienii trag. **Două persoane sunt ucise.**¹ Alte **11 persoane sunt rănite** prin împușcare.

Ora 20:00 Milițienii părăsesc sediul și se refugiază în incinta unei unități militare din apropiere. Civili ocupă clădirea.

Cluj-Napoca

Ora 08:30 Se întrunește **Consiliul județean de Apărare**: Ioachim Moga, prim-secretar al CJPCR; general Iulian Topliceanu, comandantul garnizoanei MApN Cluj-Napoca; general Ioan Șerbănoiu, șeful Inspectoratului județean al MI; colonel Gheorghe Ivan, șeful Statului Major județean al Gărzilor Patriotice. Reprezentant de la centru este Constantin Nicolae, membru CPEX.

Din dispoziția generalului Ioan Șerbănoiu opozații regimului comunist sunt supravegheați fără încetare, privați de libertatea de mișcare, filați, ascultați și înregistrați ori de câte ori vorbesc la telefon. Presiunea exercitată asupra Doinei Cornea, interogată obsesiv de Securitate și arestată la domiciliu, se extinde asupra familiei sale. Fiul său Florentin Iuhasz este urmărit de lucrătorii de la „filaj” până la serviciu. Ei își parchează mașina în fața întreprinderii supraveghind în continuare poarta pe care acesta și colegii săi vor ieși spre a se alătura demonstranților.

Ora 10:00 În întreprinderi atmosfera este tensionată.

¹ Cf. Raportului SRI, doi lucrători de Miliție au fost condamnați inițial pentru omor. La recurs au fost achitați pe motiv că au tras în „legitimă apărare”.

Se discută posibilitatea ieșirii în stradă și organizarea unor manifestații de protest. Informat pe linia activiștilor de partid și a informatorilor Securității, Nicolae Constantin, trimis la Cluj de conducerea superioară de partid pentru coordonarea acțiunilor de lichidare a oricăror încercări de protest, cere generalului Iulian Topliceanu, comandantul Armatei a 4-a, să trimită tancuri la porțile întreprinderilor pentru blocarea căilor de acces spre centrul orașului.

Ora 13:00 În curtea **Combinatului de Utilaj Greu (CUG)**, 300 angajați revoltați hotărâsc să iasă în stradă. Ioachim Moga, prim-secretar al Comitetului județean de partid cere intervenția forțelor de ordine.

Ora 13:30 La fața locului sosesc plutonul de intervenție condus de colonel Stoian Rusu, șeful Miliției, și doi adjuncți ai șefului Securității județene, colonel Ovidiu Tincă și maior Gheorghe Petcu. Demonstrații, tot mai numeroși, încearcă ruperea barajului de milițieni. În sprijinul acestora din urmă sosesc alte efective, din batalionul de Securitate și Miliție, plus două mașini de pompieri.

Coloanele de muncitori de la CUG și alte întreprinderi industriale se îndreaptă spre centrul orașului, urmărite de trei plutoane ale trupelor de Securitate și mașini de pompieri.

Generalul Iulian Topliceanu, comandantul Armatei a 4-a, primește ordin să apere orașul de cei „2000 teroriști care acționează în Ardeal”.¹

¹ Cf. rapoartelor de filaj ale Securității din Cluj, fusese semnalată doar prezența a 39 studenți olandezi.

Ora 14:30. În *Piața Libertății* un grup de 15 persoane îndeamnă trecătorii să demonstreze în sprijinul Timișoarei. Pe măsură ce numărul demonstrațiilor crește, se amplifică și protestele împotriva dictaturii ceașiste.

Un pluton al trupelor de Securitate, subordonate șefului Inspectoratului județean al Ministerului de Interne, general Ioan Șerbănoiu, arestează 30 manifestați. Sunt închiși în arestul Miliției. Se scandează *Victorie! Victorie! Jos dictatura!*

Revoltă în Piața Libertății

Ora 15:00. Vestea că și la **DEJ** au loc proteste și că manifestații au intrat în sediul Comitetului municipal al PCR determină conducerea politică de la nivelul județului și a Armatei să dispună măsuri de intervenție în forță.

De la MAPN, generalul Vasile Milea aprobă intrarea în dispozitiv a subunităților militare din **garnizoanele Cluj – Napoca, Târgu Mureș, Alba Iulia, Cugir, Miercurea Ciuc, Arad, Oradea, Zalău, Baia Mare, Bistrița.**

Ora 15:30. În *Piața Libertății* apare un grup de 40-50 tineri în frunte cu actorul Călin Nemeș. Ei scandează lozinci de solidaritate cu Timișoara și de protest împotriva regimului comunist condus de dictatorul Nicolae Ceaușescu.

Ora 15:40. Câteva camioane militare sosite în Piață, în fața *Librăriei Universității*, blochează accesul dispre str. Napoca și Universitate. Sunt primite cu huiduieli. Cazarmați (încă din 16

decembrie), dezinformați și instruiți să apere orașul împotriva unor „elemente destabilizatoare” și a „unor grupuri de cercetare-diversiune sau teroriste străine”, militarii sunt gata să intervină. Primiseră ordin: *Trageți în ei, că nu sunt oameni!* Demonstrații îi îndeamnă: *Nu trageți! Suntem frații voștri!*

Două grupe de soldați comandate de căpitanul Carp Dando de la UM 01215 Florești ocupă intersecția. Cu pistolul în mână, căpitanul amenință: *Eliberați Piața, avem ordin să tragem!* Oamenii se retrag. Rămâne singur, în mijlocul drumului, actorul Călin Nemeș: față în față cu căpitanul Dando Carp. Pe trotuare mulțimea freacă, se agită. Mariana Czegeni aude amenințările dar nu-i vine să creadă. Daniel Ilea și mulți alții răsuflă însă ușurați că forțele de intervenție aparțin Armatei și nu Miliției sau Securității. Dinu George, dimpotrivă: el aflase de la prieteni ce măcel fusese la Timișoara. Este convins că Armata va trage și la Cluj.

În huiduiala generală, profesorul de pictură Gavril Ladiu se apropie de soldați cu mâinile ridicate: *Stați, ce vreți să faceți, doar n-ați înebunit!* Îl urmează profesorul de matematică Horia Pedestru. Gavril Ladiu își trânteste căciula pe asfalt, își dezbracă paltonul, își ridică bluza: *Pe cine ați venit să împușcați?* Îngrozit, Dinu George îngenunchează și se roagă.

Întrebările se succed: *Chiar or să tragă? Ce caută Armata aici, că doar nu-i nicio dezordine?*

Cu bluza ridicată, Călin Nemeș se apropie de cordonul de soldați: *Noi suntem poporul, voi pe cine apărați?* Coboară de pe trotuare muncitorul Attila Szabo, Lucian Martiș, Aurel Merca și Daniel Ilea, elevul ce tocmai cumpăraseră o mătură și n-apucase să o ducă acasă. Cu glonțul pe țevă și degetul pe trăgaci, soldatul Constantin Chiriac e derutat. După o singură lună de instrucție este trimis să lupte cu „agresorii străini”: *Să fie aceștia dușmanii poporului?*

Călin Nemeș le strigă soldaților să se întoarcă în cazarmă. Pe carosabil sunt acum 10-15 oameni. După câțiva pași, Lucian Martiș este îmbrâncit de căpitan. Cade. Lângă gardul viu, Răzvan Rotta, asistent universitar, fotografiază. Pe trotuar se înghesuie inginerul Daniel Pitiș din Alexandria, Rodica Cristurean din Luduș. Văd securiști care filmează și fotografiază.

***Trageți în ei,
că nu sunt
oameni!***

Deodată, un zgomot asurzitor și gloanțe în rafale. În fața lui Dan Condurache se prăbușesc pe asfalt instantaneu câteva trupuri. Lângă el, Mariana Czegeni, rănită, nu se mai poate mișca. Doi metri mai departe, pe același trotuar, zace un bărbat între două vârste cu țeasta spulberată și creierii împrăștiați. Vis-a-vis se prăbușește pensionarul Vasile Jascău, împușcat în picior.

Printre cei puțini rămași în picioare, sunt Nemeș și Ilea. O nouă rafală îl prinde pe Ilea fugind. Cade. Călin Nemeș se repede la căpitan

și-i prinde mâna în care ținea pistolul. Se prăbușesc amândoi. Când se ridică, Dando Carp șchioapătă.

În doar câteva minute în Piață **sunt 11 cadavre și 23 răniți.**

Ora 15:55. De la Armată sosește un ARO pentru a-l recupera pe căpitan. În Piață rămân de veghe 17 soldați.

Ora 16:00. Sosesc ambulanțele alertate de locatarii din zonă. Soldații deschid foc și le obligă să se depărteze. Răniții sunt târați cca 100 metri, după colț, unde pot fi urcați în ambulanțe. Pe Daniel Ilea îl recuperează colegii de școală. La spital, este operat și trimis acasă pentru a nu fi găsit de Securitate. Grav rănit, Vasile Gascău rămâne într-o baltă de sânge până ce, într-un târziu, ambulanțelor li se permite să intre în zonă. Profesorul Pedestru, Szabo Attila, Lucian Mariș nu mai pot fi salvați. Au fost răpuși de gloanțe. Aici, în Piața Libertății.¹

Ora 16:10. Al doilea dispozitiv de luptă format din militari aparținând MApN și trupelor de Securitate se află tot în zona Pieței Libertății, între *Anticariat - Catedrala ortodoxă - Bdul 30 Decembrie*. Vestea despre morții și răniții din fața Librăriei spozește numărul demonstranților care

¹ Relatare pe baza anchetei efectuate în 1990 de procurorii militari în dosarul reprimării revoluționarilor din Cluj-Napoca și a reconstituirii realizate de Cristian Grosu pentru *Jurnalul național* din 19.11.2009. În cartea publicată de senatorul Sergiu Nicolaescu sunt menționați 11 morți și 21 răniți, inclusiv căpitanul Carp Dando care s-a autoîmpușcat în picior. Op. cit., p. 84. Cristian Grosu menționează 12 morți și 26 răniți.

încearcă ruperea dispozitivului de militari. Aceștia deschid foc. **Sunt împușcate șapte persoane**, dintre care **una va deceda**.

Măcelul continuă

Ora 16:30. Dinspre str. Horea ajunge în fața *Hotelului Astoria* o coloană de muncitori de la **CUG**. Se încearcă trecerea prin dispozitivul de luptă comandat de căpitanul Ilie Dicu de la UM 01278 Someșeni, sub coordonarea colonelului Florian Caba. **Sunt împușcate 14 persoane**, dintre care **patru vor deceda**, două fiind ucise chiar de Ilie Dicu, cu propria-i armă. Mulțimea strigă: *Asasinilor! Criminalilor!*

Ora 18:00. Militari din UM Someșeni, comandați de colonelul Gheorghe Timiș, sub coordonarea colonelului Florian Caba intră în dispozitiv în *Piața Mărăști*. Folosindu-se de două autobuze, demonstrații forțază penetrarea dispozitivului. Militarii trag, înregistrându-se **un mort și un rănit**. O a doua persoană va fi rănită prin împușcare în timp ce se afla în balconul locuinței sale.

Ora 18:30. Ioachim Moga, prim secretar al Comitetului județean de partid, participă la teleconferința convocată de Nicolae Ceaușescu, căruia îi cere să instituie stare de necesitate în Cluj „măcar pentru câteva zile“.

Ora 19:00. În zona *Fabricii de bere* din str. Moșilor, alți 500 demonstrați precedați de două basculante de mare tonaj forțază dispozitivul militar comandat de maiorul Laurențiu Cocan.

Maiorul și soldații săi trag în muncitori. Se trage și în basculante. Coloana se împrăștie.

Ora 20:00. La Teatrul Național din Cluj, în pauza spectacolului în care jucau Dorel Vișan și Victor Rebengiuc, aceștia fac rost de lumânări pe care le vor distribui spectatorilor la ieșire.

Orele 21:00 – 22:00. În centru ajung alte coloane de manifestații care intră în conflict cu militarii de la UM 01215 (artilerie) din Florești, comandați de maiorul Valeriu Burtea. Se trage în rafale. Vor fi **9 morți și 15 răniți**.

Ora 22:00. În fața Teatrului Național clujenii cu lumânări aprinse scandează *Jos Ceaușescu! Jos comunismul!* De pe treptele clădirii le vorbește Doina Cornea îndemnându-i să nu cedeze, să reziste: *Dictatura trebuie doborâtă!*

BILANȚUL REPRESIUNII DE LA CLUJ din 21 decembrie:
26 morți și 57 răniți (din care un militar).

Intervenția trupelor MAPN a fost deosebit de sângeroasă având în vedere că numărul militarilor implicați a fost de 680, comparativ cu 1535 la Arad,¹ unde nu au fost victime.

Orele 08:00 – 10:00. Muncitorii de la întreprinderile industriale **IMATEX, Metalotecnica** ș. a. se adună în grupuri, în secții și în curte. **Târgu-Mureș**

¹ Dinamica efectivelor MAPN implicate în represiune, *Caietele Revoluției* nr. 6 (19) din 2008, p. 49.

Ora 11:30. Muncitorii ies pe străzi și se îndreaptă spre centrul orașului. Numeroși locuitori din casele de pe traseu se încolonează alături de ei.

Ora 11:35. Două detașamente din subordinea MApN primesc ordin de intervenție pentru blocarea accesului coloanelor pe strada Gheorghe Doja și în zona Gării, unde se afla deja un dispozitiv al Ministerului de Interne (MI). Un al treilea detașament format din 173 militari aparținând MApN intră în dispozitivul organizat de Miliție și Securitate în jurul sediului Comitetului județean de partid (CJP).

Ora 13:00. Grupul de pompieri încearcă împrăștierea manifestațiilor cu jeturi de apă și florex.

Ora 15:30. Forțele MI încep dispersarea demonstranților. Efectivele MApN sunt suplimentate ajungând la 340 militari, însoțiți de 9 autocamioane și 12 transportoare amfibii blindate (TAB).

Ora 19:00. Manifestanții se regrupează. Sunt din ce în ce mai mulți și mai hotărâți. Câțiva devin agresivi, sparg vitrine, aruncă cu pietre și sticle în soldați. Unul dintre aceștia este rănit.

Ora 21:00. Venind dinspre Poștă, o coloană de demonstranți forțează cordonul de militari din fața magazinului *Romarta*, avariază mașinile pompierilor și tehnica de luptă mobilă. Militarii trag focuri de avertisment.

Ora 21:30. Demonstranții depășesc primele două rânduri ale forțelor de intervenție (scutieri, soldați MApN, milițieni, USLA) și escaladează

câteva transportoare TAB. Caporalul Alexandru Mașcan de la UM 01318 Târgu Mureș acționează sistemul de tragere al mitralierei de pe un TAB și **ucide patru persoane. Alte două sunt rănite.**

O persoană este rănită prin împușcare cu glonț de la un pistol TT.¹ Martorii spun că în afara militarilor din dispozitiv au tras și alte persoane plasate în locuri ascunse. O femeie, Kiniszi Gyongy, ajunge la spital cu rană provocată de un glonț de armă de vânătoare.

BILANȚUL REPRESIUNII DE LA TÂRGU MUREȘ din 21 decembrie: **7 morți, 73 răniți** (21 cu plăgi împușcate) și **55 arestați** de organele de Miliție și Securitate (dintre care 52 vor avea la eliberare leziuni corporale). Din rândul militarilor: un rănit prin lovire.²

Din cadrul MAPN **efectivele și tehnica de luptă** implicate în represiune au însumat 513 militari și 17 transportoare TAB.³ Forțele de represiune ale Ministerului de Interne au cuprins trupe din Miliție și Securitate (efective neprecizate oficial).

În 21 decembrie, brașovenii, informați asupra represiunii de la Timișoara de la posturile de radio străine și din convorbirile telefonice cu rude sau prieteni din Timișoara, ies în stradă.

Forțele de represiune sunt pregătite să intervină încă din ziua precedentă când, după teleconferință, șeful Inspectoratului județean al MI,

Brașov

¹ Cu pistoale TT erau dotați ofițerii MAPN.

² *Caietele Revoluției* nr. 6 (19) din 2008, pp. 52 și 67.

³ Idem, p. 48.

general Gheorghe Zagoncanu, raportase primului secretar Petre Preoteasa că acestea vor împiedica fără ezitare deplasarea manifestațiilor spre sediul Comitetului județean de partid (CJPCR).

Unitățile militare ale MAPN se află sub indicativul *Radu cel Frumos* (alarmă de luptă parțială).

Ora 10:00 În principalele întreprinderi brașovene se inițiază mișcări de protest împotriva conducerii centrale de partid și de stat care ordonase reprimarea revoluționarilor din Timișoara.

Trimisul conducerii superioare de partid (PCR), Gheorghe Pană – membru CPEX, ține legătura cu **Consiliul județean de Apărare** pentru înăbușirea protestelor și reprimarea eventualelor demonstrații de stradă. Din Consiliu fac parte Petre Preoteasa, prim-secretar al CJPCR; general Ioan Florea, comandantul garnizoanei MAPN Brașov; general Gheorghe Zagoncanu, șeful Inspectoratului județean al Ministerului de Interne (MI); colonel Iancu Dragnea, șeful Statului Major județean al Gărzilor Patriotice; colonel Mircea Popescu, comandantul Grupului județean de pompieri. Există patru variante de intervenție militară stabilite de comandanții efectivelor MAPN și MI din Brașov încă din ziua de 19 decembrie.

Ora 10:30. Pe platoul din incinta ICA Ghimbav, 400 muncitori sunt pregătiți să plece spre centru. Porțile sunt închise și păzite de forțele de ordine ale Ministerului de Interne.

Ora 11:00 Aflând că niște elicoptere, venite pentru revizie la **Întreprinderea de Construcții Aeronautice (ICA) Ghimbav**, urmau să zboare la Caransebeș și bănuind că ele vor fi folosite împotriva revoluționarilor din Banat, muncitorii cer și reușesc să determine conducerea întreprinderii să anuleze zborurile și să garezze elicopterele în hangare.

Ora 12:00 În mai multe întreprinderi muncitorii încetează lucrul, părăsesc incintele și se îndreaptă spre centrul orașului.

Subunități ale UM 01199 Ghimbav și UM 01391 Brașov blochează înaintarea coloanei de muncitori de la ICA. Aceștia ocolesc însă cordonul de militari și nu se lasă intimidați de focurile de avertisment cu care sunt întâmpinați de trupele de Securitate la podul de peste pârâul Ghimbășel.

Ora 12:40 Șeful Inspectoratului județean al MI, Gheorghe Zagoncanu, ordonă ieșirea în dispozitiv a 200 militari din forțele de intervenție ale Securității pentru a opri marșul coloanelor de muncitori de la întreprinderile **Autocamioane, Tractorul și Rulmentul**.

Ora 15:00 Primii ajung în centru cei de la ICA Ghimbav cărora li se alăturaseră trecători și salariați de la instituțiile pe lângă care trecuse coloana condusă de Ioan Demi și colegii săi.

Ora 15:30 În fața sediului Comitetului județean de partid sunt peste 6.000 de demonstrați. De la

una din ferestrele Hotelului *Capitol*, ofițerii criminaliști de la Inspectoratul MI, trimiși de generalul Gheorghe Zagoveanu, filmează tot ce se întâmplă în zonă.¹

Ora 16:00 La cererea secretarului CC al PCR, Gheorghe Pană, trimis special din Capitală, sediul este înconjurat de trupe de Securitate și Miliție, incluzând formațiunea *Scutul*, și de militari de la UM 01107 și UM 01932 Brașov. Avertizați de comandanți asupra ordinilor de reprimare primite, demonstrații formează propriile cordoane de ordine continuând să scandeze lozinci împotriva regimului comunist.

Ora 16:30 Din momentul în care mulțimea vede că un grup de câțiva tineri încearcă să dezarmeze militari pentru a pătrunde în sediul Județenei de partid, iar aceștia ripostează cu focuri de avertisment în plan vertical, se evită orice provocare. Se scandează: *Fără violență! Armata e cu noi!*

Ora 20:00 După ce au înmănat oficialităților o listă cu cinci revendicări (care nu aveau să fie luate în seamă), demonstrații aprind făclii și lumânări pentru croii Timișoarei.

Ora 23:30 Manifestații încep să se retragă cu hotărârea ca a doua zi să declare grevă generală.

Craiova

Ora 06:55 O parte din salariații **Întreprinderii de Avioane** nu se prezintă la serviciu. Cei prezenți comentează indignați acțiunea de îmbarcare

¹ Criminaliștii vor continua să filmeze evenimentele și după fuga lui Nicolae Ceaușescu.

silită a colegilor în trenurile plecate la Timișoara în cursul nopții.

Ora 07:10 Activiștii de partid convoacă în curte noi grupuri de salariați. Se află că din Craiova trebuie să plece la Timișoara zece mii de „gărzi patriotice“, dintre care o mică parte de la *Întreprinderea de Avioane*. Autobuze speciale transportă oamenii la gară.

Ora 11:30 Mitingul convocat de organele de partid pentru condamnarea „huliganilor“ din Timișoara este anulat. De la gară sunt aduși înapoi la întreprindere cei care urmau să plece la Timișoara. Sunt mobilizați să urmărească la TVR mitingul convocat de Nicolae Ceaușescu la București.

Ora 14:00 Pe ușile halelor de producție apar afișe care anunță: „Mâine, 22 decembrie, donare de sânge la cabinetul medical“.

Ora 18:00 Primul secretar al Comitetului județean al PCR, Ion Traian Ștefănescu, îl convoacă la sediu pe generalul Dumitru Roșu, comandantul Armatei a 3-a. Întocmesc un plan de dispunere a trupelor și tehnicii militare în zona centrală a orașului.

Ora 11:00 Ies în stradă muncitorii de la secția mașini-unelte a **Întreprinderii Mecanice**. Scandea lozinci împotriva lui Ceaușescu și își exprimă solidaritatea cu revoluționarii de la Timișoara.

Ora 16:00 Sunt sparte vitrinele *Librăriei Centrale* de unde se scot volumele de cuvântări ale lui Nicolae Ceaușescu și li se dă foc. Sunt devastate magazine alimentare.

Cugir

Ora 17:00 Este atacat sediul Miliției. Clădirea este incendiată. Printre cei care ies afară cu hainele în flăcări se numără comandantul Miliției, căpitan Valentin Pop și plutonierul major Ilie Staicu.¹ Ei sunt linșați de mulțime, iar alte opt persoane din personalul Miliției suferă arsuri și vătămări corporale grave. Din sediu sunt sustrate armament și muniție. Clădirea este distrusă în proporție de 70 %.²

Ora 20:30. Manifestanții ajung la sediul Consiliului popular orășenesc pe care îl incendiază.

EVENIMENTELE DE LA CUGIR din 21 decembrie s-au soldat cu **trei morți și 42 răniți**.

Caransebeș

Orele 12:00-15:00 Grupuri de cetățeni se strâng în fața Consiliului local revendicând îmbunătățirea condițiilor de trai – încălzire, alimentare cu curent electric în locuințe, aprovizionare cu alimente –; drepturi și libertăți democratice. Cei mai mulți, în jur de 200, sunt angajați ai **Întreprinderii de Construcții Metalice**. Deși autoritățile cer intervenția Armatei, iar unitățile militare erau mobilizate (pentru misiuni de luptă în caz de agresiune externă), acestea nu primesc ordin de intervenție împotriva demonstrațiilor.

Orele 17:00-18:00 Apar primele manifestări violente. Un secretar al Județenei de partid, venit la Caransebeș pentru a calma situația, este luat ostatic. Au loc arestări în rândul demonstrațiilor.

¹ Căpitanul Valentin Pop și plutonierul Ilie Staicu vor deceda în câteva ore.

² Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 99.

Ora 19:00 Forțele de represiune ale Ministerului de Interne deschid focul. Manifestanții incendiază sediile Miliției, Judecătorei și Procuraturii cerând eliberarea celor arestați și înapoierea unor bunuri confiscate anterior de Miliție.

Ora 20:00 Personalul aflat în sediul Miliției și Securității părăsește clădirea incendiată și se refugiază în cazărmile militare. La fel procedează primul secretar al Comitetului orașenesc de partid, împreună cu familia.

În centrul orașului sunt devastate instituții, magazine, locuințe.

BILANȚUL VICTIMELOR DE LA CARANSEBEȘ din 21 decembrie: **doi morți și 13 răniți.**

Ora 12:00 Un grup de 30 muncitori din Secția mașini electrice a **Întreprinderii de Construcții de Mașini (ICM)** decid să protesteze în piața centrală a orașului împotriva condițiilor inumane de trai al populației sub regimul Ceaușescu. Pe drum li se alătură salariați ai altor întreprinderi din oraș.

Reșița

Ora 16:00 În fața sediului Comitetului local al PCR sunt deja peste 200 demonstranți. Ei cer autorităților locale „să adopte atitudini potrivnice politicii dictatorului.”¹

Demonstrații rămân în Piață și în cursul nopții.

¹ Raportul SRI privind evenimentele din decembrie 1989 în județul Caraș-Severin.

***VICTIMELE REPRESIUNII DIN 21 DECEMBRIE 1989
DIN TRANSILVANIA ȘI BANAT:***

CLUJ – 26 morți și 57 răniți; TÂRGU MUREȘ – 7 morți și 73 răniți; SIBIU – 5 morți și 17 răniți; CISNĂDIE – 2 morți și 11 răniți; TURDA – un mort; LUGOJ – 2 morți și 2 răniți; CARANSEBEȘ – 2 morți și 13 răniți; CUGIR – 3 morți și 42 răniți, în TOTAL - 48 morți și 215 răniți.¹

**BILANȚUL REPRESIUNII DIN 16 - 21 DECEMBRIE
1989 ÎN BANAT ȘI TRANSILVANIA, inclusiv în TIMIȘOARA:
118 morți, 583 răniți și peste 1200 arestați.**

Alături de trupele de represiune ale Ministerului de Interne (Miliție, Securitate, Grăniceri) și de luptătorii înarmați ai Gărzilor Patriotice, au fost implicați 6150 ofițeri și soldați cu 160 transportoare TAB, 17 tancuri și 2 elicoptere aparținând unităților militare din cadrul MAPN.

¹ Situația centralizatoare a victimelor din 16-22 decembrie 1989, în *Caietele Revoluției* nr. 6-19 din 2008, p. 52.

ÎNCEPUTUL REVOLTEI LA BUCUREȘTI

21 decembrie

În sute de mii de apartamente cufundate în frig și întuneric, bucureștenii ascultă înfiorați, mult după miezul nopții, emisiunile speciale ale *Europei Libere* cu știri despre ce se întâmplă la Timișoara și în alte orașe din România. Ei află și despre uriașa manifestare de solidaritate internațională cu eroii Timișoarei și cu victimele represiunii criminale ordonate de Ceaușescu. Banda cu sunetul, zgomotul armelor automate și țipetele celor loviți se repetă obsedant. Mulți simt că vremea supunerii a trecut. E deja prea mult. Vor trebui să facă ceva deși încă nu știu ce și cum.

*Drumul nopții
cătred ziua*

În timpul nopții, în București sosesc cu trenul, cu mașini sau cu motocicletele peste 150 de timișoreni pentru a ridica bucureștenii la luptă fiind convinși că dacă regimul Ceaușescu nu cade la București, Timișoara va fi distrusă. Printre ei Vasile Chira, Dumitru Pava, Teodor Panțâr, Constantin Tătaru, Dumitru Gherman, Lucian Ioniță. Timișoreni se regrupează în Cișmigiu, unde petrec primele ore ale dimineții. Constantin Lulciuc, un tânăr de 29 de ani rupe o creangă dintr-un copac de care colegii săi leagă un

tricolor cu stema decupată, stropit cu sânge, care fluturase în Piața Operei din Timișoara.¹

Le arăt eu

Ora 00:00 Nicolae Ceaușescu împreună cu Elena Ceaușescu pleacă din sediul CC la reședința lor din bdul Primăverii. La ieșirea din birou acesta exclamase: „Am să le arăt eu celor de la Timișoara“.²

Mobilizarea Gărzilor Patriotice

Ora 02:00 Din ordinul lui Nicolae Ceaușescu, colonelul Pârcălăbescu trece la alarmarea Gărzilor Patriotice. Activiștii Comitetului municipal București al PCR mobilizează salariații de pe platformele industriale Pipera și Băneasa la sediul întreprinderilor. Sunt distribuite uniforme de Gărzi Patriotice, după care sunt trimiși pe secții în așteptarea ordinului de deplasare.³

Ora 06:00 La Întreprinderea Optică Română (IOR) muncitorii sunt anunțați că vor participa la un miting odată cu venirea schimbului I. Afluirea spre Piața Palatului se face cu autobuze sau pe jos, cei de la Institutul de Cercetări și Proiectări Mecanică Fină parcurg 10 km din *Obor* până la *Cina*. Pe jos vin și cei de la *Uzina 23 August*.⁴

¹ Declarații și reconstituire în dosarul nr. 97/P/1990 al Secției Parchetelor Militare din Parchetul General.

² Relatare Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite. Imagini suprapuse*, Ed. Albatros, București, 2000.

³ Gărzile Patriotice vor fi integrate în dispozitivul de represiune din Piața Universității și în noaptea de 21/22 decembrie vor ataca manifestații după spargerea baricadei de la INTER.

⁴ Vezi excelenta reconstituire în Alex Mihai Stoenescu, *Cronologia evenimentelor din decembrie 1989*, Ed. RAO, București, 2009.

Ora 08:00 Nicolae Ceaușescu sosește la CC și îi convoacă la *Cabinetul 1* pe Constantin Dăscălescu, prim ministru și pe Emil Bobu, secretar CC al PCR. Raportările lor incomplete și mincinoase nu îl conving că țara fierbe și Revoluția va continua.

Ora 08:30 La Direcția Securității Statului sosesc rapoarte privind grupul de tineri de la Timișoara veniți cu trenul și despre grupuri de tineri identificați ca basarabeni care sunt catalogați „agenți sovietici“. Sunt raportate grupări „suspecte“ în *Grădina Icoanei* și în jurul *Pieții Palatului*.

Ora 09:00 Din dispoziția conducerii superioare de partid, în toate întreprinderile și instituțiile publice sunt organizate ședințe de condamnare a „contrarevoluției de la Timișoara“ și de atașament fierbinte față de Nicolae Ceaușescu.¹ În marile uzine din București ședințele sunt organizate în halele de producție, cu tribune improvizate, discursuri scrise de activiști, cu lozinci și scandări. Sunt filmate de operatorii TVR pentru a fi prezentate la telejurnalul de seară. Adeziunea clasei muncitoare este decisivă pentru comuniști. În administrație, institute de cercetări și facultăți ședințele se desfășoară în anonim și de multe ori formal.

Ședințe de condamnare

¹ Printr-un consens aproape unanim se păstrează o tăcere vinovată asupra acestui ultim moment de lașitate, servilism și demagogie. În mai puțin de 24 ore, mulți (îngrijorător de mulți) dintre cei mai înverșunați în înfierarea "huliganilor" de la Timișoara se vor înghesui să-și proclame atașamentul pentru revoluție, să-i condamne pe "odiosul dictator" și "sinistra sa soție" și, mai târziu, să-și ia certificate de revoluționari.

Ultimul miting comunist

Ora 09:30 O mare adunare populară menită să condamne revoluția de la Timișoara, convocată la sugestia lui Barbu Petrescu, prim-secretar al Comitetului de partid al municipiului București și aprobată de Nicolae Ceaușescu, este organizată în Piața Palatului din fața sediului Comitetului Central (CC al PCR). Sunt 105.000 angajați din principalele unități economice. Se iau măsuri excepționale pentru asigurarea ordinii. Trupele de Securitate, înarmate până în dinți, împânzesc sediul Comitetului Central și arterele înconjurătoare. Străzile laterale sunt blocate cu autobuze, camioane, chiar și cu tractoare.

Ora 10:30 În ședința Biroului permanent al CPEX convocată de secretarul general al partidului, acesta nu pomenește niciun cuvânt despre Timișoara. Informează doar Comitetul Politic Executiv că a hotărât să majoreze cu o sumă mică retribuțiile oamenilor muncii și alocațiile de stat pentru copii. Ședința CPEX. Ceaușescu anunță că a hotărât să majoreze salariile minime și ajutorul pentru copii cu o sumă mică și anunță mitingul de la ora 12.¹

Ora 11:00 Accesul în Piață este permis doar coloanelor de salariați supravegheate de securiști, milițieni și informatori. La ordinul ministrului de Interne, Tudor Postelnicu, pentru perfectă protecție a Pieței Palatului (azi Piața Revoluției) și oprirea accesului oricărui neaveniți, generalul

¹ Dumitru Popescu, un fost lider comunist se destăinuie: *„Am fost și cioplitor de himere”*, Ed. Expres, București.

Geanu Bucurescu, adjunct al șefului Departamentului Securității Statului și Marin Bărbulescu, șef al Inspectoratului de Miliție al Capitalei, au organizat zece baraje vii (constituite din ofițeri și subordonați) precum și altele, staționare (formate din autobuze, camioane, tractoare).

O parte a grupului de timișoreni scandează sloganuri împotriva lui Ceaușescu în fața librăriei *Mihai Eminescu*.

Ora 11:05 Pe Calea Victoriei, coloana fără sfârșit se prelinge spre miting. Câțiva purtători de lozinci roșii uriașe și de tablouri oficiale dau semne de oboseală și, coborându-le de pe umeri, acestea ajung la vedere pe dos, cu capul în jos. Privitorii de la ferestrele blocurilor îi observă. Unii se crucească, alții informează... Câțiva coboară în grabă și se alătură purtătorilor de lozinci și tablouri în bernă, solidarizându-se cu protestul lor. Din sediul Centralei Sării coboară și intră în coloană Florentina Bălău, economișă, mamă a doi copii minori.

Ora 11:10 Un grup de 40-45 de timișoreni iese din Cișmigiu purtând steagul cu stema decupată încercă să pătrundă în Piață pe lângă Biserica Kretzulescu. Sunt respinși de forțele de ordine și obligați să ocolească Sala Palatului.

Ora 11:15 Pe diferite străzi din jurul Sălii Palatului grupuri de tineri, în special studenți, încercă să pătrundă în Piață. Pe Calea Victoriei, în zona Hotelului *București*, un grup de bucu-

*Primele
manifestări
anticomuniste*

reșteni și câțiva timișoreni scandează lozinci anticomuniste și încearcă și ei să depășească cordonul de militari care blochează accesul în Piața Palatului. Sunt opriți.

În apropierea cofetăriei *Ahénée Palace* se cântă *Deșteaptă-te române!*. Bogdan Dârză din București dă foc, cu bricheta, unui steag roșu cu stema PCR.¹

Ofițeri USLA cer prin stații radio trimiterea unui „pluton de intervenție” și a unei „camere de luat vederi”.²

Prin stație se anunță „folosirea masivă de Gella și de lacrimogene din dispoziția lui 88” (Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului – DSS).

Ora 11:30 Sosește un camion încărcat cu scutieri. Protestatarii sunt loviți cu bâte, cu bastoane și scuturi. Dintr-un autobuz cu perdelețe la geamuri coboară un grup de represiune în cizme, cu haine kaki, dar fără însemne militare. Din camion se aruncă petarde și grenade lacrimogene producând un zgomot îngrozitor.

Se operează primele arestări. Vladimir Radu, 38 ani, este lovit cu picioarele de un „civil solid”, care, trăgându-l de păr, încearcă să-l urce în camion. Victimei îi sar în ajutor câțiva demonstranți. Reușește să scape. În fața Hotelului *Ahénée*

¹ Declarații, Arhiva Asociației *21 Decembrie*, București.

² Cf. înregistrărilor audio ale convorbirilor prin stații radio, realizate de Unitatea Specială de Transmisiuni "R" și transcrise pe foile de interceptare-goniometrare la Centrul de Control al Radiocomunicațiilor din București.

Palace, Adrian Nicolae și ceilalți manifestați din preajma sa sunt loviți cu cruzime de securiști.¹

Ora 11:40 De la Inspectoratul de Miliție al Capitalei se cere ca „tot efectivul care nu este băgat în misiune și se găsește la Universitate să fie îmbrăcați în civil și în frunte cu tovarășul Brânzei să se deplaseze urgent în dispozitivul 1 (...) indiferent la ce formațiune este: circă, cercetări penale, judiciar etc.“

Ora 11:45 Grupul de timișoreni care nu reușise să pătrundă în Piață pe lângă Biserica *Krețulescu* ajunge pe Calea Știrbei Vodă și reușește să străpungă barajul forțelor de ordine, oprindu-se în zona ocupată de muncitorii de la Întreprinderea de Panificație.

Ora 12:00 Nicolae și Elena Ceaușescu, însoțiți de membri marcanți ai conducerii de partid și de stat își fac apariția în balconul Comitetului Central al PCR. Sunt întâmpinați cu aplauze inițiate de agitatorii partidului, mai numeroși ca oricând.

Ora 12:02 În deschiderea mitingului din fața Comitetului Central se dă cuvântul unor reprezentanți ai oamenilor muncii, instruiți în prealabil. Cei șase vorbitori (cinci bărbați și o femeie) condamnă „încercările cercurilor reacționare și imperialiste de a ne abate de pe drumul socialismului.“ Responsabilii cu propaganda

*Aplauze
regizate*

¹ Declarații în Dosarul nr. 97/P/1990 al Secției Parchetelor Militare din Parchetul General (SPM-PG).

îndeamnă oamenii să scandeze: *Ceaușescu PCR! Vom munci și vom lupta, țara o vom apăra!*

Ora 12:10. Se ordonă introducerea „civililor“ (adică a milițienilor fără uniforme) în rândul participanților la miting. Ofițerul Oprea primește misiunea să „facă agitație în Piață“,¹ pentru a antrena mulțimea să-l aplaude pe Nicolae Ceaușescu.

**Protestatarii
de la
„Gioconda“**

Ora 12:15 Pe Calea Victoriei, în fața magazinului *Gioconda*, se scandează lozinci anti-Ceaușescu. În fața magazinului *Muzica* ofițerii de la USLA semnalează prezența unui grup care provoacă „scandal“ fără ca milițienii să intervină. Indignați, securiștii „Tridentul“ și „Catargul“ cer o intervenție mai dură. Protestatarii sunt împrăștiați cât mai departe de Piața Palatului, spre Casa Centrală a Armatei.

Ora 12:20 Două unități de intervenție ale Securității municipiului București sunt trimise pe Calea Victoriei, alte două pe strada Onești (din vecinătatea sediului CC al PCR), forțe importante sunt concentrate la Sala *Dalles*, colț cu strada *Batiștei*.

Ora 12:30 Nicolae Ceaușescu este rugat să ia cuvântul. El adresează „un salut călduros, revoluționar și cele mai bune urări oamenilor muncii din Capitală“ și mulțumește organizatorilor acestei manifestații populare. La prima pauză, din megafoanele montate pe microbuzul din centrul Pieței se difuzează scandări *Ceaușescu!*

¹ Cf. înregistrărilor menționate.

Ceaușescu! însoțite de uralele grupului de activiști masat în fața balconului. Când, după un timp, Ceaușescu face semn cu mâna, uralele se opresc. În acest moment, lângă grupul de muncitori de la Casa Scânteii, un tânăr de aproximativ 25 ani, înalt, șaten, începe să fluture un steag tricolor și să strige *Timișoara! Timișoara! La Timișoara au murit copii!* Speriați de curajul lui, cei din jur se retrag, lăsându-l singur.¹ Pentru a crea o diversiune, Valentin Hurduc își ia soția de mână, îi îmbrânțește pe cei din jur și țipă.²

Unul dintre timișoreni, aflat în fața hotelului *Athenée Palace* scoate dintr-o cutie de carton o petardă și o explodează.³

Ora 12:31 Se aud și alte zgomote, ca de explozii,⁴ venite dinspre Biserica *Kretzulescu*. Ele provoacă panică și busculade în rândul participanților la miting.⁵ Viorel Neagoc, șeful carului 3 al TVR aude pocniturile, deschide ușa carului TV și vede dăre de fum în centrul Pieței.⁶ Lt. colonel Ion Chițoiu de la Inspectoratul de Securitate București

Vuiet în Piața Palatului

¹ Vasile Brașoveanu, *Acțiunea Petarda*, Editura Neva, 2003, p. 175.

² Valentin Hurduc, mărturie făcută personal autorului.

³ Declarații în Dosarul SPM-PG nr. 97/P/1990.

⁴ Unii martori vor vorbi despre un pârâit transmis de difuzoarele aflate în Piață, iar SRI (raport 1994) despre sunete de joasă frecvență.

⁵ Puțini revoluționari, între care Nica Leon, și-au asumat paternitatea declanșării unei explozii sau intenția, declarată de regizorul Sergiu Nicolaescu, de a iniția acțiuni generatoare de panică.

⁶ Alexandru Năstase, *Petarde în mijlocul mulțimii din Piața Palatului*, *Jurnalul Național* nr. 3323/19 aprilie 2004.

identifică o bubuitură puternică în fața Bibliotecii Centrale Universitare.¹ Zgomotele și dezordinea din Piață provoacă derută în rândul membrilor Biroului permanent al CPEX. Mulțimea freamătă, rupe rândurile, aruncă pe jos tablouri, steaguri, pancarte.

Nicolae Ceaușescu își întrerupe discursul și strigă de câteva ori „Alo! Alo!“ Elena Ceaușescu cere „Liniște!“ Mulțimea se agită, vociferează. Membrii Biroului Permanent se retrag din balcon. Mai mulți tineri din grupul de protestatari veniți din Calca Știrbei Vodă se suie pe gardul din fața *Muzeului de Artă* și scandează *Jos Ceaușescu!*, *Ați omorât oameni la Timișoara!* Țipetele sunt auzite până la barajul din fața restaurantului *Cina* unde se află colonelul Ionel Bejan.²

Transmisia TVR este oprită, dar imaginile continuă să fie înregistrate de cameramani. Se aud strigăte, apoi huiduici.

„Catargul 2“, postat la *Athenée Palace*, raportează „Tridentului“: *Văd explozii la Union... undeva spre Continental* (hotel pe Calea Victoriei, n.n.), *nu am vizibilitate, se mai aude strigând așa, ca un ecou.*³

Ora 12:36 Nicolae Ceaușescu, însoțit de membrii Biroului permanent, revine în balcon și cere mulțimii să se liniștească, să revină „la locurile lor“. La îndemnul Elenei Ceaușescu, promite să

¹ Stenograma audierii lt colonel Ion Chițu la Comisia Senatorială, 1994.

² Alex Mihai Stoenescu, op. cit.

³ Cf. înregistrărilor audio menționate.

mărească salariile cu 200 lei și pensiile cu 100 lei, să crească alocațiile de stat pentru copii și indemnizațiile de naștere pentru mame. Aplauzele activiștilor de partid și securiștilor infiltrați în mulțime sunt acoperite de huiduici. Oamenii aruncă pe jos tablourile cu chipurile soților Ceaușescu și uriașele pancarte roșii cu lozinci de preamărire a PCR și a secretarului general al partidului.

Ora 12:40 În Piață, mulțimea este tot mai agitată. Oamenii strigă: *Fugiți că ne omoară! Țștia ne împușcă, ca la Timișoara!* Cei mai mulți părăsesc Piața. Pentru a-i opri, Petre Giura împreună cu alți tineri formează, ținându-se de brațe, un lanț viu, strigând: *Jos tiranul! Veniți cu noi!*

Ora 12:42 Locuitorul șefului Securității municipiului București (indicativ „515“) este informat prin stație radio de către un șef de serviciu (indicativ „521“) că, în Piață, se aruncă portrete, se strigă numele cunoscutei opozante Doina Cornea, că „sunt vreo cinci mai ai dracu’“. „521“ primește ordin „să-i identifice pe huliganii ăștia“.¹

Ora 12:50 Balconul s-a golit. Huiduicile și scandările *Jos Ceaușescu! Jos dictatura! Vrem libertate!* continuă.

Ofițerii USLA („155“ și „153“) din zona hotelului *București* sunt în alertă: „Trebuie căutat pionul Georgescu cu camera de luat vederi... Trebuie neapărat filmați capii.“²

¹⁻² Cf. înregistrărilor audio menționate.

Spargerea mitingului

Forțele de intervenție ale Miliției și Securității presează. Mulțimea din Piața Palatului este împinsă spre strada Academiei, Piața Romană și Piața Universității.

Pe strada Academiei un grup de tineri sparge geamurile Librăriei *Mihai Eminescu*. Ei dau foc cărților cu fotografia lui Ceaușescu, extrase din vitrină.

O masă compactă de oameni, cei mai mulți speriați, unii purtând încă în mâini din reflex portretele și steagurile pe care trebuia să le predea la instituție, năvălește dinspre str. Onești spre bd. Magheru. Octavian Mihăescu, profesor de liceu, încearcă să-i oprească strigând: „Acum este momentul!“ I se alătură un tânăr rom. Sunt împinși spre Piața Universității.

Primele gloanțe ucigașe

Lângă Biserica *Enei*, adjunctul șefului Miliției Sectorului 4, București, lt. colonel Gheorghe Rodeanu¹ **trage fără somație în manifestați**. Îl împușcă în piept pe studentul Marcel Roman, primul rănit grav din București,² și ucide o altă persoană, rămasă neidentificată. Martori sunt Ioan Itu, Sebastian Țărâlungă, Nica Leon, George Constantinescu.

¹ În 1990, Gheorghe Rodeanu a fost avansat în grad. Ulterior, pe baza mărturiilor lui Ioan Itu, Nica Leon, George Constantinescu și a unei fotografii a crimei, realizate de Sebastian Țărâlungă, a fost judecat și condamnat la 5 ani închisoare.

² Marcel Roman, student la Facultatea de Filologie, Secția Franceză, va fi salvat de medici, la Spitalul *Colțea*.

Ora 13:00 În Piața Romană se adună peste 2000 *Piața Romană* de manifestați care scandează lozinci anticomuniste. Printre cei aflați aici din primele momente sunt actorul Alexandru Finți, scriitorul Radu F. Alexandru, inginerul Mihai Montanu, regizorul Sergiu Nicolaescu, regizorul Constantin Vaeni, inginerul Nicu Stăncescu,¹ Cornel Mihalache, student la IATC, care luca la Studioul de filme documentare *Alexandru Sahia*.² Zona este înconjurată de un dispozitiv comandat de colonelul de Miliție Ion Nicolae Suceavă.³ Din barajul dinspre bulevardul Magheru se desprind din când în când militari în combinezoane kaki care aleargă după manifestați. Pe care îi prind, îi aruncă într-o dubă și îi duc la Secția 1 de Miliție de pe bd. Ana Ipătescu. Horia Roman Patapievici, care se afla cu prietena sa pe trotuar, protestează pentru că unul dintre manifestații de pe carosabil este târât cu brutalitate spre dubă. Este și el reținut.⁴

¹ Opozant al regimului comunist. Nicu Stăncescu a fost arestat de Securitate și închis la penitenciarul Rahova de 14 ori ca urmare a înființării Mișcării pentru Democrație și a numeroaselor scrisori de protest trimise și citite la posturi de radio occidentale. După Revoluție devine membru în CPUN. În 1991 Partidul Unității Democratice, al cărui președinte era, aderă la Forumul Democrat Antitotalitar și apoi la Convenția Democratică din România (CDR).

² Cornel Mihalache se va refugia într-unul din blocurile de pe bd. Magheru, la Tudor Petruț. Va reveni în zilele următoare cu camera de filmat. Va realiza o serie de filme documentare despre Revoluția din 1989 care vor fi prezentate la Televiziunea Română (TVR).

³ Colonelul Ion Nicolae Suceavă va fi avansat în decembrie 1989 de către Ion Iliescu la gradul de general-maior. În 1991 va publica într-o carte intitulată, culmea, *În numele adevărului* o imagine idilică a cumplitei represiuni din Piața Romană.

⁴ Ulterior, persoanele reținute vor fi transferate la penitenciarul la Jilava. Mărturia scriitorului Horia Roman Patapievici în *Istoria unei nopți, evocare*, publicată în ianuarie 1990.

Mihai Montanu intră în dialog cu un „șef“ în civil (însoțit de un colonel de Securitate) care îi acuzase pe manifestați că sunt o bandă de trădători și îi spune că toți cei din Piața Romană sunt adunați spontan. Șeful și colonelul se urcă în mașină. Aceasta este lovită cu pumnii și cu picioarele de manifestați.¹

**La „Cocor“:
baricada mică**

Ora 13:10 În fața magazinului *Cocor*, între cele două guri de pasaj se strânge un grup de circa 30 de oameni care opresc o mașină de pompieri. Cei doi militari pompieri fug. La inițiativa lui Ion Iofciu protestatarii aduc cărucioare cu resturi de ambalaje de la magazin și dau foc mașinii pentru a atrage atenția bucureștenilor.

**Piața
Universității**

Ora 13:15 În Piața Universității, în fața Hotelului *Intercontinental*, nutrint speranța că vor fi filmați și fotografiați de turiștii străini,² se strâng 150-200 oameni cărora li se adaugă 150-200 persoane împinse de scutieri de pe străzile Academiei și Nikos Beloianis. La îndemnul lui Radu Șincai și Romeo Raicu, oamenii îngenunchează și spun *Tatăl nostru*. Se păstrează momente de reculegere pentru morții din Timișoara. Dumitru Dincă, muncitor șomer, se suie pe acoperișul parkingului de la blocul *Dunărea*

¹ Mai târziu Mihai Montanu îl va recunoaște pe civil în persoana generalului Andruța Ceaușescu. Declarație cu ocazia audierii la Comisia Senatorială, 1994.

² Vor fi într-adevăr filmați și fotografiați, dar mai ales de agenții Securității care deținea apartamente conspirative în Hotelul *Intercontinental*.

strigând *Jos comunismul!, Jos Ceaușescu!* și propune crearea Frontului Unic Muncitoresc. Forțele de reprimare încercuiesc zonele ocupate de demonstrații. O fată oferă o floare unui militar. În mod ciudat, accesul dinspre și înspre Piața Universității nu este blocat. Un grup de tineri se îndreaptă spre statuia lui *Mihai Viteazul* strigând la cei de pe trotuar: *Veniți cu noi!*

Ora 13:00 În sediul CC al PCR atmosfera este apăsătoare, sufocantă, febrilă. La *Cabinetul 1* este un du-te-vino continuu.¹ Sunt chemați de mai multe ori la raport ministrul Apărării Naționale Vasile Milea, ministrul de Interne Tudor Postelnicu, șeful Departamentului Securității Statului Iulian Vlad. Nicolae Ceaușescu le ordonă urgentarea măsurilor de reprimare a revoluționarilor până la degajarea completă a piețelor și a străzilor.

Secretarul general al PCR alcargă de la un telefon la altul pentru a vorbi cu prim-secretarii din județe la cele 22 linii telefonice din antecamera cabinetului său.² Refuză să accepte realitatea. Rămâne hotărât „să aperc cauza, să aperc socialismul cu arma în mână”. Își caută justificări în declarații aberante: „Suntem în stare de război”, într-un război „mai greu decât cel împotriva hitlerismului”.

**Ceaușescu
preia
comanda**

¹ Viorel Domenico, Represiunea din noaptea de 21/22 decembrie 1989, în *Caietele Revoluției* nr. 6 (19) din 2008, p. 76.

² Declarație Constantin Manea, fostul șef de cabinet al lui Nicolae Ceaușescu, cf. Viorel Domenico, op. cit., p. 76.

La etajul 1, unde se află cabinetele 1 și 2 ale soților Ceaușescu, posturile de pază și protecție ale Direcției a V-a a Securității au fost dublate.

Ora 13:30 În colțul străzii Batiștei și la rondul de la Universitate sunt dispuși, în cordoane, scutieri de la USLA, milițieni și securiști în civil.

Îngrijorați, manifestații strâng rândurile în grupuri compacte. Se comentează cele întâmplate zilele trecute, la Timișoara, și dimineața, la „mitingul lui Ceaușescu“.

În Piața Universității intră în viteză mai multe camioane militare pentru a-i dispersa pe manifestații care ocupă carosabilul. Lovesc mai multe persoane. Câțiva cetățeni din grupul în care se află Constantin Crețu, 53 ani, aruncă cu sticle și pietre desprinse din caldarâm în camion.

Orele 13:40-14:00 Organele de miliție operează alte arestări, peste 150, în zona centrală. Lângă Palatul Telefoanelor, dintr-o mașină neagră *Dacia* coboară un milițian, intră între manifestații care scandează lozinci anti-Ceaușescu și anti-comunism, o ia de mână, cu putere, pe Cristina Cârjan, 36 ani, o târăște și o împinge în mașină. Împreună cu alți doi bărbați arestați, este dusă la Miliția Capitalei și apoi la penitenciarul Jilava.

Ora 13:45 Din ordinul generalului Andruța Ceaușescu este alarmată Școala de ofițeri a Ministerului de Interne. 35 de cadre și 927 elevi intră în acțiune în zona centrală.

**Generalii
ordonă**

Ora 14:37 Ministrul Apărării, general Vasile Milea, ordonă militarilor din Regimentul 2 Mecanizate împrăștierea manifestațiilor de pe bulevardul Magheru.¹

Ora 14:50 În Piața Universității sosesc autovehicule blindate de intervenție (ABI) și zeci de militari aparținând MAPN. Scutierii blochează intersecțiile „așa cum a fost ordinul lui 88” (generalul Iulian Vlad, șeful DSS). Acestuia i se raportează că, în **Piața Universității, sunt zece mii de manifestați**, dar că au fost „închise toate căile și s-a făcut ordine” în zona Hotelului *București*.²

Ora 15:00 Manifestanții retrași spre Calca Griviței revin pe strada Luterană scandând lozinci „necorespunzătoare”. Alții „manifestă în mod zgomotos și necorespunzător” în zona magazinului *Adam* și a blocului *Turn*, în fața *Sălii Palatului*.³

Două companii din UM 01908 București ajung în fața Hotelului *Intercontinental*.

Ora 15:10 Pe bulevardul Magheru circulă în viteză mai multe TAB-uri care împrăștie manifestații.

Ora 15:15 Un grup de demonstrați, printre care Dan Valentin Anghel, încearcă să blocheze rondul de la Universitate. Două transportoare TAB se îndreaptă spre ei și îi obligă să renunțe.

¹ Cf. Registrului de note al generalului Gheorghe Voinea, comandantul Armatei I-a.

²⁻³ Informații transmise de ofițeri ai Unității Speciale de Luptă Antitero (USLA) prin stații radio.

Ora 15:30. Numărul manifestațiilor din Piața Universității crește. Printre ei actorul Mircea Diaconu, Dan Petre, student, Mihai Lucian, asistent la Facultatea de Drept, Adam Marian Doru, Alexandru Voncu, Romulus Cristea, Codrin Ștefănescu, Dr. Barbi, Traian Rece, actorul Dragoș Pâslaru, Eugen Murgoci, Liviu Moruz, Ovidiu Popescu, Traian Vasu, Alexandru Condoiu, Cătălin Cuatu, Anghel Bedros, Ștefan Băran, Marilena Tudor, Dănuț Neagu, Ovidiu Crăciun, Sandu Ștefănescu, Bogdan Dârzu, Toni Ionescu, Maria Marinescu, Dragoș Stoica, Petre Roman, conferențiar la Institutul Politehnic București.¹ Încep să discute între ei. Maria Marinescu se retrage pe treptele Hotelului *Intercontinental*, unde se află și grupul de timișoreni. Dan Mironescu îl cunoaște pe Ștefan Goran, care îi povestește ce s-a întâmplat la Timișoara și pe un tânăr poreclit *Chinezul*, fiul unui profesor de la *Ștefan Gheorghiu*.

Ora 16:00 Demonstrații din Piața Universității sunt înconjurați de un dispozitiv numeros care blochează accesul spre Piața Romană. Sunt blocate intrările spre străzile 13 Decembrie și Batiștei. Înspre Sala *Dalles* sunt patru cordoane formate din scutieri, milițieni, elevi ai școlilor militare, militari în termen și ofițeri MApN, așezate unul în spatele celorlalte până în strada

¹ Cu excepția câtorva ore în care se va duce acasă în ideea de a-și lua și fiica cu el în Piață, idee la care va renunța, Petre Roman va rămâne în Piață până la ora 23:35 (Informație primită personal de la Petre Roman).

Onești, împreună cu cinci tancuri și mai multe transportoare amfibii blindate (TAB). Alt cordon de scutieri și luptători din Unitatea Specială de Luptă Antitero (USLA) este postat lângă Hotelul *Intercontinental*. Pe bulevardul Magheru sunt masate patru transportoare blindate ale Armatei și trupe de intervenție ale Securității și Miliției.

Aviatorul veteran M. Ionescu, mare mutilat de război cu proteze la ambele picioare, se târâște până la cordonul de elevi ai școlilor militare din fața sălii *Dalles* și încearcă să pună flori în țeava puștilor spunându-le: *măi, copii, în cine vreți să trageți voi?*

Ora 16:05 Un grup de 30 – 40 de tineri liceeni și studenți cu bentițe tricolore pe cap ajung pe bd. Magheru venind dinspre Piața Lahovari. Aici se unesc cu un alt grup împins dinspre Piața Romană. Împreună, ocupă intersecția, se așază în genunchi și spun *Tatăl nostru*.

Dinspre Universitate vine în viteză un autobuz care frânează în intersecție. Din autobuz coboară militari din trupele MI și trei civili. Tase, șef de sală la un restaurant din centrul Capitalei, îi avertizează pe cei de pe trotuar: *E groasă, ăla e Postelnicu*. Militarii trag în rafale gloanțe oarbe spre grupul de tineri, pentru a-i intimida și dispersa. Nu reușesc. Dinspre Piața Romană vin patru utilitare ARO în marșarier și opresc în fața cofetăriei *Casata*.

***Arestați și
maltratați la
„Casata”***

Demonstrații sunt înconjurați de scutieri. Din spatele lor se năpustesc securiști în haine civile care rețin manifestații și îi predau milițienilor. Dan Popescu, 40 ani, este dus la Secția 1 Miliție. Aici sunt deja zeci de arestați. Sunt interogați și bătuți. Transportați la penitenciarul Jilava, sunt loviți cu cruzime de militari care vor să știe „cine sunt capii revoltei, cine este șeful lor, ce au cu Ceaușescu care are grijă de popor.“¹

Grupul de la „Eva”

Ora 16:10 În fața magazinului *Eva* se formează o altă aglomerare. Spre ea se îndreaptă o formație de militari în combinezoane kaki având pe cap căști cu vizieră Avansează în pas sacadat bătând cu bastoanele în scuturi (un „spectacol“ în premieră pentru bucureșteni). Două doamne în vârstă încearcă fără succes să-i îmbuneze oferindu-le flori. Dinspre strada Nicolae Goleșcu avansează cu motoarele turate două tancuri cu echipaje pe tanc, cu armele în poziție de luptă și opresc în intersecție. Manifestații se retrag spre Universitate. Constantin Aferăriței, 41 de ani, șef de secție producție la IJCOOP, îl interpelează pe comandantul tancului de ce a ordonat militarilor să arunce automatele amenințând oameni de pe trotuar. La ordinul unui maior MApN tancurile se retrag.

Ora 16:15 Din ordinul generalului colonel Ion Hortopan, comandantul Trupelor de Infanterie și

¹ Declarațiile victimelor în dosarul de anchetă al Procuraturii Militare.

Tancuri, la Hotel *Continental*, pe Calea Victoriei, sunt trimise efective ale diviziei I-a, conduse de colonelul Dumitru Cernat. Generalul Ion Hortopan îi ordonă maiorului Dorcl Amăriucăi să mai trimită 8 autocamioane de la Autobaza MAPN cu 10 ofițeri și 100 militari în termen pentru ca împreună cu cele 10 TAB-uri ale UM 01305 să deblocheze Piața Universității și să se regrupeze apoi în Piața Palatului.¹

Ora 16:37 Ministrul Apărării Naționale, generalul Vasile Milca ordonă:

- În Piața Romană 300 de protestatari să fie împrăștiați de Oană;
- *Intercontinental* – căpitan Marin să-i împrăștie cu TAB
- În Piața Unirii, aprox. 300 să fie împrăștiați (ordin transmis maiorului Carp)².

***Ordinul
ministrului
Milea***

Ora 16:38 Două autocamioane DAC de la UM 01210 București circulă cu viteză de-a lungul bulevardului Magheru pentru a-i intimida pe manifestanți. Autocamionul condus de șoferul Nicolae Cismaru intră în plin în grupul de

***Asasinatele de
la „Dalles”***

¹ Reconstituire realizată de Ministerul de Interne cu ocazia anchetării evenimentelor din decembrie 1989.

² Din Registrul de note al generalului Gheorghe Voinea, comandantul Armatei I-a. Comentând acest ordin, Alex Mihai Stoenescu îl consideră un ordin clar de represiune care indică dimensiunile manifestației și centrele de protest. *Cronologia evenimentelor din decembrie 1989*, Editura RAO, București, 2009.

manifestanți în dreptul sălii *Dalles*,¹ care se așezaseră în genunchi pe carosabil. **Cinci persoane sunt strivite de mașina care trecuse peste trupurile lor săltând ca pe valuri. Sunt uciși pe loc manifestanții:** Corneliu Florin Baban (22 ani), Violeta Brat, Gheorghe Stanciu, Mineria Bădoi, Mihaela Marcu și trei scutieri. **Alte șapte persoane sunt împușcate** după ce au fost lovite și trântite la pământ de camion. Mulțimea revoltată năvălește asupra camionului. Șoferul și ajutorul de șofer sunt scoși din mașină și loviți. Se strigă: *Criminalilor!* către forțele de ordine. Trupa deschide foc de „împrăștiere“. Locatarii din blocurile învecinate văd cum un civil se apropie de un tânăr rănit de gloanțe și îl împușcă încă o dată, cu pistolul, în cap. Tânărul are 19 ani. Se numește Mihai Laurențiu Gâtlan.² Sub gloanțe se prăbușesc alte trei persoane între care Radu Alexandru Ionescu.³ Cadavrele celor omorâți sunt

¹ Procurorul Alic Staiuc va decide neînceperea urmăririi penale în Dosarul 97/P/90 dând credit declarației maiorului Dorel Amăriucăi, conform căreia camionul staționa, iar șoferul a fost lovit de o cărămidă, și-a pierdut cunoștința și a căzut cu capul pe volan apăsând inconștient pe accelerație, intrând în oameni. Martorii cu care am discutat susțin că era imposibil să fie lovit dat fiind că parbrizul și geamurile laterale erau protejate cu bare metalice și plasă de sârmă.

² Mihai Laurențiu Gâtlan, abia întors de la Timișoara, s-a alăturat manifestațiilor din fața Sălii Dalles, în timp ce tatăl său, Ion Gâtlan, pătrundea împreună cu alți revoluționari în sediul CC. Tatăl va descoperi trupul ciuruit de gloanțe al fiului la morgă, în după-amiza zilei de 24 decembrie.

³ Radu Alexandru Ionescu în vârstă de 17 ani, după ce fusese lovit de camion, a fost împușcat în cap. Soldatul care l-a ucis a fost trimis în judecată. Instanța l-a achitat pe motiv de „caz fortuit“. Și cadavrele altor victime din zona Sălii Dalles vor fi identificate la morgă ca fiind împușcate în cap. Adică executate.

trase pe trotuarul din fața Sălii *Dalles* și lăsate acolo, acoperite cu prelate militare.

Militarii continuă să-i urmărească pe manifestați pe scările blocului *Dalles* pentru a-i aresta. O parte din ei sunt salvați de locatarii care îi primesc în apartamentele lor.

Ora 16:40 Pentru a ascunde masacrul, scutierii împing demonstrații până în dreptul străzii Batiștei. În îmbulzeala creată vor mai fi răniți 23 demonstrați,¹ precum și trei scutieri. Se aruncă cu gaze lacrimogene. Sufocat, Constantin Aferăriței se refugiază cu un grup de manifestați în gura de metrou de lângă str. Batiștei. Se aude zgomot de armă și gloanțele se lovesc de trepte. Întoarce capul și vede un civil (încadrat de doi ofițeri cu automate) care trage cu pistolul în manifestați. Este șocat de asemănarea frapantă cu Nicolae Ceaușescu.² Adrian Dumitrescu, aflat în zonă, este și el surprins de asemănarea pistolarului ucigaș cu Nicolae Ceaușescu și se refugiază în scara unui bloc pentru a se feri de gloanțe.³

Ora 16:45 Din ordinul Comandamentului Aviației Militare două elicoptere de luptă PUMA execută zbor de amenințare asupra manifestațiilor din Piața Universității. Elicopterele coboară de mai multe ori până la 15 – 20 m altitudine. Au

¹ Dintre aceștia, elevul Nicolae Niculae, rănit prin împușcare, va deceda la scurt timp în urma unei hemoragii interne.

² Este vorba de generalul Nicolae Andruța Ceaușescu, comandantul Școlii de ofițeri a Ministerului de interne de la Băneasa, unul din frații dictatorului.

³ Informații primite personal de la Constantin Aferăriței și Adrian Dumitrescu.

trăgători în poziție de luptă, cu armele îndreptate spre mulțime. Deși zgomotul produs este infernal, efectul este contrar. Manifestanții îndârjiți scandează cu pumnul îndreptat spre cer: *Criminalilor!*

***Ori învingem,
ori murim***

Ora 16:50 Începe acțiunea de curățare a Pieței Universității și de lichidare a manifestațiilor. Mai multe transportoare blindate (TAB) intră în viteză în demonstrații care ocupă carosabilul. Un manifestant cu un copil de 4-5 ani îl ridică pe acesta în fața coloanei de transportoare în speranța că acestea se vor opri. Blindatele nu încetinesc. În ultimul moment, pentru a fi salvați, bărbatul și copilul sunt împinși spre trotuar de către demonstrații.¹

După trecerea TAB-urilor manifestații revin pe carosabil scandând: *Libertate, te iubim. Ori învingem, ori murim.*

Este împușcat Vinerian Bădoi. O fetiță de 14 ani aflată în Piață împreună cu părinții le spune acestora plângând: „Duceți-vă acasă pentru că locul meu este aici”.²

***Masacrul de
la ora 5***

Ora 17:00 Ministrul Milea ordonă: ca „două TAB-uri plus o companie de infanterie din Regimentul 1 Mecanizate să se deplaseze pe jos pe bulevardul 6 Martie spre *Intercontinental* și să

¹ Mărturie Nora Mișcovski, înregistrată la *Radio România Actualități* și publicată de Pușa Roth în *Țimpul care a învins teama*, Editura Ars Longa, București, 2008, p. 248.

² Mărturie Ion Iofciu în emisiunea Matinal din 22 decembrie 2007, *Radio România Actualități*.

împrăștie mulțimea”.¹ Asupra manifestațiilor se trage de pe clădiri, de pe tanchete, dar și din mijlocul manifestațiilor.

În Piața Universității, eleva Alexandra Diana Donea de la Liceul *Nicolae Bălcescu* este împușcată mortal în cap.² Mihaela Ruxandra Marcu este zdrobită sub șenilele unui tanc. Un student este călcat de un transportor TAB în fața cinematografului *Luceafărul*. Este decapitat. Capul se rostogolește în fața surorii sale, elevă, care intră în stare de șoc.³ Este ajutată de Nora Mișcovski și de Nik Teodoreanu, student la Institutul de Teologie Ortodoxă din București.⁴

O tânără care striga „Vrem un Crăciun liber“ este împușcată mortal pe strada Traian Vuia lângă Facultatea de Farmacie. Este împușcată mortal și studenta Luiza Mioara Mirca, fiica unui fost deținut politic de la Aiud. Un muncitor care striga „Trăiască Timișoara“ este răpus lângă gura de metrou din dreptul străzii Batiștei. Elevul Ioan Cristian Constantin este rănit prin împușcare în cap, în apropierea Hotelului *Intercontinental*.⁵

¹ Cf. Registrului generalului Gheorghe Voinea.

² Autorul asasinatului – un militar din dispozitivul de represiune – a fost identificat și judecat. Deși țintise perfect, în capul victimei Alexandra Diana Donea, el a fost achitat, instanța considerând că a fost un „caz fortuit”.

³ Mărturie Nora Mișcovski, în volumul citat, p. 249.

⁴ Mărturie Nik Teodoreanu, idem, p. 252.

⁵ Operat și tratat la Spitalul *Gheorghe Marinescu*, Ioan Cristian Constantin nu a putut fi salvat. A încetat din viață la 1 ianuarie 1990.

**Manifestanții
rezistă**

Ora 17:15 În fața Spitalului *Colțea*, în preajma unei bălți de sânge, poetul Ioan Alexandru, cu o cruce în mână și însoțit de Victor Negară, rostește rugăciunea unei slujbe religioase pentru morți. La întrebarea militarilor dacă sunt preoți, Ioan Alexandru le răspunde: „Nu, nu suntem preoți, dar acum facem slujbă preoțească, în astfel de momente este nevoie.” Biserica *Colței* rămâne închisă și mută.

Ora 17:20 Manifestanții nu cedează. Urcați pe mese luate de la restaurantul *Dunărea*, mai mulți vorbitori propun programe politice și guverne în care sunt menționate nume de disidenți auzite la *Europa Liberă*. Se fac liste cu cei prezenți. Se remarcă Dumitru Dincă care folosește o portavoce alimentată de la un acumulator improvizat de Ioan Itu. Pentru a le da curaj celor din jur, Dumitru Dincă le spune că muncitorii de pe platformele industriale vin spre Piața Universității.

Ora 17:30 Mașini de pompieri îi stropesc pe manifestanții din Piața Universității și aruncă asupra lor substanțe urât mirositoare. Lovit puternic în zona gâtului de jetul de apă, Marin Dincă, 45 ani, se prăbușește pe caldarâm.¹

Ora 17:35 În Piața Romană alte două mașini de pompieri stropesc cu apă manifestanții pentru a-i împrăștia. Unii răniți nu se mai pot deplasa.

Ora 17:40 La Spitalul *Colțea* sunt operați primii răniți cu plăgi împușcate.²

¹ Marin Dincă va fi diagnosticat cu traheită post-lovitură și spitalizat șapte zile.

² Raportul prof. dr. Nicolae Constantinescu privind situația răniților operați la Spitalul *Colțea*, prezentat în fața Societății Medicale, București, 1990.

Printre ei Valentin Cristescu, Mircea Cârstea, Eugenia Popa.

Ora 17:45 Din ordinul lui Nicolae Ceaușescu, la sediul Comitetului Central al PCR este constituită o **grupă operativă** formată din generali și ofițeri din Armată, Miliție, Securitate, Gărzi Patriotice și coordonată de ministrul Apărării, Vasile Milca; ministrul de Interne, Tudor Postelnicu; șeful Direcției Securității Statului, Iulian Vlad; șeful Statului major al Gărzilor Patriotice, colonel Cornel Pârcălăbescu.

Ora 18:00 Sub conducerea directă a Comandantului suprem Nicolae Ceaușescu, se constituie și își începe activitatea de coordonare a represiunii un **Comandament unic format din**: general Vasile Milca, cu titlu de șef al Comandamentului; Silviu Curticeanu, în calitate de secretar al Comandamentului; Tudor Postelnicu, general Iulian Vlad, colonel Corneliu Pârcălăbescu și Ion Dincă – membri. Ceaușescu precizează: „Cu orice problemă vă adresați Comandantului suprem (...). Silviu Curticeanu, ca secretar al Comandamentului unic, va urmări întreaga activitate și îmi va raporta“.

Ora 18:05 În cadrul unei **teleconferințe cu prim-secretarii** comitetelor județene ale PCR, Ceaușescu dispune „mobilizarea generală a întregului activ de partid și de stat, a tuturor forțelor de Interne – Miliție și Securitate –, inclusiv a unităților militare. (...) Să se folosească toate

*Teleconferință
la CC*

mijloacele și dacă cineva este lovit să răspundă cu două lovituri. (...) Cine îndrăznește să lovească trebuie să fie lovit și trântit la pământ“.¹

După teleconferință, Nicolae Ceaușescu cere șefului Secției de Presă a CC al PCR, Constantin Mitea, să-i caute pe poeții Dan Deșliu și Adrian Păunescu.² Cunoscut ca opozant, Dan Deșliu nu este căutat. Adrian Păunescu refuză.

Dublarea dispozitivelor de represiune

În centrul Capitalei, se trece la aplicarea Planului de acțiune prevăzut în Ordinul ministrului de Interne nr. 02600 din 05 iulie 1988. În zona Piața Romană – Piața Universității sunt masate grupe speciale de luptători antitero (USLA), două batalioane de la Securitate și Miliție, subunitățile de intervenție de la Școala de ofițeri a Ministerului de Interne, pompieri.

În zona Hotelului *Intercontinental*, dispozitivul aflat sub comanda directă a generalului Vasile Milca, ministrul Apărării Naționale, are în componență forțe impresionante: două companii (300 militari) și zece transportoare TAB sub conducerea maiorului Nicolae Amăriucăi, 150 militari de la UM 01908, 150 militari din regimentul de parașutiști de la Buzău (cerectare-diversiune), o companie de 5 tancuri comandată de maior Valentin Roșca, 800 elevi ofițeri de la Academia Militară.

¹ Stenograma teleconferinței din 21 decembrie 1989.

² Cf. declarației date la Comisia Senatorială, Constantin Manca a presupus că Nicolae Ceaușescu „ar fi vrut să-i pună să vorbească la televizor, pentru susținerea cauzei”.

80 scutieri de la FOI sub comanda colonelului Ion Popa, două transportoare TAB ale Ministerului de Interne (plasate lângă Teatrul Național), 35 cadre și 927 elevi de la Școala de Miliție Băneasa, cărora li se adaugă 300 luptători din Gărzile Patriotice și numeroși activiști PCR cu armament în dotare. Patru ofițeri de la Comandamentul Trupelor de Transmisiuni și o grupă de transmisioniști de la Marele Stat Major al Armatei asigură legătura dintre eșaloanele de comandă, cu raportări din oră în oră asupra situației.

Ora 18:10 Colonelul Oană, șeful trupelor MAPN din Piața Romană primește ordin să-i împrăștie pe manifestați.¹ Militarii din MAPN și MI atacă în forță. Demonstrații sunt loviți cu cruzime. Se operează sute de arestări. Printre cei arestați este și Nicu Stăncescu. Arestații sunt închiși mai întâi la Secția I de Miliție din bd. Ana Ipătescu, apoi în beciurile Inspectoratului General al Miliției (IGM), unde sunt torturați cu bestialitate. Transformați în mase inerte de carne sângerândă, vor fi imbarcați în cursul nopții în dube și transportați la închisoarea Jilava, unde sunt înghesuiți câte 60 persoane într-o celulă de 15 mp.

***Lichidarea
manifestației
din
Piața Romană***

Ora 18:20 Pentru a se apăra, manifestații construiesc în dreptul Hotelului *Intercontinental*

***Baricada de
la INTER***

¹ Cf. Registrului de note al al generalului Gheorghe Voinea, comandantul Armatei I-a și al Garnizoanei București, găsit în biroul acestuia, în martie 1990, după moartea sa.

o baricadă formată din autoturisme, containere metalice și mobilier de la restaurantul *Dunărea*. Locatari din zonă aduc manifestațiilor ceaiuri calde, alimente și pansamente. Câțiva copii aduc tomberoane. Pe tribuna improvizată în fața restaurantului *Dunărea*. Vorbește Dumitru Dincă, până răgușește. Este adusă o baterie de *Trabant* pentru alimentarea instalației de sonorizare. Dan Iosif, Romeo Raicu, Radu Silaghi îndeamnă mulțimea să nu părăsească baricada.

Ora 19:00 Părintele Constantin Galeriu, cunoscut pentru predicile sale de îmbărbătare a enoriașilor care umplu de fiecare dată până la refuz Biserica *Sf. Silvestru*, vine la baricadă pentru a-i binecuvânta pe manifestați.

Ora 19:45 În centrul Capitalei numărul transportoarelor TAB ajunge la 37. Aparțin Regimentelor 1 și 2 Mecanizate din București și sunt înțesate de militari. TAB-urile sunt dispuse în baraje pentru a împiedica accesul demonstrațiilor spre sediul CC al PCR. Pe bulevardul Nicolae Bălcescu staționează autobuze cu 300 luptători din Gărzile Patriotice aduși din întreprinderi de ofițerii de Stat Major care îi comandă. Sunt înarmați cu cozi de lopeți, pentru „autoapărare“.

Ora 20:00 Consemnat în sediul CC al PCR, Vasile Nicolicioiu, șeful Protocolului de partid și de stat, își cheamă șoferul, Dumitru Cereel, îi încredințează o geantă-diplomat cu cifru și îl trimite să o ducă pe Calea Victoriei, la locuința fratelui său, Emil Nicolicioiu, fost ministru al

Justiției în 1975-1977, în guvernul primului ministru Manca Mănescu.¹

Ora 20:05 Nicolae Dide, cascador, venit în Piață împreună cu regizorul Tudor Mărăscu direct de la filmări, își dă seama de fragilitatea baricadei și mai aduce două microbuze din parcare de lângă Spitalul *Colțea*.

Ora 20:10 TVR transmite cântece patriotice și repetate îndemnuri la calm adresate populației, în locul serialului sovietic programat, *Punctul de întoarcere*.²

Ora 20:15 Vlad Stoencescu, 20 de ani, încearcă să pună mâna pe volanul unci mașini de pompieri pentru a o împiedica să intre în manifestații. Este împușcat de un civil cu arma ascunsă în buzunarul fulgarinului.³

¹ În 1993, Vera, fosta soție de care Vasile Nicolicioiu divorțase, a sesizat Comisia Senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989 susținând că în geanta-diplomat era o mare sumă de dolari cu care Nicolae Ceaușescu plecase și se întorsese din Iran și care se aflase pe tot timpul vizitei în grija șefului de Protocol. Susținea, de asemenea, că fostul soț i-ar fi spus că a avut o mare sumă de bani la birou, pe care nu mai știe unde a pus-o și că, în caz că va fi întrebat, va spune că a fost furată în timp ce lipsise pentru scurt timp din birou, în ziua de 22 decembrie. La audiere, în 1994, Vasile Nicolicioiu a declarat că în geanta trimisă fratelui său erau documente neimportante și obiecte personale. Cert este că nici geanta, nici banii nu au fost găsiți. Pensionat din motive medicale, părăsit și de a doua soție și de cei doi fii ai săi, Vasile Nicolicioiu trăiește acum într-un azil. (Detalii cf. reconstituirii realizate de Grigore Cartianu și Florel Manu, publicate în ziarul *Adevărul* din 29.10.2009.)

² „Punctul de întoarcere” era de-acum un serial românesc care începea să se joace pe străzile Bucureștiului.

³ Grav rănit (explozie splină și rinichi stâng, perforație stomac), Vlad Stoencescu va fi salvat de medicii Spitalului *Colțea*.

Elevul Sorin Stermin, născut în 1971, este împușcat în torace.¹

Sunt împușcați și duși de revoluționari la Spitalul Colțea: Viorel Ignătescu, Dan Maftei, Ovidiu Maier, Vlad Stoencescu și Dan Tibrin.

Ora 20:20 Represiunea se amplifică. Militarii primesc ordine să intensifice focul cu cartușe trasoare. Se trage la un unghi de 45° cu mitraliere jumelate care fac un zgomot infernal. Scutierii îi vânează pe manifestați. Cei capturați sunt duși în punctele de colectare de la hotelul *Negoiu* și lângă Ministerul Comerțului Exterior, unde sunt urcați în dube și autocamioane, duși la Miliția Capitalei și, apoi, la închisoarea Jilava.

Ora 20:30 Nicolae Dide și alți câțiva revoluționari reușesc să aducă la baricadă un camion de mare tonaj cu mosor pentru cabluri. Sunt găurite rezervoarele camionului și microbuzelor cărora li se dă foc.

Agitație în CC **Ora 20:30** Nicolae Ceaușescu ordonă aghiotantului, maior Vasile Bălașa, să pregătească coloana de mașini pentru a se deplasa la reședința sa din bulevardul Primăverii. Acesta îi raportează că nu se poate circula în siguranță. Ceaușescu se înfurie: „Îmi ordoni tu mie ce am de făcut? Să vină mașina în față!“²

¹ Sorin Stermin va deceda a doua zi, în spital.

² Declarație Constantin Manea, cf. Viorel Domenico, op.cit., p. 79.

Nicolae și Elena Ceaușescu coboară. După 7-8 minute sunt nevoiți să revină și să înnopteze în sediul CC.¹

Ora 20:35 Valentin, fiul cel mare al cuplului Ceaușescu, vine la CC cu haine de schimb pentru părinți. Îi vizitează de asemenea fiica, Zoe, și soțul ei, Mircea Opreanu. Cinează împreună în sufrageria adiacentă *Cabinetului 1*.

Șirul vizitelor va continua cu frații Ilie și Nicolae Andruță Ceaușescu, cumnatul Lică Bărbulescu, diverși repsonsabili de vârf din CC, urmași de Vasile Vâlcu și generalul (r) Mihail Burcă, vechi militanți ai partidului. Între timp, mai sunt convocați la *Cabinetul 1* Manca Mănescu, Constantin Dăscălescu, Emil Bobu, Ion Dincă. La secretariat așteaptă și Ilie Verdeț, președintele Comisiei Centrale de revizie a CC al PCR care ceruse o întrevedere cu secretarul general. Când *Tovarășul* iese din *Cabinet*, Verdeț îi propune să încerce o înțelegere cu manifestații de la baricada de la INTER.²

Ora 21:05 Ceaușescu intenționează să iasă din clădire, face câțiva pași pe scări, se răzgândește și cere să-i fie aduși niște revoluționari să le vorbească.³

¹ Din dispoziția lui Nicolae Ceaușescu toată conducerea de partid și militară rămâne toată noaptea în sediul CC. Cei care vor pleca – generalul Neagoe, Mihai Hârjău și Eugen Florescu – vor fi declarați trădători.

² Cu prilejul audierilor de la Comisia Senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, șeful de cabinet Constantin Manca va susține că a fost de față în momentul când Ilie Verdeț și-a formulat propunerea.

³ Cf. stenogramei de la ședința Comisiei Senatoriale, generalul Gheorghe Neagoe, șeful Direcției a V-a Securității, a declarat că „i-a fost adus unul bătut măr, îi curgea sânge din nas”. Generalul ordonă securiștilor „să-l spele și să-l ducă de acolo”.

Ora 21:08. Generalul Ilie Ceaușescu este chemat degrabă la *Cabinetul 1* din sediul CC. Sunt de față Elena Ceaușescu, primul ministru Constantin Dăscălescu, Emil Bobu și Manca Mănescu, membri ai CPEx, generalul Gheorghe Neagoe, șeful Direcției a V-a (de pază și protecție a demnitarilor) din cadrul Securității. Nicolae Ceaușescu îi cere fratelui Ilie să aducă la CC „vreo două stații de amplificare foarte puternice, de la Armată, să discutăm cu populația de aici, de la Teatrul Național“.¹

Ora 21:10 Scurtă ședință cu conducerea Uniunii Tineretului Comunist (UTC) din partea căreia participă Dinu Drăgan și Poliana Cristescu. În prezența Elenei Ceaușescu și a lui Emil Bobu, Nicolae Ceaușescu îi critică pentru pasivitate și le cere organizarea unor dezbateri cu uteciștii, precum și constituirea urgentă a unor brigăzi de tineri care să patruleze pe străzi pentru împrăștierea „huliganilor care fac jocul agenturilor străine“. În acest scop este rechemat de la Timișoara Ioan Toma, prim-secretar al CC al UTC și ministru pentru Problemele Tineretului.

Ora 21:15 Revoluționarii de la baricadă trec printr-un moment de cumpănă. Frigul nopții începe să se simtă, deși temperatura este încă neobișnuit de ridicată pentru luna decembrie.

¹ Stenograma audierii generalului Ilie Ceaușescu la Comisia Senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989 (n.n.: Stațiile nu vor fi folosite; se preferă represiunea armată).

Mulți dintre ei sunt uzi de la apa împrăscată de furtunurile mașinilor de pompieri. Numărul persoanelor aflate pe trotuarul de la *Dunărea* și pe esplanada din fața *Teatrului Național* se micșorează simțitor. Deși acestea nu dăduseră curs îndemnurilor de a se alătura celor peste o sută de persoane grupate pe carosabil în spatele baricadei de la INTER, ele constituiseră un puternic sprijin moral. În acest moment în Piață ajung doi revoluționari de la Timișoara. Din dreptul restaurantului *Dunărea*, folosind o portavoce, ei vorbesc despre cum au rezistat în Piața Operei din Timișoara în noaptea de 20/21 decembrie, cum au reușit să înfrângă rezistența Armatei și să transforme Timișoara în primul oraș liber de comunism din România. Se scandează: *Timișoara, Timișoara!* Dan Petre discută cu timișorenii care îi previn pe cei din Piață că la adăpostul nopții va începe un măcel și îi sfătuiesc să revină dimineața, cu speranța că atunci vor veni masiv și muncitorii.

Ora 21:20 În Piața Romană revin mai mulți revoluționari care dau foc carnetelor lor de membri ai PCR.

Ora 21:30 Spre Piața Universității se trage din clădirea fostului *Credit Minier (Société Générale)*. **Sunt ucise șase persoane** din mulțime. Între acestea, elevul Gheorghe Săvescu, împușcat mortal în cap. Sunt răniți prin împușcare Florin Dudaș, Mariana Gălan și Alexandru Pop.

Colonelul Marin Bărbulescu ordonă trimiterea a altor zece mașini de pompieri în Piața Universității.

Ora 21:35 Nicolae Matei, căpitan în cadrul Direcției a V-a a Securității și responsabil cu îngrijirea câinilor soților Ceaușescu, se conformează ordinului de a-i aduce pe cei doi labradori, Corbu și Șarona, la CC, la *Cabinetul 1*.

Ora 21:40 Chemați de Nicolae Ceaușescu, se prezintă la raport miniștrii Vasile Milea și Ion Postelnicu, generalul Iulian Vlad și colonelul Corneliu Pârcălăbescu. În mod deosebit este criticat generalul Milea pentru lipsa de fermitate a Armatei în lichidarea demonstrației de la Hotelul *Intercontinental*. Ceaușescu îi ordonă să se deplaseze în zonă, să ia măsuri. La intervenția Elenei Ceaușescu generalului Milea i se vor alătura Tudor Postelnicu și Iulian Vlad; apoi Ion Dincă și Nicolae Andruță Ceaușescu.

Ministrul Vasile Milea primește ordin să-l cheme urgent de la Timișoara pe generalul Victor Athanasie Stănculescu: să se prezinte la CC a doua zi dimineața. Relatându-i șefului Cancelaricii, Silviu Curticeanu, despre ordinul primit, ministrul Milea deduce că „Tovarășul probabil nu mai are încredere“ în el.¹

Ora 22:00 Pasagerii care coboară în stația de metrou din Piața Universității, inclusiv copii, sunt luați de scutieri și maltratați. Sunt bătuți,

¹ Stenograma audierii lui Silviu Curticeanu la Comisia Senatorială.

târâți de mâini și de picioare, obligați să se culce pe burtă, unii peste alții, în grămezi formate din câte trei – patru straturi de oameni: bărbați, femei, copii, de-a valma¹.

Ora 22:10 Nicolae Ceaușescu cere arestarea liderilor revoluționarilor de la baricada din dreptul Hotelului *Intercontinental*.

Generalul Vasile Milea se deplasează din nou în zonă.

Ora 22:30 Refugiindu-se de la baricadă, spre strada 13 Decembrie, Ștefan Alexandrescu (46 de ani) este reținut de milițieni din Forțele de Ordine și Intervenție (FOI). I se leagă mâinile cu sfoară și împreună cu alți șase demonstrați este dus spre Miliția Capitalei. Pe strada Beldiman sunt bătuti de „cadre“, în sediul Miliției sunt loviți de milițieni și „civili“. Un ofițer strigă: „Luați-l pe ăsta că e mort, nu mai mișcă!“ Din cauza loviturilor primite în cap, Ștefan Alexandrescu leșină. Este aruncat peste alți răniți. Se ordonă să fie evacuați. Legați de mâini cu sârmă sunt transportați la Jilava. Cei mai mulți arestați sunt răniți. Unul are ochiul scos, altul are hemoragie. La fiecare 30 de minute sunt scoși la anchetă. Unul dintre arestați moare. Medicul, care nu-i acordase niciun ajutor, se prezintă să constate decesul.²

**Cruzime
extremă**

¹ Raportul SRI publicat sub titlul *Evenimentele din decembrie 1989 văzute de Serviciul Român de Informații*, ca supliment al revistei *Ordinea*, pp. 32, 33.

² Declarația victimei Ștefan Alexandrescu în dosarul de anchetă al Secției Militare a Parchetului General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție (SM-PG-CSJ).

REPRESIUNEA ÎN BUCUREȘTI: PIAȚA ROMANĂ, PIAȚA UNIVERSITĂȚII

Noaptea din 21/22 decembrie

Gloanțe și tortură

Ora 22:40 Se trage asupra manifestațiilor din Piața Universității. Nicolae Bănuțoiu, 40 de ani, încearcă să se salveze. Milițienii îl lovesc cu pumnii și cu picioarele. Dincolo de cordonul acestora este luat la bătaie de luptătorii USLA, târât 100 m, împins într-o dubă cu alți 60 reținuți, majoritatea răniți – „cu maxilarele zdrobite, nasuri rupte, mâini și picioare fracturate, ochi scoși”. Sunt plimbați prin oraș mai bine de o oră. Ajunși la Jilava, văd numeroși răniți leșinați. Și aceștia, și ceilalți răniți grav sunt „lăsați de izbeliște”¹.

Participantă, împreună cu mai mulți colegi și prieteni la ridicarea baricadei, Olivia Temereancă, 34 de ani, alcargă spre gura de metrou. Coborând, găsește un bărbat rănit, pe care îl ajută să se ascundă la toaletă. Sunt prinși de scutieri, bătuți și duși cu duba la Jilava, unde găsesc alți răniți arestați, femei cu părul smuls, țipând de durere.

¹Declarația revoluționarului Nicolae Bănuțoiu în dosarul SM-PG-C'SJ, redeschis de generalul procuror Dan Voinea în octombrie 2004 la solicitarea *Asociației 21 Decembrie 1989* din București.

Ora 22:45 La ordinul ministrului Vasile Milca, în spatele militarilor, scutierilor, milițienilor și securiștilor din zona Hotelului *Intercontinental* sunt plasate două detașamente numărând 784 ofițeri și elevi de la Academia Militară, pentru a împiedica accesul revoluționarilor spre sediul Comitetului Central.

Ora 22:50 Dumitrel Mândru, muncitor la *Turbomecanica*, este împușcat în spate, în coloana vertebrală. Este transportat de colegi, pe brațe, la Spitalul *Colțea*. Dan Maftei, 21 ani, este rănit prin împușcare, în coloana vertebrală, în timp ce urca într-un autocamion.¹

Ora 22:55 Constantin Tudoran, 55 ani, coboară în stația de metrou alături de mulți alți manifestați. Prin difuzoare pasagerii sunt îndemnați să stea liniștiți pentru că vor sosi mai multe garnituri de tren. După doar câteva secunde sunt înconjurați de uslași (luptători USLA), loviți cu scuturile și bastoanele, împinși înapoi pe scări, preluați de milițieni și soldați, loviți cu paturile de la arme. Răniți, unii foarte grav, din cauza loviturilor primite, sunt aruncați unul peste altul „într-o grămadă”. Un bărbat care încearcă să fugă este împușcat mortal².

Ora 23:00 Nicolae Matei, fiica sa, Nicoleta Lorena (14 ani) și fiul său, Petrișor (12 ani) se retrag târâș, prin noroi, din Piața Universității

¹ Dumitrel Mândru va deceda în spital. Dan Maftei va rămâne paralizat pe viață.

² Declarația victimei Constantin Tudoran în dosarul de anchetă al SM-PG-CSJ.

împreună cu câțiva prieteni și vecini. Ajunși în zona Unirii, lângă fântâni, soldații îi văd murdari și răgușiți. Îi duc la Secția 14 Miliție. Tatăl și cei doi copii sunt puși cu fața la perete și bătuti cu bastoanele. Milițienii asmut un câine asupra lor. Aud țipete de durere: unui bărbat i se smulge părul și scalpul. Arestații sunt transferați la Miliția Capitalei cu mâinile legate cu cătușe, sârmă ghimpată sau frânghii, apoi la Jilava și înapoi la Miliție. Copiii sunt puși să spele pe jos și să curețe WC-urile.¹

Ora 23.15 Refugiat lângă fântâna de la Universitate, Dan Sandu, 55 ani, este abordat de un bărbat care îi propune să-l conducă acasă cu mașina. Ajunși pe strada Academiei, șoferul face semn unui alt bărbat. Apare un ofițer de la Armată care îl trage din mașină pe Dan Sandu, mai vin doi milițieni și un soldat care îl lovesc cu pumnii și picioarele. Vor să știe de ce l-a huiduit pe Ceaușescu. Un colonel din Armată îi aplică doi pumni și îl apostrofează: „Ce ai cu tovarășul Ceaușescu? Partidul ți-a dat casă, de mâncare și tu faci pe nebunu?”²

Asaltul blindatelor

Ora 23:30 Daniel Vasile Mihalache (17 ani) și câțiva colegi de liceu strigă *Nom muri și vom fi liberi!* Transportoarele blindate intră în viteză în manifestații din zona restaurantului *Dunărea*.

¹⁻² Declarațiile victimelor Nicolae Matei, Dan Sandu, Daniel Vasile Mihalache, Victor Gheorghe Nicolae, în dosarul de anchetă al SM-PG-CSJ.

Asupra manifestațiilor se aruncă grenade lacrimogene. Camioanele de la baricadă se aprind. **Din mașinile blindate, militarii trag în rafale cu mitralierele.** Grupul de elevi alcargă spre *Colțea*, urmărit de milițieni, soldați și securiști în civil. În spatele acestora rămân oameni țipând, căzuți pe caldarâm.¹

Ora 23:35 Locatarii blocurilor de lângă INTER aruncă din balcoane sticle și borcane pentru a-i determina pe militari să părăsească zona. Prezent aici, ministrul Vasile Milea cere maiorului Dorel Amăriucăi să ordone focuri de avertisment.

Ora 23:40 Venit la manifestația din Piața Universității încă de la ora 16:00, Victor Gheorghe Nicolae (38 ani) ajunge în vecinătatea Muzeului de Istorie. Din grupul în care se afla se desprind niște indivizi cu haine îmblănite care indică scutierilor pe cine să aresteze. Este lovit cu cruzime. Plin de sânge, își pierde cunoștința. Se trezește în dubă, sub greutatea altor răniți, aruncați peste el. Sunt duși la Fortul Jilava, anchetați cu lumina în ochi și obligați să semneze declarații dictate de anchetatori.²

Ora 23.50 Traian Vasu, 62 ani, și fiica sa Geta, în vârstă de 13 ani, sunt împinși de Forțele de Ordine și Intervenție (FOI) ale Ministerului de Interne, de la baricadă spre Teatrul Național. Milițienii trag în demonstrații iar de pe TAB se

¹⁻² Declarațiile victimelor Nicolae Matei, Dan Sandu, Daniel Vasile Mihalache, Victor Gheorghe Nicolae, în dosarul de anchetă al SM-PG-CSJ.

execută **foc automat**. În stația de metrou se aude un anunț ciudat: „Sosește tren în ambele direcții“. Este semnalul ca luptătorii USLA să intre în acțiune. Comandantul bruschează revoluționarii: „De ce vreți, mă, democrație? Nu aveți destulă? De ce îl vreți jos pe Ceaușescu? Aveți voi altul mai bun?“ Trecuți printr-un culoar de uslași, demonstrații sunt loviți fără milă: femei, bărbați, copii. Scoși la suprafață, lângă ceasul de la Universitate, mai primesc „o porție de bătaie groaznică de la niște civili“. Cu duba ajung la Miliția Capitalei. Alt culoar, de milițieni, altă bătaie. Cătușele fiind epuizate, sunt legați cu frânghii, doi câte doi, îndesați într-un camion și transportați la Jilava.¹

Ora 23:52. Prin stația radio de la Dispeccatul de Miliție pentru Evenimente se comunică punerea în mișcare a „câte patru mașini de luptă“. În prezența lui Ion Dincă, viceprim-ministru și a conducerii Miliției, se înregistrează noi apeluri din zona cu manifestații. Comandanții unităților de intervenție întrebă: „Unde trimitem coletele?“ Li se indică morga Institutului de Medicină Legală (IML).

Colonelul Cornel Ababi, șef Sector 4 Miliție, este trimis la IML pentru „măsurile de permanență“. Colonelul Marin Bărbulescu, șeful Miliției Capitalei, îl mobilizează: „Trebuie să fii tare la IML“.²

¹ Declarația victimei Traian Vasu în dosarul de anchetă al SM-PG-C'SJ.

² Cf. înregistrărilor audio menționate.

Ora 23:58 Copleșit de evenimente, nemulțumit de felul cum i se execută ordinele și obosit de atâtea întrevederi și ședințe, șeful statului se retrage în *camera de odihnă* de lângă biroul său. Nu înainte de a mai da o indicație: să se trimită la *Intercontinental* o echipă de televiziune care „să filmeze ce au făcut huliganii, că acolo se face curățenie și nu se mai poate filma”.¹

Ora 00:00 La ordinul generalului Ion Hortopan, comandantul Trupelor MAPN de Infanterie și Tancuri, scutierii din primele linii sunt înlocuiți cu ofițeri de la Academia Militară.

În spatele baricadei de la INTER se mai află circa 800 de persoane printre care Dumitru Dincă, Dan Iosif, Ion Iofciu, Adrian Dumitrescu, Ioan Itu, Constantin Aferăriței, Nicolae Dide, Dumitru Stelianide din Galați, Mihai Montanu, Gelu Voican Voiculescu, Dan Valentin Anghel.

Ora 00:10 Militarii încearcă, fără succes, spargerea baricadei cu ajutorul unor transportoare blindate (TAB), cărora li se asigură un culoar de trecere printre cordoanele de scutieri și militari. Primul TAB care se izbește de baricadă rămâne blocat. Pentru că baricada arde, transportorul ia foc. Militarii din TAB fug spre strada Onești. Din

*Se trage din
tancuri*

¹ Cf. declarației lui Constantin Manea care, la audierea sa de către Comisia Senatorială, precizează: „Nu știu dacă o fi așipit sau nu, dar dimineața era mai odihnit. Ea a ieșit frecvent și s-a informat. Nu a dormit. Probabil că mergea și îi spunea lui”.

zona Sălii Dalles un ofițer, folosind o portavoce, somează revoluționarii să se disperseze.¹

La ordinul ministrului Vasile Milea intră în acțiune maiorul Valentin Roșca, comandantul unei companii de tancuri.

Ora 00:12. Un tanc răstoarnă remorca din baricadă și trece prin ea rănind mai multe persoane. Militarii trag cu mitralierele în timp ce tancul se îndreaptă în viteză spre bulevardul Republicii. Este urmat rapid de alte patru **tancuri din care se trage asupra revoluționarilor.**² O parte dintre ei se retrag. Dumitru Dincă, unul din liderii *Baricadei de la INTER* și grupul său hotărăsc să rămână.

Forțele militare de represiune comandate de maiorul Amăriucăi de la Regimentul de Infanterie – Mecanizate București, incluzând și o formațiune compusă din ofițeri – studenți ai Academiei Militare, mobilizați din ordinul ministrului Vasile Milea, execută **foc în plan orizontal** asupra manifestanților.

Căpitanul Marin îi raportează generalului Gheorghe Voinea, comandantul Armatei I-a că s-a spart blocada la *Intercontinental*, un camion cu butoaie cu benzină arde, un TAB incendiat.

¹ Declarație Dan Valentin Anghel la Radio România Actualități, în emisiunea realizată de Pușa Roth, la 11 iulie 2007 și publicată în *Timpul* care a învins teama, Editura Ars Longa, București, 2008, pp. 279-280.

² Mărturii primite personal, de la Dumitru Dincă, Ion Iofciu, Dumitru Stelianide (Titu Galați), Ioan Itu, Adrian Dumitrescu, Nicolae Dide, Constantin Aferăriței.

Gărzile Patriotice de la Uzinele *23 August* îi atacă pe manifestați. ¹ Tancul condus de maiorul Roșca virează la stânga pe bdul Republicii, trăgând cu mitraliera de 14,5 în plan orizontal asupra revoluționarilor care aleargă spre Piața Rosetti. În fața *Alimentarei* de lângă str. Slănic, un revoluționar se prăbușește lovit în plin. Maiorul Roșca întoarce tancul trăgând în rafale. Un alt revoluționar este împușcat în gambă. ²

Ora 00:25: Andrei Botezatu, 37 ani, aleargă de la baricadă spre Teatrul Național și în continuare spre Piața Rosetti. Grupul de 30–40 de manifestați în care se află este înconjurat de scutieri și soldați. Reușesc să scape și ajung în zona magazinului Unirii. Soldați, milițieni, scutieri îi urmăresc. Pe bulevardul Mărășești se trage asupra lor. Unii se ascund în curți, după pomi, în tomberoane de gunoi. Andrei este prins de milițieni. Îl lovesc cu patul armei, cu pumnii, cu bastoanele. Îl priau scutierii, îl lovesc cu bocancii, cu scuturile, cu bastoanele, în cap, în testicule, peste gură. Îl duc la secția 14 Miliție. Peste 30 de arestați sunt interogați sub bătăi și amenințări cu moartea. Soldații simulează că îi împușcă. După două ore de tortură sunt încarcerați la Jilava. ³

Ora 00:30. Masacrul continuă din Piața Universității pe bulevardul Bălcescu până la maga-

¹ Registrul de note al comandantului Armatei I-a, general Gheorghe Voinea.

² Interviu cu Gelu Voican Voiculescu, realizat de Alex Mihai Stoenescu.

³ Declarație Andrei Botezatu, dosar SM-PG-CSJ.

zinul *Cocor*. Militarii trag dintr-un autovehicul ABI, din mers, fără somație, în plan orizontal.

Se execută foc asupra scării de acces spre stația de metrou Batiște și asupra mulțimii care aleargă pe peroane.

Vânătoarea de oameni

Ora 00:40 Fugind din Piața Universității, Octavian Mihăescu îl întâlnește în dreptul bulevardului Hristo Botev pe ambasadorul Olandei, Coohn Stork, care se refugiase și el din Piața Universității. Ajung împreună cu un grup de cinci bărbați și o femeie (care va fi ulterior dovedită ca agentă a Securității) în Piața Rosetti. De aici văd cum, în spatele primelor rânduri de militari, câteva persoane cu alură athletică sparg geamurile de la *Alimentara* din fața *Teatrului Foarte Mic*. Militarii îi observă și îi urmăresc în fugă, cu armele pregătite pentru a-i ucide. Octavian Mihăilescu apelează la inginerul Iuliu Ungureanu, care îl cazază în subsolul casei sale.¹

Ora 00:45 Grupuri mari de cetățeni se îndreaptă din Piața Coșbuc spre Piața Unirii.

Ora 00:50 Având „impresia că acțiunea de la Teatrul Național s-a încheiat“, generalul Ilie Ceaușescu se duce acolo să vadă care e situația. Se întâlnește cu ministrul Vasile Milea: „Ei, tovarășe Ilie, uite, am încheiat aici, am terminat“. După care ministrul îl trimite pe „tovarășul

¹ Mărturie Octavian Mihăilescu (actualmente domiciliat în Germania) publicată de Pușa Roth, op.cit., p. 285.

Hortopan (...) cu TAB-ul, după derbedeii ăștia (...) să-i împrăștie“.¹

Ora 01:00 Pe străzi se stinge lumina.

Patrulele mixte constituite din ordinul conducerii superioare de partid, din militari aparținând MAPN, milițieni, gărzi patriotice și securiști în civil, urmăresc grupurile de manifestați plecate din Piața Universității.

În centru sunt verificate holurile și subso-lurile blocurilor. Forțele de „ordine“ intră chiar și în unele apartamente unde bănuiesc că s-ar fi refugiat manifestați.

La solicitarea șefului Miliției Capitalei, colonel Marin Bărbulescu, în mai multe zone din oraș sunt plasate transportoare blindate, camioane militare, tancuri, alte mașini de luptă. Colonelul Marin Bărbulescu cere Dispeceratului Circulație să trimită pe străzi toți „pionii mari“ care să-i „semnaleze orice mișcare de indivizi, cu prioritate dinspre Piața *Chibrit* și dinspre bulevardul *Coșbuc*.

Ora 01:05. În dreptul Secției 10 Miliție, Aurelian Mitrea este reținut de o patrulă mixtă, bătut și dus în Secție. Este legat cu mâinile la spate și prins de o masă. Pe măsură ce numărul arestațiilor crește, se organizează transporturi cu duba la Unitatea Militară Măgurele. La Secție li se rețin actele, agendele și portofelele cu bani.²

¹ Audierea generalului Ilie Ceaulescu la Comisia senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.

² Declarație Aurelian Mitrea, dosar SM-PG nr.97/P/1990.

Ora 01:15. Colonelul Cornel Agapi, șeful Sectorului 4 Miliție, semnalează colonelului Nicolae Neamțu, loțiitor al șefului Miliției Capitalei, prezența unei mari grupări de manifestați în Piața Unirii.

Ora 01:25. Se intervine cu două tancuri și două blindate. „Agatul“ raportează colonelului Agapi: *Se risipesc*¹.

Ora 01:30. Străzile din centru, între Calea Victoriei – Bulevardul Republicii – Piața Unirii – Podul Izvor, sunt patrulate fără întrerupere. Orice persoană întâlnită pe stradă este bătută, reținută și anchetată la Miliție.

Ora 01:40. Colonelul Marin Bărbulescu, șeful Miliției Capitalei, ordonă loțiitorului său, colonel Nicolae Neamțu, să se deplaseze pe Calea Moșilor unde se regrupaseră mai mulți demonstrați. Marian Mierlă se refugiază în apartamentul unui prieten. De la fereastră vede cum, în spatele militarilor care îi fugăresc pe demonstrați, un grup organizat și dotat cu bâte sparge vitrinele magazinelor. Sunt chemate două care de la Televiziune ca să-i filmeze pentru a fi prezentați drept „demonstrații” care vandalizează Capitala.

Ștergerea urmelor

Ora 02:00. Vasiliță Mircea, împreună cu colegii săi din schimbul de noapte de la ADP - Sector 3, aflați lângă magazinul *Cabana*, sunt aduși de soldați din trupele USLA în Piața Universității pentru „a încărcă morții într-o „Fadromă”.

¹ Cf. înregistrărilor audio menționate.

Ora 02:30. După ce au terminat de spălat bălțile de sânge cu furtunurile de apă, cei din echipa de salubritate sunt duși la Circa 10 Miliție. Aici, sub ochii ministrului de Interne Postelnicu, sunt bătuți cu curele de către milițieni și apoi urcați într-o dubă cu destinația Jilava.¹

Ora 02:40. Comitetului de partid al Sectorului 2 informează Armata că, în cartierul Pantelimon, s-au strâns grupuri mari de tineri.

Ora 02:45. Viceprimarul Vasile Bulucea, care a coordonat întreaga operațiune de curățare a urmelor, face un ultim control al străzilor.²

Ora 02:50. Ajuns la Comitetul Central, unde își afla sediul și Comandamentul unic al cărui șef (desemnat de Ceaușescu) era, generalul Vasile Milea se întâlnește cu șeful Departamentului Securității Statului, generalul Iulian Vlad, și urcă împreună la etajul 1, în biroul grupei operative, vis-à-vis de Cabinetul 1.³

Spaime în nomenclatură

¹ Mărturie Vasiliică Mircea în direct la *B 1 TV*, 3 noiembrie 2009.

² Declarație Ion Dincă, membru al CPEx al CC al PCR, în fața celei de-a doua Comisii senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989. (Viceprimarul Vasile Bulucea va fi păstrat în post la București până în aprilie 1990, după care acest fost ministru al lui Ceaușescu va deveni primarul Craiovei din partea PDSR în mandatele 1996 – 2000 și 2000 – 2004 și va candida, în 2004, pentru un nou mandat de primar, din partea Partidului Forța Democrată condus de Petre Roman).

³ Declarația fostului șef al Securității, Iulian Vlad, la Comisia Senatorială: „Milea era foarte afectat. Am ieșit pe culoar, la fotolii, și a început să plângă (...). I-am spus că nu putem lăsa lucrurile așa, că, de fapt, forța este în mâna lui și a mea. Eu stăpâneam lucrurile în sediu, iar el afară (...). Era posibil să se evite vărsarea de sânge. Ceaușescu era în sediu. Lui Milea i-am spus că trebuie să-l arestăm pe Ceaușescu (...). Mi-a spus clar: «Dragul meu, nu pot, nu mai sunt în stare.»”

Ora 03:20. Panicat de informațiile primite din oraș, Ion Dincă, prim vice-prim ministru al Guvernului și membru al Biroului Permanent al CPEx, cere ministrului Vasile Milca ca Armata să intervină pentru împrăștierea celor peste 500 demonstrați care vin, în coloană, pe Calca Moșilor, spre centru.¹

Ora 03:45 La Unitatea Militară Măgurele transformată ilegal în arest, se află peste 200 de persoane reținute de pe străzi ca „suspecte“. Sunt transferate cu dubele la penitenciarul Jilava. Un gardian le oferă medicamente pentru calmarea durerilor provocate de bătăile pe care li le-au administrat milițieni și militari, deopotrivă.

Ora 04:00 Ion Dincă revine în biroul ministrului Vasile Milca cu informații despre o altă coloană de peste 1000 demonstrați de la Uzinele 23 August și alte întreprinderi din zonă, care se îndreaptă spre sediul CC al PCR. Șeful Miliției Capitalei, colonel Marin Bărbulescu, cere să se intervină în forță asupra lor. Se dispune întreruperea iluminatului public și a alimentării cu curent electric a locuințelor din câteva sectoare ale Capitalei.

Ora 04:30.Șeful DIA, contraamiral Ștefan Dinu, cere și obține aprobarea ministrului de Interne Tudor Postelnicu pentru accesul în pichetele de grăniceri a echipajelor DIA de interceptare și goniometrare a rețelelor radio din jurul granițelor.

¹ Declarația viceamiralului Ștefan Dinu, *Din culisele militare ale revoluției române din decembrie '89*, în *Dosarele Istoriei* nr. 2 (88).

Ora 05:00 De la Timișoara sosește cu avionul generalul Victor Stănculescu, prim adjunct al fostului ministru al Apărării. Ajunge acasă și apoi la Spitalul Militar Central unde convinge un medic să-i pună un picior în ghips.

Ora 05:15 Vine în inspecție la penitenciarul Jilava o delegație de la Direcția Penitenciarelor. Este primită de colonelul Borean, directorul Penitenciarului Jilava.¹

Ora 05:30 Grupurile de manifestații care au reușit să scape din centru străbat orașul strigând în continuare lozinci anticomuniste și anti-Ceaușescu.

În cartierele Titan, Colentina, Tineretului, Berceni grupuri de tineri protestează împotriva regimului îndemnând locatarii să li se alăture.

Ora 06:20 Se raportează că la ora 06:00 s-a deschis focul la podul Vitan Bârzești împotriva manifestațiilor care „se adună la Crematoriu”. Alți 1500 de oameni strânși în Piața Chibrit se deplasează spre centru.²

BILANȚ CRIMINAL. În București în ziua de 21 decembrie și în noaptea de 21/22 decembrie au fost ucise **54 persoane, din care 39 prin împușcare (24 în cap). Au fost rănite 604 răniți grav, din care 412 prin împușcare. Au fost arestate peste 1.000**

¹ Pentru că, inițial, colonelul Borean refuzase să încarcereze manifestații reținuți fără mandat de arestare, la penitenciar au fost trimiși șase ofițeri de la Direcția cercetări penale a Securității, cu legitimații false de procurori. Aceștia au ocupat câte o încăpere din penitenciar și au început să îi audieze pe reținuți.

² Registrul de note al comandantului Armatei I-a, generalul Gheorghe Voinea.

*Noapte albă
în cartierele
muncitorești*

persoane, multe fiind torturate cu bestialitate, în sediile de Miliție și aruncate apoi în celulele închisorii Jilava, în condiții inumane.¹

Conform datelor MApN, în zona Hotelului *Intercontinental* unde au fost cele mai multe victime, s-au tras 10.500 gloanțe și s-au folosit gaze de luptă (GIS).

¹ Date din statistica centralizatoare a victimelor, *Caietele Revoluției*, nr. 6 (19) din 2008, p.52. Sinteza anchetelor efectuate de Secția Militară a Parchetului General, în perioada 1990 – 1994. p. 28; Raport SRI, p. 6.

REVOLTA POPULARĂ ÎN BUCUREȘTI

22 decembrie, dimineața, București

Ora 05:40 Sunt acoperite cu vopsea neagră inscripțiile împotriva lui Ceaușescu și a comunismului de pe zidul Universității.¹

Ora 06:00 Ceaușescu se trezește. Fratele său, generalul Ilie Ceaușescu, îl așteaptă în *Cabinetul 1*, la CC. Îi spune că spre CC vin muncitori de pe platformele industriale. Ceaușescu îi răspunde vesel: „Lasă, că în Piața Tien An Men au fost un milion și i-au pus la punct de nu s-au văzut“.

Ora 07:00 Piața Universității este ocupată de scutieri care-i lovesc pe toți cei care încearcă să pătrundă în zonă.

O parte din revoluționarii de la fosta baricadă de la *Intercontinental* se regrupează în fața Ministerului Agriculturii. Alții se strâng în Piața Unirii.

Disidentul Radu Filipescu este reținut în fața domiciliului său de către securiștii care îl

¹ În 1998-1999, în baza unui proiect aprobat de Ministerul Culturii, se curăță fațada placată în piatră a Universității, conservându-se, la cererea mea, zonele cu inscripțiile din 21 decembrie și cele din dimineața zilei de 22 decembrie. În 2001, din dispoziția primarului PSD al sectorului 1, Vasile Gherasim, la adăpostul întunericului, inscripțiile anticomuniste sunt șterse cu vopsea albă care acoperă acum nu numai zidurile, ci și conștiințele „zugravilor“ postcomuniști.

supraveghează. Este dus la sediul Secției de cercetări penale a Securității din Calea Rahovei.¹ Este reținut și transportat în arestul din Calea Rahovei și un alt cunoscut disident, Gabriel Andreescu.

Ora 07:10 În *Cabinetul 1* Nicolae Ceaușescu cheamă la raport pe miniștrii Milea și Postelnicu și pe șeful Securității. Iulian Vlad nu se prezintă.

Secretarul de serviciu la *Cabinet*, Mihai Hârjău, încearcă să-l contacteze pe generalul Victor Athanasie Stănculescu. Îl găsește la Spitalul Militar Central și îi transmite că este convocat, de urgență, la Ceaușescu. Pretextând că are piciorul în ghips, generalul propune să-l trimită la CC pe adjunctul său.

Muncitorii părăsesc întreprinderile

Ora 07:15 În încercarea de a-i opri pe muncitori să plece spre centrul Capitalei pentru a manifesta împotriva dictatorului, mai mulți directori de întreprinderi, la indicația organelor de partid, sudează porțile fabricilor după intrarea primului schimb. Unul dintre acești paznici fideli regimului ceaușist este Ovidiu Mușetescu.²

Ora 07:30 Muncitorii de pe marile platforme industriale ale Capitalei se îndreaptă spre centrul orașului. Li se alătură locuitori din cartierele

¹ Radu Filipescu, *Jogging cu Securitatea*, Editura Universal Dalsi, București, 1998 (volum publicat anterior în germană la Herder Verlag, Freiburg, 1996).

² După revoluție Ovidiu Mușetescu va deveni parlamentar pe listele PDSR și PSD iar în 2001 - 2004, în timpul guvernului PSD condus de Adrian Năstase, va fi numit președinte al Agenției de Valorificare a Activelor Statului (AVAS).

periferice -- Dudești, Vitan, Turbomecanica, Balta Albă.. La început sunt câteva zeci de mii, apoi peste o sută de mii.

Scutierii se retrag de la barajul din dreptul magazinului *Cabana* din Piața Sfântul Gheorghe.

Ora 07:35 Ministrul Milea ordonă deplasarea la București a tancurilor de la unitățile militare din Târgoviște, Mihai Bravu și Slobozia și aducerea în Piața Palatului a tancurilor disponibile din Capitală. Ordinul este să se tragă cu muniție de război.

Ora 07:45 Generalului Milea ordonă deplasarea unor subunități din Regimentul I Mecanizate, formate din tancuri și trupe de infanterie spre Întreprinderea *Turbomecanica*, unde „s-a concentrat o mulțime agitată venită pe bulevardul Armata Poporului”.¹

Ora 07:50 Studenți și profesori, cei care am venit la cursuri, la Facultatea de Geologie - Geofizică, ne vom afla în fața unor imagini cumplite. Pe strada Edgar Quinet, pete mari de sânge, fragmente de creier și păr uman rămase pe caldarâm. În amfiteatrul și laboratoarele de la Mineralogie, gloanțe trase în vitrinele cu eșantioane de roci și minerale, în pupitre și pereți.

Ora 08:00 Copiii reținuți peste noapte la spălat dușumele și WC-uri în sediul Miliției Capitalei sunt duși la Centrul de primire minori din

¹ Registrul de note al comandantului Armatei I-a, generalul Gheorghe Voinea.

str. Aron Florian, nu departe de Ambasada SUA. Îi ia în primire „Mama Gabor“, profesoară de germană, directoarea Centrului. Îi obligă să stea în genunchi în fața tabloului lui Nicolae Ceaușescu, să-l roage să-i ierte. „Mama Margareta“ îi ceartă pe frații Nicoleta, 14 ani, și Petrișor, 12 ani, și îi lovește cap în cap. Băieții sunt tunși la chelie. Nicoletei, pe motiv că seamănă cu Elena Ceaușescu, nu i se taie părul strâns în coc; doar i se toarnă ulei pe cap. Copiii sunt puși la treabă: spală pături, haine și, iarăși, WC-uri.

Părinții nu știu unde le sunt copiii: îi caută la secțiile de miliție, la spitale, la morgă, la Jilava.¹

Ora 08:05 Mihai Hârjău, secretar la *Cabinetul 1*, pretextează dureri de stomac, se retrage la WC și părăsește sediul Comitetului Central al PCR. Dispare și unul dintre aghiotanții lui Nicolae Ceaușescu, ofițerul de Securitate Bălașa.²

Ora 08:10 Ilie Ceaușescu intră în *Cabinetul 1* de la CC al PCR, unde se aflau Nicolae și Elena Ceaușescu, Manea Mănescu, ministrul de Interne Tudor Postelnicu și generalul Nicolae Andruța Ceaușescu, alt frate al dictatorului. Le spune că „vin muncitorii dinspre Gara de Nord, au ajuns deja la Sala Palatului și sunt înarmați; vin și

¹ A doua zi, „mamele” de la Centrul pentru minori le pun acestora pe brațe banderole de revoluționari și îi lasă să telefoneze acasă. După doi ani, „Mama Gabor” este numită profesoară la școala Nicoletei. Pentru o zi. Va fi revocată la cererea directoarei, căreia Nicoleta îi relatează cele petrecute la Centru.

² Declarația fostului șef de Cabinet, Constantin Manea, la Comisia Senatorială.

muncitorii dinspre (*Uzinele*) 23 August. Deci, trebuie făcut ceva!... trebuie destituit guvernul“.
„Băi, zice (Nicolae Ceaușescu), du-te și vezi-ți de treaba ta! Avem ședința Comitetului Politic Executiv. Și o să stabilim acolo!“¹

Ora 08:15 Convocați în ședința restrânsă a Biroului Permanent al CPEx, miniștrii Apărării și Internelor primesc ordin de la Nicolae Ceaușescu să oprească accesul manifestațiilor în Piața Palatului, cu mai multe tancuri și prin folosirea muniției de război.²

Ora 08:20 Dialog între generalii – frați ai fratelui mai mare. Ilie Ceaușescu: *Eu mă duc la ea și-i spun să demită guvernul.* Nicolae Andruța Ceaușescu: *Stai, mă, vezi de treabă, că nu e vorba de asta (...) pe el vor să-l dea jos!*³

Ora 08:50 Informat în urma unui raport primit de la generalul Gheorghe Neagoe, șeful Direcției a V-a a Securității, privind deplasarea spre centru a unor mari coloane de manifestați, și luând în considerare raportul de forțe din București, generalul Iulian Vlad ordonă trupelor de Securitate să nu tragă în demonstrații.

Ora 09:00 Generalul Vasile Nicolae Eftimescu, prim adjunet al șefului Marelui Stat Major al Armatei, are o întâlnire la sediul MAPN cu colonelul Mihailov, atașatul militar sovietic, în

**Ședința
Biroului
CPEx**

¹⁻³ Ilie Ceaușescu, în declarația citată.

² Declarația lui Tudor Postelnicu din 28 decembrie 1989, Dosar m. 517/P/1989 al SPM - PG.

prezența viceamiralului Ștefan Dinu, șeful Direcției de Informații a Armatei (DIA).

Ora 09:05 Pe Bulevardul Republicii numărul revoluționarilor crește. Nu se lasă intimidat de elicopterele militare care survolează Capitala îndemnându-i să meargă la casele lor, să nu răspundă la „provocări”. O studentă de la Institutul de Arte Plastice avansează cu un buchet de garoafe în mână și pune câte o floare în țeava armelor. Militarii nu reacționează. Încurajați, un grup de adolescenți se urcă pe un tanc și pun flori pe țeava acestuia.

Vasile Milea se sinucide

Ora 09:10 Forțele de represiune chemate de ministrul Vasile Milea, după ședința Biroului CPEx, se deplasează spre București.¹

Apostrofat și umilit de Nicolae Ceaușescu, ministrul Apărării urcă la etajul 6, în biroul colonelului Corneliu Pârcălăbescu, șeful Statului Major al Gărzilor Patriotice, căruia îi cere o centură pentru a merge „jos, la unități”. Nerăbdător s-o primească, iese din birou și ordonă căpitanului Marius Tufan să-i predea centura și pistolul. Revenit în birou, îi spune colonelului Pârcălăbescu că Nicolae Ceaușescu i-a dat ordin „să tragă în popor”.² Apoi telefonează șefului său de cabinet de la minister, căpitanul Alexandru

¹ Documentele militare arată că ordinele date de Vasile Milea au fost executate. Dosar SPM – PG nr. 517/P/1989. Alex Mihai Stoenescu consideră că teoriile despre opoziția lui Milea sunt false, op. cit., p. 164.

² Stenograma audierilor la Comisia Senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, declarația colonelului Corneliu Pârcălăbescu, 1991.

Barbu. Ofițerul de serviciu îi raportează că acesta lipsește („se culcase puțin“).

Ora 09:20 De la MApN, căpitanul Alexandru Barbu telefonează ministrului Vasile Milea „la Gărzi“, după cum îi indicase acesta ofițerului de serviciu în convorbirea de la ora 09:00. „Când ministrul îi spune că „trebuia să fii aici, cu mine“, șeful de cabinet se arată gata să plece la CC. Ministrul renunță: „Lasă, nu mai e nevoie.“¹

Ora 09:30 Piața Universității e deja plină. Pe zidurile Universității, peste inscripțiile din 21 decembrie acoperite cu catran, sunt înscrise alte sloganuri anticomuniste. Mii de oameni scandează *Jos Ceaușescu!*

Alte zeci de mii de revoluționari se îndreaptă în coloane compacte spre Piața Palatului.

Ora 09:35 Ministrul Apărării, Vasile Milea, se sinucide.

Ora 09:40 Colonelul Corneliu Păcălăbescu aleargă la *Cabinetul 1* pentru a anunța că generalul Vasile Milea s-a împușcat.² Nicolae Ceaușescu își cheamă consilierii de presă, Eugen Florescu și Constantin Mitea: „Să scrieți că trădătorul Milea

¹ Stenograma audierilor la Comisia Senatorială, declarația căpitanului Alexandru Barbu, 1991.

² După Revoluție, moartea ministrului Vasile Milea va fi obiectul unei anchete pentru a se stabili dacă a fost sinucidere sau asasinat. Asasinatul nu a putut fi probat. De asemenea, nu există nici dovada că s-ar fi sinucis. Există ipoteza unei tentative de autorânire în speranța unei supraviețuiri, susținută de generalul (r) Ion Coman. Vezi Alex Mihai Stoenescu, op.cit., p. 166. Vasile Milea va rămâne un personaj controversat: pentru unii, un erou (numele său va fi atribuit, în 1990, unui bulevard din București); pentru alții, un criminal.

s-a sinucis din lașitate“.¹ Dă dispoziție să se deschidă Televiziunea și să se dea știrea.

Ora 09:50 După ce Nicolae Ceaușescu îi ceruse șefului de cabinet Constantin Manca să-l cheme urgent pe Victor Stănculescu la CC („Cu picioarele rupte să vină, să vină în cinci minute“), generalul ajunge în sediu, în biroul Grupului operativ militar.

Ora 10:07 Folosind indicativul ministrului Apărării Naționale (*Rondoul*), generalul Stănculescu transmite prin căpitanul Marius Tufan ordinul ca Armata să se întoarcă în cazărmi, inclusiv transportoarele blindate din Piața Palatului.

Ora 10:20 În fața barajului de la Inter, o mare de lume. Mihai Montanu întrebă un locotenent major de pe un TAB: „Ce ordin a primit?“ Acesta îi răspunde: „Să ne retragem la unitate.“ Revoluționarii se urcă pe TAB-uri și pun flori în țevile puștilor. Pleacă cu TAB-urile spre Piața Palatului.

Ora 10:30 Lt. col. Costache raportează: grupuri imense de la uzinele 23 August pe Șos. Pantelimon, Șos Socului, Șos Cățelu care scandează...

Unitățile militare primesc ordin să parlateze cu demonstranții anunțându-i că se vor întoarce în cazarmă.

Stănculescu preia comanda

Ora 09:55 Generalul Victor Athanasie Stănculescu se prezintă la Nicolae Ceaușescu care îi ordonă: „Preiei comanda“.²

¹ Constantin Manca, în declarația citată.

² Sergiu Nicolaescu, *Revoluția. Începutul adevărului. Un raport personal*, Ed. Topaz, București, 1995, p. 47.

Ora 10:11 Lt. colonel Costache raportează generalului Gheorghe Voinea: „coloane imense de la IMGB pe bd. Apărătorii Patriei. Blocate la 300 m de Orășelul Copiilor.“

Ora 10:00 Generalul Milca, încă în viață, este internat în Spitalul Elias, la Secția Chirurgie, unde este înregistrat ca rănit.¹

Ora 10:10 Căpitanul Marian Rusu, aghiotant al Elenei Ceaușescu, îi aduce cheia cerută de aceasta: o cheie mare, o cheie de scif, pe care o ținea la reședința din bd. Primăverii la locul știut de Suzana, administratoarea casei.

Ora 10:15 Aflând că secretarul Mihai Hârjău a dispărut, Nicolae Ceaușescu îi ordonă ministrului Tudor Postelnicu să-l găsească și să-l aresteze.²

Ora 10:30 La ședința CPEx prezidată de Nicolae Ceaușescu participă Elena Ceaușescu, Manca Mănescu, Emil Bobu, Constantin Dăscălescu, Ion Dincă, Ștefan Andrei, Ion Radu, Lina Ciobanu, Ioan Totu, Paul Niculescu Mizil, Ludovic Fazekas, Dumitru Popescu, Gheorghe Rădulescu, Silviu Curticeanu, Mihai Gere, Nicolae Giosan, Ana Mureșan, Suzana Gâdea, Ion Stoian, Ioan Ursu, Tudor Postelnicu, Iulian Vlad.

Lipsește cei patru membri ai CPEx trimiși la Timișoara – Ion Coman, Ilie Matei, Cornel Pacoste și Ioan Toma, precum și colegii lor

*Ultima
ședință CPEx*

¹ Cf. Foi de observație clinică existentă în Dosarul Secției Parchetelor Militare din Parchetul General, m. 97/P/1990, Vasile Milea a decedat după ora 12:00, fără să se fi intervenit chirurgical.

² Căutat acasă la ora 11:00 și nefiind găsit, Mihai Hârjău nu a putut fi arestat.

răspunzători de lichidarea mișcărilor din Cluj -- Nicolae Constantin; Brașov – Gheorghe Pană; Iași – Constantin Olteanu; Târgu Mureș – Miu Dobrescu; Reșita – Iosif Szasz. Absentează, de asemenea, Barbu Petrescu – răspunzător de blocarea accesului manifestațiilor în Piața Palatului; Gheorghe Oprea – plecat în Turcia.

Ion Radu raportează că nu a reușit să oprescă plecarea muncitorilor din întreprinderi, de la **ICEM, Turbomecanica, Uzinele 23 August**: „S-a oprit toată activitatea la cuptoare“. La întrebarea secretarului general dacă există armament în întreprinderi, Ion Radu răspunde: „Muniție nu este. Muniția au scos-o de la toate întreprinderile din țară“.

Referindu-se la sinuciderea ministrului Vasile Milea, Nicolae Ceaușescu argumentează trădarea generalului: „a sabotat aplicarea măsurilor și a lucrat în strânsă legătură cu străinii“. Obsedat de o posibilă trădare și a altora, Ceaușescu îi testează: “Vreau să-i întreb pe cei prezenți din Comitetul Politic Executiv, care este hotărât să lupte și care nu?” „Cine s-a angajat față de alții să spună“. Cei mai zeloși răspund fără a fi întrebați personal: Tudor Postelnicu, Manca Mănescu, Constantin Dăscălescu, hotărâți să lupte „până la urmă“.

Se decide declararea imediată a stării de necesitate în întreaga țară. Se discută insistent problema folosirii armelor de foc împotriva

manifestanților. Abil, Ceaușescu face distincția: „nu putem trage în muncitori, dar sunt și lichele“. Hotărâsc să procedeze cum a spus secretarul general.

Ora 10:40 Complet înconjurate de mulțimea de oameni, blindatele Diviziei *Tudor Vladimirescu*, conduse de colonelul Dumitru Cernat, părăsesc Piața Universității îndreptându-se spre Piața Romană.

De la Universitate până la Piața Romană, bulevardul Magheru este o mare de oameni. Sunt acolo salariați de la *Pipera*, de la *Automatica* și de pe celelalte platforme industriale. Sunt bărbați, femei și copii din marile cartiere de blocuri.

Sub presiunea revoluționarilor, colonelul Suceavă și colonelul Rădulescu semnează, din partea Inspectoratului General al Miliției, împreună cu inginerul Marian Costin, reprezentantul revoluționarilor, o minută prin care declară că „întreaga Miliție trece de partea revoluției prin participarea efectivă la sprijinirea cauzei acesteia“.

Strada dintre magazinul *Eva* și sediul OSIM este blocată de două TAB-uri cu mitraliere și, în spatele lor, de cordoane de scutieri de la trupele de Securitate din Băneasa.

Se scandează: *Jos dictatorul!* și *De ce s-a tras la Timișoara?* Din când în când se mai aude zgomotul unor rafale de mitralieră dar se trage în aer.

Un grup compus din Teodor Holban, Florin Anghelescu, Constantin Balotă, Constantin

***O mare de
oameni***

***Revoluționarii
pe tancuri***

Afremie, Gelu Opran, Ionel Șoț, Viorel Moldovan începe să negocieze cu militari de pe TAB-uri: *Dacă stați liniștiți, stăm și noi liniștiți*. Florin Anghelescu (39 ani), fiind șofer angajat civil al Armatei, își dă seama că TAB-urile sunt de la UM 1210 de pe *Antiaeriană* și scandează numele unității. La un moment dat, când se aude zgomot de armă dinspre Universitate, Teodor Holban și Florin Anghelescu sar pe TAB. Un soldat trage în aer dar este imobilizat de Teodor Holban. Acesta reușește să-i ia arma, îi scoate încărcătorul, după care i-o înapoiază. Comandantul TAB-ului își scoate pistolul și îl predă lui Holban care i-l înapoiază spunându-i *Ia-l și apără-ne!*

Voci din mulțime strigă: *Mergem la Televiziune să-l întrebăm pe Ceaușescu de ce a tras la Timișoara*. Cu revoluționari urcați ciorchine pe TAB-uri, acestea, împreună cu tancurile din Piața Universității, se îndreaptă spre Piața Romană.¹ Cunoscutul actor Ion Caramitru se suie pe unul din TAB-uri.

În Piața Romană blindatele acoperite de revoluționari se despart în două coloane: una din ele o ia pe Calea Dorobanți, cealaltă pe bd. Ana Ipătescu – bd. Aviatorilor. În Piața Victoriei în coloană intră un grup care vine dinspre bulevardul 1 Mai purtând o cruce de lemn pe care sunt agățate o cizmă și niște pere.²

¹ Relatări ale revoluționarilor Teodor Holban și Florin Anghelescu, publicate de Pușa Roth, op.cit., pp. 300-303.

² Aluzie la declarația lui Nicolae Ceaușescu că în România comunismul va fi schimbat când „va face plopul pere”.

În timp ce trupele de Securitate se retrag pe contrasens spre Piața Victoriei, revoluționarii rup cu briceagul sau chiar cu dinții stema comunistă de pe steagurile tricolore pe care le poartă. Poetul disident Mircea Dinescu se urcă pe unul din blindatele care înaintază pe Calea Dorobanți.

La Televiziune se face joncțiunea coloanelor venite pe bd. Aviatorilor și a celor sosite pe Calea Dorobanți.

Ora 10:55 Pe Calea Victoriei scutierii se retrag spre magazinul *Muzica*. Între sediul Comitetului Central și Sala *Excelsior* se formează un prim grup de 10–15 persoane, între care și Dorel Haraga, funcționar la Palatul Telefoanelor, care propune ca o delegație să încerce să intre în CC pentru a cere demisia lui Ceaușescu. Un alt grup masiv de revoluționari pătrunde în Piața Palatului dinspre str. Onești și ajunge în fața sediului Direcției a V-a a Securității, unde Dan Iosif, cu o portavoce, încurajează manifestații.

Ora 10:59 La posturile de radio și televiziune este citit Decretul prezidențial privind instituirea stării de necesitate pe întreg teritoriul țării,¹ prin care toate unitățile MApN, MI și formațiunile Gărzilor Patriotice intră în stare de alarmă; sunt interzise orice întâlniri publice, circulația persoanelor în timpul nopții, precum și circulația în grupuri mai mari de cinci persoane în timpul zilei.

**„Stare de
necesitate“**

¹ Decretul nu a fost publicat niciodată în Buletinul Oficial, fiind în consecință nul de drept.

Crainicul TV anunță sinuciderea generalului trădător Vasile Milea, ministrul Apărării Naționale.

Ora 11:00 Se ordonă retragerea subunității de Securitate de la Televiziune.

Ora 11:10 Odată cu retragerea militarilor de pe bd. Magheru, coloane masive de demonstrați părăd în Piața Palatului scandând *Jos Ceaușescu! Jos dictatura! Armata e cu noi!* De la o stație de radioamplificare, lozincile se aud până departe și până sus, în birourile Comitetului Central.

Ora: 11:15 Coloanele de muncitori ajung la Obor și se deplasează spre centru pe Bd. Dimitrov, Bd. Republicii și Str. Mihai Eminescu.

Solicitarea de intervenție cu Regimentul 7 mecanizate nu se aprobă.

Revoluționari la Televiziune

Ora 11:15 La Televiziune, la poarta din str. Pangratti, ajunge primul grup de revoluționari între care Mihai Voicu, Cherpec și Mihaela. Ei cer conducerii TVR să transmită în țară informații și imagini despre ce se petrece în București. Reprezentanții Televiziunii, care tocmai difuzaseră a doua oară comunicatul despre trădarea lui Milea, dictat la telefon de Petre Constantin din sediul CC, lui Teodor Brateș care era de serviciu la Televiziune, îi resping. Locotenentul major Dițiu, șeful gărzii, îi lasă să pătrundă în incintă.

Ora 11:20. La solicitarea lui Nicolae Ceaușescu, în sediul CC se fac planuri de ieșire din clădire:

prin subsol (Direcția a V-a a Securității se opune, pretextând că traseul este nefuncțional); cu mașina trasă la scară (imposibil, sediul fiind înconjurat de manifestații); cu sprijinul Armatei, îmbarcat într-un TAB care să-l transporte la Snagov (și acest plan, conceput de generalul Vasile Eftimescu, prim adjunct al șefului Marelui Stat Major, va fi abandonat, din Piața Palatului blindate ele fiind deja retrase).

Ora 11:25 Din spatele perdelelor *Cabinetului 1*, Nicolae Ceaușescu privește stupefiat Piața Palatului. Peste 80 000 de oameni vociferează, se agită, scandează. Generalul Victor Stănculescu îi raportează că în aceste condiții trupele nu mai pot intra în Piață. Îi propune să părăsească clădirea cu un elicopter. Nicolae Ceaușescu refuză și cere Direcției a V-a a Securității ca trupele din clădire să blocheze ușile și să nu permită accesul manifestaților.

Ora 11:30 În balconul CC al PCR, Nicolae Ceaușescu, gardat de câțiva membri ai CPEx, apare în fața bucureștenilor revoltați. Aflat pentru prima dată la un miting neorganizat de aparatul său de partid și de stat, se lansează într-o încercare disperată de legitimare a represiunii împotriva „huliganilor și trădătorilor” vânduți „agenturilor străine”. Pentru că legătura la instalația de amplificare fusese tăiată, este nevoit să folosească o portavoce neagră. Cu vocea răgușită cere: *Mergeți la casele voastre, totul se*

*Ultima
apariție în
balcon*

*va rezolva, este lovitură de stat. Promite oame-
nilor muncii măriti ridicole de salarii și alocații
pentru copii. Mulțimea îl huiduie. Cineva aruncă
o coadă de drapel spre balcon. Altul aruncă un
pantof. Umilit, se retrage.*

Armata cedează

Ora 11:35 În cabinetul fostului ministru al Apărării, adjunctul Ilie Ceaușescu primește „fel de fel de telefoane“ – de la comandantul Regimentului 10 Slobozia care se îndreaptă spre Capitală; de la generalii Iulian Topliceanu, șeful Armatei a 4-a și Dumitru Roșu, șeful Armatei a 3-a care îl întreabă: „Ce facem?“; de la colonelul Aurel Dragomir, comandantul Școlii de ofițeri din Sibiu, care insistă să „deschidă focul“ împotriva „atacatorilor de la Miliție“. Tuturor le comunică să retragă trupele în cazărmi. Regimentul 10 să se întoarcă la Slobozia.¹

Ora 11:40 Generalul Ilie Ceaușescu și contraamiralul Ștefan Dinu, împreună cu generalul Ilie Constantinescu, adjunct al șefului Marelui Stat Major și generalul Constantin Codrescu, șef de secție în Marele Stat Major, redactează un ordin de retragere a unităților MAPN în cazărmi.

Sunt invitați la minister reprezentantul Tratatului de la Varșovia și atașatul militar sovietic, contraamiralul Mihailov, cărora Ilie Ceaușescu le

¹ Audierea lui Ilie Ceaușescu la Comisia Senatorială, prilej cu care declară: „Eu, ca militar, îmi dădeam seama că s-a încheiat situația. Știam situația de la Brașov, cunoșteam situația de la (...) Sibiu. Adică știam ce este în țară.”

adrează rugămintea ca Uniunea Sovietică să nu se amestece în problemele interne ale României.¹

Întâlnirea cu atașatul militar chinez, stabilită pentru ora 13:00, este contramandată.

Ora 11:55 Radu Șofran, angajat în Cooperăția meșteșugărească, tată a patru copii, udat până la piele de tunurile de apă care împrăștiaseră demonstranții din Piața Universității în cursul nopții, ajunge împreună cu alți revoluționari în strada Nuferilor, la sediul Radiodifuziunii. Sparge geamul ușii și intră în clădire, fiind urmat de alți șapte-opt revoluționari. Sunt înconjurați de militari înarmați. Subofițerul Pavel Cozlov le strigă militarilor: „Nu trageți, mi-a fost coleg!”²

Locțiitorul comandantului Corpului de gardă de la Radio, locotenent major Mircea Mihăilă, ordonă militarilor să permită accesul revoluționarilor în clădire. Plutonicerul major Pavel Cozlov și Radu Șofran organizează grupurile de revoluționari care cer insistent să intre în emisie. Primul care va vorbi va fi Mircea Munteanu care, după anii de liceu și facultate petrecuți la Timișoara, ținuse permanent legătura cu prietenii săi și aflase în detaliu despre revoluția și presiunea trăite de timișoreni în ultimele zile.

¹ Ștefan Dinu, op. cit., p. 243.

² Declarația lui Radu Șofran în emisiunea din 21 decembrie 2007, a postului *Radio Actualități*, realizator Pușa Roth. În timpul războiului cu „teroriștii” Radu Șofran va fi împușcat cu șapte gloanțe. Va sta prin spitale timp de doi ani.

Revoluționari la Radio

REVOLTA POPULARĂ ÎN ȚARĂ

22 decembrie, dimineața

Brașov

Orele 07:00 – 08:30 Coloane de salariați ai marilor întreprinderi și instituții din oraș și împrejurimi se adună în centrul orașului. Scandează lozinci împotriva regimului și cer celorlalți locuitori să li se alăture.

Petre Preoteasa, prim secretar al Comitetului județean al PCR cere întărirea dispozitivelor de apărare aparținând Armatei și Ministerului de Interne.

Ora 09:00 Aflați în fața a zeci de mii de demonstrați, șefii Comitetului județean de partid le propun să-și redacteze în scris revendicările. Petiția revoluționarilor, formulată în șapte puncte, cere cu prioritate demisia dictatorului și a Elenei Ceaușescu din toate funcțiile, alegeri democratice libere, adevărul despre reprimarea revoltei muncitorilor brașoveni din 15 noiembrie 1987, garantarea libertății de exprimare, aprovizionarea normală (neraționalizată) cu alimente.

Ora 09:30 Militarii unităților MAPN primesc ordin să nu folosească muniție împotriva demonstrațiilor. Aceștia scot încărcătoarele din arme. Revoluționarii le oferă flori, țigări și mâncare.

Ora 11:20 Cordoanele de militari aparținând MAPN, masate în

vecinătatea sediilor principalelor autorități, primesc ordin de retragere. Demonstrații rămân în stradă.

Ploiești

Ora 02:30 La **Uzina 1 Mai**, schimbul 3 declanșează grevă generală.

Orele 03:00-06:00 Formațiuni de 7-9 luptători înarmați, inclusiv din Gărzi Patriotice, patrulează pe străzi. Sediul Comitetului județean de partid este înconjurat de soldați și ofițeri din Armată, Miliție, Securitate.

Orele 06:00-07:00 În timp ce se îndreaptă spre serviciu, ploieștenii găsesc pe străzi, și mai ales în cele trei gări ale orașului, manifeste anti-Ceaușescu și pro-Timișoara. Pe geamuri și garduri din cartiere stă scris: *Jos Ceaușescu! Libertate! Timișoara!*

Ora 07:00 Muncitorii din secția M 8 de la **Uzina 1 Mai** trag sirena. Tot schimbul 1 încetează lucrul și iese în curte pentru a se deplasa spre *Casa Albă*.¹ Un grup de tineri veniți din Timișoara le povestesc ce s-a întâmplat acolo și îi îndeamnă pe muncitori să se revolte împotriva lui Ceaușescu.² Poarta este închisă și păzită de directorii I. Ghioca și C. Anastase, împreună cu președintele sindicatului, M. Olteanu.

Ora 08:00 Ing. Gheorghe Damian, Sorin Nicolescu de la secția Proiectare, col.ing. Nicolae Alexandru de la secția de producție

¹ Așa era denumit în majoritatea marilor orașe sediul Comitetului județean al PCR.

² Declarații date de muncitori de la Uzina 1 Mai, Dosar 97/P/1990 al Secției Parchetelor Militare.

militară se opun amenințărilor cu represalii venite din partea conducerii. Cordonul de militari încearcă arestarea maistrului Adrian Pitca. Muncitorii sunt agresați cu jecturi de apă, spumă chimică, gaze lacrimogene și gloanțe. Sunt răniți Viorica Antonia și Gheorghe Tutucă.

Ora 08:30 Șeful Inspectoratului județean al Ministerului de Interne, colonel Ilie Pescaru, ordonă¹ intervenția plutonului anti-tero de la Securitate, a plutonului de intervenție de la Miliție și a Grupului de pompieri. Pentru coordonarea acțiunii este desemnat colonelul Ioan Dănescu.²

Ora 09:00 Sprijiniți de salariații de la **IPCUP** și **IRG**, de locuitorii din zonă care aruncă cu pietre în cordonul de intervenție, muncitorii de la **Uzina 1 Mai** forțază poarta și ies în stradă. Coloana se îndreaptă spre centru. Se scandează: *Libertate! Jos criminalii! Timișoura!*

În fața Catedralei și a Statuiei Libertății, la magazinul *Omnia* și la Hotelul *Berberc* s-au strâns sute de protestatari. Din toate părțile se aude: *Jos cu dictatorul! Vrem un nou guvern! Fără violență! Veniți cu noi!*

Ora 09:15 Primul secretar al Județenei PCR, Ion Frățilă, cere punerea în aplicare a Planului unic de intervenție pentru reprimarea manifestației.

Ora 09:30 Comandantul UM 01065 Negoiești refuză să se deplaseze cu blindatele la Ploiești.

¹ Ordin aflat în arhiva Jandarmeriei Ploiești, publicat de Daniel Perju în *Caietele Revoluției* nr.2 (21) din 2009, p.16.

² Colonelul Ioan Dănescu va fi avansat de Ion Iliescu la gradul de general-maior și va deveni șeful Inspectoratului General al Poliției și ministru adjunct de Interne în Guvernul condus de Petre Roman.

Ora 10:00 Coloana de manifestații plecată de la **Uzina 1 Mai** ocupă carosabilul și trotuarele din parcul central. Circulația este de asemenea blocată în zona hotelului *Prahova* și de la Catedrală spre Parcul Culturii. Protejați de o pânză neagră purtată de copii, Dan Perju, Teodor Ionescu și Grigore Ludu ajung la soclul Statuiei Libertății pe care scriu: *Pentru Timișoara, pentru toată țara. Democrație! Libertate! Alegeri libere! Jos dictatorul!*

Pe clădirile Procuraturii și Hotelului *Berbec* se instalează mitraliere.

În piață intră coloana muncitorilor de la întreprinderile **Cablul românesc, Dero, Ceramica** împreună cu locuitori din cartierele **Malu Roșu, 9 Mai și Vest**.

Ora 10:30 Grupul condus de Stavăr Drideanu, purtând un steag tricolor cu eșarfă neagră în memoria victimelor de la Timișoara și București, un steag fără stema RSR (decupată), ajunge la Casa Albă. În cordonul de militari își recunoaște câțiva prieteni cu armele îndreptate spre revoluționari. Își rupe cămașa și strigă disperat: *Trageți, mă, în frații voștri!* Câțiva studenți pun garoafe în țevile puștilor îndreptate spre ei. Majoritatea militarilor plâng.¹

Ora 11:17 De pe blocurile *Unirea și Mercur* sunt aruncate în stradă pancartele cu lozincă „Trăiască PCR“. Manifestanții aduc o instalație de sonorizare de la oficiul PTTR.

Primul secretar Ion Frățilă refuză să discute cu delegația demonstranților formată din Marius Georgescu, Sorin Nicolescu, Stavăr Drideanu, Daniel Perju, Aurel Samoilă, Remus Opreș, Alexandru Hemeș, Aurel Cojocaru ș.a. Colonelul Sergiu Uță le pune la dispoziție un ARO cu difuzoare.

¹ Daniel Perju, *Anul revoluționar 1989 - Prahova și municipiul Ploiești, în Caietele Revoluției* nr. 2 (21) din 2009, p.18.

Mulțimea presează cordonul de scutieri și intră în *Casa Albă*. Primul secretar Ion Frățilă părăsește clădirea prin spate. Se constituie un Comitet revoluționar. Membrii săi apar în balcon și anunță victoria.

Arad

Ora 02:30 Șeful Inspectoratului județean al Ministerului de Interne, colonel Sălceanu, ordonă împrăștierea demonstrațiilor cu gaze lacrimogene și arestarea capilor mișcării. Lt. colonel Florin Moș nu execută ordinul.¹ Demonstrații rămân în stradă.

Orele 07:00-08:00 Peste 20 000 de oameni străbat orașul îndreptându-se spre centru. Poartă lozinci antidictatoriale scrise cu grijă în cursul nopții. Apar și două sicrie cu numele lui Nicolae și al Elenei Ceaușescu. Oamenii se manifestă dur, dar fără a recurge la violențe.

Ora 09:00 Mulțimea ajunge în Piața Centrală manifestând în continuare în sprijinul Timișoarei și împotriva lui Ceaușescu.

Recruții „teriști“ din subunitatea Școlii de ofițeri de rezervă din Radna nu mai au baionete la arme. La un moment dat, în rândurile lor sunt infiltrați soldați cu baionete la armă. Manifestanții se revoltă. La microfon, liderul lor, Valentin Voicilă, cere ferm retragerea din Piață a acestor soldați cu baionete.

Ora 10:00 Doi preoți oficiază o slujbă religioasă. Revoluționarii îngenunchează și se roagă.

Dispozițiile trimisului CPEx, Ilie Matei, privind împrăștierea cu gaze lacrimogene a manifestațiilor nu sunt executate.

¹ Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 86.

Tinerii scandează *Armata e cu noi!* și se urcă pe TAB-uri.

Ora 11:00 La stația de amplificare instalată în Piață vorbesc Valentin Voicilă și ceilalți lideri ai Frontului Democratic Român din Arad.

Cluj-Napoca

Ora 07:00 Numărul mare al victimelor din ziua și noaptea precedente, ca și „faptul evident că Armata a fost implicată în represiune mai mult ca în alte orașe“¹ i-au determinat pe clujeni să-și manifeste revolta și în dimineața zilei de 22 decembrie.

Ora: 08:00 Muncitorilor plecați din cartierele industriale li se alătură salariați din instituțiile din centru, tineret, pensionari. Se regrupează în Piața Libertății, în Piața Mihai Viteazul, în fața Catedralei. În fața Bibliotecii *Universității* se scandează din nou *Jos Ceaușescu! Jos dictatorul! Sc cântă Deșteaptă-te române!*

Ora 09:00 La mitingul de la Catedrală participă opozați ai regimului comunist în frunte cu Doina Cornea. Cuvintele acesteia, rostite cu o voce atipică – subțire, dar fermă, entuziasmează mulțimea.

Ora 11:30 De la mitingul din fața Catedralei ortodoxe, un grup de revoluționari, între care actorii Dorel Vișan și Victor Rebengiuc, se îndreaptă spre sediul Comitetului județean al PCR. Acolo vor lua cuvântul din balcon în aplauzele mulțimii adunate în Piață.

De la Comandamentul Apărării Antiaeriene, generalul Mircea Mocanu ordonă retragerea elevilor din Piața Școlii militare de ofițeri de artilerie antiaeriană.

¹ Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 63.

Ora 11:45 În fața Catedralei preotul Popovici oficiază o slujbă religioasă în memoria victimelor de la Timișoara și Cluj. Îngenunchind, oamenii spun *Tatăl nostru*.

Ora 12:00 În sediul CJPCR, ocupat de revoluționari, primul secretar Ioachim Moga plânge. Este același Ioachim Moga care, la teleconferința de seara precedentă, îi ceruse lui Nicolae Ceaușescu să instituie stare de necesitate în Cluj, „măcar pentru câteva zile“.

Liderii manifestațiilor constituie un Comitet de conducere prezidat de Dorel Vișan și având-o ca președintă de onoare pe doamna Doina Cornea. La solicitarea acestora, temutul general Topliccanu vine de la Comitetul județean și, din balcon, asigură manifestații că Armata nu va mai trage. Din proprie inițiativă le cere să se ducă acasă.

Alba Iulia

Orele 08:00-09:00 Asemenea celorlalte orașe din Banat, Transilvania, Oltenia sau Muntenia, la Alba Iulia se scandează *Jos Ceaușescu! Jos tiranul!*

Ora 10:00. Muncitori, elevi, funcționari, gospodine demonstrează în fața sediilor Comitetelor județean și municipal ale PCR.

Craiova

Ora 03:00 Înainte de sosirea în gară a trenului special Timișoara – Craiova, „luptătorii din Gărzile Patriotice“ sunt înștiințați că au zi liberă. Obosiți, după două nopți nedormite și emoțiile trăite la Timișoara, ei refuză. Vor să le spună colegilor de serviciu ce au

văzut la Timișoara și Caransebeș. Vor ca oltenii să iasă în stradă asemenea bănățenilor.

Ora 07:10 La **Întreprinderea de Avioane** salariații se strâng în jurul celor care le vorbesc despre zecile de morți și sutele de răniți de la Timișoara:

„Fusesem trimiși să-i batem și ei ne-au primit în gară cu prietenie și pâine caldă, (...) ne-am dus în Piața Operei. Aici, o mare de oameni. (...) Proclamația Frontului Democratic Român cerea demisia lui Ceaușescu, alegeri libere (...) Le-am promis timișorenilor că mâine, când ajungem acasă, vom scoate populația orașului în stradă.“¹

„La întoarcerea de la Caransebeș, în fiecare stație unde oprea trenul, scandam: Trăiască Timișoara! Trăiască România! (...) Jos tiranul! (...) Ni s-a spus că suntem liberi, dar am venit la serviciu“.²

Ora 07:15 La cabinetul medical se prezintă donatorii de sânge. Unul dintre aceștia rupe adeverința de scutire de la serviciu și bonul de masă primite ca recompensă: „Nu am nevoie. Am făcut-o pentru Timișoara“.³

Ora 07:30 Dumitru Drăghici, Venu Urziceanu, Dan Pârvanovici, Petre Nadolu, Dan Talpoș, Iulian Ruican, Mihai Cireș, Ion Doru Brânzan, Nicolae Dancău sunt în fruntea muncitorilor care ies în curtea întreprinderii. Se scandează: *Timișoara! Timișoara! Jos Ceaușescu!* Li se alătură ingineri, tehnicieni, funcționari. Apare directorul general, colonel inginer Dumitru Geantă. Este îndemnat: „Haideți cu noi!“ Răspunde: „Măi copii, sunt militar, nu-mi permit regulamentele să-mi părăsesc postul. Aveți grijă ce faceți“.⁴

¹⁻⁴ Declarații aflate în arhiva Asociației Revoluția din Decembrie '89, Av. Craiova, pp. 28-29.

Ora 08:00 Se formează un grup de organizare, pe secții, a coloanelor de salariați hotărâți să iasă în stradă. Ioan Sârbu, Toma Velici, Liviu Stroe, Nicolae Teodor, Dan Pârvanovici le distribuie steaguri și eșarfe tricolore.

Ora 08:15 Primul secretar al Comitetului municipal Craiova, Ion Voiculescu, încearcă să-i oprească. Căpitanul Șerbănescu, comandantul unității MI, aflate permanent în incinta acestei întreprinderi militarizate, ezită să intervină.

Ora 08:30 Când coloana celor 3.500 de salariați de la *Avioane*, ajunge în dreptul unității militare de aviație, muncitorii strigă: *Ceaușescu judecat pentru morții din Banat! Veniți cu noi!* Militarii, aflați în dispozitiv, cu mitralierele la vedere, în poziție de tragere, se retrag în interiorul unității.

Ora 08:45 În cartierul Lăpuș, demonstrații sunt întâmpinați cu aplauze.

Salariații de la **Întreprinderea de Utilaj Greu (IUG)**, inclusiv directorul Popeci, se alătură coloanei care se întinde acum la peste 50 m.

Ora 09:00 La întreprinderea **Electroputere** porțile sunt sudate și ușile halelor închise cu lanțuri. Liviu Stroic, Marin Trancă, Dan Talpoș și alte 30 de persoane sar gardul, rup lanțurile și trag sirena. Porțile sunt forțate și muncitorii se alătură coloanei de manifestați.

Ora 09:15 Pe Calea București, locatarii și trecătorii se încolonează și ei cu entuziasm. Muncitoarele de la **Fabrica de pâine** plâng.

Ora 09:30 Pe strada A.I. Cuza și apoi în fața Teatrului Național lumea întâmpină coloana cu urale. Manifestanții se opresc câteva momente pentru a omagia memoria opozantului anticomunist, scriitorul Ion D. Sîrbu.¹

¹ Trimis la Craiova, cu domiciliu obligatoriu, după anii petrecuți în închisoare și lagăre de muncă comuniste, Ion D. Sîrbu a decedat la 17 septembrie 1989.

Ora 09:45 Protestatarii strâng rândurile. Doar 20 de pași îi mai despart de dispozitivul militar (blindate, autotunuri, soldați și ofițeri) masat în fața sediului Comitetului municipal al PCR. Manifestanții ocupă toată piața, până la Universitate. Se scandează lozinci și îndemnuri: *Libertate! Libertate!, Fără violență! Și voi aveți copii! Se cântă Deșteaptă-te, române!*

Ora 10:00 În dreptul Hotelului *Pallace*, al străzilor Unirii și Popa Șapcă, colonclul în rezervă Traian Tuță, Ion Bran, Alina Colici, scriitorul Petre Popa, Stancu Stelian, dr. Letiția Iubu, dr. I. Trăilă, Dan Cioroiu coordonează manifestanții veniți din toate cartierele orașului. Un necunoscut citește un text patetic. „Dacă murim... Să murim demn...” Demonstrații izbucnesc: *Acum ori niciodată! Și noi am fost soldați, dar nu am tras în frați! Uniți-vă cu noi!*

Ora 10:30 Demonstrații pătrund în dispozitiv. Un TAB face manevre. Tunul de apă aruncă jeturi peste protestatari. Ofițerii se agită. Demonstrații îmbrățișează soldații și se îndreaptă spre sediul Comitetului județean al PCR.

Ora 11:15 Piața Centrală din fața sediului este invadată de mulțimea dezlănțuită. Alt dispozitiv de militari aparținând MApN și MI, alte blindate, mașini de intervenție rapidă ale Armatei, mașini de pompieri cu tunuri de apă și dube ale Miliției. Scandările continuă: *Armata e cu noi! Ceaușescu la gunoi, libertate pentru noi!*

Ora 11:25 Aproape 30.000 de oameni îngenunchează într-un moment de reculegere în memoria croilor de la Timișoara.

Distanța dintre demonstrați și cordonul de soldați înarmați se micșorează. Soldaților li se oferă flori.

La balconul sediului Județenei de partid își face apariția Ion Traian Ștefănescu. Demonstrații strigă: *Ștefănescu, fii cu noi! Nu va fi așa. Când acesta își începe discursul prezentându-se cu emfază „Sunt secretarul Comitetului Județean de partid“, Piața îl huiduie.*

Ora 11:40 Liderii de la **Avioane, IUG, IRUC** și ai celorlalte instituții și întreprinderi formează o delegație de 21 persoane care să prezinte o listă de revendicări primului secretar Ștefănescu.

Ora 12:00 Ion Traian Ștefănescu părăsește (deghizat¹) sediul Județenei PCR.

Caransebeș

Ora 02:50 Se încearcă incendierea localului Poștei Centrale.

Ora 03:15 Trei transportoare blindate primesc ordin de patrulare în oraș. Comandantul detașamentului somează manifestații să părăscască zona Poștei.

Ora 09:00 Scandând lozinci anti-Ceaușescu și anti-comunism, coloane de salariați părăsesc întreprinderile și se adună în centrul orașului. Trecând prin fața unităților militare, demonstrații scandează: *Armata e cu noi!*

Ora 10:30 Manifestații intră în sediul Consiliului popular, pe care îl ocupă.

Reșița

Ora 10:00 În centrul orașului continuă protestele manifestațiilor începute încă din dimineața zilei de 21 decembrie. Manifestațiilor de la **Întreprinderea de Construcții de Mașini** li se alătură

¹ Documentar. *La Craiova semnalul l-au dat „Avioanele”*, în *Caietele Revoluției*, m. 2 (21) din 2009, p.37.

coloanele de muncitori de la **Întreprinderea Montaj Metalurgic**, de la alte unități industriale și instituții.

Ora 11:50 Este întărită paza sediilor Comitetelor PCR județean și municipal și a unităților militare.

Sibiu

Ora 03:30 În oraș sosesc militari aparținând unităților MAPN din Râmnicu Vâlcea precum și o subunitate de vânători de munte.

Orele 07:00-08:00 Coloane masive de manifestați se deplasează spre centru, în Piața Mare (Piața Republicii), în Piața Unirii, la sediul Comitetului județean al PCR din bulevardul Victoriei.

Ora 09:00 Ofițeri și elevi de la cele două unități militare – școală din localitate, împreună cu detașamente de militari de la UM 01741 și UM 01036 din Râmnicu Vâlcea,¹ încearcă să bareze accesul protestatarilor. Persoane înarmate veghează de pe acoperișurile și din podurile caselor din jurul Pieței Mari, dar și de pe blocurile din preajma sediilor Miliției și Securității județene.

Ora 09:30 În fața Inspectoratului Județean al Ministerului de Interne (IJMI) sunt deja zeci de manifestați. Ei cer eliberarea demonstrațiilor arestați în 21 decembrie.

Ora 10:45 După negocieri, se admite intrarea în sediu a unor civili pentru a vedea că nu mai există arestați, cum susțin reprezentanții Inspectoratului.

¹ Deplasarea la Sibiu a detașamentelor de la cele două unități militare din Râmnicu Vâlcea a fost ordonată de generalul Ion Hortopan, comandantul Trupelor de Infanterie și Tancuri, la solicitarea primului secretar Nicu Ceaușescu.

Ora 11:00 Între timp numărul manifestațiilor a ajuns la 400. Primind cu neîncredere vestea că nu s-au găsit persoane reținute, mulțimea protestează și forțează intrarea în sediul IJMI apărat de elevi ai Școlii militare de ofițeri, chemați să sprijine forțele MI.

Ora 11:20 Din sediul Inspectoratului MI se aruncă cu petarde și grenade lacrimogene. Manifestanții, dar și elevii militari din dispozitivul de protecție se retrag spre gardul Școlii militare de ofițeri.

Ora 11:30 Mitingul organizat în fața Casei de Cultură de Nicolae Fesan și alți revoluționari, împreună cu preotul Nicolae Streza, este în plină desfășurare. Sunt peste 70.000 participanți. La îndemnul preotului aceștia îngenunchează în tăcere, spre cinstirea victimelor represiunii de la Timișoara.

Ora 11:40 Un grup de manifestați, în frunte cu părintele Nicolae Streza,¹ urcă pe copertina Casei de Cultură. Ei constituie **Forumul Democratic al județului Sibiu** și schițează o platformă-program vizând eliminarea PCR din viața politică, pluripartidism, alegeri libere, libertate, demnitate, democrație.²

Ora 12:00 Din sediile Inspectoratului județean al MI și policlinicii situate în vecinătate se trage asupra demonstrațiilor.

Este grav rănit Gheorghe Corduncanu, 17 ani.³

¹ Interesantă și relevantă pentru modul specific de apreciere este prezentarea, în Raportul SRI, a preotului Nicolae Streza ca o „persoană care a dovedit, prin actele sale, un comportament inadecvat situației”.

² Nicolae Fesan, în emisiunea citată, 20 decembrie 2007: „Din acel moment orașul Sibiu a devenit oraș liber. Ce a urmat a fost un război ... români contra români”.

³ Împușcat în abdomen, Gheorghe Corduncanu nu va putea fi salvat.

„Sportivii“ (mai curând uslașii) cazați și hrăniți timp de 2 zile, la UM 01512, renunță la masa de prânz și se răspândesc în oraș.¹

Ora 12:02 În zona Casei de Cultură se trage. Participanții se dispersază spre Casa Armatei. Sediul Comitetul județean al PCR va fi ocupat de grupul de revoluționari condus de părintele Streza² împreună cu studentul Dan Toader, care se instalează în biroul lui Nicu Ceaușescu.

Ora 12:05 Din cele două clădiri ale Inspectoratului MI ies în stradă cca 30 bărbați – unii în uniforme kaki de militari în termen sau în combinezoane negre, alții în civil. Trag în aer și încearcă să escaladeze gardul Școlii militare. Dispozitivul de protecție (aparținând MAPN) ripostează. În schimbul de focuri dintre trupele MI și ale MAPN este împușcat mortal Dan Mițiți, elev al Școlii militare de ofițeri. Sunt răniți doi soldați.³

Târgu Mureș

Orele 08:00-10:00 Coloane de manifestați umplu străzile din centrul orașului scandând lozinci împotriva dictaturii ceaușiste.

Comandanții unităților militare discută cu liderii revoluționarilor în ideea păstrării unui spațiu liber între dispozitivul militar și demonstrații.

¹ Identitatea acestora a rămas o enigmă, ei nefiurând în registrele de intrare ale UM 01512, după cum nu au fost incluși (la ordin) nici în evidențele popotei din 20-22 decembrie 1989.

² Părintele Streza este ridicat (arestat) chiar în sediu de către colonelul Aurel Dragomir și închis împreună cu alte sute de persoane la bazinul de la Școala de înot.

³ Florin Șperlea, op. cit., p. 63.

Ora 12:00 Apar primele semne de fraternizare a Armatei cu revoluționarii.

Turda

Orele 06:00-07:00 În întreprinderi muncitorii se organizează în vederea unei demonstrații de protest împotriva dictaturii.

Ora 10:00. Grupuri, grupuri se îndreaptă spre centrul orașului. În dreptul podului de la IREC sunt opriți de militarii mobilizați la cererea Comitetului municipal de partid. După discuții purtate de ofițeri cu reprezentanții manifestațiilor, aceștia sunt lăsați să își continue drumul spre centru.

Ora 11:00 Militarii dispuși în zona podurilor de peste râul Arieș sunt retrași în cazărmile MAPN. De pe străzi vor fi retrași mult mai târziu, după fuga dictatorului, în jurul orei **14:00**.

VICTORIA REVOLTEI POPULARE ÎN BUCUREȘTI ȘI ÎN ȚARĂ

Ora 11:40 În Piața Palatului intră trei TAB-uri ale căror echipaje fraternizaseră cu demonstrații. Printre cei aflați pe primul TAB este și inginerul Mihai Montanu. Numărul celor aflați în Piața Palatului crește.

Ora 11:45 Generalul Victor Stănculescu ordonă generalului Iosif Rus, comandantul Aviației Militare, trimiterea la sediul CC a două elicoptere pentru evacuarea lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu. Ordinul este confirmat, conform regulamentului, de generalul Gheorghe Neagoe, șeful Direcției a V-a a Securității.

Ora 11:50 Nicolae și Elena Ceaușescu, însoțiți de ofițerii de Securitate care le asigură protecția, se îndreaptă spre lifturi pentru a urca pe terasa clădirii. Adresându-se forțelor înarmate din Securitate și Armată care împânzesc coridoarele, Elena Ceaușescu strigă disperată: *Să se tragă. Să tragă!*

Tudor Postelnicu ordonă celor din structura MI să deschidă „foc cu muniție de război împotriva „huliganilor“ care ar intra în sediu. În paralel, Iulian Vlad ordonă colonelului Octavian Nae, șeful gărzilor, să nu se folosească armamentul.

Cucerirea sediului CC

Ora 12:00. Primii curajoși pătrund în CC. Este spart un geam lângă intrarea A 2. Mai întâi sunt respinși de militarii din Corpul de Gardă, până când unul din cei intrați revine strigând *Veniți, că ăștia fug!* Alții intră prin corpul B și de aici ajung în corpul A. Se sparg și geamurile de lângă intrarea principală, pe unde intră Dorel Haraga. Pe balcon ajunge primul Cătălin Vladu, ghid BTT.¹ Când presiunea crește asupra intrării principale, ușile sunt deschise și printre cei care intră în clădire se află Nik Teodorescu, student la Facultatea de Teologie, Nora Mișcovski,² Victor Rânghilescu,³ preotul catolic Emanuel. Arheologul Ion Moțochideanu ia cheile de la intrare. Ion Gâtlan, muncitor și pictor amator, găsește portavocea abandonată de Ceaușescu. Cei mai mulți iau armele abandonate de militarii din Corpul de Gardă, AKM-uri cu pat rabatabil, și pleacă în urmărirea lui Ceaușescu. Liftul este blocat, așa încât o iau pe scări.

Fuga lui Ceaușescu

Ora 12:02. Un elicopter așteaptă cu motoarele pornite, pe acoperișul CC. Când Ceaușescu îl cheamă pe primul ministru Dăscălescu să vină cu el, acesta pretextează că și-a uitat paltonul în birou și se încuie într-un WC. În locul lui este luat Manca Mănescu, apoi Emil Bobu.

¹ Cătălin Vladu va fi împușcat în clădirea CC în noaptea de 23 decembrie 1989.

² Nora Mișcovski fusese arestată și torturată în 21 decembrie. Va deveni președinta *Asociației Luptătorilor în Revoluția din decembrie 1989*.

³ Victor Rânghilescu va înființa (în sediul CC al PCR) Partidul Democrat Român.

Ora 12:09 Huiduiți de revoluționari, Nicolae și Elena Ceaușescu, Mănescu și Bobu părăsesc sediul CC la bordul elicopterului pilotat de lt. colonel Vasile Maluțan în direcția Snagov.

Minute în șir Piața răsună de strigăte de bucurie și aplauze. Se improvizează un refren: *Ole! Ole! Ole! Ceaușescu nu mai e!* Se cântă pe străzi și în balcoanele clădirilor din jur.

Nimeni nu mai e impresionat de manifestele aruncate dintr-un al doilea elicopter care survolează Piața fără a ateriza. Muncitorii sunt îndemnați să fie vigilenți și să-i demaște pe cei care provoacă panică și dezordine. Tinerilor li se cere să oprească „acțiunile nechibzuite până nu e prea târziu“. Se apelează și la sentimentele creștinești ale românilor: „Peste trei zile sărbătorim Crăciunul. N-ar fi mai bine să-l așteptăm în liniște acasă?“

Demonstranții, în număr mare, pun stăpânire pe sediul Comitetului Central. Coridoarele sunt pustii. În birouri, sub mese și fotolii, în dulapuri, în WC-uri, peste tot sunt arme. Demnitari, activiști, securiști stau ascunși în debarale și camerele cu arhive. Revoluționarii își împart armele abandonate.

Ora 12:10 Costinel Pițigoi ajunge în *Cabinetul 1* și rămâne să păzească biroul lui Ceaușescu.

Ora 12:50 Aflat la serviciu, la *Casa Scânteii*, directorul Editurii Tehnice, Ion Iliescu, află că mașinile de la Securitate care îl urmăreau au

dispărut. După ce „a apărut scena asta cu elicopterul“, dă „un telefon la Televiziune și unul la Armată“.¹ Se horărăște să plece la Televiziune.²

Ora 13:50 Ion Iliescu părăsește *Casa Scânteii*. Între timp mai vorbește cu Suzana Gâdea (prenume real – Suzănica), președinta (ministrul) Culturii, cu Ladislau Hegedus, unul din adjuncții acesteia și, la *Cabinetul 1* de la CC, cu un revoluționar din grupul care ocupase cabinetul de lucru al lui Ceaușescu. Pleacă spre casă.

¹ Declarație dată de Ion Iliescu la Comisia Senatorială

² Sergiu Nicolaescu va declara pentru ziarul *Adevărul* (ediția din 24.11.2009) că, aflat la TVR, Bujor Sion a fost cel care a propus să plece acasă la Ion Iliescu să-l aducă la Televiziune.

VIDUL DE PUTERE ÎN STAT

Ocuparea sediilor puterii comuniste

Ora 12:20 Revoluționarii ocupă sediile principalelor instituții din Capitală: Consiliul de Stat, Televiziunea, Radiodifuziunea, Securitatea municipiului București, Guvernul, ministere.

Șeful Controlului general din Radio e derutat. Sorin Helmis, subordonatul său, ia hotărârea să unească toate cabinetele în programul de *Actualități*, către toți emițătorii din țară. Vocile revoluționarilor din Studioul 21 se vor auzi în toată țara.¹

Pe ecranele televizoarelor continuă să apară doar sigla TVR. În surdină, muzică simfonică.

Ora 12:30 În numele revoluționarilor, Petre Roman declară, din balconul clădirii CC al PCR, „moartea dicaturii lui Ceaușescu” și transferul puterii către popor.

Ora 13:00 La radio vorbește poeta Ana Blandiana căreia în ultimii ani i se interzisese orice apariție editorială.

¹ Pușa Roth, op.cit., p.140.

Sesizat de Ana Blandiana și Romulus Rusan că, în Piața Palatului, sonorizarea este defectuoasă, Ilie Mihai, directorul Studiourilor centrale de radio, trimite în Piață un car de reportaj de unde transmisia se va realiza în direct.

Ceaușescu la Snagov

Ora 12:21 Elicopterul Dauphin 203 aterizează în parcul Palatului Sangov. Nicolae și Elena Ceaușescu sunt întâmpinați de administratoarea palatului, tovarășa Ema. Aleg o intrare secundară, traversează bucătăria și se opresc în marele birou de la parter. Impacientat, Nicolae Ceaușescu cere aghiotantului, căpitan Marian Rusu, să-i facă legătura cu primii secretari de la Craiova, Constanța, Târgoviște, Pitești. Îi întrebă pe rând: *Care e situația la voi?* Pilotului Vasile Maluțan îi ordonă să ceară de la flotila specială (prezidențială) de la Otopeni încă două elicoptere cu militari înarmați care să însoțească elicopterul lor.

Ora 12:30 Sfătuindu-se cu maiorul Florian Raț, aghiotantul președintelui, tovarășa Ema¹ pregătește un pachet „pentru drum“ (pâine, mere, apă), pe care îl învelește în hârtie albă și îl duce la elicopter.²

Ora 12:40 Nicolae Ceaușescu îi telefonează, la MApN, lui Ilie Ceaușescu:

– Vezi, luați măsuri să rezolvăm situația. Cum este? Armata ce face?

¹Tovarășa Ema nutrea o dragoste nețărmuită față de partid și conducători, dar și față de încăperile și obiectele caselor de protocol pe care le-a administrat înainte și după 1989.

²Declarația maiorului Florian Raț la Comisia Senatorială.

- Am dat ordin să intre în cazărmi.
- Păi, de ce? Tu ce faci acolo?
- Sunt cu atașatul militar sovietic.
- Păi, cum? Cine te-a pus să-l chemi?
- Păi, l-am chemat să-i spun să nu se amestece.

Nemulțumit, Nicolae Ceaușescu închide telefonul.¹

Soții Ceaușescu îi abandonează pe Manca Mănescu și Emil Bobu la Snagov. Elicopterul decolează în direcția Titu, având acum la bord șapte persoane: Nicolae și Elena Ceaușescu, gărzile lor de corp, Florian Raț² și Marian Rusu, pilotul Vasile Malușan, copilotul Mihai Ștefan și mecanicul de bord Stelian Drăgoi.

Ora 12:00 Curtea Televiziunii este arhiplină. Sosiți pe blindate, în autoturisme sau pe jos, revoluționarii decid să intre în clădire, în

Revoluția la televizor

¹ Ilie Ceaușescu, relatare în declarația citată.

² În declarația citată, maiorul de Securitate Florian Raț afirmă că, la despărțire, Manca Mănescu i-a sărutat mâna lui Nicolae Ceaușescu iar Emil Bobu i-a predat căpitanului de Securitate Marian Rusu mapa-plic a Elenei Ceaușescu pentru a avea grijă de ea „ca de ochii din cap”.

³ Se vorbește mereu despre „Revoluția română în direct.” În realitate, TVR a transmis, începând cu ora 13:00 numai intervențiile entuziaste ale unor revoluționari (mai puțini), adeziunile oportuniste ale unor nomenclaturiști (mai mulți), intervențiile (stupefiante) ale unor complotiști filosovietici, justificările (puțin credibile) ale vechilor crainici și prezentările condimentate cu știri neverificate (covârșitor neadevărate) ale redactorului-moderator Teodor Brateș. Transmisia din stradă, din Piața Palatului, a început după ora 18:00. Dar atunci ce s-a putut vedea a fost un război împotriva Revoluției anticomuniste în care, luptându-se cu „teroriști” invizibili. Armata a tras și în civili, și în alți militari, toți – fără vină.

studiouri, să apară pe post și să transmită țării victoria revoluției de la București.

Ora 12:30 Primul grup ajuns pe pasarela dintre blocul-turn și studiouri este întâmpinat de Teodor Brateș, redactor-șef adjunct la Departamentul *Actualități*. Acesta îl recunoaște pe actorul Ion Caramitru, face cunoștință cu poetul disident Mircea Dinescu. Sfătuit de Brateș, regizorul de emisie Ștefan Rizea vorbește cu inginerul Dănilă care aprobă apariția pe post a revoluționarilor.¹

Ora 12:45 În Studioul 4 Ion Caramitru inițiază redactarea unei proclamații și îi propune lui Mircea Dinescu s-o scrie pe caietul pe care acesta îl adusese cu el, la Revoluție.

Pe ecrane apare mira și se transmite muzică simfonică.

Ora 13:00 Înconjurat de un grup de revoluționari, Ion Caramitru, în trening, intră în emisie și, făcându-și cruce, mulțumește lui Dumnezeu pentru reușita de a fi ajuns în studiourile televiziunii. Îl prezintă pe Mircea Dinescu care anunță, plin de emoție și entuziasm: **Armata din București e cu noi, dictatorul a fugit!** Apelează la forțele Ministerului de Interne să depună armele. Grupul de revoluționari exclamă: *Libertate! Armata e cu noi! Am învins!*

Eliberarea deținuților politici

Ora 13:05 Din beciurile Securității sunt eliberați deținuții politici, printre care ziaristul Petre Mihai Băcanu, operatorul Dumitru Iuga de la

¹Declarația redactorului șef adjunct Teodor Brateș la Comisia Senatorială.

TVR. Sunt eliberați Radu Filipescu și Gabriel Andreescu, ridicați de Securitate în dimineața zilei de 22 decembrie.

Sunt deschise porțile închisorii Jilava pentru cei peste 1.000 de manifestați arestați în 21 decembrie. La ordin sunt eliberați și deținuții politici din închisoarea de la Aiud și din celelalte locuri de detenție din țară.

Securitatea încetează supravegherea vizibilă a disidenților încercând în ultimul moment să le câștige bunăvoința.

Ora 13:06 La televizor vorbește cunoscutul regizor și actor Sergiu Nicolaescu, adresând un apel Armatei, Miliției și Securității să nu mai pună „mâna pe armă“, „să nu le fie teamă de răzbunări“.

Revine în emisie Mircea Dinescu cu un comunicat către țară, către „adeptii Frontului Unit Muncitoresc“, către conducerea Armatei și a Ministerului de Interne.

Ora 14:00 La Televiziune sosesc Petre Roman și Mihai Montanu, ambii participanți la evenimentele din 21 decembrie, în Piața Romană.

Ora 13:08 Hotărât să scape cât mai repede de dictator, pilotul Malușan îi raportează că elicopterul a fost depistat, că ar putea fi văzuți de la baza militară Boteni și „pulverizați într-un minut“. Ceaușescu îi cere „să aterizeze lângă șosea“.¹

*Din elicopter
în „Dacie“*

¹ Stenograma audierilor la Comisia Senatorială, declarația ofițerului de Securitate Vasile Malușan.

Ora 13:09 Elicopterul aterizează în câmp, lângă satul Sălcuța. Pilotul insistă să-l convingă pe Ceașescu că ar fi extrem de periculos să-și continue zborul cu elicopterul. Îl părăsește și se întoarce, împreună cu copilul și mecanicul, la Otopeni. Cei doi aghiotanți însoțitori ai cuplului Ceașescu caută o mașină de ocazie.

Din curiozitate se apropie și câțiva localnici. Inginerul Marius Popescu, șeful unei ferme din zonă, plănuiește să-l aresteze pe Ceașescu cu ajutorul unor muncitori de la *Avicola* Titu. Observă o armă sub haina maiorului Raț și renunță.

Ora 13:32 Soții Ceașescu și maiorul Raț se urcă într-o mașină *Dacia*, roșie, condusă de un medic navetist, doctorul Nicolae Decă, căruia îi cer să-i ducă la Pitești. Căpitanul Rusu pleacă cu altă mașină *Dacia*, albă, spre București.

Ora 13:40 Comandantul regimentului de la Boteni, comandor Ioan Suciu, primește ordin de la generalul Iosif Rus, comandantul Aviației Militare să schimbe emblemele câtorva elicoptere care să plece în căutarea mașinii cu care se deplasa dictatorul.¹

Ora 13:50 La Bâldana, *Dacia* albă rămâne fără benzină. Căpitanul Rusu oprește o altă mașină și pleacă la Târgoviște. Lasă în *Dacia* albă pistolul cu 82 cartușe și servieta Elenei Ceașescu, din care scosese între timp mai multe librete CEC.²

¹ Idem, declarația comandantului Ioan Suciu.

² Cf. declarației căpitanului Marian Rusu la Comisia Senatorială, el a schimbat traseul, s-a întâlnit la Târgoviște cu maiorul Raț și s-au întors împreună la București. Plicurile cu mai multe librete CEC le va preda colonelului Teacă de la Securitate.

Ora 13:55 La sfatul doctorului Decă, Ceaușescu renunță la deplasarea spre Pitești. În comuna Văcărești doctorul Decă anunță că nu mai are benzină. (Poveste plauzibilă, benzina fiind de câțiva ani raționalizată).

Soții Ceaușescu și maiorul Raț urcă într-o altă *Dacia*, neagră, aparținând lui Niculac Petrișor. Coletul alb, adus de la Snagov, rămâne în portbagajul mașinii doctorului Decă.

Ora 13:15 În biroul fostului ministru Vasile Milea de la Ministerul Apărării, își face apariția generalul Victor Stănculescu. Se instalează în capul mesei de consiliu și cere să fie lăsat singur cu generalul Ilie Ceaușescu. Îl sfătuiește să plece „undeva” pentru că „unii vor să îl suprime”. Între timp „cheamă medicul, pune piciorul pe scaun (...) și medicul îi taie ghipsul.”¹ Apoi cere colonelului Lepădat „să-l conducă (n.n. pe Ilie Ceaușescu) într-o încăpere mai dosnică.” Este ținut sub pază de „un căpitan de rangul I, cu un pistol (...), îi sunt luate hainele militare.”²

Ora 13:30 Prin notele telefonice nr. 38 și 39 este transmisă, din ordinul generalului Stănculescu, Directiva MApN de retragere a unităților militare din țară în cazărmi. Se precizează că din acest

Schimb de scaune la MApN

Retragerea armatei în cazărmi

¹ Viceamiral (r) Ștefan Dinu, op.cit. , p.244.

² Ilie Ceaușescu, în declarația citată.

moment Armata va executa numai ordinele **ministrului Apărării Naționale**.¹

**Primul
telefon la CC**

Ora 13:35 În Cabinetul 1 ocupat de revoluționari sună telefonul roșu de pe biroul lui Nicolae Ceaușescu. După o clipă de ezitare, unul dintre revoluționari ridică receptorul. De la capătul firului i se spune: *Tovarășe, vreau să vorbesc cu cineva din Comitetul Central*. Răspunde: *Păi, cu cine să vorbești din Comitetul Central, că suntem noi?* Cel de la capătul firului întreabă: *Dumneata cine ești?* Tânărul răspunde: *Eu sunt Luca, unul dintre manifestanți, după care se întoarce spre ceilalți zicând: Mă, e unul Ion Iliescu la telefon.*²

**Conspirația
prosovietică –
primul semnal**

Ora 13:35 La Televiziune, Mihai Lupoi, îmbrăcat în uniformă de căpitan și autodeclarându-se reprezentant al Armatei, declară că „armata nu a tras în nimeni“. Afirmatia provoacă rumoare în rândul revoluționarilor din Studioul 4. Mihai Lupoi susține, în continuare, că „nu mai există conducerea Ministerului Apărării Naționale“ și cere Gărzilor Patriotice „să apere revoluția pe care **noi** o facem **acum**.“³ (s.n.)

¹ Directiva reproduce (cu o singură excepție) ordinul redactat anterior și comunicat de Ilie Ceaușescu șefilor de Armate, prin telefon. Acel ordin preciza că „Armata va executa numai ordinele Comandantului suprem“.

² Dialogul mi-a fost relatat personal de Ion Gâtlan și mi-a fost confirmat chiar de Ion Iliescu.

³ După anunțul că la MAPN „nu mai există conducere“, Mihai Lupoi va reveni pe post la ora 14:55 cu declarații șocante. Între timp apare în studiou Nicolae Militaru, general trecut în rezervă de Nicolae Ceaușescu pentru colaborarea sa cu serviciile sovietice GRU.

Ora 14:00 Manifestanții conduși de Mihai Bălășescu ocupă sediul Securității municipiului București din strada Beldiman.

Ora 14:05 Televiziunea transmite Declarația „Frontului Unității Poporului”, prezentată de Petre Roman, conferențiar la Institutul Politehnic București.

Ora 14:10 Generalii Gheorghe Voinea și Mihai Chițac apar la Televiziune și cer „încetarea tuturor operațiunilor militare cu caracter de violență”.

***Revoluționarii
ocupă sediul
securității***

ARMATA PREIA PUTEREA

22 decembrie, după-amiaza

Reînarmarea trupelor

Ora 14:15 MApN revine asupra ordinului de retragere a Armatei în cazărmi și de predare a armamentului și muniției distribuite în 17 decembrie. Din dispoziția generalului Victor Stănculescu, **trupele sunt din nou înarmate și trimise în stradă.** Se ordonă apărarea obiectivelor importante, deși la acea oră nimeni nu le ataca.

Controlul instituțiilor

Militari de la UM01220 București, UM01060 Pantelimon, UM01046 București, parașutiști de la UM01842 Boteni înconjoară sediile Comitetului Central, Consiliului de Stat, (Muzeului Național de Artă), Direcției a V-a a Securității, (Bibliotecii Centrale Universitare), Ministerul de Externe, Banca RSR, Banca de Comerț Exterior, Poșta, Centrul de Radiocomunicații, Dispeceratul Energetic Național, CET Progresul¹ pentru a le apăra de „teroriști“ (care nu apăruseră încă).

La CC sunt trimise șapte TAB-uri, la Palatul Consiliului de Stat (Muzeul Național de Artă) opt TAB-uri.² La TVR sunt trimise opt TAB-uri, la Palatul Telefoanelor trei TAB-uri.³

¹ Documentarul Comandantului Armatei I: Obiectivele ocupate în București de forțele MApN, Alex Stoenescu, op.cit.

²⁻³ Raportul Comisiei Senatoriale.

Militari aparținând MAPN ocupă Televiziunea și Radioul „pentru a le proteja“.¹

*Controlul
informației*

Se formează echipaje comune MI-MAPN pentru patrulare și baraje de control al circulației în Capitală. În principalele intersecții, militari, împreună cu milițieni în civil și revoluționari, organizează filtre de control al pietonilor și mașinilor.

*Controlul
circulației*

Armata preia controlul total al circulației. Întreprinderea de taxiuri a Capitalei - GETAX - este pusă la dispoziția Comandamentului militar al Capitalei. Stațiile de radio-telefon Taxi 1 și Taxi 2 sunt trecute în uzul exclusiv al Armatei. Frecvențele Taxi 3 și 7 (furgonete) se păstrează pentru contactul cu șoferii, comenzile fiind primite exclusiv prin ofițerul de serviciu de la Comandamentul militar.²

Ora 14:00 Din studioul 4 vorbește Petre Roman. Prezintă o declarație a Frontului Unității Poporului.

¹ Alex Mihai Stoenescu: „La acea oră, nu amenința și nu ataca nimeni Televiziunea. Ordinul viza preluarea controlului Televiziunii și a altor centre cheie din București, nu apărarea lor, cum s-a spus după revoluție. Este momentul în care conducerea Armatei hotărăște să intervină împotriva revoltei populare.“

² Situația s-a menținut timp de două săptămâni, cf. declarațiilor date de telefonistele de la GETAX, Tudora Mărgineanu, Doina Bularda, Rodica Marcoci, Maria Ciucă, Elena Paraschivescu și ale Mihaelei Groneea, primitor-distribuitor la întreprinderea GETAX, în cadrul anchetelor efectuate de Secția Parchetelor Militare, Dosar 1131/P/1991. Mașinile GETAX vor fi folosite pentru transportul armelor și muniției, al unor persoane desemnate de Comandament, dar și pentru evacuarea răniților și a celor decedați.

Ora 14:10 Mihai Chițac, generalul de la Arme Chimice, detestat de timișoreni pentru zelul dovedit în reprimarea demonstrațiilor, își exprimă atașamentul față de cauza Revoluției.¹

Ora 14:15 Ion Caramitru anunță că „Nicolae Ceaușescu, călăul poporului nostru, se află pe aeroportul din Titu“. Suficient ca același general zelos, Mihai Chițac, să intervină: „Unitățile militare care se află în zonă să răspundă la chemarea noii orientări politice și să-l captureze pe dictator.“

La Radio știrea este transmisă de Mircea Munteanu: *Anunț important pentru țară. Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu au fost arestați de Armată lângă Târgoviște.*²

Ora 14:20 Între vorbitori se remarcă, grație vestimentației cvasimilitare și unci alure de vechi combatant, Gelu Voican Voiculescu. Declară că vorbește „în calitate de fost deținut“.³

Complotiștii ordonă armatei

Ora 14:25 Căpitanul rang I în rezervă Cico Dumitrescu,⁴ în uniformă militară, dă și el (în ce calitate ?) ordine Armatei.

Ora 14:28 Apare pe post, din studioul 5, generalul în rezervă Nicolae Militaru, în ținută

¹ Nu trecuseră nici 48 ore de când generalul Mihai Chițac fusese văzut trăgând cu pistolul în revoluționarii din fața Catedralei Ortodoxe din Timișoara.

² Mesaj transcris pe bandă de Ana Maria Tăbășel, Arhiva Societății Naționale de Radio.

³ Gelu Voican Voiculescu a fost arestat într-un proces de drept comun înscenat de Securitate.

⁴ După unele documente, agent al spionajului militar sovietic.

militară.¹ El se adresează nominal unor generali din MAPN și MI solicitându-le expres: „Opriți măcelul!”.²

După mai puțin de o jumătate de oră telespectatorii vor afla de la căpitanul în rezervă Mihai Lupoi că „Armata pentru moment... ca un interimat **au hotărât** (s.n.) ca să preia frâiele, **să fie comandant al Armatei... tovarășul general – colonel Militaru**. (s.n.). De aceea rog toate trupele să asculte ordinele acestui general colonel (...), comandantul vostru actual“.³

Ora 14:30 Teodor Brateș începe seria anunțurilor precipitate despre atacuri teroriste care vor alarma publicul pe tot parcursul emisiei.

Ora 14:32 Sergiu Nicolaescu se adresează MAPN și îl roagă pe generalul Victor Stănculescu să ia legătura cu cei de la Televiziune.

Ora 14:35 Crainicul Petre Popescu, frecvent prezentator al realizărilor PCR și ale conducătorului său iubit, anunță că în curând pe post va apărea o „personalitate importantă“.

Ora 14:38 Cerându-și oarecum scuze pentru jurnalele de știri dominate de activitatea dictatorului,

¹ Nicolae Militaru se prezentase în ținută civilă, purtând în mână o sacoșă cu hainele militare.

² De menționat că, până la acea oră, în țară și în Capitală, după fuga lui Ceaușescu, nu se trăsesese niciun foc în manifestații. Raport SRI, p. 36.

³ Întâmplător sau nu, anunțul căpitanului (r) Mihai Lupoi va fi confirmat. În 23 decembrie, președintele CFSN, Ion Iliescu, îl va reactiva și îl va numi pe generalul Nicolae Militaru ministrul Apărării Naționale. Urmare a protestelor CADA și ale societății civile, va fi revocat din funcție în februarie 1990. Neconsolat, va candida în alegerile prezidențiale din 1996.

pe care le prezenta de ani în șir, crainicul George Marinescu dă noi detalii despre drumul parcurs de Nicolae Ceaușescu cu *Dacia* roșie.

Ion Iliescu la tur

Ora 14:05 După ce Florin Velicu¹ îl însoțise de la serviciu acasă, cu mașina, directorul Editurii Tehnice, Ion Iliescu, fost secretar al CC al PCR și ministru, fost prim-secretar al Comitetului județean al PCR Iași și secretar cu propagandă al Comitetului județean de partid Timiș pleacă (de acasă) cu Mihai Bujor Sion² și, pentru că nu era cunoscut mulțimii, este introdus în Televiziune de către Gabriela Nicolaescu, soția regizorului Sergiu Nicolaescu.³ Urcă la etajul 11, în biroul directorului TVR, Petre Constantin.

Ora 14:35 Adresându-se populației cu apelativul „Tovarăși“, Ion Iliescu „se declară stăpânit de emoție ca și toți ceilalți“ vorbitori: „Nimeni nu se aștepta ca acest regim care se voia atoateștăpânitor, atoateștiutor, atoatecunoscător (...) să facă un semn de rezolvare pe cale normală, pe cale pașnică (...) a problemelor grave cu care se confruntă economia țării (...) și se face în ultimă instanță vinovat de crimă odioasă... împotriva

¹ Din 2 ianuarie 1990, Florin Velicu va fi șeful de cabinet al președintelui CFSN, Ion Iliescu.

² Fiu al unui ilegalist comunist și protejat al lui Ion Iliescu, Mihai Bujor Sion va deveni, în 1990, consulul general al României la Los Angeles.

³ Alex Mihai Stoenescu, op. cit., vol. 4 (II), p. 517: „Bujor Sion nu a plecat de capul lui să-l aducă (n.n. pe Ion Iliescu, la Televiziune; în noaptea de 21 decembrie îl ținuse la curent cu cele ce se întâmplă în centru, primind informații de la Ion Caramitru și Mircea Dinescu”.

poporului. Vinovatul principal este Ceaușescu. Acest om fără inimă, fără suflet, fără creier... fără rațiune... care nu voia să cedeze (...) a fugit ca un nerușinat când a trebuit să dea socoteală în fața poporului. Un iresponsabil! Se fac vinovați și alții. Va veni vremea judecării limpede, lucide, pe bază de judecată ordonată (...)”.

În continuare Ion Iliescu anunță că a vorbit „acum 20 de minute cu generalul Victor Stănculescu care se află la MApN și a dat dispoziție să se retragă trupele“.¹

Apelează „la unitățile Securității și la securiști (...) să se retragă, să se lepede de această... clică ordinară de trădători ai patriei (...)”.

Conchide: „**Deci, tovarăși**, în momentul de față există garanții că armata se află alături de popor (...). Vom constitui în cursul acestei zile un **comitet al salvării naționale** care să înceapă să pună ordine.“ (s.n.)

Face apel către toți oamenii „de bine“, inclusiv „cei șase militanți ai partidului“² să sprijine noua putere și „să vină în jurul orei 17 la sediul CC.“

Ora 14:45 Apare Silviu Brucan, unul dintre cei șase militanți ai Partidului Comunist Român la

¹ Între timp generalul Victor Athanasie Stănculescu ordonase reînarmarea trupelor și reocuparea Capitalei. Ordinul de retragere în cazărmi fusese valabil mai puțin de o oră.

² Se referă la cei șase membri de frunte ai PCR, Gheorghe Apostol, Alexandru Bărlădeanu, Corneliu Mănescu, Constantin Pîrvulescu, Grigore Răceanu, Silviu Brucan, care au semnat în martie 1989 o scrisoare critică adresată lui Nicolae Ceaușescu și difuzată de Radio BBC, Vocea Americii și Europa liberă.

care apelase Ion Iliescu. Propune un „program de salvare a țării”.¹

Ora 14:50 Fost deținut politic în anii '50, Radu Ciuceanu² reușește să intre pe poarta Televiziunii, fiind confundat cu „profesorul Brucan”. Întrebat „Unde-i Ceaușescu?“, Radu Ciuceanu răspunde „L-am capturat”. Mulțimea din curte vociferează aprobator. Teama că dictatorul s-ar putea întoarce se domolește.

Ora 14:55 Ion Iliescu revine pe ecran, cu câteva cuvinte în completare, de data aceasta din studioul 5.

Ora 15:00 În biroul adjunctului directorului Televiziunii se instalează un grup militar de control și cenzură a informației difuzate prin televiziune sub conducerea comandorului Cico Dumitrescu (conspirația filosovietică). Acest grup preia informații cu caracter diversionsit provenite de la MAPN.³

Cenzura la TVR

În clădire, numărul securiștilor și nomenclaturiştilor depășește cu mult pe cel al revoluționarilor. Accesul în Studioul 4 și la microfon este controlat. Prezența reprezentanților vechilor partide politice – „partidele istorice” – și ai celor

¹ La Comisia Senatorială, Teodor Brateș a precizat că numai anumiți vorbitori - Nicolae Militaru, Silviu Brucan și Ion Iliescu, au vorbit din studioul 5: „studioul coordonator al întregului program”, de unde regizorul „întrerupea (...) emisia din studioul 4 (...) după niște criterii numai de el știute sau comandate de cineva”.

² Prof.dr. Radu Ciuceanu este directorul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului de la înființarea acestuia.

³ Alex Mihai Stoenescu, *Cronologia evenimentelor din decembrie 1989*, Editura RAO, București, 2009.

ce fuseseră deținuți politici în închisorile comuniste și în lagărele de exterminare de la Canal și zonele miniere nu este dorită. Lui Corneliu Coposu, care reușise afilierea la Internaționala Creștin – Democrată a Partidului Național Țărănesc scos de comuniști în afara legii, refuzul i se comunică direct, fără menajamente.

Ora 15:05 Vorbește colonelul de Miliție, Ion Nicolae Succavă, unul dintre cei care, în 21 decembrie, dirijaseră represiunea din Piața Romană.

Ora 15:10 Vorbește generalul Ștefan Gușă, șeful Marelui Stat Major, sosit la Televiziune împreună cu generalul Rus, comandantul Aviației Militare.

Ora 15:25 Vorbește Alexandru Bârlădeanu, mare demnitar comunist în perioada Gheorghiu-Dej (predecesorul lui Nicolae Ceaușescu la cârma partidului și a statului).

Ora 15:30 Vorbește lt. colonel Gheorghe Stan, adjunct de șef secție în Direcția Securității Statului.

Ora 15:35 Dr. Florin Filipoiu, participant la ridicarea baricadei de la *Intercontinental*, prezintă în numele grupului „Dreptate socială” un program coerent privind desființarea tuturor reglementărilor antidemocratice ale regimului comunist, anchetarea abuzurilor nomenclaturii, stoparea acțiunilor de poliție politică ale Securității, alte măsuri pentru democratizarea țării.

Ora 15:55 Generalul Gușă, șeful Marelui Stat Major încearcă să dea ordine Armatei prin intermediul Televiziunii. Este bruiat și ridiculizat de Ion Caramitru.

INSTAURAREA REGIMULUI MILITAR ȘI PREDAREA PUTERII POLITICE

*Stănculescu
îl preferă pe
Ion Iliescu*

Ora 16:00 Cu *Dacia* condusă de Florin Velicu, la MApN sosesc Ion Iliescu, generalul (r) Nicolae Militaru, Gelu Voican Voiculescu și Constantin Ispas. Îi urmează Petre Roman și Mihai Montanu. Generalul Victor Stănculescu oferă găzduire lui Ion Iliescu și echipei sale „restrânse”: un birou „unde pot lucra în siguranță” și un loc unde „să poată dormi la noapte”.

La masa de consiliu iau loc, alături de generalul Stănculescu, Ion Iliescu, Petre Roman, Gelu Voican Voiculescu, Mihai Montanu,¹ numeroși militari: generali din MApN – Gușă, Chițac, Rus, Voinea, Logofătu, Dafinescu, Eftimescu, Militaru (r) –, maiorul Ghiță (comandantul trupelor de Securitate), colonelul Stan (adjunct al șefului Direcției a II-a a Securității și apropiat al generalului Militaru), colonelul Rațiu (tot de la Securitate) și civili: Constantin Isac, Ioan Crețu, Mihai Ispas, Florin Velicu. **Este momentul în care Armata și Securitatea își dau acordul ca țara să fie condusă de Frontul Salvării Naționale.**²

¹ Mihai Montanu va rămâne la MApN, ca reprezentant la CFSN, până la 27 decembrie 1989.

² Gheorghe Rațiu, *Raze de lumină pe cărări întunecate*, Ed. Paco, București, 1996, p. 207.

Ion Iliescu cere constituirea unui comandament unic militar și civil care să coordoneze operațiunile militare și activitățile legate de preluarea puterii.¹

Ora 16:05 Crainicul Televiziunii Petru Popescu reiterează ideea formării unui Comitet de Salvare Națională.

Ora 16:10 Un manifest al revoluționarilor este prezentat de Cazimir Ionescu. În momentul în care acesta pledează pentru o clară separare a puterilor în stat este întrerupt pentru a da citire unui „anunț important“ privind „acțiuni teroriste la punctul atomic, rafinăria și rezervoarele de cianură de la Pitești și la barajul de la Curtea de Argeș“.

Teodor Brateș, redactor la TVR, solicită ca „Armata să intervină“ și adaugă: „Cerem popoului să se deplaseze de urgență“.

Ora 16:30. Un detașament de 37 militari din batalionul 404 de „**cercetare în dispozitivul inamic**“ de la Buzău este chemat în Capitală.² Ajuns în fața MApN este întâmpinat cu foc din două direcții: din spate și din față. Vor fi trei morți și doi răniți.

¹ Cf. declarațiilor date de colonelul Gheorghe Rațiu, șeful Direcției de Informații Interne a Securității în fața Comisiei Senatoriale în 16.02.1994, Arhiva ICCR, Fondul Revoluția Română.

² Viceamiral (r) Ștefan Dinu, op. cit., p.22, precizează că „ulterior a fost chemat și detașamentul de cercetași ce revenise de la Timișoara, efectivul cercetașilor de la Buzău sosiți în Capitală totalizând 78 de luptători“.

Ora 16:45 Ion Iliescu pleacă de la MapN lăsându-l pe Mihai Montanu „să supravegheze tot ce se întâmplă din punct de vedere militar“ în minister.¹

Nebunie și haos în CC²

Ora 16:00 Manifestanții care au intrat în corpul A al sediului CC al PCR aruncă în stradă tablourile secretarului general și ale Elenei Ceaușescu, operele cartonate ale dictatorului, diferite materiale de propagandă. Soldații tineri plâng și-și cer scuze pentru cele întâmplate în ziua și noaptea precedente.

În clădire, un adevărat haos. Mulți civili, mulți parașutiști, ofițeri, soldați. Militarii MApN acuză civilii că sunt securiști. Circulă zvonuri despre teroriști care vin să ocupe centrala telefonică. Becurile din clădire se sting și se reaprind din timp în timp.

În întuneric cineva strigă: *Trăiască Ceaușescu!* Este bătut și cade. Alții îl lovesc cu picioarele. Își pierde cunoștința.

Ora 16:30 Comandamentul Apărării Aeriene din MApN precia controlul Școlii militare de ofițeri a MI precum și armamentul evacuat din sediul Direcției a V-a a Securității din str. Onești (vis-à-vis de Comitetul Central).³

¹ Mihai Montanu, declarație publicată în ziarul Adevărul din 21.11.2009.

² Așa descrie Octavian Crăciun, 45 ani, fost muncitor pe șantier, atmosfera din clădirea Comitetului Central al PCR după fuga lui Nicolae Ceaușescu.

³ Cf. celor declarate de generalul Iulian Vlad pentru ziarul Adevărul, la 19 ianuarie 1991, Direcția a V-a a Securității (Protecție și Pază) a fost „dizolvată și conservată”.

Ora 16:40 La TVR colonelul Marius Opran de la Direcția Informații Externe a Securității anunță că Dumitru Mazilu, diplomat marginalizat, a fost ridicat în timpul nopții de la domiciliu, de către Securitate.

Ora 16:45 În sediul CC al PCR, Statul Major al Gărzilor Patriotice distribuie arme revoluționare fără a ține o evidență a acestora și a actelor lor de identitate. Sorin Moiescu avertizează că procedura este ilegală și riscantă.¹

În rândurile manifestațiilor masați în piața din fața sediului CC încep să circule vești despre atacurile unor „teroriști“.

Ora 17:00 La CC sosește Ion Iliescu. Este întâmpinat de colonelul de Securitate Gheorghe Ardelean, șeful Unităților Antitero (USLA), care se pune la dispoziția „noii puteri democratice“.

Ora 17:03 Un grup de șapte-opt persoane redactează o *Proclamație către țară* în 12 puncte, cu caracter anticomunist.² Teodor Brateș, redactor la TVR, complet necunoscut publicului, dar devenit subit moderatorul (sau cenzorul?) aparițiilor pe ecran, preia materialul și îl duce la etajul 11 „spre aprobare“.

Arme pentru civili

Ion Iliescu la CC

¹ Sorin Moiescu, judecător la Curtea Supremă de Justiție, va deveni președintele acesteia în anul 1998.

² Radu Ciuceanu, *Securitatea în ultimele ei zile*, în *Caietele Revoluției*, nr. 1 (20) din 2009, p.23 precizează: „prima proclamație (cea în 12 puncte) am făcut-o noi, cei mici, cei umili, de jos...“.

Scena balconului

Ora 17:05 De la balconul fostului CC al PCR Ion Iliescu se adresează mulțimii: **Stimați tovarăși.** Revoluționarii încep să fluiera, să huiduie. Aflat alături, regizorul Alexa Visarion îi șoptește: „Domnule Iliescu, domnule Iliescu... Nu asta așteaptă lumea“. Strigătele **Fără comuniști! Fără comuniști!** îl descumpănesc. Sergiu Nicolaescu îi ia microfonul din mână, este recunoscut și aclamat. După câteva cuvinte îl prezintă pe Ion Iliescu ca omul care poate conduce țara până se vor organiza alegeri libere. Acesta revine schimbându-și discursul: „Dragi concetățeni, clanul Ceaușescu a căzut...“. Lumea aplaudă.

Ora 17:15 Tot din balcon, generalul Ștefan Gușă, șeful Marelui Stat Major (care comandase Armata implicată în reprimarea Revoluției la Timișoara) și, apoi, generalul Gheorghe Voinea, comandantul Armatei a 2-a și al Garnizoanei București (care monitorizase toată represiunea din București din 21 decembrie) anunță că „Armata este alături de popor“. În Piață se scandează *Armata e cu noi!*

Nomenclaturii în CC

Ora 17:20 În urma apelului către „oamenii de bine“ al lui Ion Iliescu, o serie de foști nomenclaturiști și activiști PCR marginalizați în ultimii ani, între care Alexandru Bârlădeanu și Silviu Brucan (abia sosiți de la Televiziune), se alătură demnitarilor pe care evenimentele i-au prins chiar în sediul Comitetului Central, unde rămă-

seseră alături de Nicolae Ceaușescu până la fuga acestuia.¹

Poetul Ioan Alexandru inițiază înființarea Partidului Creștin Național Țărănesc.

Într-o sală de consiliu, Dumitru Mazilu dezbate împreună cu oameni „veniți din stradă” un „program al Revoluției”.² Într-un birou mai mic mai multe persoane fac liste împreună cu Ilie Verdeț pentru noul guvern.³ În alte săli, se fac alte guverne.⁴

În balconul fostului CC apar Petre Roman și Ion Caramitru. Câțiva vorbitori prezintă variante de guvern care conțin nume de foști demnitari comuniști (Dăscălescu, Verdeț), întâmpinate cu huiduieli de cei peste 100.000 de revoluționari care nu au părăsit Piața. Se scandează *Jos comunismul!, Fără comuniști!*

Ora 17:30 Biroul lui Nicolae Ceaușescu (celebrul *Cabinet 1*) de la etajul 1, cât și sala mare de la etajul 2 fiind ocupate de revoluționari,

***Primele
guverne***

Camera 226

¹ După expresia lui Cornel Burciacă, fost secretar cu propaganda al CC al PCR, în sala mare de conferințe se afla „toată istoria PCR din 1921 și până azi”. Vezi Rodica Chelaru, *Culpe care nu se uită*, Ed. Curtea Veche, 2001, p. 225.

² Dumitru Mazilu, în volumul *10 ani de la Proclamația Revoluției*, Ed. Lumina Lex, București, 1999.

³ Mărturie: Dumitru Dincă, Adrian Dumitrescu, Ioan Itu.

⁴ Dan Iosif: „S-au făcut vreo 14, la fiecare etaj s-a făcut un guvern... prima formă este aceasta: 1. gen. Gușă, 2. gen. Militaru, 3. cpt. Lupoi, 4. col. Pârcălăbescu, 5. D. Mazilu”. Declarație consemnată în Raportul Comisiei Senatoriale I, p. 20.

Ion Iliescu și un grup de 15-20 persoane ¹ care îl însoțesc găsesc un birou liber la etajul 3 – camera 226. Împreună cu Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, Dan Marțian, Petre Roman încearcă redactarea unui *Comunicat către țară*. Pentru început, le prezintă un mesaj scris de doi foști servanți fideli și conștiincioși ai dictatorului, Dumitru Apostoiu și Vasile Nicolcicioiu. Definirea Frontului Salvării Naționale ca „organ de partid și de stat” îl face pe Petre Roman să exclame: „Sună ca dracu!” Sintagma, atât de des uzitată în documentele oficiale de până atunci, este abandonată.

Se anunță sosirea lui Corneliu Coposu. „Să plece! au strigat aproape simultan Bârlădeanu și Iliescu.”²

***"Veniți să
apărați
Televiziunea"***

Apelul, transmis în mod repetat de Televiziunea Română (TVR), determină mii de bucureșteni să se îndrepte spre sediul acesteia din Calea Dorobanți.

Orele 17:35-18:00 Ana Ștefan, 15 ani, pleacă cu părinții, niște prieteni, un vecin și fiica acestuia

¹ Din grupul de 15-20 persoane făceau parte militari: generalul Nicolae Militaru, generalul Ștefan Gușă, generalul Iulian Vlad, și nomenclaturiști: Dumitru Apostoiu, consilier, în materie de legislație, al lui Nicolae Ceaușescu până în 22 decembrie 1989 și câțiva revoluționari. Vasile Nicolcicioiu, șeful protocolului CC al PCR și doar alte două persoane „venite din stradă”: Gelu Voican Voiculescu și Bogdan Teodoroiu.

² Relatare Petre Roman, *Libertatea cu datorie*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994, p.120.

să apere Revoluția de năvala teroriștilor. Pleacă spre Televiziune și Eugen Bărbuțiu.

Ora 17:45 Mircea Gheorghe, 41 de ani, pleacă cu doi colegi spre Televiziune, lăsându-și acasă soția și doi fii în vârstă de 17 și respectiv 11 ani.

Ora 18:00. Ion Iliescu este chemat la telefon. Vorbește cu un locțiitor al ambasadorului URSS.

Ora 18:10 Revenit în camera 226, Ion Iliescu își informează echipa că a luat legătura cu Ambasada sovietică: „Le-am transmis situația în care ne aflăm ca să comunice la Moscova și să știe cine suntem și ce vrem”.¹ Se îndreaptă apoi spre sala de conferințe de la etajul 4 pentru a discuta cu „activul de partid și de stat”.

Ora 18:20 În camera 226 continuă discuțiile pe tema mesajului către țară și a programului noii Puteri.

*"Cine suntem
și ce vrem"*

¹ Nestor Rateș, *Revoluția încălțată*, p. 132.

DIVERSIUNEA „TERORIȘTII“ ÎN BUCUREȘTI ȘI ÎN ȚARĂ

22-25 decembrie

Ora 18:30 Aproape concomitent se deschide focul asupra Direcției a IV-a a Securității (din spatele CEC), în zona Sediului CC din Piața Palatului și Sediului MAPN. În Piața Palatului, tot mai multe focuri de armă¹ simulate, apoi reale. Se trage din toate direcțiile, dar nu spre balconul CC. Manifestanții o iau la fugă, încearcă să se adăpostească. După câteva minute de panică, revin în Piață. În scurt timp vor fi acolo peste 300.000 oameni. Imagini din Piața Palatului sunt transmise în direct de TVR.

În apropierea sediului Ministerului Apărării Naționale se trage asupra mașinii în care se aflau. Mircea Gheorghe împreună cu doi colegi. Sunt împușcați în cap.²

¹ Sergiu Nicolaescu - op. cit., p. 53 – consideră „deschiderea focului diversionist de la orele 18:30 în Piața Palatului o acțiune a unei grupări interne în scopul preluării puterii de către alți comuniști decât fideliul lui Ceaușescu”, și anume a unor „anumiți securiști care se aflau sub comandă”. Ei urmăreau să creeze doar „o panică ce trebuia să împrăștiie mulțimea din piață, care începuse să se manifeste anticomunist. Nu era nevoie să se tragă în plin și mai ales să nu se pună în pericol viețile șefilor aflați în clădirea CC.”

² Mircea Gheorghe va muri în Spitalul nr.9 în ziua de 23 decembrie, ora 11:30. Soția îl va găsi după cinci zile, la morga unui alt spital, Spitalul *Vitan-Bârzești*.

Ora 18:35 La Radio ajung zvonuri îngrijorătoare, că vor ataca teroriștii, că se apropie elicoptere cu trupe de desant. Cert este că asupra clădirii se trage cu intermitențe. Emil Weidle și locotenentul Mircea Mihăilă camuflează ferestrele și închid punctele de acces spre părțile vulnerabile ale clădirii.

Ora 18:40 Părăsind biroul de la etajul 3, Ion Iliescu¹ iese din sediu, împreună cu Gelu Voican Voiculescu și Mihai Ispas, prin poarta D, în strada Onești. Pleacă cu un taxi la sediul MAPN din Drumul Taberei.

Ora 19:25 La TVR, avocatul Constantin Opreș, care refuzase funcția de președinte al Comitetului popular provizoriu Prahova (în favoarea misiunii de reorganizare a Partidului Național Țărănesc, pe care și-o asumase) prezintă la TVR mesajul revoluționarilor prahoveni.

¹ Ion Iliescu va relata: „Am fost întrerupt de rafala care a lovit fereastra noastră – de undeva de deasupra, dinspre aripa paralelă a clădirii... Asupra biroului nostru s-a tras în jurul orei 18:30. Nu redactasem nici jumătate din text. *Am părăsit biroul și apoi clădirea sub foc*” (s.a.). Vezi Ion Iliescu, *Revoluția din Decembrie și detractorii ei. Unele comentarii pe marginea cărții „De la regimul comunist la regimul Iliescu”*, în *Caietele Revoluției*, nr. 2 (21) din 2009, p.8. (Se referă la cartea realizată de Alex Mihai Stoenescu în dialog cu Virgil Măgureanu, Ed. RAO, București, 2008).

ARESTAREA, CONDAMNAREA ȘI EXECUTAREA LUI NICOLAE CEAUȘESCU

Preliminarii pe șosele

Ora 14:03 În *Dacia* neagră, condusă de Nicolae Petrișor, pasagerii sunt agitați. Localnicii din zonă aflaseră de la televizor că Nicolae și Elena Ceaușescu fugiseră cu o mașină *Dacia* și că, de vreo oră, erau în drum spre Târgoviște. Populația le este ostilă

Ora 14:05 Ceaușescu cere șoferului să-i ducă la Combinatul de oțeluri speciale. Odată ajunși acolo, muncitorii îi recunosc și aruncă spre mașină cu pietre, țevi și sticle.¹

Ora 14:15 *Dacia* neagră își continuă drumul spre centrul Târgoviștei. Cum, pe Calea Domnească se văd circulând mașini cu steaguri tricolore, șoferul ocolește printre blocuri și parchează în spatele Liceului Ienăchiță Văcărescu. Ceaușescu își trimite aghiotantul să-l cheme în ajutor pe Pantelimon Găvănescu, prim-secretar al CJPCR Dâmbovița.

Maiorul Raț ajunge în preajma mulțimii care înconjoară sediul de unde Găvănescu abia scăpase cu viață din mâinile unor localnici care voiseră să-l arunce de pe balcon.

¹ Nicolae Petrișor, declarație reprodușă în ziarul *Adevărul* din 16.11.2009 după relatarea consemnată de Vasile Duță în volumul *Revoluția la Dâmbovița*.

Ora 14:20 Revenit în parcare, maiorul nu mai găsește mașina. La cererea lui Nicolae Ceaușescu, Petrișor plecase spre Hotelul Partidului, însă acolo nu sunt primiți. Disperați, cei doi Ceaușescu schimbă mereu planul, și-ar dori să ajungă când la Mănăstirea Dealu, când la Sinaia.

Ora 14:26 Ocolind punctele aglomerate, mașina ajunge pe centură și intră în curtea Centrului de protecția plantelor. Marea majoritate a angajaților este în oraș, „la Revoluție“. Directorul Centrului este plecat acasă. În biroul său, inginerul Victor Șeinescu urmărește transmisia TVR. Ceaușescu cere să i se facă legătura la Pitești. Discută în contradictoriu cu Șeinescu care îi reproșează condițiile în care trăiește poporul: lipsa căldurii, luminii, a apei, a alimentelor.

Ora 14:30 Nicolae Petrișor profită de ocazie și pleacă în oraș. Împreună cu inginerul Ispas anunță Miliția că Ceaușescu se află la Centrul de protecția plantelor.

Ora 14:50 Sergentul major Ion Enache și plutonierul Constantin Paise se prezintă la Centru. Pretextând că le oferă protecție, îi urcă pe cei doi într-o altă *Dacie*, albă. Urmează un drum ocolit până în satul Rățoaia, unde fac un popas de peste o oră, timp în care subofițerul Ion Enache anunță Inspectoratul județean al MI și schimbă numărul mașinii.

Ora 16:50. Se pleacă din Rățoaia pe un alt drum, mai scurt, spre oraș, la sediul Inspectoratului.

***Reținuți de
Miliție***

Deținuți în Garnizoană

Ora 18:30 De la Inspectoratul județean al MI, Nicolae și Elena Ceaușescu sunt preluați de o mașină ARO a Securității, condusă de colonelul Gheorghe Dinu. Sunt însoțiți de maiorul Ion Mareș și de căpitanul Boboc de la Armată și de plutonierul Constantin Paisie de la Miliție.

În dreptul gării, câteva sute de oameni (poate 800) strigă: *Olé! Olé! Ceaușescu nu mai e!* Pentru a nu fi văzuți de manifestanți, Nicolae și Elena Ceaușescu se așază pe vine, lângă banchetă, acoperiți de Boboc și Paisie.

Ora 18:35. Colonelul de Securitate Gheorghe Dinu îi predă conducerea UM 01417 Târgoviște. Maiorul Ion Țecu îi cazează într-un dormitor improvizat, lângă biroul comandantului. Ei cer apă minerală și ceva de mâncare. Li se oferă pârjoale cu fasole, pâine neagră și ceai. Sunt consternați când află că pâinea, și numai neagră, „se dă“ pe cartelă.¹

Nicu Ceaușescu, înjunghiat

Ora 19:00 La intrarea în București, în dreptul Aeroportului Băneasa, mai multe autobuze blochează șoseaua. Nicu Ceaușescu coboară din *Olcit*. Câțiva militari îl rețin și îl urcă într-o mașină a Armatei. Un grup de civili îl recunosc, îi lovesc pe militari, îl scot pe Nicu Ceaușescu din mașină, îl lovesc cu pumnii și picioarele și îl urcă într-un autobuz. Un necunoscut îl înjunghie în zona stomacului. Alții îl scuipează, îl lovesc și hotărăsc să-l ducă la Televiziune să-l arate poporului.

¹ Drumul parcurs de Nicolae și Elena Ceaușescu de pe terasa CC al PCR până în arest este descris pe baza declarațiilor persoanelor audiate de Comisia Senatorială și a unei reconstituiri detaliate realizate de ziarșii Grigore Cartianu și Florel Manu pentru ziarul *Adevărul* (octombrie-noiembrie 2009).

Ora 19:30. Comandantul garnizoanei, colonelul Andrei Kemenici, raportează evenimentul generalului Victor Stănculescu, aflat la postul de comandă de la sediul MApN. El îl anunță imediat pe Gelu Voican Voiculescu și, prin acesta, pe Ion Iliescu. Informația este păstrată secretă pentru populație.

Ora 19:40 Ion Iliescu îl sună pe colonelul Kemenici pentru a i se confirma că soții Ceaușescu se află în unitate.

Ora 19:50 Ion Iliescu telefonază din nou. Vorbește cu colonelul Kemenici. Nu se știe de ce și pentru ce.

Ora 20:00 Colonelul Kemenici sună la București cerând ca ostatecii să fie luați de la Târgoviște, unde populația revoltată presează Comandamentul garnizoanei, Miliția, noua conducere de la Palatul administrativ vrând să afle unde este dictatorul și cine îi ascunde. Generalul Gheorghe Voinca, comandantul Armatei I, îl avertizează: *Băi, colonele, tu nu înțelegi? Bagă bine la cap, sau tu sau el.*

Generalului Stănculescu Andrei Kemenici îi dă asigurări: *Nu-i dăm decât morți.* Răspunsul acestuia este recepționat de Kemenici ca un ordin: *Dacă va fi cazul, recurgeți la metodă!*¹

Necunoscând toate aceste ordine, Nicolae Ceaușescu își pune toată speranța în Victor Stănculescu și cere ofițerilor care îl păzesc să nu-l asculte pe Gușă care l-a „trădat” la Timișoara; să execute numai ordinele lui Stănculescu: *el este ministrul vostru!*²

¹ Declarația colonelului Andrei Kemenici consemnată de Viorel Domenico în volumul Ceaușescu la Târgoviște.

² Declarațiile maiorilor Ion Țecu și Ion Mareș, cf. ziarului Adevărul din 26.11.2009

*Ordin de
lichidare*

VICTIMELE DIVERSIUNILOR

***Fără
comuniști***

Ora 19:30 În balconul pe care soții Ceaușescu îl părăsiseră, huiduiți, cu doar câteva ore în urmă, discursurile continuă. Mulțimea din Piață reacționează prin aplauze și urale, sau, dimpotrivă, cu fluierături și scandări la adresa unora dintre vorbitori: **Fără comuniști!**

Se trage de la etajul II al fostului Palat Regal, din aripa unde până la prânz funcționează Consiliul de Stat al RSR.

Un individ flutură o legitimație și-și face loc prin mulțime. Anunță că, ajutat de elicoptere încărcate cu securiști, „Ceaușescu se întoarce.” Speriați, Răzvan Tudose și cei din jurul său o iau la goană.

Orele 19:40 Crainicii televiziunii, Teodor Brateș și George Marinescu, anunță din nou acțiuni de luptă în București și în țară.

Ora 19:50 Se raportează că pe ecranele instalațiilor radar din vestul țării și-au făcut apariția ținte aeriene.¹

¹ Acestea se vor intensifica în cursul nopții și în zilele următoare. Ulterior, vor fi semnalate decolări masive de elicoptere de pe teritoriul României. Analiza situației aeriene din zilele 23-25 decembrie a fost efectuată la Unitatea de apărare antiaeriană Ploiești. Punctul de comandă al brigăzii radiotehnice a constatat că traiectele

Ora 20:00 Posturile de radio și televiziune alarmează țara cu o nouă „știre“, despre un atac iminent asupra Aeroportului Otopeni.

Ora 20:05 În clădirea CC, zvonul despre posibila revenire a dictatorului sporește haosul. Se semnalează prezența a doi indivizi cu genți suspecte care înceacă să sară pe fereastră. Acuzați de furt, sunt bătuți. Toată lumea este agitată, cu excepția unora care par mai degrabă securiști în misiune. Oamenii se tem să mai bea apă de când s-a anunțat “la televizor“ că este otrăvită.¹

Persoane considerate dubioase și etichetate drept teroriști sunt bruscate și legate de calorifere. Militari și civili se suspectează reciproc. Cu sau fără motiv, se amenință cu armele. Se crează busculade. Se trage.²

Ora 20:10 Abia intrat în clădirea fostului Comitet Central, Cristian Lefter³ se lovește de un bărbat împușcat în ambele picioare.

Nemuțumit de pasivitatea subordonaților, un ofițer îi pălmuește înjurându-i și batjocorin-

de zbor au repetat pe cele de la aplicația militară a Tratatului de la Varșovia din octombrie 1989. Alte analize efectuate mai târziu vor stabili că prezența majorității aeronavelor a fost simulată cu aparatură specială. Vezi Raport SRI, 1994, p. 18.

¹Declarația revoluționarului Gheorghe Grigore.

²Martorii Nicolae Cârjan și Nik Teodorescu vor ajunge la concluzia că, sub pretextul anihilării teroriștilor, s-a încercat îndepărtarea, inclusiv lichidarea tinerilor revoluționari, prin ordine contradictorii și decizii bizare coordonate de profesioniști din structurile militare.

³Cristian Lefter va fi ales președintele Ligii Naționale a Luptătorilor din Decembrie '89.

du-i că sunt niște „fricoși jechoși și lași“, incapabili să apere țara acum, când „vin teroriștii peste noi“.¹

Ora 20:15 În Piața Palatului sunt răniți prin împușcare Văduva Gabriel din București și Marian Urzică, venit dintr-o comună din județul Teleorman.²

Ora 20:20 Întors la Televiziune, Ion Iliescu revine pe post pentru „câteva cuvinte în completare“. Îl acuză pe Ceaușescu și pe ceilalți lideri din fostul Comitet Politic Executiv (CPEX) al CC al PCR că „au întinat numele Partidului Comunist Român, memoria celor care și-au dat viața pentru cauza socialismului“.³ Denunță „pericolul anarhiei“. Anunță că „este aici reprezentantul Ministerului de Interne“, că a „discutat cu Armata și cu organele de ordine“.

Ora 20:25 În sala de consiliu a directorului general al Televiziunii situată la etajul 11, Ion Iliescu, Silviu Brucan, Dan Marțian continuă redactarea documentului FSN. Li se alătură Dumitru Mazilu.⁴

¹ Declarația martorului Mihai Dora.

² Dosarele nr. 173/P/1991 și 41/P/1993 ale Secției Parchetelor Militare din Parchetul General.

³ Dintre cei care au urmărit intervenția lui Ion Iliescu la TVR, mulți – între care mă număr și eu – au fost șocați de cuvintele și patima cu care le-a rostit. Aminteau prea mult de predecesorul său, de „victoria socialismului multilateral dezvoltat“ repetată obsesiv de Nicolae Ceaușescu. Era clar: cu Ion Iliescu la conducere, lucrurile nu se vor schimba prea mult.

⁴ Platforma-program elaborată anterior de Dumitru Mazilu va fi încorporată (cu unele modificări) în Comunicatul către țară al FSN.

Ora 20:30 Generalul Iosif Rus, comandantul Aviației Militare, cere telefonic maiorului Grigorie Ghiță, comandantul Trupelor de Securitate, să trimită o subunitate pentru suplimentarea dispozitivului de apărare de la Aeroportul Otopeni. Colonelul Dumitru Drăghin, comandantul micro-garnizoanei MAPN de la Otopeni este anunțat de sosirea subunității de Securitate. El raportează lt. colonelului Vasile Răchită aflat la comanda dispozitivului de apărare de la aeroport. Acesta respinge ideea unui sprijin de la Securitate. Lt. colonelul Dumitru Drăghin **omite** să-l anunțe pe generalul Rus asupra acestui refuz.¹

Ora 20:40 Studenții Dragoș Constantinescu și Bogdan Săcuiu, alarmați de zvonul că “teroriștii” ar incendia Palatul², intră în aripa clădirii dinspre Biserica Kretzulescu unde întâlnesc grupuri de indivizi care discută relaxat, așezați pe fotolii. Unii fumează, alții se minunează de luxul încăperilor. Reveniți în Piață, de unde militarii trăgeau în neștire în zidurile Palatului, cei doi află de la un ofițer că acesta „a primit ordin să tragă, de la superiorii săi”.

Ora 20:50. Autobuzul dirijat de militari îl aduce pe Nicu Ceaușescu la Televiziune. În curte este preluat

¹ Conform rechizitoriului Procuraturii Generale în „Dosarul Otopeni”.

² Fostul Palat Regal, transformat de regimul comunist în sediul Muzeului Național de Artă și al Consiliului de Stat condus de Nicolae Ceaușescu în calitate de șef al statului.

de căpitanul (r) Emil Cico Dumitrescu îmbrăcat în uniforma marinei militare. Îl conduce la etajul 11, în biroul unde se afla Ion Iliescu. Acesta continuă să scrie Comunicatul către țară și dă indicații: *Să fie reținut de Armată*. Militarii îl scot din birou și îi cer să se așeze pe jos, pe culoar. Văzându-l, ziaristul Mihai Tatulici de la TVR îi strigă: *Nu ți-e rușine de ce i-ai făcut poporului ăstuia?*

Ora 21:00 Militarii, masați în Piață, trag cu obuze de pe tancuri împotriva unor presupuși teroriști aflați în clădirile situate vis-à-vis de Comitetul Central. Muzeul de Artă (din fostul Palat Regal), Biblioteca Centrală Universitară și blocul Krețulescu sunt incendiate.¹

Ora 21:15 Sunt chemați voluntari să ajute la stingerea incendiului de la Biblioteca Centrală Universitară. În jur se trage, răniții țipă de durere. Sub ploaia de trasoare trase dinspre Muzeul Național de Artă din fostul Palat Regal, Ana Ștefan este lovită în ochiul stâng. Împreună cu prietena sa este urcată într-o mașină mortuară cu perdelețe negre la ferestre. Îngrozite, fetele

¹ În volumul *Revoluție și reformă*, p. 58, Ion Iliescu afirmă că asupra acestor imobile s-au tras focuri și din clădirea CC al PCR. În 2009, Ion Iliescu va preciza că: „acțiunea armată s-a declanșat în sediul CC (s.n.)... și s-a extins apoi în alte puncte din București” – *Caietele Revoluției*, nr. 2 (21) din 2009, p. 9.

coboară și după multe peripeții ajung la Spitalul Municipal. Cum Spitalul nu are oftalmolog, pleacă acasă.¹

Ora 21:20 Militarii în termen de la UM 01026 București, comandați de căpitanul Cristian Mirea, primesc ordin să verifice blocul *Romarta* din vecinătatea CC al PCR, unde, se spune, s-ar afla „teroriști“. Însoțiți de George Roncea, Cristian Maciopol și alți revoluționari, soldații pătrund în bloc prin intrarea din str. Academiei. Se întâlnesc cu alți militari care folosiseră o altă intrare, din str. 13 Decembrie. Se acuză reciproc de terorism, fiecare grup somându-l pe celălalt să se predea. Se trage la întâmplare, în mod repetat.²

Ora 21:30 La auzul împușcăturilor, militarii din exterior se angajează în luptă cu „teroriștii“ din bloc. Sunt incendiate mai multe apartamente. Sunt răniți soldați, dar și locatari.

Secvențe din Piață sunt transmise în direct prin televiziune.

¹ Având locuința lângă Cimitirul Ghencea, de unde se va trage continuu și în zilele următoare, Ana Ștefan va ajunge la Spitalul de Oftalmologie abia în 25 decembrie. În 12 ianuarie 1990 va fi trimisă în Italia împreună cu alți cinci răniți. Diagnostic: hemoragie in vitro și dezlipire de retină. După operație și tratamente repetate ochiul stâng nu a putut fi salvat.

² Astăzi se știe că în clădirile din jurul Comitetului Central PCR și în special în blocul *Romarta* se aflau locuințe conspirative ale Securității.

Ora 21:40 Este împușcat mortal în torace Ștefan Butnaru, venit în Piață din Drumul Taberei.¹

Ora 22:00. La apelul lui Ion Caramitru, transmis la microfon din balconul fostului Comitet Central, tirurile se opresc.²

Ora 22:10 Din studioul TVR, Teodor Brateș îl prezintă ironic pe „prințisorul moștenitor“ Nicu Ceaușescu. Îl gardează Cico Dumitrescu, un alt ofițer fără caschetă care îl ține de braț iar în spate câțiva revoluționari. Se dau asigurări că fiul dictatorului este arestat.³

¹ Este transportat la Spitalul Clinic Grivița unde se constată decesul. Dosar PG-SP-M nr. 173/P/1991.

² Petre Mihai Băcanu comentează: „Dacă, într-adevăr, existau două forțe combătătoare care se urăse de moarte, dacă s-au tocat până în acel moment cu tiruri de arme automate, cum este posibil ca, la un simplu apel, focul să înceteze?”

³ Nicu Ceaușescu va fi operat a doua zi. Este externat în 28 decembrie 1989, trimis în judecată, în stare de arest, judecat și condamnat în 1992 la 5 ani închisoare. Bolnav de ciroză, moare într-un spital din Viena, în toamna anului 1996.

**INSTALAREA PUTERII NEOCOMUNISTE
ȘI PRIMELE NUCLEE ALE OPOZIȚIEI
DEMOCRATICE**

Preluarea puterii politice de către FSN

Ora 23:00 Avându-i alături pe generalul (r) Nicolae Militaru, Silviu Brucan, Petre Roman, Dumitru Mazilu, Dan Marțian ș.a., Ion Iliescu citește la televiziune COMUNICATUL CĂTRE ȚARĂ AL FRONTULUI SALVĂRII NAȚIONALE.¹

Anunță **constituirea FSN** și dizolvarea tuturor structurilor de putere ale clanului Ceaușescu: „Guvernul se demite, Consiliul de Stat și instituțiile sale își încetează activitatea.“

Sunt înființate Consiliul FSN și Consiliul Militar Superior:

„Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale. Lui i se va subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a Armatei și a unităților Ministerului de Interne. (...) În teritoriu se vor constitui consilii județene, municipale, orașenești și comunale ale Frontului Salvării Naționale ca organe ale puterii locale. (...)“

¹ În legătură cu geneza denumirii Frontul Salvării Naționale, Ion Iliescu va preciza că aceasta nu-i aparține nici generalului Militaru (care afirmase în ședința de la MAPN de la ora 16 că există deja un Front al Salvării Naționale) și nici lui, întrucât în materialul pe care l-a redactat în primăvara lui 1989 și care urma să fie transmis de Virgil Măgureanu profesorului Ovidiu Trăzneș și apoi la *Europa liberă* (unde nu a ajuns), a formulat chemarea „la răsturnarea dictaturii lui Ceaușescu din partea unui presupus Comitet Național de Inițiativă al **Frontului Patriotic Socialist**“. Totodată, Ion Iliescu infirmă susținerile lui Virgil Măgureanu (în cartea - dialog cu Alex Mihai Stoenescu) că denumirea Frontul Salvării Naționale a fost propusă în prezența sa, de Nicolae Militaru, în 1984. Vezi *Caietele Revoluției*, nr. 2 (21) din 2009, pp. 10, 11.

Prin comunicat sunt asumate:

- Abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.
- Separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unu sau cel mult două mandate.
- Propunerea ca țara să se numească România.
- Restructurarea economiei.
- Respectarea angajamentelor internaționale ale României și, în primul rând, cele privitoare la Tratatul de la Varșovia.

Componența CFSN

În mod provizoriu, în componența consiliului sunt nominalizați: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Laszlo Tökes, Dumitru Mazilu, Dan Deșliu, general Ștefan Gușă, general Victor Stănculescu, general Nicolae Militaru, Aurel Dragoș Munteanu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, Petre Roman, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Mihai Montanu, Mihai Ispas, Gelu Voican Voiculescu, Dan Marțian, căpitan Lupoi Mihail, general Voinea, căpitan de rangul I Dumitrescu Emil, Necașa Vasile, Ciontu Cristina, Baciuc Marian, Bogdan Teodoriu, Eugenia Iorga, Negrițiu Paul, Manole Gheorghe, Cazimir Ionescu, Adrian Sârbu, Cârjan Constantin, Domokos Geza, Magdalena Ionescu, Marian Micrlă, Constantin Ivanovici, Ovidiu Vlad, Bucurescu Valeriu, Ion Iliescu.

Consiliul Frontului Salvării Naționale (CFSN) adresează bucureștenilor chemarea să apere obiectivele „atacate de teroriști” – Televiziunea, Radioul, sediul MApN, precum și îndemnul de a se prezenta la sediul instituțiilor din care fac parte unde vor primi arme și muniții cu care să lupte împotriva teroriștilor.

Orele 23:00-24.00 O parte a conducerii CFSN (Ion Iliescu, Silviu Brucan, Petre Roman, Gelu Voican Voiculescu, Sergiu Nicolaescu) rămâne peste noapte la TVR.

Televiziunea și Radioul continuă să bombardeze populația cu știri despre teroriști, presupuși fideli ai lui Ceaușescu, înarmați până-n dinți, care „trag din toate pozițiile“, gata să-și dea viața pentru a păstra regimul comunist.

La sediul CC funcționează un comandament militar format din generalul Gușă, generalul Vlad, colonelul Pârcălăbescu, și un comandament civil condus de Dumitru Mazilu.

USLA și Trupele Securității de sub comanda maiorului Grigore Ghiță, intrate în subordinea Ministerului Apărării Naționale, execută ordinele generalului Stănculescu, în calitate de ministru al Apărării.¹

Conducerea de la TVR

Comandamentele de la CC

¹ Desemnat (verbal) la ora 10 dimineața de Nicolae Ceaușescu și confirmat (verbal) la ora 14:00 de Ion Iliescu, generalul Victor Stănculescu va exercita prerogativele de ministru al Apărării până când în această funcție va fi numit generalul Nicolae Militaru. Numirea acestuia s-a anunțat în 23 decembrie, spre seară, printr-un comunicat al CFSN și s-a oficializat legal după trei zile, prin Decretul nr. 3 din 26 decembrie 1989.

Din biroul de la CC (unde se află împreună cu generalul Iulian Vlad), generalul Ștefan Gușă, șeful Marelui Stat Major, încearcă să țină legătura cu comandanții de garnizoane și mari unități. Convorbirile telefonice sunt întrerupte în mod sistematic.¹

Preluarea puterii locale de către Armată și diversiunea "TERORIȘTII" în țară

22 decembrie, după - amiază, în țară

Ploiești

Ora 12:10 Se anunță fuga dictatorului. Zeci de mii de oameni fredonează: *Ole! Ole! Ceaușescu nu mai e!*

Activiștii de partid se refugiază la Casa de Cultură. Din balconul *Casei Albe* revoluționarii declară demiterea Comitetelor județean și municipal de partid.

Ora 13:00 Jurnalul acțiunilor de luptă al UM 0599 consemnează că: „Reprezentanții poporului intră în sediul Comitetului județean Prahova“, iar „Comandantul unității, maior Costea Dumitru, raportează situația comandantului Diviziei, general Popa Dimitrie și cere măsuri pentru paza sediului CJ și a punctelor vitale din municipiu

¹ Un asemenea episod, prezentat ulterior la TVR sub titlul *Noaptea generalilor*, a suscitat comentarii ironice la adresa generalului Gușă care ar fi vorbit „singur“, fără a-și fi dat seama că nu are interlocutor la capătul firului. Neelucidate au rămas până astăzi cauza acestor întreruperi ale legăturilor telefonice și persoana (persoanele) care ar fi avut interes să le provoace.

(fabrica de pâine, depozitele, barajele și rezervoarele de apă etc.)“.¹

Ora 13:20 Se constituie Comitetul popular provizoriu. Este ocupat postul local de radiodifuziune care transmite mesajele Comitetului provizoriu către populație.

Ora 14:00 Directorii principalelor întreprinderi sunt convocați la UM 01907 Ploiești în ședință cu comandantul Garnizoanei, general Dimitrie Popa. Acesta îl împuternicește pe colonelul Vasile Berheciu să coordoneze activitatea economică și socială. Colonelul Pavel Barbu și maiorul Vasile Enea organizează paza obiectivelor militare și civile din Ploiești și întregul județ Prahova.

Ora 14:30 Revoluționarii ocupă sediul Inspectoratului județean al Ministerului de Interne.

Ora 17:00 Un pluton de militari comandat de maiorul Mihai Burdujan paza sediului Inspectoratului MI.

Ora 17:30 Revoluționarii ocupă tipografia, demit conducerea ziarului local și pregătesc apariția primului număr al ziarului *Prahova liberă*.

¹ Cele două consemnări creează suspiciunea că în *Jurnal* au fost operate unele modificări (sau cosmetizări) după 22 decembrie ora 13, mai ales că se evită precizarea că era vorba de sediul Comitetului județean al PCR. Dacă și comandantul unității împărtășea opinia că în sediu au intrat „reprezentanții poporului” nu se justifică cererea de a se asigura paza „barajelor și rezervoarelor de apă”. Împotriva cui? A reprezentanților poporului? A huliganilor (din cuvântările lui Ceaușescu)? Sau a teroriștilor (care aveau să apară în apelurile de la TVR abia câteva ore mai târziu)?

Ora 17:35 Urmare a apelurilor transmise prin televiziune, numeroși revoluționari din localitate pleacă la București pentru „apărarea obiectivelor revoluției și a noii conduceri democratice“. Pleacă și două salvări cu echipaj medical condus de dr. Ștefan Ionescu.

Ora 18:00 La *Casa Albă* sosește generalul Dimitrie Popa, comandantul Garnizoanei MAPN din Ploiești împreună cu 15 ofițeri superiori din Comandamentul Diviziei și abordează problema alegerii președintelui Comitetului Provizoriu la nivel de județ și municipiu. La sugestia generalului este cooptat în Comitet economistul Nicolae Bălănoiu.

Ora 18:30 Sunt aleși președintele Comitetului municipal – ing. Constantin Aldescu și președintele Comitetului județean – general Dimitrie Popa.

În paralel se constituie un Comitet militar în componența căruia sunt incluși și șefii Direcției județene de poștă și telecomunicații, Direcției sanitare, Întreprinderii de transport local. Pentru coordonarea activităților economice și sociale, permanența din partea Garnizoanei este asigurată de colonel Vasile Berheciu.

Ora 22:00 Comandantul Diviziei, general Dimitrie Popa, ordonă UM 0599 să intervină în zona km. 6 – *Movila Vulpii* împotriva unui desant acrian.

Pe tot parcursul nopții, Piața Libertății rămâne ocupată de revoluționari.

Armata se luptă cu „teroriștii“. Generalul Dimitrie Popa coordonează „acțiuni de luptă

împotriva unui număr mare de elicoptere care au aparținut elementelor teroriste rămase fidele clanului Ceaușescu și pentru respingerea numeroaselor atacuri teroriste – diversioniste executate asupra cazărmilor proprii și dispozitivelor de luptă“.¹

Ora 12:50 Unitățile militare primesc nota telefonică nr. 36, semnată de generalul Ilic Ceaușescu, privind starea de necesitate decretată de Consiliul de Stat în dimineața zilei de 22 decembrie dar nepublicată în Monitorul Oficial.

Brăila

În oraș circulă încă patrulele mixte formate din militari înarmați cu muniție de război, luptători din Gărzile Patriotice și lucrători din Miliție, organizate încă din 17 decembrie, la cererea primului secretar al Comitetului județean al PCR, Carol Dina.²

Ora 13:00 Este recepționată nota telefonică nr. 38 prin care generalul Victor Stănculescu dispune retragerea în cazărmi a unităților militare, inclusiv a patrulelor.

Ora 14:00 Pe străzi tot mai mulți locuitori își manifestă satisfacția față de fuga dictatorului. Se strâng pe platoul din fața Comitetului județean al

¹ Daniel Perju, *Documentar, Caietele Revoluției* nr. 2 (21) din 2009, p. 22, citează acțiunile coordonate de generalul Popa „așa cum au fost (ele) raportate și consemnate” în jurnalele de luptă ale unităților militare. (n.n: numărul „mare” de elicoptere și apartenența acestora la forțe fidele clanului Ceaușescu nu au putut fi dovedite)ilire

² Carol Dina va deveni senator PRM, în legislatura 2000-2004.

PCR și cer înlocuirea autorităților locale. General maior Marin Pancea¹ preia președinția (comanda) Consiliului provizoriu al județului Brăila.

Ora 15:00 Din ordinul comandantului Garnizoanei (MApN) Brăila sunt deplasate efective și tehnică de luptă pentru paza și apărarea celor mai importante obiective: sediile consiliilor populare – județean și municipal, IJMI, Securității, Miliției, spitalelor, Fabricii de oxigen, furnizorilor de apă și energie electrică.

Ora 17:00 Inspectoratul Județean al Ministerului de Interne este trecut în subordinea Ministerului Apărării Naționale, respectiv a unui colectiv format din ofițeri numiți de comandantul Garnizoanei și doi civili din rândul demonstrațiilor. Se constată că din sediu sunt absenți 75% dintre cadre și toți angajații civili ai Inspectoratului.

Ora 21:00 Incep pregătirile pentru deplasarea la București a unor unități militare din Garnizoana Brăila.

Orcle 22:50-23:05 Sunt sesizate „șinte aeriene“. Se trage asupra lor. Nici una nu este doborâtă.

Timișoara

Ora 13:00 După anunțarea fugii lui Ceaușescu, o delegație de ofițeri superiori se deplasează la Operă unde se află sediul FDR (Frontul Democratic Român). Ei se adresează demonstrațiilor din

¹Generalul maior Marin Pancea aparținea grupului conspirativ din care făceau parte Ion Iliescu, Nicolae Militaru, Virgil Măgureanu ș.a. La 30 decembrie 1989, Ion Iliescu îl va înainta în gradul de general locotenent.

Piața Operei anunțând că Armata de la Timișoara își încetează rolul de apărare a regimului dictatorial și de reprimare a Revoluției pe care îl avusese până atunci.¹ Unsprezece ofițeri sunt cooptați în Consiliul FDR.

Ora 14:00 Ion Coman și Cornel Pacoste pleacă pe jos spre aeroport. Dându-și seama că nu au acte de identitate, merg la gară, își iau bilete de tren dar sunt opriți de un grup de tineri: „N-aveți acte, înseamnă că sunteți teroriști. Mergeți cu noi la Front“. Sunt duși la sediul FDR de la *Operă* și de acolo în Garnizoana MApN.²

Ora 18:00 În diferite puncte ale orașului se aud împușcături (reale sau simulate).

Ora 19:00 Unitățile militare împart arme unor revoluționari pentru a contribui la acțiunile de scotocire și anihilare a punctelor de acțiune așa zis teroristă.

Ora 19:30 Subunitatea de parașutiști de la Caracal comandată de colonelul Gurschi primește ordin să se deplaseze de la unitatea militară din Calca Lipovei la Catedrală, pentru că „acolo sunt teroriști“. După trecerea pe sub podul de cale ferată, asupra camionului cu parașutiști se deschide focul: peste 3.000 de cartușe! Camionul este lovit în 20 de locuri. Colonelul Gurschi

¹ Lorin Fortuna, *Relația revoluționari – Armată la Timișoara, din perspectiva Frontului Democratic Român*, Art Press, Timișoara, 2006.

² Vor fi transferați în Garnizoana București unde vor fi reținuți până la 16 ianuarie 1990 când se vor emite mandatele de arestare.

comunică prin stație la Unitate că este o diversiune. Primește ordin să verifice Hotelul *Partidului* de unde se trăgea, precum și vilele din cartierul rezidențial.¹

Ora 21:00 Trasportoare blindate de infanterie din zona Catedralei trag în toate direcțiile.

Brașov

Ora 13:00 Demonstrații rămași pe străzi își manifestă bucuria pentru căderea dictaturii lui Nicolae Ceaușescu.

Ora 14:00 Subunitățile militare care împânziseră orașul încă de dimineață se retrag în cazărmi. Luptătorii Gărzilor Patriotice predau armele și muniția.

Ora 15:00 Un grup violent ocupă sediul Inspectoratului județean al MI, sparge magazia de armament și sustrage o parte din arme și muniție fără a întâmpina vreo rezistență.²

Ora 17:30 În sediul Comitetului Județean de partid, la constituirea Comitetului de conducere provizorie, format din revoluționari, participă generalul Ioan Florea, comandantul Garnizoanei MAPN. Se hotărăște ca Armata să precia paza celor mai importante instituții și întreprinderi din oraș.

¹ Declarația colonelului Gurschi, Fond Documentar, Arhiva *Memorialului Revoluției*, consemnare Doina Magheți.

² Întrebări neelucidate: După fuga dictatorului, personalul IJMI, inclusiv forțele de ordine care asigurau permanența în sediu și paza acestuia, își abandonaseră serviciul și instituția căreia îi aparțineau? Sau au „fraternizat” cu agresorii devenind complici la furt? Știau deja (la ora 15:00) că există un „pericol terorist” și ca atare era oportun ca bănuiala să cadă supra cât mai multor purtători de arme?

Ora 20:00 Este spartă magazia de armament a Gărzilor patriotice. Sunt sustrase arme și muniție.¹

Ora 21:30 În sediul fostului Consiliu popular al municipiului Brașov se constituie Consiliul Județean al Frontului Salvării Naționale sub președinția generalului Ioan Florea. Decizia se transmite CFSN, la București, prin fax.

Ora 23:00 Alertați de transmisiile TVR, de zvonurile despre atacuri teroriste iminente, locuitorii Brașovului se strâng în număr tot mai mare în fața fostului sediu al Comitetului județean PCR, unde acum se află membrii Consiliului județean al FSN, pentru a-i apăra.

Ora 23:40 În centrul orașului se deschide focul. Până dimineața sunt ucise 39 de persoane, din care 10 militari iar alte 83 persoane sunt rănite, dintre acestea 36 sunt militari.

Între răniți, un copil, elev în clasa a VII-a, Adrian Florin Negru, care participase la manifestație încă din ziua precedentă. Împușcat în șold, este internat la Spitalul Militar.²

¹ Întrebare similară: Cum a asigurat Armata paza acestui obiectiv, mai ales că magazia se afla în sediul noului organ de conducere?

² În 23 decembrie familia află că Adrian a fost operat. În 24 decembrie rudele celor internați așteptau la poarta Spitalului Militar. Mama lui Adrian este chemată înăuntru de doctorul Ilea care îi administrează calmante și cheamă o asistentă să-i facă o injecție. Este condusă într-o hală în care „erau mormane de morți, și militari, și civili..., și îmbrăcați și dezbrăcați”. Își găsește copilul cu spinarea despiceată și degetele de la mâini sfărtecate... În 1991, la Procuratura Militară, i se spune că Adrian „a fost un terorist și un hoț”, Declarație dată la Televiziunea Brașov, în 24.01.2006, de mama celui mai tânăr erou-martir, Adrian Florin Negru.

Reșița

Ora 12:30 Demonstrații adunați în Piața 1 Decembrie, în fața sediului Comitetului județean al PCR, sărbătoresc căderea dictaturii ceaușiste.

Ora 18:00 Consiliul județean al Frontului Salvării Naționale (CJFSN) solicită conducerii Garnizoanei să se deplaseze la sediul noii puteri. Comandantul se prezintă și garantează „loialitatea Armatei față de cauza Revoluției“. Comandantul garnizoanei stabilește, împreună cu Consiliul, unitățile care vor fi puse sub pază militară.

Ora 19:00 Sunt semnalate primele ținte aeriene. Se trage asupra lor cu mitralierele. Nu sunt doborâte.

Orele 19:30-20:00 Unitățile militare constituie dispozitive de apărare la sediul CJFSN, la stația PECO, la Poștă, la sediul Securității locale, precum și la barajul hidrotehnic Văliug.

Ora 20:30 Armata preia muniția din dotarea efectivelor Miliției și Securității.

Orele 22:00-24:00 Se trage foc automat din puncte diferite, în special din pădure, asupra unităților militare. Sunt folosite arme reale și simulatoare.

Caransebeș

Ora 13:00 Revoluționarilor rămași în centrul orașului pe tot parcursul nopții de 21/22 decembrie, li se alătură coloanele masive de demonstrați plecate din întreprinderi încă de dimineață. Manifestațiile împotriva dictaturii se transformă în urale de bucurie pentru victoria

Revoluției odată cu aflarea veștii despre fuga dictatorului și a soției sale.

Ora 14:00 Militarilor li se ordonă retragerea și predarea armamentului și a muniției la sediul Garnizoanei MAPN.

Miliția și Securitatea trec în subordinea Comandamentului Garnizoanei. Armamentul din dotarea acestora este preluat de Armată.

Din noul organ de conducere locală fac parte și cadre din Armată.

Se organizează paza militară a sediului noii conduceri.

Ora 15:00 Sunt difuzate zvonuri despre existența unor forțe organizate cu intenția readucerii lui Nicolae Ceaușescu în fruntea țării. Conducerea Garnizoanei reînarmează militarii, inclusiv cu muniție de război. Se instituie un sistem de patrulare pe străzi.

Ora 16:00 Cererea de trimitere a unor efective militare la Reșița pentru apărarea noului organ al puterii sporește tensiunea.

Ora 21:00 Se primesc informații privind prezența în zonă a unor elicoptere străine și a unor grupuri teroriste. La verificare, se dovedesc a fi false.

Ora 24:00 La aerodromul Caransebeș intră în vigoare Planul unic de apărare și intervenție ca urmare a semnalării prezenței unor ținte aeriene deasupra localității Anina.

Orele 12:50-14:00 Informații alarmante despre posibile acțiuni teroriste.

Hunedoara¹

Ora 14:00 Unitățile militare intră în faza de pregătire pentru luptă. Se organizează misiuni de cercetare a spațiului aerian.

Ora 20:40 Subunități de cercetare radiotehnică raportează apariția unor ținte aeriene în zona dispozitivelor de luptă din Hunedoara, Ilia, Hațeg, Orăștie.

Cazărmi militare sunt atacate cu foc simulat sau real.² Forțele de apărare ripostează.

Ora 21:07 Foc cu mitraliere asupra unei ținte aeriene. Nu este nimerită.

Orele 22:00-24:00 Alte ținte aeriene. Focuri de mitralieră antiaeriană fără rezultate.

Arad

Ora 12:40 Unitățile militare primesc cu întârziere nota telefonică nr. 36 privind instituirea stării de necesitate, semnată de generalul Ilie Ceaușescu în calitate de adjunct al ministrului Apărării Naționale.

Ora 12:45 Efectivele MAPN din dispozitivul amplasat în preajma Comitetului Județean de partid încep retragerea în cazărmi. Ordin similar primesc și unitățile din subordinea Ministerului de Interne (MI).

Ora 14:00 La unitățile militare sunt recepționate notele telefonice nr. 38 și 39 transmise de la MAPN din ordinul generalului Victor Stănculescu care preluase șefia Armatei. Se dispune retragerea în cazărmi.

¹ Pe parcursul dimineții de 22 decembrie, la Hunedoara nu au fost manifestații și nici alte evenimente remarcabile.

² Anchetele militare au stabilit că s-a folosit armament din dotarea Armatei.

Ora 14:20 În sediul fostului Consiliu Popular Arad se constituie Comitetul Local al Frontului Democratic Român format din revoluționari și cadre militare.

Ora 14:45 Elena Pugna, fost prim-secretar al Județenei PCR, și foștii secretari ai CC al PCR Ilie Matei și Ion Radu, aflați încă la Arad, cer protecție Armatei.

Ora 17:30 Începe inventarierea armamentului și muniției din sediile Inspectoratului Județean al MI (Miliție, Securitate, Grăniceri).

Ora 18:00 În oraș circulă informații despre sosirea generalilor Nuță și Mihalea. Cuplat cu anunțurile transmise prin radio și TV despre tot felul de amenințări teroriste care ar viza reinstaurarea vechiului regim și revenirea dictatorului în fruntea țării, orice zvon se amplifică și crează panică în rândurile populației.

Sunt întărite măsurile de pază a obiectivelor militare și administrative, a aeroportului, a Combinatului Chimic și a Uzinei de apă, a diferitelor depozite de materiale explozive sau radioactive ș.a. Unitățile subordonate DIA reiau acțiunile de cercetare – informare. Formațiunile de apărare antiaeriană primesc ordin de trecere la stadiul de pregătire de luptă nr. 1.

Ora 19:00 Generalul Constantin Nuță, fost ministru adjunct în Ministerul de Interne și șef al Inspectoratului General al Miliției (IGM), însoțit de fostul său adjunct la IGM, general Velicu

Mihalea, și alți 29 ofițeri și subofițeri, se cazează la hotelul *Parc*.

Ora 23:00 Se trage cu arme automate asupra sediului Comitetului local al Frontului Democratic Român, dar și în alte zone din oraș. Se creează panică. Sunt rănite persoane civile fără nicio legătură cu „elementele diversioniste“.

Sibiu

Ora 12:09 În momentul decolării elicopterului de pe terasa CC al PCR din București, confruntările din fața sediului Inspectoratului Județean al MI și al Școlii militare de ofițeri din Sibiu sunt încă în curs.

În Piața Republicii, persoane echipate în salopete negre și înarmate supraveghează, de pe acoperișul clădirilor, demonstrații și trecătorii.

Ora 12:20 După mai multe încercări de a telefona la CC al PCR, Nicu Ceaușescu, prim secretar al Comitetului județean de partid, reușește să vorbească cu Ion Coman, general în rezervă, secretar al Comitetului Central și membru CPEX. Află că părinții săi au plecat într-o direcție necunoscută și că în tot sediul este plin de manifestații.

Ora 12:30 Ilic Ceaușescu, general și adjunct al ministrului Apărării Naționale îl sună pe Nicu Ceaușescu, nepotul său, pentru a-i comunica că i-a trimis un elicopter pentru a putea pleca din Sibiu.

Ora 13:00 De la București, din clădirea CC, se ia legătura telefonic cu colonelul Aurel Dragomir,

comandantul Garnizoanei Sibiu. Colonelul Corneliu Pârcălăbescu, în numele Ministrului Apărării Naționale, îi spune: „Distruge-i pe huligani”.¹ Procurorul militar Dan Voinea îi cere colonelului Dragomir să ordone încetarea focului, pentru că altfel va răspunde penal pentru victime. Tragerile vor continua până noaptea și se vor solda cu 23 morți și răniți.

Ora 13:30 Însoțit de patru ofițeri de Securitate și de prietena sa, Daniela Vlădescu, Nicu Ceaușescu se îndreaptă spre Aeroportul din Sibiu. Pe drum, urmărește știrile de la radio și află că la București conducerea a fost preluată de Ion Iliescu. Se liniștește: *Îl cunosc, se poate vorbi cu el.*

Ora 14:40 După o oră de așteptare a elicopterului, Nicu Ceaușescu pleacă de la aeroport spre București cu autoturismul Daniciei Vlădescu, un modest *Olcit*.

Orele 15:00-16:00 De pe clădiri și macarale-tum, din locuințe și curți, din autovehicule în mers, se trage asupra unor obiective militare, sedii de instituții și întreprinderi.

Ora 16:30 După apeluri repetate ale cadrelor MI de a li se asigura protecție, efective de militari și civili înarmați pătrund în sediul Inspectoratului și transferă personalul MI, sub escortă, în incinta UM 01512.

¹ Înregistrare video realizată de M. Ioniță (există în arhiva IICCR și poate fi consultată pe portalul *Revoluția*). Raportul SRI privind evenimentele din decembrie 1989 de la Sibiu dă o altă versiune, favorabilă colonelului Pârcălăbescu.

Ora 16:40 În sediul fostului Comitet județean al PCR se constituie un nou organ de conducere format din civili și militari aparținând MApN, avându-i în frunte pe preotul Nicolae Streza și pe colonelul Radu Dumitru, șeful Statului Major al Gărzilor Patriotice din județul Sibiu.

Ora 17:45 Se intensifică zvonurile¹ despre acțiunile unor presupuși teroriști, despre atacurile Miliției și Securității împotriva Armatei.

Orele 18:00-23:00 Cadre militare și civili înarmați execută foc în mai multe zone din oraș ori de câte ori „au impresia că observă suspecți sau că sunt atacați”.²

Peste 120 persoane suspectate de acțiuni teroriste sunt aduse la sediul Școlii militare de ofițeri. Alți presupuși teroriști sunt împușcați fără somație: dr. Teodor Vicas, directorul Leagănelui de copii, împușcat în cap de un militar de la UM 02444 aflată în vecinătatea Leagănelui; căpitanul Octavian Niță de la UM 01606, ucis de militari ai UM 01512 în timp ce inspectează, la ordin, planșeul clădirii *Telefoanelor*; Vasile Marcel Huza, ucis de militari de la aceeași unitate militară 01512. Considerat de asemenea terorist, prof. univ. Hans Klein este rănit grav prin împușcare, de către o patrulă militară.

¹ Cf. Raportului SRI, „zvonurile, în mare măsură, (au fost) inițiate de posturile naționale de radio și televiziune”.

² Precizare în Raportul SRI.

Orele 23:00-24:00 Tirurile de armă continuă în diferite zone ale oraşului.

Ora 12:20 Sutele de demonstraţi anti-Ceauşescu prezenţi în centru încă de dimineaţă îşi strigă bucuria că dictatorul a fugit.

Ora 12:30 Militarilor li se ordonă descărcarea muniţiei din armament. Demonstraţii aplaudă.

Revoluţionarii pătrund în sediul Cosiliului popular judeţean, în birourile Securităţii şi Miliţiei.

Ora 13:00 Detaşamentele militare dislocate pe străzi sunt retrase în cazărmi.

Ora 14:00 Armata precia paza Uzinei de apă, a aeroportului şi aeroclubului, a sediului Poştei şi Telefoanelor, studioului de radio şi televiziune.

Ora 19:00. Armata interzice circulaţia în centrul oraşului, pe tot parcursul nopţii.

Ora 12:20 Demonstraţii de pe platforma industrială prezenţi în centrul oraşului primesc cu ovaţii şi aplauze vestea căderii dictaturii ceauşiste.

Ora 14:00 Detaşamentele militare dislocate în oraş se retrag în cazărmi.

Ora 18:45 Se iau măsuri de protecţie militară a clădirii fostului Comitet municipal de partid, a Consiliului popular, a Casei Armatei, a podurilor peste Arieş.

Armata constituie pichete de pază la intrările în oraş şi dispozitive de apărare la sediul CFSN, Spitalul municipal, Uzina Chimică, la alte întreprinderi, precum şi la sediile Securităţii şi

Târgu Mureş

Turda

Miliției. Participă, alături de militari, subunități de Gărzi patriotice.

Ora 19:00 Comandantul Securității locale și alți 11 ofițeri de Securitate cer protecția Armatei.

Ora 20:00 Se intensifică informațiile și zvonurile privind deplasarea dinspre Aiud spre Turda a unor coloane blindate necunoscute, despre atacarea aerodromului din Câmpia-Turzii și alte acțiuni teroriste. Cercetările efectuate stabilesc că sunt false.

Harghita

Orele 13:00-14:00 Aflând de la radio și televizor, de la colegi și vecini că dictatorul a fugit, oamenii se adună în piețele principalelor localități ale județului Harghita: Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni, Toplița, Cristuru Secuiesc și mai ales în capitala județului, Miercurea Ciuc. Maghiari și români deopotrivă scandază lozinci anticomuniste și anti-Ceaușescu. Sunt ocupate sediile comitetelor locale ale PCR. Se constituie comitete provizorii de conducere locală.

Ora 15:00 Demonstrațiile pașnice ale locuitorilor harghiteni se transformă treptat în manifestări violente. Se aud tot mai frecvent lozinci cu caracter naționalist – iredentist sugerate de localnici maghiari, de cetățeni unguri sau de maghiari cu cetățenie română stabiliți în străinătate: *Moarte valahilor!, Horthy Horthy!, Ardealul la Ungaria!, Acum ori niciodată!*

Orele 16:00-18:00 Sunt atacate sediile Inspectoratului județean al MI din Miercurea Ciuc, ale

posturilor de Miliție din Odorheiu Secuiesc, Gheorgheni, Dealu, Zetea ș.a. Sunt vânați șefii acestora, li se distrug locuințele. **Sunt uciși** lt. colonel Dumitru Coman, șeful Securității Odorheiu Secuiesc; plutonier major Liviu Teofil Cheuchișan, șeful postului de Miliție din comuna Dealu; plutonier Gabi Dănilă, ajutorul șefului de post din comuna Zetea; plutonier major Ferencz Emeric de la Miliția Cristuru Secuiesc, plutonier Szekely Gavril din Odorheiu Secuiesc.¹

Craiova

Ora 12:15 În centrul orașului, manifestații primesc cu urale și aplauze știrea fugii lui Nicolae Ceaușescu. Din clădirea Comitetului județean al PCR, părăsită de toți demnitarii și activiștii săi, îi privesc cu suspiciune trupele de Securitate care ocupaseră imobilul și îl încercuiseră încă din momentul în care prima coloană de manifestații anticomuniști părăsise Uzina de Avioane.

Ora 12:40 Din balconul sediului Județenei de partid vorbesc doctorul Trăilă, preotul Lupșor, actorul Tudor Gheorghe, colonelul Mihalcea, Dragoș Vasilescu, Marian Dalimon și mulți alții. Din interior se aruncă pe ferestre portretele lui Nicolae și Elena Ceaușescu, cărți și broșuri din biblioteca PCR, lozinci. Sunt distruse și arse.

Se constituie un comitet provizoriu de conducere dintre cei menționați, cărora li se alătură profesorii universitari Eugen Negrici și Traian

¹ Cf. Raportului SRI, „cei doi subofițeri de naționalitate maghiară au căzut victime ca urmare a sprijinului pe care au intenționat să-l acorde unora dintre colegii lor români”.

Tuță, Teodor Nicolae, ing. Toma Velici de la Întreprinderea de Avioane, ing. Radu Berceanu, Marcian Georgescu, Nicu Răducanu, profesor Petre Vasilescu, Ion Colan, actor, Mircea Cornișteanu, regizor.

Ora 14:00 Anunțul că soții Ceaușescu se îndreaptă sau „au venit“ la Craiova provoacă panică.

Apar și alte informații false despre trageri cu arme în oraș.

Ora 15:00 Într-o mașină militară, își croiește drum prin mulțime comandantul Armatei a 3-a, generalul Dumitru Roșu, însoțit de un profesor, Petre Paul Popa.

Ora 15:20 Generalul Roșu cere mulțimii să se retragă în liniște și să aștepte stabilizarea „evenimentelor“.

Ora 15:45 La sediul fostului Comitet județean al PCR sosesc mașini cu armament și muniție care sunt împărțite civililor.

În stradă, un maior îndeamnă oamenii să ia câte un Kalașnikov și trei încărcătoare pline cu cartușe. Întrebat de ce nu notează ce și cui a dat, răspunde că „așa a primit ordin“.¹

Ora 16:00 Se formează Comitetul de Salvare Națională. Marin Nisipeanu este ales președinte. Vicepreședinți: Marian Dalimon, general Dumitru Roșu, Petre Vasilescu.

¹ Mărturia comandorului Gheorghe Tamaș, Caietele Revoluției, m. 2 (21) din 2009, p.42.

Ora 16:20 Se constituie un nou organ al puterii. Armata asigură paza principalelor instituții și întreprinderi: Banca Națională, Poșta, Centrala telefonică, Postul local de radio, Uzina de avioane, Combinatul chimic Ișalnița, Castelul de apă, Termocentrala II, Întreprinderea de prefabricate.

Zvonurile despre atacuri teroriste se întesesc. În Parcul Romanescu, schimburi de focuri între militarii UM 01047 și civilii înarmați care trag spre locurile unde, li se spusese, s-au adăpostit teroriști.

Orele 18:00-24:00 La Comandamentul mării unități MApN se recepționează apeluri telefonice privind atacuri teroriste iminente, cu precizarea unor indicative secrete aparținând unor eşaloane superioare, precum și informații despre aterizarea unor avioane și elicoptere din care sunt debarcate trupe înarmate. Informațiile se vor dovedi false.

Rețelele radio UUS (unde ultra-scurte) interceptează convorbiri în limbile arabă, bulgară, engleză și română.

Orele 12:30-14:00 Vestea fugii cuplului Ceaușescu, agitația din studiourile Televiziunii, anunțurile transmise prin radio dezmoțesc orașul. Pentru prima dată pe străzi apar demonstrații. Intră în sediul Comitetului județean de partid și al Inspectoratului județean al Ministerului de Interne fără a fi opriți de cei însărcinați cu paza și apărarea.

Ora 15:00 Sunt constituite noile organe ale puterii, pe plan local și județean.

Buzău

Ora 15:30 Constantin Olteanu și Ion Catrinescu, secretari ai CC al PCR trimiși de la centru în misiune la Buzău în 21 decembrie, cer protecție Comandamentului marii unități a MApN din localitate.

Ora 17:45 La Comandament sunt recepționate notele telefonice nr. 38 și 39 transmise de Ministerul Apărării. Generalul Dândăreanu, comandantul marii unități, dispune asigurarea pazei sediilor noii puteri, Poștei, Băncii Naționale, CEC, Tipografiei, Uzinei de apă potabilă.

Orele 19:30-20:30 Se întetesc apelurile telefonice cu tot felul de zvonuri și informații ce se vor dovedi false.

Ora 21:30 Generalul Victor A. Stănculescu ordonă reținerea în garnizoană a foștilor demnitari Constantin Olteanu și Ion Catrinescu, trimiși în misiune la Buzău din ordinul lui Nicolae Ceaușescu.¹

Constanța

Ora 12:00 Atmosferă apăsătoare. Lumea este marcată de știrile oficiale transmise de posturile de radio și televiziune românești în legătură cu evenimentele de la București din noaptea trecută. Patrulă militare traversează orașul, portul, litoralul. Unitățile militare au primit ordinul de alarmă de luptă "Munții de aramă" încă din după amiaza zilei de 17 decembrie (ora 15:31). Despre adevărul celor petrecute în zilele revoluției și

¹ Constantin Olteanu și Ion Catrinescu vor fi reținuți până la 31 decembrie 1989 când vor fi trimiși sub escortă la București.

represiunii de la Timișoara, ca și despre sângele vărsat în noaptea de 21/22 decembrie în București, constanțenii n-au aflat decât în mică măsură. Majoritatea știu doar ce li s-a comunicat în ședințele de demascare a iredențiștilor și trădătorilor de țară ținute în întreprinderi și instituții.

Ora 12:10 Primul secretar Mihai Marina convoacă Consiliul județean de apărare la Casa Albă (denumirea neoficială a Județenei PCR). Sosesc generalul George Popa, comandantul Diviziei 9 Mărășești; colonelul Ion Ciucur, șeful Miliției județene, colonelul Ion Simionescu, șeful Securității județene, colonelul Cleon Ioniță, șeful Miliției municipiului Constanța.

Ora 12:20 Entuziasmați de fuga dictatorului, constanțenii ies pe străzi. Nu toată lumea este la curent cu cele întâmplate. Directorul Întreprinderii de industrializare a cărnii, inginer Romulus Păunescu, observă imagini neobișnuite pe ecranul televizorului din antecameră. La vederea actorului Ion Caramitru și a poetului Mircea Dinescu (sonorul TV fiind închis), directorul conchide: „Cred că este o piesă de teatru.“

Ora 12:30 O mulțime zgomotoasă protestează în fața *Casei Albe*, sediul Comitetului județean al PCR. Din balcon, primul secretar Mihai Marina încearcă să câștige bunăvoința manifestanților. Este huiduit. Lazăr Cerceel, Barbu Dănescu, Doru Baci, Aurel Ungureanu încearcă să se cațere pe stâlpii de susținere în balcon. Ștefan Simion, Iuscim Regep, Agi Ali Remzi, Metin Cerchez

forțează intrarea principală. Zeci de protestatari ocupă clădirea. Generalul Gheorghe Popa, comandantul Diviziei 9 Mărășești, în uniformă cu epoleții zmulși, se ascunde în garaj. Primul secretar Mihai Marina refuză să coboare tabloul dictatorului de pe peretele biroului său. Este sigur că „Nicio minune nu ține mai mult de trei zile“.

Barbu Dănescu, șef mecanic nave portuare, Ionel Hașotti, avocat, Viorel Picu, Traian Brătianu reușesc să calmeze furia celor ce vor să-l arunce pe „tov. Marina“ din balcon. În cele din urmă, Mihai Marina și primarul municipiului, Gheorghe Marincă, sunt închiși sub pază într-un birou.

În balcon este instalată o stație de amplificare adusă de Marian Dima și Mircea Iani.

Primul care vorbește din balcon este Aurel Manolache, directorul Teatrului *Fantasio*. La îndemnul lui, se păstrază un moment de reculegere în memoria martirilor căzuți în revoluție la Timișoara și la București.

Ora 14:30 Conformându-se ordinelor MApN, efectivele militare, constituite încă din 17 decembrie în patrulare permanente pentru supravegherea populației, se retrag în cazărmi.

Ora 15:00 Dan Drăgan Iulian, secretar al Consiliului popular, și Aurel Manolache, directorul de la *Fantasio*, inițiază formarea unui comitet provizoriu din care mai fac parte Barbu Dănescu, șef mecanic; Ion Tonoiu, director la ICRAL; economistul Pompiliu Ignat; Elena

Georgescu, jurist; Constantin Crăciun, șofer; Gheorge Vlad și Andrei Mihalache, regizori; Eugen Mazilu și Romulus Mogoș, actori, Constantin Voicu, maistru; Marian Dima, căpitan de cursă lungă ș.a.

Lazăr Cerceel, care se autodeclarase noul „prim secretar“, formează în paralel un alt comitet, într-o cameră alăturată.

Ora 15:15 Sunt rechemate în porturi navale de gardă care primiseră cu cinci zile în urmă ordin de patrulare și supraveghere a platformelor de foraj marin și a traficului portuar în ideea combaterii unei posibile agresiuni străine dinspre mare. Din același motiv, al unui pericol extern anunțat obsesiv de Nicolae Ceaușescu, se constituiseră subunități militare de intervenție. Torpile și rachete erau gata pregătite pentru lansare.

Ora 15:30 În numele Comitetului provizoriu, Barbu Dănescu cere protecție Armatei. Comandantul Diviziei 9, general George Popa, îl refuză.

Ora 16:00 Comandamentul Marinei Militare preia controlul asupra Inspectoratului județean al MI, asupra trupelor de Securitate și Miliție. Se constată că din efectivele de Securitate sunt prezente la serviciu doar 5% din cadre, restul fiind „la domiciliu“.

Ora 16:30 Comandamentul Marinei Militare preia și conducerea Garnizoanei MApN Constanța și organizează misiuni de pază și apărare a obiectivelor militare, administrative și econo-

mice, de observare radiotehnică a litoralului, de control al plajelor și traficului rutier.

Ora 17:00 Un grup masiv de 400-500 persoane protestează în fața Centrului militar. Reprezentatul lor, Gheorghe Mihai, vrea să știe dacă Centrul militar este „de partea Revoluției”. Comandantul îi trimite pe colonel Ioan Malinciuc și colonel Ion Ionescu la *Casa Albă*.¹

Ora 17:30 Pentru paza unităților economice sunt cooptați, alături de importante efective militare, luptători din Gărzile Patriotice și civili revoluționari.

Se reiau acțiunile de patrulare pe străzile orașului.

Ora 18:00 În jurul *Casei Albe* sunt deja mii de manifestați. Din balcon, colonelul Ioan Malinciuc îi asigură că Armata este alături de revoluționari. Mulțimea scandează *Armata e cu noi!*

Ora 18:30 De pe frontispiciul clădirii sunt desprinse stemele PCR (Partidul Comunist Român) și RSR (Republica Socialistă România).

Ora 19:00 Se formează echipe de pază și ordine în întreprinderi și instituții.

Ora 20:00 Circulă zvonuri alarmante despre iminente atacuri teroriste, otrăvirea apei potabile, distrugerea platformelor de foraj maritim și a navelor din port. Sunt alimentate de anunțurile de la București, dar și de surse locale.

¹Colonelul Ioan Malinciuc va publica o carte-document despre evenimentele la care a participat – *Prețul libertății la Constanța*, Ed. Minerva, 2006.

Ora 21:00 Se ordonă deschiderea focului la apariția oricărei ținte aeriene sau navale neplanificate și necunoscute. Sunt scoase în mare nave dragoare și vase vânător de submarine.

Ora 13:00 Aflând de la radio și televiziune știrea fugii dictatorului, locuitorii orașului încep să se adune în fața sediului Comitetului Județean al PCR.

Târgoviște

Ora 13:30 Grupuri de manifestați pătrund în sediile Miliției și Inspectoratului Județean al Ministerului de interne (IJMI).

Ora 13:40 La IJMI se instituie pază militară.

Ora 14:00 Miliția este informată că elicopterul prezidențial a aterizat și soții Ceaușescu, abandonati de echipaj, au fost preluați de un autoturism care circula întâmplător în zonă. Sunt din nou abandonati, de data aceasta de către șofer, în vecinătatea Centrului de protecție a plantelor din apropierea orașului.

Ora 14:30 Două autoturisme cu cinci ofițeri de Miliție pleacă la Centrul de protecție a plantelor. Asigurați de către aceștia că vor fi transportați într-un loc sigur, Nicolae și Elena Ceaușescu acceptă să se deplaseze la sediul Miliției județene.

Ora 18:30 Dictatorul și soția sa sunt transferați la UM 0417 Târgoviște.

Începând cu după-amiaza zilei de 22 decembrie se constituie consilii județene și locale în toată țara. În numeroase cazuri sunt conduse

*Generalii la
putere în țară*

de generali sau ofițeri superiori. Alături de generalii Ioan Florea (Brașov), Marin Pancea (Brăila), Dimitrie Popa (Ploiești), Dumitru Roșu (Dolj), contraamiralul Constantin Iordache (Constanța), deja menționați, mai pot fi amintiți colonelul Toader Mănăilă (Sălaj), colonel Gheorghe Badca (Dâmbovița), maior Ilic Plătică Vidovici (Galați), generalul Ion Dândăreanu (Buzău), colonelul Andrei Kemnici (Dâmbovița), colonelul Aurel Dragomir (Sibiu), generalul Ștefan Toader (Caraș-Severin), colonelul Constantin Sava (Ialomița), precum și alți ofițeri superiori (în județele Telcorman, Vâlcea, Suceava, Alba-Iulia).

Diversiunea „TERORIȘTII“ continuă

23 decembrie în București

Ora 00:30 Ziaristul francez Jean Louis Calderon este strivit de șenilele unui tanc

Orele 01:00 -03:00 Asupra sediului Televiziunii se trage dinspre str. Pangratti și din Calca Dorobanți. Dintre cei aflați în jurul televiziunii chemați pentru a o apăra, Eugen Bărbuțiu, 19 ani, este împușcat în cap. Moare în drum spre Spitalul de Urgență.¹ Este grav rănit prin împușcare elevul Tibi Jenó Lukacs, originar din Hunedoara.² Tot în

¹ Deși Eugen Bărbuțiu avea actele de identitate asupra sa, mama lui nu va fi anunțată. Îl va găsi la morga Spitalului de *Urgență* după patru zile de căutări.

² Tibi Jenó Lukacs va deceda la 31 decembrie, în Spitalul de *Urgență*.

zona Televiziunii Române este împușcat mortal elevul Marius Olaru, originar din județul Dâmbovița.

Ora 03:00 Colonelul Stan Stângaciu, comandantul unei unități din Trupele de Securitate, primește ordin să suplimenteze dispozitivul de apărare a Televiziunii.

Ora 03:30 În fața Centrului de calcul al MAPN are loc un incident între dispozitivul de pază și militarii din coloana venită de la Academia Tehnică Militară a cărei sosire nu fusese comunicată.

Ora 04:00 Într-o transmisie comună TVR – Radiodifuziunea Națională, Petre Roman anunță în numele CFSN arestarea generalilor Postelnicu și Dincă în sediul CC și precizează că ei se află sub paza gen. Gușă, șeful Marului Stat Major și a fostului șef al Departamentului Securității Statului, gen. Iulian Vlad.

Ora 04:10 Coloana de autobuze ale Securității transportând 210 soldați în termen și 24 ofițeri comandați de colonelul Stan Stângaciu ajunge la cca 200 m de intrarea în Piața Aviatorilor, blocată de tancuri și transportoare amfibii blindate (TAB) ale Armatei. Colonelul Stângaciu se prezintă la comandantul unității de blindate. Acesta refuză să permită înaintarea autobuzelor spre Televiziune.

Ora 04:25 La ordinul colonelului Stan Stângaciu, cei de la Securitate coboară din autobuze și se aliniază în poziția culcat, cu fața spre clădirile mărginașe.

Ora 04:30 De pe blindatele Armatei se trage în rafale în direcția autobuzelor Securității. Deși nimeni nu ripostează, tragerile în plan înclinat continuă: 30.000 gloanțe și cca 10 proiectile din tancuri.

Ora 05:40 La Radio se transmite un comunicat înregistrat al gen. Iulian Vlad în care anunță că Securitatea s-a dezis de clanul Ceaușescu și luptă cot la cot cu Armata.

Ora 06:00 Militarii din garnizoana MApN Otopeni sesizează apariția a trei autocamioane necunoscute. Lt. colonel Ionel Zorilă trage focuri de avertisment. Reacționează spontan cu foc de nimicire militarii aflați pe clădirea Departamentului Aviației Civile.

Ora 06:30 Are loc o gravă confruntare armată între trupele de Securitate chemate pentru apărarea Aeroportului Otopeni și forțele MApN concentrate pe aeroport, schimbul de focuri se soldează cu **50 morți și 13 răniți prin împușcare.**¹

¹ Urmare a acestei tragedii, Lt. colonel Ionel Zorilă a fost sancționat pe linie militară în 1990 pentru neglijență în serviciu, fiind retrogradat la gradul de căpitan. În 1993 este trimis în judecată alături de Dumitru Drăghin și Grigorie Ghiță, avansați între timp la gradul de general. În 1995 Curtea Supremă de Justiție retrimite dosarul la Parchet. Procesul este reluat în 1997. În februarie 2001 sunt condamnați la închisoare și la plata unor despăgubiri către victime (răniți) și urmașii celor decedați. Procurorul general Joița Tănase, notoriu pentru recursul extraordinar introdus împotriva condamnării generalilor Stănculescu și Chițac, procedează la fel în dosarul "Otopeni". Recursul său este respins în ianuarie 2003 de secțiunile unite ale CSJ, rămânând în vigoare condamnările din 2001. După cca trei luni, generalul (r) Grigorie Ghiță va fi grațiat de președintele Iliescu.

Ora 07:00 La Televiziune sosește Virgil Măgureanu. Se alătură celor din grupul lui Ion Iliescu pe care îi găsește la etajul 11, așezați pe podea, sub nivelul ferestrelor.

Ora 08:00 Două TAB-uri trimise de generalul Victor Stănculescu ridică de la Televiziune grupul condus de Ion Iliescu, pentru a-i oferi „siguranță” la sediul MAPN.

*Ion Iliescu
sub protecție
la MAPN*

Ora 08:20 După patru ore de la sosirea sa în Piața Aviatorilor, coloana de autobuze ale Securității este anunțată de un ofițer MAPN în civil că poate să-și continue drumul spre Televiziune.¹

Ora 09:00 Din ordinul generalului Iosif Rus, șeful Aviației Militare, două elicoptere deschid focul asupra Televiziunii.

Ora 10:00 Ziarul *La datorie*, săptămânal al ostașilor români, scrie nouă, nr. 1, publică Comunicatul către țară al CFSN. La alineatul 5 se precizează: „Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu. Guvernul se demite. Consiliul de Stat și instituțiile sale își încetează activitatea. **Întreaga putere în**

¹ Raport al colonelului Stan Stângaciu către Comisia de investigare pentru aflarea adevărului Revoluției (nr. TS 145098 din 17.02.1990) făcut public de prof. dr. Radu Ciuceanu, directorul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, *Caietele Revoluției* nr. 1 (20) din 2009. (După 1989 colonelul Stan Stângaciu va fi avansat general și va deveni comandantul Trupelor de Jandarmi.)

stat este preluată de Consiliul Militar Superior.“ (s.n.)¹

Ora 11:30 Din ordinul colonelului Gheorghe Marinescu, șeful Serviciului Circulație al MApN (UM 02210): „Trageți, sunt teroriștii de la *Intercontinental*“, este împușcat taximetristul Silviu Cauc, chemat prin telefon să aducă lapte la o grădiniță din strada General Cristescu. La spital și, ulterior, la morgă, este clasat terorist. Același colonel Marinescu anunță că „laptele este otrăvit“ și ordonă deschiderea focului asupra trecătorilor. Victime sunt doi elevi - Claudiu Sărman (un nume parcă predestinat), împușcat în cap, și Silviu Pătrașcu, împușcat în picior.²

Ora 12:00 Generalul Ștefan Gușă, generalul Iulian Vlad și Dumitru Mazilu sunt chemați la Ministerul Apărării Naționale. Hotărâse să rămână la CC.

¹ Fraza ultimă din fragmentul citat contrazice inadmisibil (și probabil intenționat) originalul Comunicatului CFSN (publicat în Monitorul Oficial) care prevede că „Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale. Lui i se va subordona Consiliul Militar Superior care coordonează întreaga activitate a Armatei și a unităților Ministerului de Interne.“ (Cei ce au vorbit despre o lovitură de stat militară au găsit fără îndoială un serios argument în varianta ziarului La datorie, transmisă tuturor forțelor militare în dimineața zilei de 23 decembrie (ca să știe „cine sunt“ și ce se așteaptă din partea lor).

² Cf. depozițiilor semnate cu inițiale de V.M., maior la UM 021515, V.P., căpitan la UM 02490, I.S., plutonier adjutant la UM 02210. În urma rechizitoriului Secției Parchetelor Militare din 1996 în dosarul 1131/P/1991, colonelul Marinescu (care organizase circulația forțelor represive și în 21 decembrie) a fost trimis în judecată pentru instigare la omor deosebit de grav. S-a stabilit, de asemenea, că „teroristul“ Silviu Cauc făcuse în realitate parte dintre revoluționarii participanți la manifestația din 21 decembrie împotriva lui Ceaușescu din zona Hotelului *Intercontinental*.

Mai mulți colonei din Armată prezenți în sediul CC propun ca reprezentanții revoluționarilor, în majoritate tineri, să părăscă localul pe care aceștia îl considerau Comandamentul Revoluției.

Ora 12:20 Plecat din Bacău cu un grup de cunoscuți din același oraș, Gheorghe Rusu ajunge în București. În apropierea Sălii Palatului este lovit de un autovehicul militar. Suferă o contuzie cerebrală gravă, intră în șoc hemoragic. Este transportat, în comă la Spitalul Gheorghe Marinescu unde se constată decesul.

Prezent în zonă, Mircea Mărgutoiu, domiciliat în comuna Chiroiu, județul Vâlcea este trântit și călcat de un transportor. Este transportat la Spitalul de Urgență cu traumatism toraco-abdominal prin comprehensiune. Moare în drum spre spital.

Lângă Muzeul de Artă din fostul Palat Regal, Marius Bodo, 15 ani, din București, este împușcat în umăr, în picior și în abdomen. Nu se mai poate deplasa. Are hemoragie internă. Neajutat la timp, moare pe stradă. Trupul neînsuflețit este predat la Institutul de Medicină Legală.¹

Ora 13:30 Generalul Gușă ia legătura, telefonic, cu Statul Major General al Forțelor Armate ale

¹ Pentru toate cele trei cazuri cercetate în dosarul SPM PG nr. 173/P/1991, colonelul magistrat Silvestru a dispus, după zece ani, prin Rezoluția din 28 noiembrie 2001, neînceperea urmăririi penale invocând la modul general „cauze care înlătură caracterul penal al faptei (eroare de fapt, stare de necesitate, legitimă apărare)”. Rezoluția a beneficiat de acordul cu semnătură al superiorilor săi din Secția Parchetelor Militare.

URSS și comunică generalului Moiseev că, dacă cineva din România a cerut ajutor militar din partea Moscovei, el, în calitate sa de șef al Marelui Stat Major al Armatei Române, precizează că „nu a cerut” și nici „nu va cere ajutor Uniunii Sovietice”. După o scurtă tăcere, generalul Moiseev îi închide telefonul.¹

Ora 13:50 Doamna Stătescu, împreună cu alți trei adulți și trei copii din care o fetiță de 5 ani, se întorc de la ski. În București mașina este ciuruită de gloanțe. Sunt răniți Dan Stătescu (13 ani), mama sa, bunicul acestuia și o colegă. Doamna Stătescu este împușcată în ambele picioare, bunicul în plămâni, nepoata sa în mână. Dan are mâinile și picioarele străpunse de 13 gloanțe. Își pierde cunoștința. Se trezește în liftul Spitalului Grivița când cade de pe targă.²

Ora 14:00 La posturile de radio și televiziune, Ion Iliescu oficializează isteria „amenințării teroriste” descriindu-i pe teroriști drept „indivizi fanatici, care acționează cu o cruzime fără precedent, trăgând în locuințe, în cetățeni, provocând victime în rândul militarilor”. Anunță (cu o întârziere de 21 ore) capturarea soților Ceaușescu: „În fine, tovarăși, vrem să vă informăm că Nicolae și Elena Ceaușescu au fost arestați și sunt sub pază militară”.

¹ Ștefan Dinu, op cit., p. 270.

² Dan Stătescu va trece prin 26 operații, în România și în Austria. Brațul nu i-a putut fi salvat, a fost amputat.

Ora 14:15 Militarii din zona Palatului Telefoanelor deschid focul asupra unor autobuze de la Întreprinderea de Transport Ploiești care se deplasau pe Calea Victoriei dinspre Muzeul Național de Artă spre Hotelul *București*. Autobuzele transportau revoluționari din Ploiești, veniți să apere Capitala de teroriști. Un vehicul este incendiat.

Ora 14:30 Generalul Iosif Rus, șeful Aviației Militare, dă ordin să se acopere însemnele militare de pe elicopterele pe care le trimite în misiune.¹

Ora 14:40 Pentru a se da satisfacție manifestațiilor împotriva comunismului care cer pedepsirea autorilor represiunii din 16-21 decembrie, sunt arestați foștii demnitari comuniști Ion Dincă, Tudor Postelnicu, Emil Bobu, Manca Mănescu și membri ai familiei Ceaușescu.

Ora 15:00 CFSN trimite delegați în întreprinderi pentru a determina formarea organizațiilor locale ale Frontului Salvării Naționale.

Ora 15:30 Pe aeroportul Băncasa aterizează mai multe avioane AN 24 din care debarcă 300 de parașutiști din unitatea militară specială din Caracal (care acționase și la Timișoara). Misiunea lor este să acționeze la Televiziune.²

***Arestarea
membrilor
CEPEX***

¹ Raportul primei Comisii senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

² Colonelul Gurschi, comandantul subunității de parașutiști, va declara: „Într-o singură noapte am văzut morți cât a avut toată Timișoara”, Fond Documentar, Arhiva Memorialul Revoluției, Timișoara.

**Ședința
Consiliului
Militar**

Ora 16:00 Are loc ședința Consiliului Militar Superior.¹ Se ia hotărârea ca pe 25 decembrie să se organizeze procesul lui Nicolae și Elena Ceaușescu, iar sentința de condamnare la moarte să se execute imediat. Generalul Victor Stănculescu este însărcinat de Ion Iliescu să se ocupe de organizare. Gelu Voican Voiculescu și Virgil Măgureanu sunt desemnați delegați – observatori ai FSN la proces.

Ora 16:30 Parașutiștii de la Caracal ajung la Televiziune și intră în dispozitiv.

Ora 16:45 În centrul Capitalei este împușcat Jean Bouraș. Moare în mașina cu care este transportat la Spitalul Sf. Pantelimon.

Ora 17:00 Printr-un comunicat al CFSN se anunță că generalul Nicolae Militaru este numit ministrul Apărării Naționale. Numirea este comunicată comandantului șef al Armatei Sovietice și șefului de Stat Major al Comandamentului Unificat al Trupelor Tratatului de la Varșovia.²

Ora 17:30 Abia numit, oficial, ministru al Apărării, generalul Nicolae Militaru preia fotoliul din minister (ocupat până atunci de generalul Victor Stănculescu) și, mai ales, conducerea exclusivă a Armatei. Tancuri, transportoare

¹ Silviu Brucan îl numește **Consiliu de Război**.

² Declarația colonelului Mircea Dumitru, șeful Biroului special în Direcția Operații a Marelui Stat Major.

blindate, autovehicule de intervenție sunt scoase din cazărmi și împânzesc Capitala.

Ora 19.00 În jurul sediului fostului CC al PCR sunt postate tancuri. În centrul Capitalei circulă militari și patrule mixte.

Generalul Nicolae Militaru este sunat de generalul Lușev, comandantul Forțelor Armate ale Tratatului de la Varșovia. Convorbirea are loc în limba rusă.¹

Ora 19:10 Asupra clădirii Radio se trage „sistematic, conform unor planuri prestabilite“. În biroul în care se află Ilie Mihai împreună cu nouă colegi, deși „este camuflaj și (...) există doar o veioză micuță ascunsă sub masă“, se trage „localizat și nu întâmplător“. Se trage „precis, cu arme cu lunetă“.²

Ora 20:00 Generalul Militaru ordonă comandantului Unității Speciale de Luptă Antiteroristă (USLA), colonel Gheorghe Ardelean, trimiterea la MAPN a tuturor ofițerilor și subofițerilor disponibili pentru contracararea atacurilor asupra sediului ministerului venite din partea teroriștilor ascunși „prin tufișuri și în blocurile de locuințe din vecinătate“.³

*Comenzile
ministrului
Militaru*

¹ Declarația generalului Nicolae Militaru, în cadrul audierilor la Comisia Senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989.

² Ilie Mihai, declarație publicată de Pușa Roth, op.cit., p.148.

³ Cf. reprezentantului FSN, Mihai Montanu (aflat în minister), generalul Militaru a cerut expres ca misiunea să-i fie încredințată colonelului Gheorghe Troșca. Declarație reprodusă în ziarul Adevărul din 02.12.2009.

Ora 20:10 Colonelul Gheorghe Ardelean transmite ordinul ministrului către subordonatul său, colonelul Ion Bleort și, prin acesta, colonelului Gheorghe Troasca, șeful Statului Major al USLA.

Ora 20:30 Sub comanda colonelului Gheorghe Troasca, patru autovehicule blindate de intervenție (ABI) se îndreaptă spre sediul MApN. În zona Gării de Nord unul se defectează, celelalte trei își continuă drumul după ce îl preiau (în ABI) pe reprezentantul FSN, Constantin Isac, desemnat de Ion Iliescu să țină legătura cu USLA.

Ora 20:50 Postul național de radio transmite un comunicat al Guvernului sovietic care „sprijină eforturile Frontului Salvării Naționale îndreptate spre instaurarea în țară a liniștii și ordinii“.

Ora 21:15 În corpul B al clădirii fostului CC al PCR, revoluționarilor li se distribuie arme. Sunt trimiși la ieșirea spre str. Onești pentru a aresta niște „teroriști“. Florin Ciungan este împușcat în ficat. Transportat la Spitalul *Colțea*, nu mai poate fi salvat.¹

***Armata trage
în sediul
MApN***

Ora 21:30 Colonelul Troasca raportează colonelului Ion Bleort, rămas la sediul USLA, că din șapte TAB-uri și două camioane militare s-a tras asupra sediului MApN timp de zece minute. Mesajul este retransmis pe linie ierarhică șefului USLA și apoi ministrului Nicolae Militaru.

¹ Idem, declarația comandantului Ioan Suciu.

² În 25 decembrie Adrian, fratele lui Florin Ciungan, îl găsește pe acesta la morga Spitalului Colțea.

Ora 21:40 Colonelului Troasca i se transmite să înainteze până la primul tanc, cu luminile stinse, ca un semnal de recunoaștere. Lui Constantin Isac i se comunică să coboare din ABI, să ocolească tancul și să intre în minister. Dintr-un tanc se trage într-un ABI. Sunt răniți doi uslași (militari aparținând USLA).

Ora 21:42 Din tancuri se trage în rafale. Mașinile uslașilor sunt ciuruite. Câțiva reușesc să coboare dar sunt împușcați. Constantin Isac, rănit în picior, se târăște sub un autoturism parcat în apropiere și ajunge în cele din urmă în locuința unui prieten din zonă.

Ora 22:00 Opt uslași sunt uciși: colonel Gheorghe Troasca, lt. colonel Eugen Trandafir Cotuna, sublocotenentii Andrei Ștefan, Ion Muicaru, Emil Oprea, Florin Suprățeanu, Teodor Neagoe și Ion Costache. Sunt răniți alți patru: locotenent Romulus Gârz, sergenții majori Ștefan Șoldea, Petre Gălinescu și Ionel Păduraru.

Ora 22:10 Se transmite în țară nota telefonică nr. 1 a Statului Major Central al Gărzilor Naționale prin care se ordonă trecerea acestora în subordinea comitetelor județene ale FSN.

Ora 22:30 La ordinul generalului Iosif Rus, șeful Aviației Militare, două elicoptere cărora li se sterseseră indicativele militare mitraliază terasa de pe acoperișul Televiziunii, pentru a o curăța de „teroriști parașutați“, în realitate militari însărcinați să apere Televiziunea. Mai mulți

Decimarea uslașilor

militari și civili aflați în clădire, la etajul 11 sunt uciși.¹

Ora 23:00 Se trage în Piața Universității. Ionel Rus este împușcat în abdomen. Este transportat la Spitalul Militar Central în șoc hemoragic. Moare după circa o oră.²

Opt minori uciși

Între cei uciși într-o singură zi (23 decembrie) la București, sunt și opt minori: elevii Silviu Ștefan Mincă și Marian Niculescu;³ Claudiu State, împușcat în apropierea Televiziunii; Octavian Burcioaica, împușcat în fața Sălii Palatului (fostul Palat Regal); Vasile Ținăcui, originar din Turnu Severin, împușcat în cap, în zona fostului CC al PCR; Raluca Mihaela Sălăjan, împușcată în abdomen.⁴

Tot în 23 decembrie, Cătălina Anghel, în vârstă de 3 ani, este împușcată în mașina *Dacia 1300*, condusă de mama sa, pe bulevardul *Ghencea*. Un glonte tras prin fereastra locuinței familiei Andronic, de pe strada *Frumoasă*, îi va ucide copilul, Cătălin Vladimir, în vârstă de doar două luni.⁵

¹ Raportul primei Comisii parlamentare pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

² Dosar SPM - PG nr. 173/P/1991

³ Împușcat în inimă, Marian Niculescu va deceda în Spitalul de *Urgență*.

⁴ Raluca Mihaela Sălăjan, originară din Satu Mare, elevă la Liceul *Iulia Hașdeu* din București, va muri a doua zi, în Spitalul Panduri.

⁵ În perioada 17 - 26 decembrie, în România au fost uciși prin împușcare **43 minori**. Identitatea acestora și împrejurările în care au decedat au fost publicate de Centrul Național de Documentare și Cercetare din Timișoara în Buletinul *Memorial* 1989, m.1/2007, pp. 53 - 56.

23 Decembrie în țară

Ploiești

Ora 05:00 În Piață se transmit apeluri repetate pentru reluarea activității în întreprinderi. Salariații merg la lucru prin rotație, asigurând în paralel prezența permanentă în Piață a unui număr mare de demonstrați.

Ora 06:00 Comitetul revoluționar din Piață deschide un registru în care se consemnează acțiunile coordonate de acesta.

Ora 06:50. Comandantul Diviziei, general Dimitrie Popa, ordonă comandanților UM 0599 ca, în cooperare cu UM 01065, să treacă la nimerirea desantului semnalat la nord de localitatea Brazi.

Ora 07:00 Un apel al Comitetului județean provizoriu al Frontului Salvării Naționale (FSN) către toate unitățile economice și instituțiile din județ cere un control riguros al personalului la intrarea și ieșirea din schimburi pentru a se evita introducerea în incinte a unor „băuturi (alcoolice), produse inflamabile, explozivi, arme, muniții“.

Ora 12:00 Comitetul județean al FSN transmite telegrame de solidaritate celorlalte comitete ale FSN din județele țării.

Noi grupuri de voluntari din Ploiești pleacă în Capitală în sprijinul revoluționarilor de la sediul fostului CC al PCR, de la Televiziune, Radio, Palatul telefoanelor, Spitalul Universitar ș.a. Se trimit, de asemenea, ajutoare materiale – hrană, păături, sânge.

Ora 12:30 Se reorganizează grupele de acțiune ale Gărzilor Patriotice prin cooptarea revoluționarilor cu stagiul militar satisfăcut și a ofițerilor în rezervă.

Ora 14:00 Manifestația din Piața Libertății continuă. De la microfon, în aplauzele mulțimii, se cere eliminarea din comitetele FSN a securiștilor, activiștilor PCR și altor persoane compromise. Se cere judecarea dictatorului Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu, precum și a celor vinovați de crime comise la Timișoara.

Ora 18:00 Se convoacă, pentru a doua zi, ședința Consiliilor județean și municipal ale FSN.

Ora 20:00 Generalul Dimitrie Popa ordonă UM 0599 să asigure controlul intrărilor în oraș din zona km. 6 (nord) și Bărcănești (sud).

Ora 21:20 Maiorul Dumitru Costea și locotenentul Cristinel Pătrulea pleacă în misiune de recunoaștere prin oraș.

Ora 22:00 Un individ trage asupra autovehiculului (ABI) care execută patrularea în zona *Cinemascop*.

Caransebeș

Ora 01:00 Militarii din subunitățile de apărare de pe aerodromul Caransebeș deschid foc asupra a două ținte aeriene luminate. Nu reușesc să le lovească.

Ora 19:00 Două ținte aeriene luminate sunt observate de artileriști. Se trage asupra lor. Luminile se sting. Țintele nu se mai văd.

Ora 02:40 Apar ținte acriene în apropierea dispozitivelor de luptă anti-acriană. Acestea lansază rachete. Indicatoarele electronice semnalează lovirea țintei. Este căutată la sol. Nu se găsesc niciun fel de urme.

Ora 07:00 Militari sosiți din garnizoanele MAPn de la Aiud și Caransebeș se alătură unităților locale în misiuni de apărare.

Ora 09:00 Comandantul Gărzilor Patriotice din județul Craș – Severin, lt. colonel Teodor Lache, aflat la sediul fostului Consiliu popular județean, distribuie arme unor civili, fără nicio evidență.

Orele 11:00-17:00 Focuri sporadice în direcția sediului Consiliului județean al FSN și a unor obiective militare.

Ora 18:00 În vecinătatea Centrului militar județean sunt împușcați Ovidiu Mihai Rauț și Constantin Bârbora, luptători în Gărzile Patriotice (GP), iar două persoane sunt rănite în timp ce încearcă să le acorde primul ajutor. Intenționând să se apropie de cadavre, căpitanul Gheorghe Sporea și plutonier major Traian Roșca din Miliția județului Craș – Severin sunt somați să se oprească: „Luați mâna, că sunt ai noștri“.¹

Ora 19:00 Începe o amplă acțiune de dezinformare a unităților militare. Apeluri telefonice neidentificate anunță venirea dinspre Bocșa a unor coloane blindate cu teroriști și a numeroase

¹ Raport SRI asupra evenimentelor din decembrie 1989 în județul Craș - Severin.

autoturisme sovietice *Lada*, distrugerea barajului hidrotehnic de la Văliug, explozii la Fabrica de oxigen. Toate informațiile se dovedesc a fi false.

Ora 20:00 Dintr-un autoturism ARO aflat în fruntea unei coloane de autosanitare se trage asupra punctului de control al UM 01920. Este ucis un militar. Ceilalți militari ripostează reușind să blocheze două autosanitare. Mașina ARO dispare. Personalul celor două mașini sanitare declară că a fost trimis să ridice mai mulți morți și răniți de la unitatea militară. Unitatea nu făcuse o asemenea cerere, nici morți sau răniți nu existau.

Ora 20:30 Dispozitivelor militare de protecție a obiectivelor civile li se adaugă subunități de Gărzi Patriotice dotate cu arme și muniție.

Orele 21:00-23:00 La intervale de cca o jumătate de oră se semnalează atacuri terestre ale unor persoane neidentificate asupra unor obiective militare.

Atacarea subunităților radiotehnice se soldează cu doi morți și patru răniți din rândul militarilor. Sistemul teritorial de comunicații al unităților militare se întrerupe.

Ora 23:30 După încheierea serviciului de pază exterioară a Direcției județene de poștă și telecomunicații, ai cărei angajați sunt, Mircea Tălpeanu și Marius Ivan se îndreaptă spre intrarea în sediul principal al instituției. Sunt împușcați de către maiorul Constantin Păcuraru de la UM 02524, șeful dispozitivului interior de apărare.

Ora 02:40 Ținte aeriene la mică înălțime. Foc cu rachete. Țintele dispar.

Orele 09:00-12:00 Pentru întărirea dispozitivelor de apărare, militarilor li se alătură subunități de Gărzi Patriotice.

Orele 18:00-24:00 Se raportează prezența unor avioane sau elicoptere cu lumini de bord, concomitent cu atacuri terestre. Atacurile vizează numai obiective militare.

Sunt împușcați mai mulți militari și luptători din Gărzile Patriotice. Este ucis un subofițer.

Ora 02:30 În parcul central al orașului se trage. Foc deschis din rândul militarilor chemați să asigure paza celor mai importante obiective din municipiu. Foc nejustificat de vreun pericol real. Se trage din interiorul și/sau de pe acoperișul Liceului *Unirea*, al Întreprinderii *Nivea*, Hotelului *Capitol*, al sediului *Modarom*. Trupele aparținând MAPN, Securității și Miliției ripostează energic.

Ora 02:40 O patrulă militară reține un bărbat care avea asupra sa 5000 lei din vânzarea unui porc. Locotenentul Căldăraru îi ordonă să se culce cu fața la pământ, după care scoate pistolul și îi trage un glonț în cap, omorându-l pe loc, pe motiv că este terorist.¹

Orele 03:00-07:00. Schimbul de focuri continuă. Se trage inclusiv spre și prin ferestrele locuințelor.

Hunedoara

Brașov

¹ Raportul primei Comisii senatoriale privind cercetarea evenimentelor din decembrie 1989.

Corina Roșca, în vârstă de 6 ani, este împușcată în timp ce dormea liniștită, în camera ei.¹ Spre dimineață cad victime salariați care se îndreaptă spre locurile de muncă precum și elevi, în drum spre școală. Își pierd viața minorii Iulian Drăgan și George Eduard Atomei.² **În patru ore sunt uciși 29 civili și 10 militari. Dintre răniți, 47 sunt civili și 36 militari.**³

Arad

Ora 01:00 Din clădira hotelului *Parc* se trage asupra unității militare din apropiere (UM 01380). Din podul Palatului Culturii este țintit sediul Comitetului Local al FDR. Militarii din dispozitivele de apărare ripostează. Schimbul de focuri se repetă pe tot parcursul nopții.

Ora 01:14 De la UM 01942 Timișoara se ordonă militarilor aflați în dispozitiv la aeroport: *Tot ce zboară în spațiul aerian este inamic.*

Se intensifică acțiunile de cercetare acriană și terestră.

Asupra aeroportului se trage în mod repetat, din direcții diferite.⁴

¹ Corina Roșca va deceda la scurt timp, în spital.

² Elevul George Eduard Atomei, originar din județul Prahova, a fost împușcat în ceafă, în fața clădirii Consiliului județean Brașov.

³ Anchetele realizate de-a lungul timpului relevă faptul că, în mare măsură, s-a tras în urma unor informații neverificate lansate permanent prin radio, televiziune, telefonic sau personal, de „martori”, dar și din cauza lipsei de comunicare între diferitele subunități din dispozitivul de apărare. Au tras militari în civili, militari în militari, civili în militari.

⁴ Cercetările efectuate atunci și ulterior, de către DIA și diferite comisii (militare și parlamentare), au ajuns la concluzia că tragerile au fost executate de „elemente diversioniste neidentificate”.

Orele 02:00-04:00 Jurnalcele de luptă ale unităților militare din municipiu consemnează apeluri telefonice (anonime, în special) care anunță atacuri aeriene dinspre Deva, zboruri și aterizări de elicoptere presupus străine.¹

Ora 05:00 Sunt constituite patrulă mixte formate din miliari și revoluționari care verifică zonele de unde s-a tras. Nu sunt găsiți nici „teroriștii“, nici vreun indiciu asupra apartenenței lor care să permită identificarea lor. Eșuează și acțiunea comună a militarilor MAPN și luptătorilor USLA de a-i descoperi pe „teroriștii“ care trăsese din clădira hotelului *Parc*.

Ora 11:40 Conflict armat între forțele de apărare (MAPN) și miliția TF (Trafic Feroviar) în gara Arad. Pare a fi o diversiune care distrage atenția de la grupul generalilor Nuță și Mihalcea care urcă în trenul rapid (R22), în direcția Deva.

Ora 14:20 Atac asupra sediului Inspectoratului județean al Ministerului de Interne.

Scara și noaptea. Focuri de armă în mai multe cartiere din oraș. Se trage și în vehiculele care circulă pe drumul național Arad-Timișoara. Când două mașini cu jurnaliști ajung în apropierea Timișoarei, gloanțe pornite dintr-un pistol-mitralieră² avariază mașina în care se află John Tagliabue, corespondent al ziarului *New York*

¹ Informațiile s-au dovedit a fi false. Au fost atacuri simulate cu aparatură specială, dar au fost și pericole inventate cu rea intenție de către persoane neidentificate.

² Atacatorii nu au fost identificați

Times la Varșovia. Jurnalistul american este grav rănit.¹

Sibiu

Orele 02:00-05:00 Se reorganizează dispozitivele de apărare a obiectivelor militare, administrative și economice.

Se înregistrează schimburi de focuri sporadice.

Orele 06:00-09:00 Gărzile Patriotice, înarmate încă din 20-21 decembrie, sunt mobilizate de șeful Statului Major Județean, colonel Dumitru Radu, în acțiuni de control prin „filtru“. Sunt aduși în oraș membri ai Gărzilor Patriotice din Șelimbăr și alte comune învecinate, insuficient instruiți asupra uzului de armă. Se consumă cantități enorme de muniție în trageri la întâmplare.

Ora 10:00 La Casa Armatei și la sediul fostului CJPCR se constituie formațiuni mixte din membri ai Gărzilor Patriotice și civili cărora li se distribuie armament și muniție fără a se ține o evidență corespunzătoare.

Ora 11:30 Zvonul că la Hotel *Continental* s-ar afla un „cuib de teroriști“ determină un grup de salariați de la hotel să verifice acoperișul

¹ John Tagliabue va fi operat de dr. Petru Rădulescu, șeful Secției Chirurgie a Spitalului municipal din Timișoara. Semiconștient, petrece o săptămână în Secția de terapie intensivă. Are septicemie, iar spitalul nu dispune de antibiotice. În 31 decembrie este transportat la München și, după o lungă convalescență, pleacă în SUA. În iunie 1997 revine în România pentru a-i reîntâlni și a le mulțumi doctorului Petru Rădulescu și echipei sale.

imobilului. Santinelele de la Casa Armatei îi consideră teroriști și trag.

Unul din cele 8 elicoptere aparținând regimentului MApN din Sibiu îi observă pe cei urcați pe acoperiș și raportează comandantului regimentului, colonel Nicolae Dochinoiu. Acesta îi ordonă să deschidă focul asupra hotelului.¹

În zona hotelului sunt reținute mai multe persoane între care Mihaela Popescu.²

Ora 13:00 Revoluționarii rețin mai mulți indivizi suspectați de acțiuni teroriste. Nicolae Coșconea o bruschează și o rănește pe Ioana Delcea pe motiv că a transportat muniție „teroriștilor“ din clădirea Liceului agroindustrial.³

Leșit în stradă ca urmare a apelurilor adresate populației de a veni să apere instituțiile statului, Nicolae Fanea este reținut de o patrulă militară aparținând UM 01473 pentru că avea asupra sa o armă (și permis de port – armă).⁴

Ora 14:00 În timpul predării suspectilor la punctul de control al Școlii militare de ofițeri, persoane neidentificate deschid foc asupra lor, din clădirile învecinate, ucigând doi revoluționari.

¹ Cf. dosarului 59/P/98. Rechizitoriu privind pe colonel Dragomir Aurel, colonel Moise Gheorghe, căpitan Tobă Francisc și Coșconea Nicolae.

² Reținută sub acuzația (prezentată și în presă) că a aprovizionat cu muniție "teroriștii" de la Hotelul Continental, Mihaela Popescu a fost pusă în libertate din lipsă de dovezi.

³ Ulterior organele de cercetare au concluzionat că faptele imputate Ioanei Delcea au fost nereale.

⁴ Trimis în judecată și condamnat în primă instanță ca „terorist“, Nicolae Fanea a fost achitat de instanța de recurs.

Ora 15:00 Încep să circule zvonuri despre iminența unui atac aerian din elicopterele unci brigăzi de parașutiști necunoscuți.

Ora 16:00. Foc intens, din clădiri apropiate, asupra Casei Armatei și Școlii militare de ofițeri.

Orele 17:00-18:00 Pe străzile Ștefan cel Mare, Gh. Gheorghiu-Dej, Calea Dumbravei și Calea Oituz se trage din autoturisme. Alte persoane neidentificate deschid foc din interiorul hotelului *Continental*, al Liceului industrial și al Liceului agricol. Sunt răniți mai mulți militari și civili.

Ora 18:30 La solicitarea lui Constantin Nedelcu, membru al Consiliului provizoriu instalat la Casa Armatei, comandantul UM 01989 Sibiu, maior Nicolae Dochinoiu, obține aprobarea generalului Iosif Rus, șeful Aviației Militare, și ordonă decolarea a 12 elicoptere pentru „anihilarea elementelor teroriste“. Acestea vor executa 47 misiuni de luptă în cadrul cărora trag cu întregul armament de la bord asupra mai multor zone din oraș: Hotel *Continental*, Parcul *Sub Arini*, Spitalul Militar. În cartierul Vasile Aron este împușcată mortal Daniela Dărbescu. Ana Munteanu este grav rănită în timp ce se afla la intrarea Cimitirului municipal. Sunt, de asemenea, răniți prin împușcare Daniel Ciocan, Petru Boieșan, Nicolac Gangolea ș.a.

Orele 19:00-22:00 Nefiind anunțate despre misiunile de luptă asumate de elicopterele UM 01989 Sibiu, celelalte unități militare din locali-

tate trag asupra aparatelor „inamice“. Atmosfera din oraș este tot mai tensionată.

Elevi ai Școlii militare de ofițeri (UM 01512), aflați în subordinea lt. major Claudiu Vecerdea, trag ori de câte ori aud focuri de armă în sectoarele învecinate, unde acționează colegii lor.

Ora 24:00 Se trage în continuare, în diferite zone din oraș.

Miliția, Securitatea și personalul Inspectoratului județean al MI trec efectiv în subordinea Armatei.

Se organizează patrule mixte formate din cadre și militari în termen aparținând MApN și Miliției.

Nu se înregistrează evenimente deosebite.

Ora 00:40 Sunt atacate succesiv unitățile militare. Sunt și trageri simulate, dar și reale. Sunt uciși doi militari.

Ora 02:00 Atacuri asupra UM 01291, în special asupra depozitului de muniție. În pofida ceții, persoane neidentificate țintesc cu precizie în părțile vitale ale militarilor. Sunt împușcați în cap un ofițer și un militar în termen.

Ora 07:00 Începe reorganizarea dispozitivelor de apărare.

Ora 10:00 Se întreprind acțiuni de scotocire a locurilor de unde s-a tras în cursul nopții. Fără rezultat.

Ora 17:00 Se reiau atacurile asupra unităților militare.

Târgu Mureș

Turda

Persoane neidentificate aflate într-un autoturism deschid foc asupra tancului de la punctul de control al UM 01291.

Ora 18:00 Din podurile unor case învecinate, se trage asupra UM 01343. Un subofițer este împușcat mortal, în cap și în gât.

Harghita

Starea de spirit preponderent antiromânească a populației de naționalitate maghiară, pe fondul exacerbării ideilor naționalist – iredentiste, conduce la o cvasi – identificare a românilor cu conducerea comunistă a țării.

Președintele CAP Porumbenii Mari, Sandor Samuilă, este maltratată de localnici și va deceda în scurt timp.¹

Craiova

Ora 05:30 Se trage asupra unităților militare din Calea Caracalului. Sunt trageri reale sau doar simulate (electronic), executate din apartamentele unor blocuri învecinate. Locuitorii intră în panică.

Ora 07:00 Un grup de persoane neidentificate deschide foc asupra militarilor care asigură paza aeroportului și încearcă pătrunderea în forță în incinta acestuia. Sunt răniți 6 militari.

Ora 08:00 Regimentul de aviație primește misiuni de zbor de luptă. Piloții de încercare de la Centrul Craiova se pregătesc pentru decolare.

La ordinul generalului Opruță (comandantul regimentului), comandorul Gheorghe Tamaș este

¹ Raport SRI asupra evenimentelor din decembrie 1989 în județul Harghita.

dirijat la verticala localității Leu unde fuseseră semnalate ținte de mică viteză, presupuse a fi elicoptere inamice. În pofida vizibilității foarte bune (la peste 10 km.), nu descoperă niciun aparat (obiect) zburător.¹

Ora 11:00 Este semnalată prezența unui elicopter deasupra orașului Târgu Jiu din care „se trage“ asupra populației. Pilotul trimis în zonă va observa că locuitorii „privesc curioși avionul, fără să intre în panică“. Informația despre elicopterul ucigaș se dovedește a fi falsă.²

Ora 16:00 În apropierea *Casei Studenților* se intervine pentru anihilarea unor presupuși teroriști. Sunt împușcați mortal Doru Eugen Jianu și Matei Ion.

Ora 20:00 Persoane neidentificate trag asupra Depozitului de carburanți care ia foc. Sunt împușcați 7 militari dintre care 4 decedază.

Orele 21:00-24:00 Simulatoarelor de trageri cu arme li se adaugă numeroase agresioni radioelectronice împotriva unităților militare de apărare antiaeriană din Craiova și împrejurimi. La înălțimea de 100-1500 metri sunt reperate ținte cu lumini verzi și galbene. Asupra a 19 ținte intrate în zona de foc a rachetelor și artileriei anti-aeriene se trage de la sol.³

¹⁻² Comandor Gheorghe Tamaș, Misiuni de luptă în folosul revoluției, în *Caietele Revoluției*, nr. 2 (21) din 2009, p. 42.

³ Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 90: "din 19 ținte intrate în zona de foc, (...) 17 au fost combătute cu rachete. Aparent, toate rachetele au lovit ținta, lucru confirmat de dispariția țintei de pe ecranul radiolocatorului."

Buzău

Ora 08:00. Doi ofițeri MApN se deplasează la sediul Inspectoratului Județean al MI. Este prezent întregul personal al Inspectoratului, dar din dotarea acestuia lipsesc 40 pistoale mitralieră. Fuseseră distribuite Gărzilor Patriotice în ziua precedentă.

Ora 11:45 Din interiorul unor clădiri se deschide foc automat asupra Pieței Centrale și Palatului Cultural.

Se trage de la etajul 11 al blocului *Olimp*, din diferite clădiri în construcție, din pădurea *Crâng*, din Cimitirul Eroilor.

Luptători USLA sunt răspândiți în oraș în scop de descoperire și capturare a teroriștilor.

Ora 13:00 Din câteva autoturisme și o autobasculantă se trage din mers asupra sediilor unor unități militare. Soldații ripostează, reușind doar să spargă câteva parbrize.

Ora 24:00 Foc încrucișat asupra unei unități militare din apropierea Cimitirului Eroilor. Se trage din biserica cimitirului, dinspre Fabrica de confecții și din vagoanele trenurilor de marfă garate în Triaj.

Brăila

Ora 06:28 Este semnalată „evoluția unor ținte neplanificate în spațiul aerian”. Se execută foc asupra lor, dar și asupra autoturismelor a doi salariați de la Termocentralea Brăila care lucraseră în schimbul de noapte.

Ora 09:00 Din ordinul colonelului Gabi Mihăilescu, șeful Statului Major al Gărzilor Patriotice (GP)

din județul Brăila, membrilor GP din întreprinderile economice li se distribuie arme.

Ora 10:00 În apropierea restaurantului *Continental* și a magazinului *Dunărea* se distribuie arme și muniție civililor.

Ora 12:30 Colonelul Gabi Mihăilescu, cooptat în noul organ de conducere a județului Brăila, cere companiei de Miliție – Securitate (acum în subordinea MAPN) să trimită o grupă de soldați pentru apărarea sediului Consiliului județean al FSN. În momentul coborârii acestora din microbuz, lt. major Gheorghe Balaban este ucis prin împușcare.

Ora 16:00 În timp ce își parca autoturismul în curtea blocului în care locuia, Gheorghe Gheorghe este împușcat de un luptător al GP din patrula condusă de Victor Furtu.

Ora 16:30 Procurorul Costică Ichim pleacă din sediul Procuraturii locale pentru a-și cumpăra țigări și apă minerală. La întoarcere este împușcat mortal de soldații Eusebiu Prutean, Mircea Teban și Nicolae Adumitroaic care asigurau apărarea instituției împotriva „teroriștilor“.

Ora 17:00 Se semnalează focuri de armă trase de persoane neidentificate, la gară, din școli, din parcuri și păduri, de pe Calea Călărași și Aleea Cocorilor, din apartamentele unor blocuri. Sunt vizate sediile unor instituții și unități militare.

Ora 18:30 Prin stația de amplificare de la sediul CJPCR maiorul Simion de la UM 01763 anunță celor 200 demonstranți din Piața Independenței

că spre centrul oraşului se îndreaptă elicoptere cu terorişti.

Ora 18:35 În zonă se stinge lumina. Căpitanul Romulus Hanganu ordonă subordonaţilor săi din dispozitivul situat în faţa CJPCR să încerce pistoalele mitralieră. Un soldat raportează dificultăţi la încărcare. Căpitanul Hanganu încearcă să rezolve situaţia şi lansează involuntar glonţul aflat pe ţeavă. Urmează riposta militarilor din faţa fostului CJPCR, a Poştei, a Casei Agronomului, a Liceului *Gheorghe Murgoci*, a Casei Tineretului, a blocului *Romarta*. Sunt **12 morţi şi 18 răniţi** din rândul demonstraţilor.

Ora 19:00 Se constată imixtiuni în reţelele telefonice şi radio ale unităţilor militare şi depozitelor de armament.

Constanţa

Ora 02:00 Artileria de coastă deschide foc asupra unor ţinte aeriene observate în zbor la mare înălţime.

Ora 02:30 De pe dragoarele maritime şi vasele vânător de submarine se trage asupra unor ţinte aeriene observate la 6000 m înălţime deasupra portului Midia.

Ora 06:00 Elicoptere de cercetare din subordinea DIA survolează litoralul şi faleza Constanţa – Mangalia. Persoane neidentificate, deplasându-se în goană cu autoturisme şi autofurgonete, deschid foc de armă automată asupra elicopterelor.

Ora 19:00 Pentru neutralizarea unei ţinte aeriene ce ar fi fost descoperită prin radar, se ordonă

decolarea unui avion de cercetare – interceptare.
Rezultat 0. (Ținta nu a putut fi identificată.)

Ora 20:00 Urmare a unui flux de informații despre o agresiune navală străină, navele de luptă ale Marinei Militare din Constanța deschid foc asupra unor alte ținte (false).

Ora 00:15. Persoane neidentificate deschid foc asupra unității militare în care se află soții Ceaușescu. Sunt răniți 4 militari.

Ora 04:30 Atac aerian asupra accliași unități (UM 01417). Artileria antiaeriană ripostează. Este doborât un balon luminiscent, în fața echipei care îl supraveghea pe dictator.

Ora 06:05 Comandantul unității, colonel Andrei Kemenici, afirmă că a fost somat, telefonic, să-i predea pe soții Ceaușescu în 30 minute, altfel vor fi distruse unitatea și întregul oraș.

Ora 06:20 Colonelul Kemenici ordonă măsuri extreme, „în caz că pică cazarma“: *Ioane (Mareș), tu îl execuți pe Nicolae! Țecule (maior Țecu), tu o execuți pe Elena!*¹

Ora 06:45. Se semnalază prezența unor elicoptere în zona UM 01417. Artileria antiaeriană ripostează. Este rănit grav un militar.²

Ora 07:30 Comandantul garnizoanei, colonel Andrei Kemenici, hotărăște să-i mute pe Nicolae

Târgoviște

¹ Mărturia maiorului Ioan Mareș, consemnată în ziarul *Adevărul* din 30 noiembrie 2009.

² Nu a fost doborât nici un elicopter iar la sol nu s-au găsit dovezi că ar fi existat vreun atac aerian real.

și Elena Ceaușescu într-un camion amenajat special ca centru de comandă mobil. Crezând că i se va împlini dorința de a fi transportat la Voinești, să stea „într-o casă de oameni“, Nicolae Ceaușescu propune să fie îmbrăcat militar. Propunerea este acceptată de comandant. Nicolae Ceaușescu primește mantaua căpitanului Ion Boboc și o căciulă de la un soldat iar Elena Ceaușescu se îmbracă în „costum complet de soldat“.¹ Sunt îmbarcați în camion. După câțiva metri acesta este oprit și ascuns între două barăci. Peste camion se așază o prelată și deasupra o plasă de mascare. Rămân de pază căpitanul Ion Boboc și locotenent major Iulian Stoica.

Ora 13:00 Două grupuri de câteva persoane vor să verifice dacă Elena și Nicolae Ceaușescu se află în interiorul UM 01417 sau al UM 01378. Sunt opriți fără dificultate.

Ora 16:30 Un grup numeros de romi, foști deținuți de drept comun, împreună cu rudele lor, pătrund în forță în sediul Miliției. Distrug mobilier, sustrag patru pistoale și pun în libertate 50 persoane arestate pentru fapte penale fără legătură cu evenimentele în curs.

Ora 22:00 Nicolae și Elena Ceaușescu sunt readuși în clădirea comandamentului garnizoanei.

¹ Declarația căpitanului Ion Boboc consemnată de Viorel Domenico în volumul Ceaușescu la Târgoviște.

24 decembrie, în București

Ora 01:00 Prin radio și televiziune se difuzează știri despre atacarea MAPN de către teroriști, urmată de riposta hotărâtă a Armatei și satisfacția opiniei publice că „Revoluția“ a înregistrat o nouă victorie împotriva apărătorilor fideli ai dictatorului.

Ora 01:10 Unul dintre uslașii răniți, sergent major Șoldea, este coborât din ABI de către un căpitan de aviație. Îl conduce în sediul MAPN într-un birou unde se află colonelul Gheorghe Ardelean (șeful USLA), generalul Nicolae Militaru (ministrul), generalul Iulian Vlad (fostul șef al Securității), Gelu Voican Voiculescu (civilul în uniformă ambiguă). Este tratat ca terorist și supus unui test de urină pentru a se verifica dacă este drogat. Este întrebat insistent dacă șeful său, Gheorghe Troșca, mai trăiește.¹

Ora 02:00 Vestea despre nimicirea „teroriștilor“ adună în fața MAPN tot felul de oameni – curioși, furioși, răzbunători. Trupurile celor uciși sunt batjocorite, cel al lui Gheorghe Troșca este decapitat. Capul este prins într-un cauciuc, cu o țigară în gură, lovit și scuipat. Unii calcă în picioare trupurile carbonizate și urinează pe ele. Cadavrele sunt lăsate în stradă, cu eticheta „Terorist“ sau „Trădător“ pe frunte.

¹ Ștefan Șoldea, declarație publicată în *Zig-Zag Magazin*, aprilie 1990, reprodusă în ziarul *Adevărul* din 01.12.2009

***Intoxicarea
opinieii
publice***

***Sute de morți
și răniți***

Ora 02:10 La sediul CC se oprește lumina. La adăpostul întunericului, pătrunde un comando care împușcă mai mulți tineri revoluționari. Se cere colonelului Rădulescu dezarmarea celor aflați în camera Comandamentului din CC. Generalul Victor Stănculescu trimite o unitate comandată de colonelul Dumitru Cernat să rezolve situația.¹

Ora 03:00 În interiorul clădirii fostului Comitet Central se trage cu mitraliera. Rănit grav la șold, Octavian Crăciun se prăbușește pe hol. În jur sunt câțiva morți și răniți. Sunt duși la Spitalul Municipal.²

În apropierea clădirii CC, Cristian Constantin Rădulescu, 17 ani, este împușcat în picior, în abdomen și apoi în ceafă. Moare în timp ce este transportat spre Spitalul *Municipal*.

Ora 07:00 Bucureștiul are aspectul unui oraș în stare de război. Tancuri, TAB-uri, camioane cu militari străbat orașul și înconjoară zonele considerate periculoase. Dintr-un transportor amfibiu blindat (TAB) se trage asupra pictonilor de pe *Calea Griviței*. Elevul Victor Mateescu, 17 ani, este ucis prin împușcare în torace și

¹ Faptele sunt relatate de Dumitru Mazilu (op. cit., p. 285), care menționează că, după revoluție, colonelul Dumitru Cernat a fost avansat de Ion Iliescu la gradul de general-maior.

² Octavian Crăciun va suferi opt operații în șase luni. Invalid de gradul I, se zbate să supraviețuiască.

abdomen. La Spitalul *Colțea* este transportat elevul Liviu Iulian Marin.¹

Ora 14:00 CFSN anunță adoptarea următoarelor măsuri: încetarea completă și imediată a focului pe întreg teritoriul țării; singurul deținător legitim al armelor este Armata; unitățile Ministerului de Interne, inclusiv Securitatea, sunt integrate Ministerului Apărării Naționale care preia comanda unică asupra tuturor trupelor și mijloacelor de luptă din țară.

Ora 16:00 Eugen Crestează și tatăl său decid să meargă la Televiziune. Pe drum, în zona Moghioroș, niște militari trag asupra mașinii în care se află. Eugen este împușcat în cap.²

În spatele sediului Televiziunii este împușcat mortal elevul Aurelian Marius Panait.

Ora 16:15 În București începe să ningă. Generalul (r) Ștefan Kostyal³ sosește la Televiziune și anunță pe post că 300 securiști ascunși în „catacombele din cartierul Primăverii“ sunt gata să atace Televiziunea. Masați în zonă, militarii trag în toate direcțiile.

Ora 16:30 O circulară a Procuraturii Generale, semnată de procurorul Traian Ulpiu Cherecheanu,⁴ autorizează ca toate actele privind cadavrele

¹ Liviu Iulian Marin, 17 ani, nu va putea fi salvat. Moare în Spitalul *Colțea*.

² Eugen Crestează, 29 ani, va deceda a doua zi, în Spitalul *Municipal*.

³ Membru al conspirației filsovietice, documentat agent GRU (serviciul de spionaj al Armatei Roșii).

⁴ Traian Ulpiu Cherecheanu va fi numit de Ion Iliescu Procuror general al Procuraturii Generale.

sosite la Institutul Medico-Legal în 22 decembrie 1989 și în zilele următoare să fie eliberate fără o prealabilă autopsiere.

Ora 17:00 În toate unitățile militare se distribuie un manifest tipărit la editura „Armata Poporului” care se încheie cu apelul: „**Ostași! Să urmăm cu încredere îndemnul CFSN. Executați cu fermitate ordinele Consiliului Militar Superior**” (s.n.).

Ora 17:30 Însoțit de vecinul său, Vasile Giurcanu pleacă cu mașina acestuia să-și caute fiul. În Drumul Taberei, în dreptul Poștei, o patrulă militară trage asupra mașinii.¹

Ora 18:00 Contraamiralul Ștefan Dinu, șeful Direcției de Informații a Armatei (DIA), este convocat la cabinetul șefului Marelui Stat Major, general Ștefan Gușă, pe care îl găsește în compania generalului Iulian Vlad. Generalul Gușă îl invită într-o încăpere alăturată și îi înmânează un pachet în care se află patru flacoane și două pungi cu seringi. Îi ordonă să organizeze transportul acestora la Târgoviște, pentru Nicolae Ceaușescu, precizând că în afară de ei doi și de cel de la care s-a primit pachetul nu mai cunoaște nimeni această „misiune care trebuie să aibă loc în deplină siguranță și discreție”. Flacoanele conțin insulină și trebuie să

¹ A doua zi, fiul, Cătălin Giurcanu (16 ani), pleacă în căutarea tatălui. Îl găsește aruncat pe trotuar, ucis prin împușcare. Cu 13 gloanțe în corp.

ajungă obligatoriu la Ceașescu întrucât în absența insulinci acesta ar intra în comă diabetică.¹

Șeful DIA îl desemnează pentru această misiune pe colonelul Ștefan Gheorghe căruia îi predă coletul într-un plic pânzat adresat colonelului Andrei Kemenici, comandantul UM 01417 Târgoviște.

Ora 19:00 Ședință a Consiliului Militar Superior la care participă Ion Iliescu, Petre Roman, Silviu Brucan și opt generali. Generalul Gușă prezintă un raport asupra situației militare.

Ora 20:00 Ion Iliescu scrie de mână o hotărâre a CFSN, fără număr de înregistrare, prin care se constituie un Tribunal Militar Excepțional pentru judecarea de urgență a lui Nicolae și a Elenei Ceașescu.²

Ora 21:00 Ion Iliescu îl însărcinează pe generalul Victor Stănculescu să se ocupe de organizarea procesului de a doua zi, în sediul UM 01417 Târgoviște, unde Nicolae și Elena Ceașescu sunt deținuți din 22 decembrie.

Ora 22:00 Generalul Stănculescu se sfătuiește cu procurorul general adjunct, colonel Gheorghe

*Planuri
secrete*

¹ Viceamiral Ștefan Dinu, op. cit., p. 257.

² Gelu Voican Voiculescu va susține că „Acest decret a rămas scris de mână din rețini de protecție a secretului, neriscându-se dactilografierea lui”. În realitate, hotărârea nu a aparținut CFSN, ci unui grup restrâns care s-a întrunit după ședința Consiliului Militar Superior, iar Ion Iliescu și-a început cariera de legiuitor printr-un act lovit, inclusiv prin nepublicare, de nulitate absolută.

Diaconescu, și convin asupra componenței completului de judecată. Se stabilește ca misiunea să rămână secretă până la plecarea completului la Târgoviște

Orele 23:00-24:00 Rând pe rând sunt anunțați telefonic că vor pleca a doua zi, în misiune în țară, judecătorii militari Gică Popa și Ioan Nistor, trei tineri locotenenți în rol de asesori populari și un plutonier pe post de grefier.

Maiorul de justiție Dan Voinea primește ordin să întocmească rechizitoriul de punere sub acuzare.

De organizarea transportului cu cinci elicoptere se ocupă Aviația Militară.

TVR continuă să emită și după miezul nopții. După decenii de regim ateist, se transmit colinde de Crăciun.

24 decembrie în țară

Timișoara

În centru, un tanc și un soldat stau de pază în preajma unui mare pom de Crăciun. Timișorenii încearcă să-și depășească încordarea și durerea în fața atâtor crime la care au fost martori în zilele abia trecute și să sărbătorească scara de Ajun alături de cei dragi rămași în viață.

În oraș se mai aud încă rafale de mitralieră.

Caransebeș

Ora 01:20 Din garnizoana Caransebeș pleacă noi efective pentru sprijinirea unităților militare din Reșița și Hațeg.

Orele 08:00-16:00 Elicopterele de cercetare ale Direcției de Informații a Armatei survolează Hunedoara, Hațeg, Berzovia – Rusca Montană și împrejurimile acestora.

Ora 17:00 Se încheie operațiunile de scotocire și cercetare a zonelor agresate de „teroriști“. Nu sunt identificate persoane și nici indicii privind apartenența atacatorilor la vreo structură anume.

Ora 18:00 Artileria antiaeriană trage asupra unor ținte aeriene, fără a le doborî.

Ora 23:00 Trageri cu foc de armă automată asupra unităților militare din localitate. Dispozitivele de apărare rispostează. Nu se înregistrează victime.

Orele 00:30-02:30 Continuă atacurile armate ale unor persoane neidentificate, asupra unităților militare.

Din direcția Liceului industrial nr.2, din blocuri de locuințe și alte clădiri se trage repetat asupra Centrului militar. Sub ploaia de gloanțe trase din incinta acestuia, este ucis, pe stradă, Mircea Ion. Tot pe stradă în apropierea creșei din cartierul M. este împușcat Adam Pesznovszika.

Ora 02:40 Persoane neidentificate încearcă să intre în forță în cazarma UM 01929. Atacul este respins. Cineva taie legăturile telefonice ale unității.

Ora 18:00. Din nou atacuri asupra unităților militare, dinspre Ateneul Tineretului și hotelul partidului (PCR), din imobile situate pe șoseaua Reșița-Lupac.

Reșița

Orele 19:00-21:00 Din ordinul șefului Comandamentului militar județean, colonel Teodor Stapan și al comandantului Gărzilor Patriotice, colonel Teodor Lache, sediul fostului Inspectorat județean al Ministerului de Interne este încercuit de forțe înarmate care trag asupra clădirii și a dispozitivului de pază.

Orele 21:00-24:00 Trageri pe tot parcursul nopții, soldate cu morți și răniți din efectivele MApN. În urma miilor de **gloanțe trase deseori la întâmplare**, trei ofițeri și cinci militari în termen sunt împușcați în perimetrul unităților din care fac parte de către militari aparținând acelorași unități.

Hunedoara

Orele 08:00-10:00 Sosesc forțe de sprijin pentru unitățile militare, din partea trupelor de Securitate din Deva.

În urma acțiunilor de scotocire a locurilor de unde s-a tras se găsesc tuburi de muniție de proveniență românească.

Orele 17:00-24:00 Se semnalează atacuri asupra unităților militare, repetate la intervale de circa o oră. Sunt înregistrați răniți și morți din rândul militarilor.

Brașov

Ora 08:00 Se iau măsuri de reorganizare a dispozitivelor pentru eliminarea erorilor de conducere și coordonare între unitățile și subunitățile angajate în misiuni de apărare, pentru asigurarea comunicării dintre acestea.

Ora 09:00 Se organizează strângerea armelor distribuite în 22 decembrie unor civili ale căror corectitudine și competență nu erau cunoscute și care acționaseră fără comandă, din propria inițiativă¹, cel mai probabil ca urmare a zvonurilor și alarmelor false din cursul nopții.

Sunt capturați trei „potențiali teroriști”².

Majoritatea manifestațiilor din zilele precedente evită zonele din apropierea dispozitivelor de apărare.

Orele 06:00-08:00 Din clădirile CEC, Băncii Naționale și Palatului Culturii se declanșează atacuri asupra obiectivelor militare și a sediului Comitetului provizoriu al Frontului Salvării Naționale constituit în principal din membrii Consiliului Local al FDR.

Arad

Ora 14:30 Echipa de cercetare trimisă la ștrandul de lângă Cetate este întâmpinată cu focuri de armă trase dintr-o cabană. Sunt uciși doi militari.

¹ Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 77: „La acea oră în municipiul Brașov, în afară de unități militare, cadre ale Securității, trupe de Securitate și personal din Miliție înarmate prin natura muncii, mai existau peste 800 de persoane care posedau armament”.

² Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 78: „În cercetarea făcută în prima legislatură (de către Comisia senatorială II, n.n.), a reieșit clar intervenția unor teroriști autohtoni supuși unui ordin și care au acționat conform aceluiași plan” pentru „a destabiliza situația existentă”. Cine au fost ei nu s-a aflat. Dar, așa cum precizează însuși autorul, în *Raportul său personal asupra Revoluției*: „Rămâne de cercetat cum cei trei potențiali teroriști... prinși și predați, au decedat în condiții discutabile”.

Ora 19:10 Se declanșează atacuri repetate, la intervale de circa 30 minute, asupra unor obiective militare.

Ora 20:00 Este atacat dispozitivul de apărare a aeroportului.

Ora 20:30 Asupra detașamentului de militari chemat de la Ineu pentru sprijinirea unităților militare din Arad, se trage, de la etaj, din câteva clădiri situate în zona Piața Romană – Fabrica de pâine.

Într-o încăpere, închisă cu ușă blindată, pe care echipa de cercetare o sparge cu grenade anti-tanc, după ce scotocise o casă suspectă din zonă, sunt descoperite arme, muniție, alimente și băuturi.

Ora 21:00 În zonă, este identificat colonelul I.Sătmăreanu din batalionul de Securitate Timișoara. Îmbrăcat în uniformă kaki, dar fără grade, colonelul este reținut ca suspect.

Ora 23:30 Se trage în direcția sediului fostului Inspectorat județean al MI și al Secției de carotaj. Atacatorii încearcă să pătrundă în curtea IJMI. Dispozitivul de apărare ripostează cu focuri de armă fără a nimeri vreun atacator.

Numărul victimelor din zilele 22-24 decembrie ajunge la **19 morți și 38 răniți**.

Sibiu

Orele 07:00-09:00 Continuă misiunile de luptă împotriva presupușilor teroriști. Elicopterele survolează orașul în căutarea acestora. La sol,

militari și civili acționează în baraje de control în intersecții și prin patrulare de supraveghere pe străzi. La un asemenea baraj este împușcat copilul Adrian Chirea, 4 ani, aflat în autoturismul tatălui său.

Ora 10:00 Comandantul garnizoanei, colonel Aurel Dragomir, ordonă batalionului de Securitate (intrat în subordinea MAPN) să preia controlul Cimitirului municipal cu mențiunea expresă de a se deplasa cu o amfibie blindată ABI, prin poarta B. Tot el ordonă UM 01473 să se deplaseze cu un transportor TAB, prin poarta A, în același cimitir. Niciuna dintre cele două unități nu este informată despre prezența și misiunea celeilalte. În momentul când se întâlnesc, militarii UM 01473 trag cu mitraliera de pe TAB în „teroriștii“ de la Securitate. Comandantul lor, maior Ion Câmpeanu, este rănit prin împușcare.

Ora 11:30 Militarii UM 01036 Râmnicu Vâlcea, trimiși în dispozitiv la Spitalul Militar Sibiu, trag asupra elicopterelor care survolează zona. Echipajele UM 01989 ripostează cu mitraliere, tunuri și rachete de bord. Și unii și alții cred că se luptă cu teroriștii, nefiind informați asupra misiunii celorlalți.

Ora 13:00 469 suspecți, dintre care unii, în momentul reținerii, erau înarmați, sunt predați Procuraturii.

Ora 13:30 Cu ocazia acțiunilor de cercetare și scotocire sunt descoperite 50 legitimații în alb, cu

antetul Departamentului Aviației Civile, care ar fi urmat să fie folosite ca acoperire în scopuri neelucidate.¹

Ora 13:40 O coloană formată din două mașini de luptă pentru infanterie, un transportor TAB și un autocamion militar, comandate de lt.major Aurel Iacobescu, căpitan Mihai Fekete, maistru militar Traian Pantelimon și căpitan Aurel Stoica de la UM 01989 Sibiu și UM Mârșa, se deplasează pe șoseaua Rășinari – Sibiu. Din autovehicule se deschide foc, fără motiv, asupra muncitorilor care se deplasează la serviciu, la Întreprinderea de covoare *Dumbrava*. Este împușcat Mihai Burlacu.

Ora 13:45 În sala de sport a UM 01512 sunt zeci de „arestați“, cadre și lucrători din Securitate și Miliție acuzați de terorism. Ei sesizează că presupusul decedat (Silviu Chiran), adus cu două zile în urmă, dezbrăcat și învelit într-o pătură, trăiește. Este transportat la Spitalul militar.²

Ora 14:00 La Spitalul județean a fost transferat, de la Spitalul Militar, Mihai Constantin. Împușcat în 22 decembrie în Parcul *Sub Arini* și operat de medicii militari, are nevoie de îngrijiri medicale

¹ Nu au fost identificate locul de cazare și activitatea desfășurată de cei 80 de luptători din trupele USLA sosiți la Sibiu cu un avion ROMBAC din ordinul Elenei Ceaușescu, în ziua de 20 decembrie 1989.

² Maiorul Silviu Chiran nu a mai putut fi salvat. A fost avansat colonel post-mortem.

postoperatorii. La Spitalul județean este privity ca „terorist“ și maltratat; i se scot perfuziile și intră în blocaj renal. Va deceda în scurt timp.

Sunt constituite Consiliile, județean și municipal, ale Frontului Salvării Naționale, din care fac parte și cadre militare.

În oraș e liniște.

Târgu Mureș

Orele 01:00-05:00 La unitățile militare, apeluri telefonice anonime anunță prezența unor grupuri de teroriști în mai multe puncte din oraș. Nu se confirmă.

Ora 06:00 În condiții de ceață, persoane neidentificate intensifică tirurile de armă automată împotriva unităților militare. Sunt împușcați mai mulți militari, majoritatea în cap.

Ora 07:00 La solicitarea Consiliului local al FSN se asigură paza la Uzina de apă, Uzina electrică, Stația de transformare, gara CFR, Intreprinderea de ciment.

Sunt organizate patrule în tot orașul.

Ora 11:00 Un camion cu șase militari în termen și un subofițer se îndreaptă spre depozitul de muniție. Asupra camionului se deschide foc automat. Este împușcat șeful de depozit.

Tragerile din perioada 22-24 decembrie se soldează cu **7 morți și 3 răniți**.

Zvonurile despre „regruparea și atacurile unor grupuri de securiști pentru reprimarea

Turda

Harghita

revoluționarilor și restabilirea vechii ordini“¹ crează o psihoză generală de teamă și furie. Comandantul Gărzilor Patriotice din județ, lt.colonel Dezideriu Aron și directorul Întreprinderii de tractoare din Miercurea Ciuc, Alexandru Benko, insistă ca populația să fie înarmată. Se opune comandantul UM 01019, căpitan Crăciun Leucea. Totuși, la civili ajung 76 arme sustrate din sediile MI.

27 cadre din Miliție și Securitate din județul Harghita sunt agresate și maltratate. Mulți sunt internați în spital cu vătămări corporale grave. Alții, împreună cu familiile lor, sunt adăpostiți de etnici maghiari care dezaproabă acțiunile criminale împotriva românilor și îi apără de grupurile violente ale altor maghiari.

În centrul orașului Târgu Secuiesc, maiorul de Miliție Aurel Agache este agresat de Sandor Istvan Kanabe, Filip Orban, Dezideriu Hrija, Octavian Paizs, Anton Reiner și Ivan Konrad. Îl lovesc cu cruzime până îlucid și batjocoresc trupul neînsuflețit.²

Craiova

Ora 04:30 La filtrul instalat la pasajul CFR din apropierea satului Brădești militarii trag asupra a

¹ Raport SRI asupra evenimentelor din decembrie 1989 în județul Harghita.

² Unul dintre cei șase ucigași moare în 1990; ceilalți cinci sunt condamnați în 2001 la pedepse de 3-7 ani închisoare. Aurel Dionisie Agache, unul din fiii victimei, sesizează Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Constatând că regulile unui proces echitabil au fost încălcate, CEDO a obligat, în 2008, statul român să plătească familiei Agache 25.000 euro pentru daune morale.

cinci autoturisme cu numere de înmatriculare sovietice. Sunt reținuți doi pasageri răniți, restul reușind să fugă. Răniții sunt internați în spitalul din Filiași.¹

Ora 06:30 Unul dintre răniți (o femeie) dispare din spital.

Orele 09:00-11:00 Din blocurile B 42, 43, 44 din cartierul Valea Roșie se trage asupra cazarmii marii unități din subordinea MApN. Militarii ripostează. Zeci de gloanțe lovesc pereții blocurilor.

Încep acțiuni de scotocire a locurilor de unde s-a tras. Autorii atacurilor nu sunt identificați.

Ora 12:00 Brancardierul Dănuț Viorel se prezintă la poarta Spitalului Militar pentru a transporta în incintă un rănit adus cu ambulanța. De vis-à-vis, din blocul B-41 se trage. Brancardierul este împușcat mortal. Tragerile continuă, de data aceasta dinspre unitatea militară 01047 spre blocurile de locuințe.

¹ În cele mai multe versiuni acest eveniment este prezentat ca o probă a existenței agenților sovietici (teroriști?) intrați în țară ca turiști. În conformitate cu cercetările efectuate de Secția Parchetelor Militare în dosarul nr. 97/P/1990, erau turiști basarabeni care se întorceau în RSS Moldovenească din RSF Iugoslavia, unde se deplasaseră pentru cumpărături. În mașinile acestora nu s-au găsit arme, ele fiind însoțite cu baxuri de țigări și plicuri Vegeta, alimente și îmbrăcăminte. Ancheta a început în urma plângerii învățătoarei Liuba Kuzic, 30 ani, rănită cu această ocazie și al cărui soț a fost ucis prin împușcare, plângere înaintată prin intermediul Bisericii Ortodoxe Române. Prin focul executat de militari a mai fost ucisă Nadejda Malenciu, 47 ani, și au fost răniți Ala Ceaboniuc 33 ani, Sonia Danciu 42 ani, Ivon Uagutco, 35 ani, Nicolai Sarico, 27 ani și Valeria Spartae, 39 ani.

Orele 16:00-17:00 Se organizează misiuni de identificare a unor „baloane de spionaj“ semnalate deasupra aeroportului Deveselu și a unui „elicopter prăbușit“ în zona Făcăi. Informațiile se vor dovedi a fi false.¹

Orele 18:00-24:00 11 ținte aeriene intrate în zona de foc a apărării antiaerice sunt raportate ca fiind doborâte cu rachete. Alte ținte dispar în urma focurilor de mitraliere.

De pe aerodromul Craiova sunt executate 15 decolări pentru identificarea țintelor. Se concluzionează că majoritatea acestora a fost simulată radioelectronic.²

Buzău

Ora 03:00 Din mai multe direcții se trage asupra unui detașament militar care se îndreaptă, la ordin, spre București.

Ora 03:20 Crime la sediul Comitetului județean al Frontului Salvării Naționale (CJFSN). Un instructor din Statul Major al Gărzilor Patriotice, Gheorghe Olteanu, trage în rafale și ucide mai mulți civili.³

Ora 07:00 De la ctajele superioare ale blocului *B.P. Hașdeu* se trage asupra plutonului de militari care patrulază în jurul Comisariatului militar județean.

¹ Comandor Gheorghe Tamaș, op.cit., p. 42.

² Sergiu Nicolaescu, op. cit., p. 91: „Diversiunea psihologică și radioelectronică (...) a fost organizată și s-a desfășurat pornind de la cunoașterea amănunțită a unităților militare din zonă, a mijloacelor de apărare anti-aeriană (...), a caracteristicilor spațiului aerian și terestru din zona de sud-vest și vest a țării.”

³ Gheorghe Olteanu va fi judecat și condamnat la 22 ani închisoare.

Ora 10:00 O ceartă dură dintre șeful de stat major și secretarul fostei organizații de partid (PCR) dintr-o unitate militară se soldază cu trei morți.

Ora 11:30 Comandantul Marii Unități a MAPN discută cu președintele Consiliului județean al FSN, Nicolae Oprescu, măsuri menite să asigure o mai bună colaborare cu organele noii puteri și Gărzile Patriotice, în scopul protecției instituțiilor și a populației.

Orele 15:00-16:00 Se restructurează și se completează dispozitivele de apărare pe timpul nopții.

Orele 18:00-24:00 Persoane neidentificate execută foc asupra câtorva din multele unități militare din Buzău.

Orele 02:00-03:00 Se trage asupra sediului Consiliului municipal și al Consiliului județean ale FSN, dinspre hotelul *Tineretului*, Casa agronomului, Poștă și blocul *Romarta*.¹

Ora 08:50 Începe scotocirea blocurilor din care s-a tras. Un subofițer este rănit de un glonte tras de la etajul 5 al blocului A-10.

Ora 09:00 O vedetă-patrulă aparținând unității de grăniceri, este atacată cu armament de infanterie de pe malul stâng al Dunării, în dreptul kilometrului 172.

Ora 10:00 Pe fondul zvonurilor lansate prin Radio și TV, locuitorii Brăilei alarmează Armata

Brăila

¹ Conform unei informări-sinteză a redacției *Armata României*, tragerile coincid cu prezența în zonă a unor autoturisme ale căror numere de circulație se va dovedi a fi fost false.

asupra oricăror gesturi ce li se par suspecte, mai ales când în cauză sunt cadre active ori în rezervă din Miliție sau Securitate. Reprezentanți ai Armatei și ai Gărzilor Patriotice efectuează percheziții la domiciliile suspectilor.

Ora 11:00 Din locuința plutonierului (r) Dumitru Preoteasa, fost șef al Arestului Miliției județului Brăila, vecinii observaseră că se transportă diverse colete. Neștiind că este vorba de obiecte aparținând fiului său, care se muta într-o nouă locuință, vecinii îl reclamă maiorului Pompiliu Biolan de la UM 02550 București, delegat permanent al MAPN la Uzina *Progresul* Brăila. Pentru că Dumitru Preoteasa se teme să deschidă ușa, maiorul Biolan trage în ușă și glonțul îl ucide pe plutonier. Trag și soldații din patrulă. Este rănită soția plutonierului.

Ora 13:05 Pe Dunăre este observată o șalupă având la prova o persoană înarmată cu pistol mitralieră. Informat prin radio că, de pe șalupă, s-a tras asupra Șantierului naval, comandantul unei vedete dragoare se îndreaptă spre șalupă. Cei de pe șalupă refuză să se predea și deschid foc asupra vedetei dragoare.

Echipajul vedetei ripostează. Șalupa, aparținând portului Brăila, este lovită și se oprește. În schimbul de focuri este ucis David Răducanu, timonierul șalupei. Locotenent major Bela Buzogany, care îl însoțea, este rănit.

Ora 16:30 Roman F. Bratu este împușcat mortal

în balconul apartamentului său situat vis-à-vis de UM 01294.

Ora 17:30 Schimburi de focuri „din croare“ între subunitatea de Gărzi Patriotice de la Șantierul naval și vehiculele (un microbuz și un autoturism de teren ARO) cu care se deplasau la Șantier reprezentanți ai noilor organe de conducere (FSN). Se înregistrează doi militari răniți, iar din Gărzile Patriotice - doi morți și șapte răniți.

Ora 19:00 În fața cazărmilor UM 01267 și UM 01763 se oprește o furgonetă din care coboară mai mulți indivizi care dispar apoi, alergând printre blocuri. După câteva minute, un foc izolat de pe terasa unuia dintre blocuri este tras spre UM 01763. Soldații ripostează. Le răspund cu focuri de armă soldații celeilalte unități, UM 01267. Îl nimeresc pe Scarlat Gârba în timp ce acesta reorienta antena de televizor pe blocul în care locuia. Intervin comandanții și stopează tragerile din ambele unități.

Între cei uciși la Brăila în 24 decembrie sunt și 3 elevi. În fața Consiliului județean Brăila își găsesc sfârșitul elevii Leonard Kilinger¹ și Angela Elisabeta Șoiman.² În vârstă de 13 ani, Adriana Vasăi Chiriță este împușcată în cap în timp ce se afla în balconul locuinței unor rude din blocul *Romarta*, în centrul Brăilei.

¹ Împușcat în picioare, Leonard Kilinger moare din cauza unui șoc hemolitic.

² Victimă a propriului frate care a descărcat accidental un pistol care nu-i aparținea, Angela Elisabeta Șoiman este rănită mortal, în cap. (Detalii în *Memorial 1989*, nr.1/2007, p.53.)

Constanța

Orele 06:00-08:00 Tensionați de atacurile pe care le consideră reale și de focurile trase de unitățile militare asupra așa-ziselor ținte agresoare, locuitorii Constanței se confruntă cu pericolul unor acțiuni (reale) declanșate de persoane neidentificate, în interiorul localității, asupra unor obiective în preajma cărora ei se deplasează la serviciu.

Ora 09:00 Comandamentul Marinei Militare dispune retragerea navelor de luptă de pe mare, în porturi. Se păstrează doar misiunile de pază la platformele de foraj.

Ora 16:45 O patrulă ce se deplasa pe unul din bulevardele din centrul orașului este atacată din mai multe direcții. Sunt răniți doi militari.

Orele 18:00-24:00 Focuri izolate trase din parcuri și de pe terasele unor blocuri.

La Casa Armatei atacurile din partea unor persoane neidentificate se soldează cu trei militari răniți.

Ploiești

Ora 08:00 Începe ședința de alegere a noilor membri ai Consiliului județean și ai Consiliului municipal ale FSN. Membrilor aleși în 22 decembrie li se adaugă reprezentanți ai consiliilor FSN din întreprinderi, reprezentanți ai Bisericii și studenților. În Consiliul județean (CJFSN) sunt cooptați delegați desemnați de localitățile județului Prahova.

Ora 11:00 În numele CJFSN, generalul Dimitrie Popa se adresează mulțimii din Piață: **Libertatea**

este a voastră, mergeți acasă! Puterea este a noastră! Îi anunță apoi (pe cei invitați să plece acasă) că din Consiliul Județean fac parte 9 persoane în frunte cu comandantul Garnizoanei Ploiești (Dimitrie Popa) și locțiitorul său (Vasile Berheciu), asigurându-i că „puterea este pe mâini bune“.¹

Mulțimea scandează: *Nu plecăm!*

Generalul Popa le comunică demonstrațiilor că „pe timpul nopții au fost doborâte 8 elicoptere² cu desant de diversiune; în cursul zilei sunt posibile atacuri terestre la care se va face față“.

Ora 13:00 Manifestanții rămân în Piață și își scriu revendicările pe soclul Statuiei Libertății: *Democrație! Alegeri libere! Ne ajung jertfele de până acum! Nu-i vom ierta niciodată pe călăii securiști care au tras în copii, tineri și muncitori!*

Ora 16:00 Membrii Consiliului județean al FSN își repartizează domeniile de care răspund. De cel mai important domeniu: „economic, comerț, controlul muncitoresc, aprovizionarea populației“ răspunde Nicolae Bălănoiu, economistul de la BNR, recomandat de generalul Popa. De problemele

¹ Daniel Perju, op.cit., p. 25.

² Dacă afirmația este reprodusă corect de Daniel Perju în fragmentul citat, atunci trebuie spus că, intenționat sau nu, generalul Dimitrie Popa a dezinformat populația. A fost vorba de ținte care au dispărut, ceea ce a condus la presupunerea că au fost lovite. Dacă, cu adevărat, ar fi fost doborâte 8 elicoptere cu desant diversionist, acestea ar fi fost descoperite pe sol (sau cel puțin rămășițele lor). Cât despre existența vreunui desant uman, diversionist, nu există mărturii care să confirme afirmația generalului Popa.

organizatorice răspunde adjunctul generalului, colonel Vasile Berheciu.

Târgoviște

Ora 17:00 Atac armat asupra cazărmii UM 01417. Se trage din podul unui liceu situat vis-à-vis de sediul Comandamentului, pe bulevardul Castanilor. Militarii ripostează în rafale. Zidurile liceului sunt ciuruite de gloanțe.¹

În frunte cu comandantul Kemenici, ofițerii părăsesc sediul. Rămân doar arestații și paznicii lor, căpitanul Ion Boboc și locotenentul Iulian Stoica. Aceștia își dau seama că, dacă ar executa ordinul de a-i împușca, cum le ordonase colonelul Kemenici și ar pleca și ei, asemenea celorlalți ofițeri, ar putea fi acuzați că nu i-au păzit cum trebuie pe cei doi prizonieri.²

Ora 17:30 Maiorul Ion Mareș patrulează cu tancul prin oraș și observă doi indivizi pe platforma unei macarale asupra cărora trage o grupă de cadre militare. Ordonă: *Nu mai trage nimeni!* Pentru unul dintre cei doi e prea târziu, murise. Celălalt

¹ Pentru că atacurile s-au dovedit a fi simulate și pentru a contracara comentariile trecătorilor care ar observa că pe zidurile cazărmii UM 01417 nu există urme de gloanțe, colonelul Kemenici va ordona să fie răzuită tencuiala, așa încât să pară a fi urme de gloanțe. Declarația prin care colonelul Kemenici recunoaște că a dat acest ordin a fost publicată în ziarul *Adevărul* din 30 noiembrie 2009.

² Căpitanul Ion Boboc își va aminti: „... semăna cu un joc cu miză mare, deosebită. O diversiune, cred. S-a tras dinspre liceu spre unitate. În acel moment s-a dezlănțuit focul concentrat din interiorul clădirii. Era un vacarm de nedescris. O hărmălaie și o debandadă perfectă... aveam impresia că... au intrat teroriștii în Comandament. De fapt nu erau decât zgomotele din interior. De afară nu se trăgea”. Cf. Viorel Domenico, op. cit.

stă cu mâinile ridicate. Este Kurt Horst, neamț din România, inginer la Combinatul de oțeluri speciale. Miroase a băutură și spune că a fost la țară la tăiatul porcului iar pe macara se urcase să vadă mai bine ce se întâmplă în oraș. Este arestat. **Ora 19:00** Colonelul Andrei Kemenici intenționează să-i ducă la București pe Nicolae și Elena Ceaușescu cu un transportor TAB însoțit de o coloană de 16 tancuri care să înlăture orice suspiciune privind transportorul. Comandantul diviziei de tancuri de la Teiș, lt. colonel M. Mutu, îl convinge să evite riscul unui atac pe parcurs.

Transportorul rămâne în poligon. Îmbrăcați în uniforme militare, Nicolae și Elena Ceaușescu își petrec noaptea în TAB împreună cu căpitanul Boboc, locotenentul Stoica și plutonierul Paisie. Pe locul mecanicului se urcă plutonierul Constantin Stoican cu ordin de la comandantul Kemenici să-i lichideze pe cei doi prizonieri.¹

25 decembrie în București

Ora 01:30 Contraamiralul Ștefan Dinu este contactat telefonic de colonelul Andrei Kemenici, comandantul UM 01417 Târgoviște, care îl întreabă ce să facă cu coletul pe care i-l trimisese. I se ordonă să-l deschidă iar plicul sigilat din interior pe care scria cu majuscule:

¹ Cf. declarației lui Constantin Stoican publicată în ziarul *Adevărul* din 30 noiembrie 2009, ordinul dat de colonelul Kemenici a fost: „Dacă vrei să intri în istorie, te duci și-i împuști pe amândoi”. Nu va executa ordinul.

„V-ați uitat medicamentele! Nu uitați injectarea lor la timp!“ să-i fie înmânat „oaspetelui“ pe care îl are în unitate.¹ Medicamentele ajung la Nicolae Ceaușescu, căruia îi erau destinate.²

Ora 03:00 La *Casa Scântei* sunt ambalate și pregătite pentru expediere în toată țara mii de exemplare ale ziarului *România liberă* abia ieșite de sub tipar. Sub titlul *Nimicirea gorilelor mercenare* este descris evenimentul petrecut la MAPN în noaptea de 23/24 decembrie în care „bravii și eroicii noștri ostași, aflați la datorie“, au nimicit „gorilele mercenare“.³

Ora 08:00 În biroul contraamiralului Ștefan Dinu de la etajul IV al sediului MAPN „dă buzna“ generalul Stănculescu „fără niciun gest de salut, într-o stare foarte agitată“ și strigă: „Asta cred ei

¹ Viceamiral (r) Ștefan Dinu, op cit., p. 258.

² În filmul realizat la procesul soților Ceaușescu, se vede cum, în momentul pronunțării sentinței, Elena Ceaușescu, enervată, azvârle pe masă poșeta și un plic pe care contraamiralul Ștefan Dinu îl recunoaște a fi cel trimis de el. O altă versiune va fi prezentată într-o emisiune TV de colonelul Andrei Kemenici care a lăsat să se înțeleagă că ar fi prevenit o tentativă de eliminare a dictatorului prin intermediul unor „substanțe toxice“. „Mă simt dator (va scrie în 2009 Ștefan Dinu, avansat între timp viceamiral) să corectez memoria generalului (r) Kemenici care, obosit probabil de tracasarea anchetelor ce l-au vizat, a dat alte interpretări, cu totul eronate, chestiunii transiterii și administrării medicamentelor lui Nicolae Ceaușescu“, op. cit., p. 259. (Anchetarea colonelului Kemenici pentru războiul său cu „teroriștii“ de la Târgoviște nu-l va împiedica pe președintele Ion Iliescu să-i acorde gradul de general).

³ Intoxicarea opiniei publice a continuat și în anii următori, acoperind cu o perdea de fum ordinele criminale ale lui Nicolae Militaru, dovedit agent sovietic în 1978, în dosarul „Corbii“ întocmit de Serviciul de Contraspionaj al Armatei a II-a prin colonelul Gheorghe Troșca și viitorul general MI Constantin Nuță.

despre mine, că sunt un trădător? Ei bine, chiar astăzi am să le demonstrez cine sunt!“ După care organizează transportul celor care urmau să-i judece și să-i condamne în aceeași zi pe Nicolae și Elena Ceaușescu.¹

Ora 10:00 Televiziunea națională transmite, pentru prima dată de la înființarea sa, slujba de Crăciun de la Catedrala Patriarhală. Milioane de români urmăresc slujba.

Ora 11:00 Șoferul Nicu Bălălău transportă câțiva salariați ai unei unități militare din str. Lemnea la Comandament. La întoarcere, pe str. Lemnea, este împușcat. Sunt indicii că ucigașul este un plutonier major suspectat că ar fi împușcat și alte persoane.²

Ora 11:30 Din blocurile în construcție la intersecția Calca Victoriei – str. Sevastopol se trage în clădirile de vis-à-vis. Gloanțele trec prin ferestre în birourile Centralei Sării și Nemetaliferelor. Funcționarii se ascund sub mese, se târăsc, se refugiază pe coridoare.

Ora 12:00 O patrulă mixtă (soldat + milițian + civili) urcă în sediul Centralei și controlează birourile, în căutare de teroriști. Locurile (blocurile) din care s-a tras vor fi verificate abia ulterior.

Ora 15:00 Pe acoperișurile clădirilor de pe Calca Victoriei, între str. Sevastopol și str. Lemnea, se

¹ Viceamiral (r) Ștefan Dinu, op. cit., p. 284.

² Soția șoferului, Adriana, declară indignată că Nicu Bălălău și plutonierul ucigaș (împușcat la rândul său de un luptător din Gărzile Patriotice) sunt înmormântați în aceeași cimitir, dedicat Eroilor din revoluție.

plimbă bărbați în combinezoane negre, mascați și înarmați. În fața restaurantului *Podul Mogoșoaiei* o baltă proaspătă de sânge. Pe str. Lemnea, ploaie de cioburi de la parbrizele autoturismelor parcate lângă trotuare și de la un camion staționat în fața unui sediu „secret“, ascuns după porți metalice înalte. În fața camionului, întins pe spate, cadavrul abandonat al unui bărbat în uniformă neagră. Trecătorii comentează: „are sub tunică veston kaki și dedesubt maiou «tetra», ceva ce nu se mai poate cumpăra demult în România“. Concluzia opiniei publice: e străin, e terorist! Se încadrează perfect în portretul – robot al teroriștilor descris de TVR!

25 decembrie în țară

Târgoviște

Ora 06:00 Comandantul Garnizoanei, Andrei Kemenici, îl acuză de trădare pe locotenentul Iulian Stoica pentru neexecutarea ordinului de a-i împușca pe Nicolae și Elena Ceaușescu.¹

Ora 07:00 Nicolae și Elena Ceaușescu sunt readuși cu TAB-ul la Comandamentul garnizoanei². Pentru a nu fi observați, plutonierul Constantin

¹ Stenograma audierii, în 1994, a locotenentului major Iulian Stoica la Comisia Senatorială: „Mi se ordonase să-i ucid pe Ceaușești (...) Colonelul Kemenici a venit la mine, când eram pe hol și mi-a spus: „Am pierdut tot! Vin să ne ia. Treci și trage un încărcător în unul și un încărcător în celălalt“. Și a plecat. A doua zi dimineață mi-a spus că am trădat. (...) Un ofițer a declarat că a avut ordin să tragă în mine, de afară (...) dacă aude foc de armă în birou“.

² Scena va fi filmată și va fi difuzată de TVR în perioada următoare.

Stoican ambalează motorul ca să facă o perdea de fum și să mascheze coborârea lor.

Ora 12:30 La UM 01417 se fac pregătiri pentru primirea persoanelor însărcinate să organizeze, să judece și, respectiv, să asiste la procesul lui Nicolae Ceaușescu și al Elenei Ceaușescu.

Sosesc, cu două elicoptere, generalul Victor Athanasie Stănculescu (organizatorul procesului); procurorul militar maior Dan Voinea; colonel de justiție Gică Popa, președintele completului de judecată; colonel de justiție Ioan Nistor, judecător; căpitan Corneliu Sorescu, locotenent major Daniel Condrea și locotenent Ion Zamfir, asesori populari; plutonier major Ion Tănăsă, grefier; Constantin Lucescu și Nic Teodorescu, avocați din oficiu; un ofițer medic; ofițeri însoțitori ai generalului Stănculescu, între care colonelul Mugurel Florescu.¹ Din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale sunt delegați, ca observatori, Gelu Voican Voiculescu și Virgil Măgureanu. Urmează trei elicoptere de însoțire cu o grupă de parașutiști de la Titu și alți militari.

Ora 13:30 Inculpații Nicolae și Elena Ceaușescu sunt aduși în sala de judecată improvizată în unitatea militară.² Urmează rechizitoriul procu-

¹ La scurt timp după proces, colonelii Gică Popa și Mugurel Florescu vor fi promovați generali, Constantin Lucescu va fi numit președinte al Tribunalului Militar Teritorial București, V. A. Stănculescu va fi ministru al Economiei, Virgil Măgureanu va fi director al Serviciului Român de Informații.

² Sergiu Nicolaescu, op.cit., p.118: „...procesul celor doi Ceaușescu a avut loc în fosta clădire a Școlii speciale de cavalerie (...) unde între cele două războaie Ion Antonescu a fost comandantul școlii. Camera judecătii a fost biroul lui Ion Antonescu...”

rorului militar, întrebările acuzatoare ale președintelui completului de judecată, refuzul inculpaților de a recunoaște legitimitatea procesului,¹ intervențiile stângace ale avocaților.

Inculpații sunt condamnați la moarte.

Ora 14:45 Protestând și zbatându-se, condamnații, cu mâinile legate la spate cu frânghii, sunt duși la locul execuției, lângă zidul ce împrejmuiește curtea UM 01417. Dictatorul intonează versuri din celebrul imn comunist *Internaționala*.

Ora 14:50 Militarii execută foc automat fără comandă. Cu trupurile ciuruite de gloanțe nenumărate, cei doi se prăbușesc.

Ora 15:20 Din ordinul generalului Stănculescu, cadavrele sunt învelite în foi de cort și transportate cu elicopterele în Capitală.

București

Ora 16:30 Pe stadionul Ghencea sunt aduse cu elicopterul cadavrele lui Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu.²

Ora 19:00 Radioul și Televiziunea transmit un comunicat al FSN, prin care se anunță executarea lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu pe baza unui rechizitoriu în care capetele de acuzare

¹ Sergiu Nicolaescu, op.cit., p.117: „Până la sosirea elicopterelor (...), cei doi Ceaușescu nu au înțeles exact situația în care se aflau. (...) La vederea generalului Stănculescu, Ceaușescu s-a înviorat, sperând că acesta a venit să-l aducă la București (...) Ceaușescu nu credea în proces, refuzând să se apere și sperând în poziția importantă a generalului Victor Stănculescu, care-i fusese om de încredere. Momentul de panică al celor doi Ceaușescu se produce atunci când parașutiștii, la ordin, au început să-i lege.”

² Vor rămâne abandonate până a doua zi.

au fost: 1. Genocid – peste 60.000 victime; 2. Subminarea puterii de stat; 3. Infracțiunea de distrugere de bunuri obștești; 4. Subminarea economiei naționale; 5. Încercarea de a fugi din țară pe baza unor fonduri de peste 1 miliard dolari depuse la bănci străine.¹

Noaptea târziu, are loc transmiterea prin televiziune a versiunii „scurte“ a procesului și a execuției.

Orele 04:30-10:30 Noi atacuri asupra unităților militare.

Reșița

La verificarea perimetrelor de unde s-a tras, se descoperă cartușe neinscripționate (și deci „anonime“), pete de sânge, bucăți de echipament. Insuficient pentru stabilirea măcar a structurii de care aparțin atacatorii.

Numărul victimelor înregistrate la Reșița în perioada 23-25 decembrie crește la **11 morți** (din care 3 ofițeri și 6 militari în termen) și **17 răniți** din rândul militarilor.

Se restructurează dispozitivele de apărare. La conducerea activității de apărare se operează schimbări.

Hunedoara

¹ Comunicatul transmis în 25 decembrie și publicat în *Monitorul Oficial* nr. 3 din 26 decembrie 1989 diferă de rechizitoriul Procuraturii și de sentința pronunțată la Târgoviște în care nu există acuzația introdusă la punctul 5 din Comunicat. Cine (și de ce) și-a permis să adauge o acuzație care n-a existat în realitate? Cert este că manipularea opiniei publice a reușit, mulți discutând și astăzi, după 20 ani, despre miliardul de dolari ascuns în bănci străine.

Ora 21:00 Foc puternic de arme automate asupra unităților militare. Se trage din clădiri, din puncte diferite. Atacatorii par să-și coordoneze focul prin semnale luminoase.

Simultan este semnalată apariția unor ținte aeriene luminoase. Se decide renunțarea la trageri antiaeriene, dată fiind ineficiența lor din nopțile anterioare.

Arad

Ora 08:00 În vecinătatea aeroportului sunt observate elicoptere zburând la joasă înălțime.

În pădurea Ccala sunt descoperite urme de târâre, de încălțăminte, de sânge.

Ora 09:30 Militarii chemați de la Ineu și Lipova părăsesc Aradul.

Turda

Trageri repetate din cimitir, din parcuri, din vecinătatea Uzinei de apă.

Sibiu

Tirurile de arme se diminuează. Vor înceta abia în primele zile ale anului 1990.

Începând cu 22 decembrie la Sibiu se vor înregistra cele mai multe victime: **94 morți și 249 răniți**.

Craiova

Schimb de focuri, repetat, în zona studioului local de radio. Se trage din podul Licelui *Frații Buzești* și din clădirile învecinate.

Sunt verificate zonele în care s-au semnalat trageri (reale sau simulate): Parcul Poporului, Cimitirul Românești, Valea și Dealul Fetei, pădurile Făcăi, Malul Mare ș.a. Nu rezultă indicii

asupra identității atacatorilor. Se înregistrează **4 morți și 9 răniți** din rândul militarilor.

După amiază și în continuare, în zilele următoare, nu mai au loc atacuri asupra unităților militare sau a altor obiective din municipiu.

Ora 02:45 Se trage din nou asupra sediului Consiliului Județean al FSN, de această dată de la etajele 1 și 2 ale clădirii în care funcționează Direcția Județeană de Poștă și Telecomunicații.

Ora 08:00 Comandantul mării unități MAPN solicită Marelui Stat Major al Armatei sprijin pentru controlul aviatic asupra municipiului și pădurilor *Spătaru, Maxenu, Stejaru și Crâng*.

Nici aviația, nici „măsurile de scotocire“ executate de 67 cadre și 48 militari din trupele de Securitate nu reușesc să descopere teroriștii.

Ora 14:40 De pe terasa blocului 105 se trage asupra sediului Comandamentului mării unități. Sunt văzute, dar nu identificate, cinci persoane în ținută civilă.

Ora 19:00 Se raportează un nou atac asupra Comandamentului mării unități.

Orele 23:00-02:00 Semnale luminoase în cartierle de locuințe *Micro 14 și Unirii*.

Tirul intens, din puncte diferite, crează panică în rândul locuitorilor.

Confuzie la Comandament: se primesc informații contradictorii, în mare parte false.

Buzău

Brăila

Focuri izolate, fără victime.

Constanța

Ora 07:00 Se trage asupra unui autovehicul militar. Sunt răniți trei militari.

Orele 07:30-10:00 Misiuni de verificare și scotocire în zonele din care s-a tras asupra unor obiective militare sau civile. Sunt reținute mai multe persoane suspecte. Sunt aduse la Miliție. Din lipsă de probe sunt puse în libertate.

Este împușcat minorul Samir Țuluș.¹

26 decembrie în București

CFSN decretează

Ora 10:00 Se stabilește ierarhia în CFSN: Ion Iliescu – președinte, Dumitru Mazilu – prim-vicepreședinte.

Ion Iliescu semnează primele patru decrete ale Consiliului Frontului Salvării Naționale¹: Decretul nr. 1, prin care Petre Roman este numit în funcția de prim-ministru al Guvernului provizoriu; Decretul nr. 2, prin care general-colonel în rezervă Nicolae Militaru este rechemat în cadrele active ale armatei; Decretul nr. 3 prin care generalul Nicolae Militaru este numit ministru al Apărării (generalul Victor Stănculescu, urmând a fi numit ministru al Economiei Naționale); Decretul nr. 4 prin care Departamentul

¹ Născut în 1983 în județul Cluj, Samir Țuluș moare la Constanța în urma leziunilor toraco-abdominale provocate prin împușcare.

² Decrete publicate în *Monitorul Oficial* nr. 4 din 27 decembrie 1989.

Securității Statului este transferat în cadrul Ministerului Apărării Naționale împreună cu alte organe din subordinea Ministerului de Interne.

Ora 12:00 Viorel Rînghilescu împreună cu un grup de revoluționari reuniți în cabinetul 1 al fostului dictator iau hotărârea să înființeze un partid politic pe care îl numesc Partidul Democrat

Ora 15.00 Mihai Antoci, Dorel Haraga, Sergiu Tănăsescu ajutați de alți revoluționari dau jos firma PCR de pe clădirea fostului Comitet Central.

Ora 16:00 La Sediul Uniunii Scriitorilor din Calea Victoriei se prezintă patru scriitori bulgari Dimităr Goulev, Rudenco Iordanov, Dimităr Paunov și Boian Biolcev¹ sosiți cu o mașină de la Sofia pentru a-și exprima solidaritatea cu colegii români.

Ora 17:00 Din inițiativa unui grup de studenți ai Universității București se constituie *Frontul Democratic Studentesc*.²

Ora 17:30 Căpitanul Mihai Lupoi însoțit de militari înarmați îi somează cu un pistol pe revoluționarii aflați în cabinetele 1 și 2 să părăsescă sediul Comitetului Central, anunțându-i că „Armata a preluat puterea”.³

¹ Informație primită personal de la profesorul Boian Biolcev. Din 2001 acesta este rectorul Universității *Climet Orhidski* din Sofia.

² Frontul Democratic Studentesc își va schimba denumirea în Liga Studenților.

³ Mărturii comunicate personal autorului de Ioan Ițu, Dumitru Dincă, Adrian Dumitrescu, revoluționari prezenți în sediul CC și confirmate de Viorel Rînghilescu.

26 decembrie, în țară***Hunedoara***

Echipe de militari și luptători din Gărzile Patriotice aflate în misiuni de scotocire sunt atacate cu foc de armă. Este împușcat mortal un maestru militar țintit în cap asemenea subofițerului ucis în ziua precedentă. Sunt răniți doi luptători din Gărzile Patriotice.

Sunt semnalate mai multe ținte aeriene în deplasare spre vârful Rusca.

Cercetările în zonă nu confirmă existența vreunor baze sau terenuri de aterizare a aparatelor de zbor.

În perioada 22-26 decembrie, la Hunedoara se înregistrează **4 morți și 9 răniți, toți militari.**

Ploiești

Ora 06:00 Apare primul număr al gazetei *Metallurgistul*, publicație independentă a colectivului Uzinei *1 Mai* Ploiești.

Alături de Comunicatul către țară al CFSN, pe prima pagină apare un Apel al Comitetului provizoriu al FSN de la Uzina *1 Mai*, semnat de lt. colonel Nicolae Alexandru.

Ora 11:00 Pe drumul ce leagă satele Zamfira și Găvănci, Nicolae Ceapă, 15 ani, este împușcat în inimă de un luptător din Gărzile Patriotice.

Arad

Sunt raportate atacuri asupra aeroportului și sediului Comitetului provizoriu al FSN. Populația trăiește cu spaima unor noi alarme aeriene.¹

¹ În opinia senatorului Sergiu Nicolaescu, care a condus una din comisiile parlamentare de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989, la Arad „diversiunea

Ora 13:30 Se ordonă retragerea militarilor în cazărmi.

Nu se mai trage.

Turda

Unitățile militare se retrag în cazărmi. Pe străzi rămân doar patrule.

Se înregistrează împușcături răzlețe.

Craiova

Numărul victimelor (din perioada 22-26 decembrie) ajunge la **19 morți, din care 7 militari și 12 civili, și 100 de răniți, din care 34 militari și 66 civili.**

Ora 06:00 Se reorganizează sistemul de patrulare în localitate.

Buzău

Ora 08:00 La Inspectoratul Județean al Ministerului de Interne se inventariază armamentul. Este predat unei unități militare a Ministerului Apărării Naționale.

Nu se mai înregistrează acțiuni diversio-nist-teroriste.

După fuga lui Ceaușescu, la Buzău numărul victimelor s-a ridicat la **29 de morți și 28 de răniți din rândul populației; 11 morți și 29 răniți din rândul militarilor MAPN. În total: 40 de morți și 57 de răniți.**

radioelectronică și psihologică a fost deosebit de activă, abil condusă și penetrantă cu scopul bine stabilit de menținere, după victoria Revoluției, a unui climat de panică, teroare și incertitudine (...) a fost singurul oraș din țară (...) unde s-a folosit semnalul de «alarmă aeriană» transmis prin instituții». (Revoluția, începutul adevărului, 1995, p.67).

Brăila

Continuă acțiunile de scotocire a blocurilor din care s-a tras în zilele precedente. Fără rezultate.

Constanța

Numărul atacurilor teroriste și al informațiilor alarmante (false) este în descreștere. Scad tensiunea (și deruta) din rândul militarilor, dar și panica locuitorilor în fața unei invazii (simulate).

În perioada 22-26 decembrie, la Constanța, s-au înregistrat **32 morți, din care 15 militari, și 93 răniți, din care 8 ofițeri și 28 soldați și subofițeri.**

Târgoviște

Ora 07:00 Dus „la arest” din ordinul maiorului Ion Mareș, inginerul Kurt Horst așteaptă martorii pe care îi indicase. Sosesc soția lui, asistentă medicală și doctorul Centrului militar județean care garantează pentru el. Este eliberat.

Ora 10:00. Persoane neidentificate deschid foc în diferite puncte din oraș. Își pierd viața doi militari de la UM 01417.

Astfel, numărul victimelor din perioada 23-26 decembrie ajunge la **2 morți și 7 răniți din rândul militarilor.**

Viena

În sediul Ambasadei României în Austria, după ce urmărește la televizor execuția lui Nicolae Ceaușescu, fratele său Marin Ceaușescu, consilier diplomatic, se sinucide.

27 decembrie în București și în țară

Ora 10:00 La Palatul Victoria, sediul Consiliului Frontului Salvării Naționale și al noului guvern, este oficializat Biroul Executiv al CFSN cu următoarea componență: Ion Iliescu, președinte, Dumitru Mazilu, prim-vicepreședinte, Cazimir Ionescu și Kiraly Karoly, vicepreședinți, Dan Marțian, secretar, Bogdan Teodoriu, Vasile Neacșa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru și Nicolae Radu, membri.¹ Dintre aceștia, Kiraly Karoly și Nicolae Radu, ambii membri ai conspirației prosovietice, nu figuraseră în lista prezentată de Ion Iliescu în seara zilei de 22 decembrie. În ansamblu, CFSN are la această dată 35 membri.²

Ora 13:30 Ion Iliescu vorbește la telefon cu Mihail Gorbaciov care „îl felicită pentru victoria Revoluției române“ și îl „informează despre vizita pe care o va întreprinde la București Eduard Șevarnadze“³ (ministrul de Externe al URSS).

Ora 17:00 Are loc prima sesiune a CFSN în care este adoptat primul decret – lege al noului organ legislativ. Sunt abrogate legile privind sistematizarea localităților, obligația specialiștilor de a

**CFSN
legiferează**

¹ Comunicat publicat în *Monitorul Oficial* nr. 4 din 27 decembrie 1989.

² Până în 5 ianuarie 1990, Ion Iliescu va extinde componența CFSN la 141 persoane, acesta devenind de patru ori mai numeros.

³ În 2009, Ion Iliescu, op.cit., p.7, va preciza că era prima oară când vorbea la telefon cu Mihail Gorbaciov, pe care „nu îl cunoscuse înainte“. Adaugă: „Nu am avut o altă convorbire cu Gorbaciov nici înainte, nici după.“

locui în localitățile în care își desfășoară activitatea, programul de alimentare științifică a populației, reglementarea întreruperii sarcinii, regimul mașinilor de scris și al altor aparate de multiplicat, articolele din Codul Penal referitoare la avort.

Brașov

Ora 10:00 Forțele de ordine și apărare dislocate în oraș primesc ordin de retragere în cazărmi, după ce în perioada 23-24 decembrie s-au înregistrat **39 morți și 83 răniți** (plus cei 3 potențiali teroriști capturați și decedați în condiții suspecte).

Brăila

Ora 04:00 Militarii unei subunități MApN încheie scotocirea unui bloc de la Bariera Călărășilor. Îndreptându-se spre cazarmă, sunt atacați cu foc de armă din interiorul unor blocuri situate vis-à-vis de o unitate militară. Se retrag în parcul din vecinătate. Colegii din interiorul UM 01478 îi consideră teroriști deghizați în militari și trag asupra lor. Sunt răniți zece militari în termen din care cinci decedeză. Sunt uciși și doi trecători, civili.

Ora 17:00 Focuri izolate în oraș. Din pădure se trage asupra Garnizoanei. Este ucis un militar.

28 decembrie în București și în țară

Tribunale militare extraordinare

Prin Decretul – lege nr. 5, CFSN dispune:
1. Înființarea tribunalelor militare extraordinare în Capitală și în toate județele țării. 2. Judecarea

va urma o procedură de urgență, iar executarea sentințelor se va face imediat.¹

La Palatul Victoria are loc ședința CFSN în care Ion Iliescu numește comisiile de lucru ale Consiliului.

Președintele CFSN, Ion Iliescu, semnează decretul nr. 20, prin care generalul Ștefan Gușă este eliberat din funcția de prim-adjunct al ministrului Apărării Naționale și șef al Marelui Stat Major. În locul său este numit generalul Vasile Ionel, reactivat, în aceeași zi, prin Decretul nr. 17.² Prin Decretul nr. 22, generalul Mihai Chițac³ este numit ministru de Interne.

Prin mandatul nr. 517/P/1989 emis de Procuratura Generală este oficializată arestarea lui Nicu Ceaușescu, fost prim-secretar al Comitetului județean al PCR și președinte al Consiliului popular județean Sibiu, reținut și încarcerat în 22 decembrie.

¹ Decret - lege publicat în *Monitorul Oficial* nr. 5 din 28 decembrie 1989.

² În realitate, schimbarea s-a produs în 27 decembrie, când a avut loc și întâlnirea de la sediul MApN între Vasile Ionel, în postură de șef al Marelui Stat Major și generalul Gorponenco, reprezentantul Comandamentului trupelor Tratatului de la Varșovia. Vasile Ionel va rămâne un apropiat al lui Ion Iliescu, fiind numit consilier prezidențial pentru securitate națională, apărare și ordine publică în timpul celui de-al doilea mandat al său de Președinte al României (1992-1996).

³ Mihai Chițac va fi eliberat din funcția de ministru de Interne după evenimentele din 13-15 iunie 1990. În 1999 va fi condamnat (alături de generalul Victor Athanasie Stănculescu) la 15 ani închisoare pentru participare la reprimarea de la Timișoara. Va fi încarcerat în 2008, după respingerea recursului în anulare introdus în 2001 de Procurorul general Joița Tănase, numit de Ion Iliescu imediat după ce fusese reales președintele României. În 2009, Mihai Chițac este liberat condiționat în vederea unei intervenții chirurgicale.

Partide și societate civilă

La București ia naștere *Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat* prin fuzionarea Partidului Național Țărănesc condus de Corneliu Coposu și înainte de Revoluție, în ilegalitate, și a Partidului Creștin Național Țărănesc înființat de Ioan Alexandru în 22 decembrie 1989.

La Sibiu se constituie *Forumul Democratic German din România*.

Uniunea Scriitorilor își schimbă conducerea. Din Comitetul provizoriu de conducere fac parte: Mircea Dinescu – președinte, Ana Blandiana, Dan Deșliu, Ștefan Augustin Doinaș, Domokos Geza, Octavian Paler, Eugen Simion, Stelian Tănase – membri, Dan Hăulică – purtător de cuvânt.

Se constituie *Sindicatul Liber al Studenților din Politehnică*.

Ploiești

Unitatea de rachete doboară un avion al companiei TAROM, cursa București - Belgrad. La bord se află și un reporter irlandez.

Brăila

Comandantul Garnizoanei MApN ordonă retragerea unităților și subunităților militare în cazărmi.

Numărul victimelor înregistrate la Brăila în perioada 24-27 decembrie s-a ridicat la **41 morți și 98 răniți, în majoritate militari.**¹

¹Cf. Raport SRI în cele 41 cazuri de deces autorii au fost identificați a fi 33 cadre și soldați din efectivele MApN, 2 cadre din Comandamentul GP, un civil iar în 5 cazuri s-a putut stabili numai faptul că s-a tras din unități militare ale MApN. Nu a fost descoperit niciun terorist.

29 decembrie în București și în țară

La Palatul *Victoria* are loc prima ședință a Guvernului provizoriu condus de Petre Roman.

Ședință de Guvern

Printr-un Decret al Consiliului Frontului Salvării Naționale este desființat Departamentul Securității Statului.

Legislație abrogată

De asemenea, sunt abrogate dispozițiile restrictive existente în legislația RSR referitoare la apărarea secretului de stat și stabilirea relațiilor cu cetățenii străini; prestarea de servicii pentru persoane juridice străine ș.a.

În presa străină, alături de unele referiri elogioase la succesul „revoluției în direct“ din București (*La Republica*), evenimentele sunt comentate din perspectiva întregului an: „1989 ar fi putut fi anul revoluțiilor pașnice. Nu a fost să fie așa. Din perspectivă politică, revoluția română completează familia popoarelor care prin forțe proprii și-au cucerit libertatea eliberându-se de sub nemiloasa dictatură“ (*Rhein Zeitung*).

30 decembrie în București

Ora 15:12 Corpurile neînsuflețite ale soților Ceaușescu sunt aduse la cimitirul Ghencea sub supravegherea lui Gelu Voican Voiculescu și a consilierii sale Cerasela Bârjac Demetrescu.

**Ceaușescu:
ultimul drum**

Ora 16:30 Sicriele sunt coborâte în gropi separate, pregătite dinainte.¹ Sunt acoperite cu ciment și pământ.² Însmormântarea este filmată de colonelul Ioan Baiu.³

Comunicate

Ora 14:00 Un comunicat anunță că la Academia de Științe Economice din București s-a înființat *Sindicatul Liber al Studenților Economiști*.

Ora 19:30 La TVRL (Televiziunea Română Liberă) este prezentată declarația *Grupului de inițiativă constituit din membri ai PCR* care salută victoria Revoluției populare și aderă la Platforma-program a Frontului Salvării Naționale.

31 decembrie în București

Decrete, arestări, urări

CFSN adoptă Decretul-lege privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și organizațiilor obștești și Decretul-lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Guvernului Românic.

¹ Înhumarea în locurile (parcelele) indicate de autorități este contestată și astăzi. Deși nu există documente îndestulătoare care să ateste susținerea autorităților, instanța de judecată a respins cererea de aprobare a deshumării, formulată de descendenții soților Ceaușescu.

² Ulterior, la morminte se vor așeza cruci cu numele decedaților. De-atunci, în fiecare an, de ziua de naștere a dictatorului, nostalgicii comunismului – tot mai puțini – vor depune flori și vor deplânge în fața aparatelor de luat vederi pierderea fostului lor conducător.

³ Varianta integrală va ajunge în Franța și va fi difuzată de TF1, cu comentarii, sub titlul *C'etait Ceaușescu. Les dernieres heures*.

Ora 14:00 Este arestat generalul Iulian Vlad, fostul șef al Securității, acuzat de instigare la comiterea infracțiunii de lipsire de libertate.

Ora 20:00 Într-un discurs televizat cu prilejul Anului Nou, Ion Iliescu anunță abolirea pedepsei cu moartea, măsuri de îmbunătățire a condițiilor de viață și promite democratizarea țării. Discursul este transmis de posturile naționale de radio și televiziune.

Noaptea Anului Nou: În București și în țară familiile celor decedați aprind lumânări lângă crucile de lemn înfipte în pământul înghețat.

*„Vom muri și
vom fi liberi“*

PARTEA A II-A

„DOSARUL REVOLUȚIEI“

Așa-numitul *Dosar al Revoluției*, început chiar în decembrie 1989, a fost tergiversat timp de 20 ani rămânând nefinalizat în unele dintre cele mai dramatice capitole ale sale (Sibiu și București în primul rând). A demarat în plin război cu „teroriștii“, cu o anumită grabă – generată de spaimă, revoltă, indignare și interese politice la vârf, care, împreună cu o anumită incertitudine și o slabă competență la nivelul procurorilor și judecătorilor, a condus la câteva procese-fulger cu numeroase vicii de fond și de procedură. După 1991, etapele în care au existat trimiteri în judecată au alternat cu cele de amânări, suspendări și recursuri în anulare. Cert este că, în marele *Dosar al Revoluției*, procesele soluționate nu s-au soldat cu o practică judiciară unitară iar, pe de altă parte, **nenumărate cazuri de omucideri și grave vătămări produse prin împușcare nu au ajuns niciodată pe rolul instanțelor de**

judecată. Au fost trecute sub tăcere arestările și reținerile abuzive, ca și tratamentele neomenoase la care victimele represiei comuniste au fost supuse atât în zilele Revoluției cât și anterior acesteia.

Crimele de după 22 decembrie 1989, din ceea ce s-a dorit a fi *Războiul cu teroriștii*, se constituie într-un alt mare dosar al istoriei recente, separat de cel al Revoluției. Părțile beligerante au fost altele și, în cele mai multe cazuri, alături de cei uciși și răniți, victime au fost și cei care i-au împușcat: victime ale diversiunilor de tot felul și victime ale incompetenței superiorilor lor.

În puținele procese intentate soldaților care au tras, achitarea acestora a fost motivată prin „caz fortuit“. Firese ar fi fost ca, în consecință, să fie acuzați și judecați cei care i-au trimis să se lupte cu „teroriștii“ ordonându-le să tragă; cei ce au comandat foc în „tot ce mișcă“, inclusiv în alți militari; cei care au pus la cale diversiunile în Capitală și în țară, ca și cei care, având cunoștință de ele, nu le-au pus capăt deși aveau puterea și datoria să o facă.

CONDAMNĂRI PENTRU GENOCID

Printr-o cronată interpretare și extindere nepermisă a elementelor constitutive ale infracțiunii definite de art. 367 din Codul penal român pe baza Convenției internaționale împotriva genocidului, au fost deschise nouă dosare, din care patru s-au soldat cu condamnări pentru genocid.

25 decembrie 1989 Prin rechizitoriu **Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu** sunt acuzați de săvârșirea infracțiunilor de genocid prin reprimarea mișcărilor revoluționare din Timișoara, București și alte orașe din țară, soldate cu 60.000 victime; de subminarea puterii de stat; subminarea economiei naționale și distrugere de bunuri obștești.

Nicolae Ceaușescu contestă legitimitatea instanței de judecată pe considerentul că în calitate sa de șef al statului, răspunde numai în fața Marii Adunări Naționale.

După o dezbateră sumară președintele completului, colonel de justiție Gică Popa, declară cercetarea judecătorească încheiată.

Urmează sentința: **Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu sunt condamnați la moarte.** Cu drept de recurs.

Primii doi

Sentința este declarată definitivă prin nerecurare și este pusă deîndată în executare, prin împușcare.¹

Cei Patru

27 ianuarie 1990 Începe „**Procesul celor 4**“, intentat pentru complicitate la genocid unora dintre principalii colaboratori ai dictatorului implicați direct în coordonarea acțiunilor de reprimare a revoluției de la Timișoara, București și alte orașe și care la acea dată dețineau funcții importante în stat și în partid:

Ion Dincă prim-viceprim-ministru, membru al Biroului permanent al CPEX,

Tudor Postelnicu, ministru de Interne, membru supleant al CPEX,

Emil Bobu, secretar al CC al PCR cu probleme de cadre și organizatorice, membru al Biroului permanent al CPEX,

Manea Mănescu, membru al Biroului permanent al CPEX.

2 februarie 1990 Schimbând încadrarea juridică (din complicitate la genocid) în **genocid**, Tribunalul Militar Teritorial București soluționează dosarul nr. 33/1990 în șapte zile, cu transmisii în direct, prin televiziunea publică (TVR).

¹ După ce înregistrarea video a fost difuzată la televiziune, opinia publică majoritară a considerat procesul „o mascaradă judiciară”, dezaproband modul cum au fost conduse dezbaterile, intervențiile improprie (acuzatoare) ale apărătorilor, ca și declararea sentinței ca fiind definitivă înainte de expirarea termenului legal de recurs.

Prin Sentința nr. 2 din 2 februarie 1990 cei patru inculpați sunt condamnați la **închisoare pe viață**.

27 februarie 1990 Prin rechizitoriul Direcției procuraturilor militare din cadrul Procuraturii Generale, generalul **Andruța Nicolae Ceaușescu**, frate al dictatorului, este acuzat de coordonarea acțiunilor represive din București din 21/22 decembrie 1989, în calitatea sa de comandant al Școlii Militare de ofițeri a MI de la Băneasa, și de uciderea prin împușcare a mai multor revoluționari în zona Piața Universității – strada Batiștei.

Martie 1990 Secția Militară a Tribunalului Suprem (denumit ulterior Curtea Supremă de Justiție și, în prezent, Înalta Curte de Casație și Justiție) îl condamnă pe generalul Andruța Nicolae Ceaușescu la **detenție pe viață** pentru **instigare la genocid și omor deosebit de grav**.

Cunoscut în presă sub denumirea de *Dosarul Prințisorul*, procesul intentat lui **Nicu Ceaușescu**, fiul dictatorului care deținea funcția de prim-secretar al Comitetului județean Sibiu al PCR la data izbucnirii protestelor și a reprimării manifestațiilor, a început în vara anului **1990**.

Trimis în judecată pentru **genocid**, Nicu Ceaușescu este condamnat la **20 ani închisoare** prin sentința Tribunalului Militar Teritorial

Fratele

Fiul

pentru **instigare la omor deosebit de grav** (renunțându-se la acuzația de genocid).

Nemulțumit, condamnatul atacă sentința la Curtea Militară de Apel. Aceasta schimbă încadrarea juridică în **complicitate la omor deosebit de grav** și reduce pedapsa aplicată lui Nicu Ceaușescu de la 20 la **16 ani închisoare**.

În 1992, urmare modificărilor intervenite în legislația penală prin instituirea a două căi ordinare de atac (apel și recurs), condamnatul cere rejudecarea cauzei și achitarea sa. Curtea admite recursul și reține în sarcina lui Nicu Ceaușescu o singură infracțiune condamnându-l la **5 ani închisoare** pentru **port ilegal de armă**.

Șeful Securității

17 iulie 1990 În dosarul Procuraturii Militare nr. 81/P/1990 este finalizat rechizitoriul pentru trimiterea în judecată a generalului **Iulian Vlad**, fost șef al Departamentului Securității Statului, pentru săvârșirea infracțiunii **genocid** prin coordonarea la nivel național a unităților de Securitate în scopul reprimării manifestațiilor.

Judecat de instanța militară a Tribunalului Suprem, Iulian Vlad este condamnat, în 1990, la **9 ani închisoare** pentru **favorizarea infracțiunii de genocid**.

PROCESUL MEMBRILOR CPEX

4 iunie 1990 Prin rechizitoriul Direcției procuraturilor militare din Procuratura Generală sunt trimiși în judecată 24 inculpați din care 15 membri și 9 membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al P.C.R., majoritatea foști demnitari cu funcții importante în stat:

Rechizitoriul

– președintele Marii Adunări Naționale, **Nicolae Giosan,**

– primul ministru al Guvernului, **Constantin Dăscălescu,**

– viceprim-miniștrii **Ștefan Andrei, Gheorghe Oprea, Lina Ciobanu, Ion Radu,**

– vice-președintele Consiliului de Stat, **Gheorghe Rădulescu,**

– șeful Cancelariei CC al PCR și membru al Consiliului de Stat, **Silviu Curticeanu,**

– miniștrii Agriculturii, **Gheorghe David;** de Externe, **Ion Stoian;** Comerțului Interior, **Ana Mureșan;** Planificării, **Ioan Totu,** Tineretului, **Ioan Toma** și Culturii, **Suzănica Gâdea.**

Faptele reținute în sarcina inculpaților au la bază participarea acestora la una sau ambele ședințe ale CPEX, din 17 și 21 decembrie 1989, în

care au aprobat măsurile ordonate de Nicolae Ceaușescu pentru reprimarea armată cu muniție de război a manifestațiilor de la Timișoara, București și alte orașe din țară, soldată cu 1033 morți și 2198 răniți.¹

Încadrarea juridică din rechizitoriu: **genocid**.

**Prima
instanță**

12 martie 1991 În dosarul nr. 126/1990, pe rol la Tribunalul Militar Teritorial București (TMTB), completul de judecată format din doi judecători și trei asesori populari (toți cinci, colonei) **schimbă încadrarea juridică** din genocid în instigare la infracțiunea de omor deosebit de grav și, pentru o parte din inculpați, în neglijență în serviciu (sic!).

25 martie 1991 Prin Sentința nr. 11/1991, TMTB procedează la o nouă schimbare a încadrării juridice a faptelor. **Sunt condamnați la închisoare cu executare, pentru favorizarea infractorului, 13 dintre cei 24 inculpați și anume:**

Ioan Totu și Dumitru Popescu – câte 5 ani și 6 luni închisoare,

Ludovic Fazckas – 4 ani și 6 luni închisoare,

Paul Niculescu Mizil – 3 ani și 6 luni închisoare,

Ion Radu – 3 ani închisoare,

Ștefan Andrei, Silviu Curticeanu, Mihai Gere, Ion Stoian și Ioan Toma – câte 2 ani și 10 luni închisoare,

¹ Cifre menționate în rechizitoriul Procuraturii militare din 4 iunie 1990.

Lina Ciobanu, Suzănica Gâdea și Ana Mureșan – câte 2 ani închisoare.

Alți 2 inculpați sunt condamnați pentru neglijență în serviciu, respectiv pentru coordonarea operațiunilor de reprimare soldate cu victime la Cluj și Târgu Mureș:

Nicolae Constantin – 3 ani închisoare,

Miu Dobrescu – 2 ani închisoare, cu suspendarea executării pe caz de boală.

Sunt achitați și puși în libertate 6 membri CPEx pe motiv că au participat numai la ședința din 17 decembrie 1989: Gheorghe David, Iosif Szasz, Gheorghe Oprea, Constantin Olteanu, Constantin Radu și Gheorghe Pană, și aceasta în pofida faptului că ultimii trei menționați au fost inculpați și pentru coordonarea represiunii de la Iași, Arad și, respectiv, Brașov (reținându-se însă că acolo nu au existat victime prin împușcare până în 22 decembrie 1989).

Pe parcursul procesului s-a înregistrat decesul inculpatului Nicolae Giosan și s-a decis disjungerea cauzei pe motiv de boală pentru inculpații Gheorghe Rădulescu și Constantin Dăscălescu.

12 decembrie 1991 Prin Decizia nr. 53/1991, Secția Militară a Curții Supreme de Justiție (CSJ) admite, cu majoritate de voturi, recursurile inculpaților condamnați de instanța de fond și îi achită¹, dispunând punerea lor în libertate.

*Instanța de
recurs*

¹ Sunt achitați cei 15 inculpați care au introdus recurs, rămânând definitivă și achitarea celor 6 inculpați puși în libertate de prima instanță. Se consemnează un al

**Recurs
extraordinar**

Ianuarie 1992 Procurorul general Mihai Upiu Cherecheanu consideră hotărârea nelegală și netemeinică și recurge la o cale extraordinară de atac introducând recurs în anulare împotriva deciziei Secției Militare a CSJ. Solicită condamnarea foștilor membri ai CPEX pentru **complicitate la omor deosebit de grav și la tentativă de omor deosebit de grav.**

20 aprilie 1992 Prin Decizia nr. 37/1992, Curtea Supremă de Justiție în complet de șapte judecători admite recursul procurorului general și casează hotărârea Secției Militare a CSJ. **Toți cei 21 inculpați achitați anterior sunt condamnați la 8-16 ani închisoare cu executare:**

Silviu Curticcanu, Ana Mureșan, Ioan Totu – 16 ani închisoare pentru fiecare,

Ștefan Andrei, Gheorghe Oprea, Lina Ciobanu, Ludovic Fazekas, Ion Stoian, Ioan Toma, Miu Dobrescu, Constantin Radu, Dumitru Popescu – câte 14 ani închisoare,

Nicolae Constantin, Gheorghe Pană, Constantin Olteanu, Mihai Gere – câte 11 ani închisoare,

Gheorghe David, Suzănica Gâdea, Paul Niculescu Mizil, Ion Radu, Iosif Sasz – câte 8 ani închisoare.

doilea deces (Gheorghe Rădulescu) și disjungerea, în continuare, a cauzei (pentru inculpatul Constantin Dăscălescu).

ANULAREA CONDAMNĂRILOR PENTRU GENOCID

26 aprilie 1993 Procurorul general introduce recurs extraordinar în „**Dosarul celor 4**”.

Curtea Supremă de Justiție rejudecă cauza și schimbă încadrarea juridică a faptelor din genocid în **complicitate la omor deosebit de grav** (așa cum se procedase și în dosarul membrilor CPEX). Celor patru foști condamnați la închisoare pe viață li se **reduc pedepsele la 7-15 ani închisoare**:

Ion Dincă – 15 ani închisoare,

Emil Bobu și Manca Mănescu – 10 ani închisoare (fiecare),

Tudor Postelnicu – 7 ani închisoare.

În 1993, se rejudecă și procesul fostului general **Andruța Ceaușescu**, condamnat în 1990 la detenție pe viață pentru instigare la genocid și omor deosebit de grav. Curtea Supremă de Justiție înlătură acuzația de instigare la genocid și îi reduce pedeapsa la **20 ani închisoare pentru omor deosebit de grav**.

În 1994, un recurs extraordinar va schimba pedeapsa și în cazul fostului general **Iulian Vlad**. Prin rejudecarea cauzei și schimbarea încadrării

juridice (din favorizarea infracțiunii de genocid) în **complicitate la omor deosebit de grav și tentativă de omor deosebit de grav**, pedeapsa va fi modificată (din 9 ani închisoare) în **12 ani închisoare**.

Întreruperea executării pedepselor

În temeiul unor certificate medicale atestând boli ce nu pot fi tratate în spitalul penitenciar și a vârstei înaintate a unora dintre condamnați, în 1992-1994 instanțele de judecată dispun întreruperea executării pedepselor și punerea în libertate temporară a condamnaților Miu Dobrescu, Manea Mănescu, Tudor Postelnicu, Emil Bobu, Nicu Ceașescu, Paul Niculescu Mizil, Ludovic Fazekas, Iosif Szasz, Gheorghe David, Ion Radu și alții.

Grațiați

În 1994, prin Decretul prezidențial nr. 41 sunt grațiați: Ștefan Andrei, Silviu Curticeanu, Suzănica Gâdea, Mihai Gere, Ana Mureșan, Ion Stoian, Ioan Toma, Constantin Radu.

În 1996, prin Decretul prezidențial nr. 579 sunt grațiați Lina Ciobanu, Nicolae Constantin, Gheorghe Pană, Constantin Olteanu, Gheorghe Oprea, Dumitru Popescu. (Decedaseră între timp Miu Dobrescu și Ioan Totu.)

Ca urmare, **la finele anului 1996**, din cei 21 membri CPEx condamnați definitiv în 1992 **nici unul nu se mai afla în detenție**.

„LOTUL TIMIȘOARA“

23 decembrie 1989 În Garnizoana MAPN din Timișoara sunt deținuți sub pază general **Emil Macri**, șeful Direcției de contrainformații economice din Departamentul Securității Statului (DSS); colonel **Gabriel Anastasiu**, loțiitor al șefului Direcției informații interne din DSS; colonel **Filip Teodorescu**, loțiitor al șefului Direcției spionaj din DSS; colonel **Traian Sima**, șeful Securității Timiș; maior **Radu Tinu** și colonel **Gheorghe Atudoroaie**, adjuncți ai șefului Securității Timiș, împreună cu **Ion Coman** și **Cornel Pacoste**, membri ai CPEX al CC al PCR.

Februarie 1990 Prin rechizitoriul Procuraturii Generale (Dosar nr. 4/P/1990) sunt trimise în judecată sub acuzația de **genocid**, complicitate la genocid și favorizarea infracțiunii de genocid **21 persoane** provenind din structurile Ministerul de Interne (Miliție, Securitate). Este sesizată Secția Militară a CSJ (Dosar nr. 6/1990).

2 martie 1990 Completul de judecată prezidat de colonel de justiție Cornel Bădoiu se deplasează la Timișoara. Sala alocată procesului

*Prima
instanță*

este arhiplină. Întreaga ședință de judecată este filmată urmând a fi transmisă pe post de Televiziunea Română (TVR).

În boxă, alături de cadrele din fosta Securitate, menționate, se află colonel **Ioan Popescu**, fost șef al Inspectoratului județean al Ministerului de Interne (IJMI); colonel **Ion Dcheleanu**, fost șef al Miliției Timiș; colonel **Ion Corpodean**, fost adjunct al acestuia; colonel **Nicolae Ghircoiaș**, fost șef al Institutului de Criminalistică din Inspectoratul General al Miliției (IGM); colonel **Ion Baci**, fost șef al Direcției economice din IGM; maior **Iosif Veverca**, maior **Gheorghe Avram**, căpitan **Laurențiu Preda**, căpitan **Tiberiu Grui** și locotenent major **Eugen Peptan**, ofițeri în cadrul Serviciului judiciar al Miliției Timiș; căpitan **Eugen Mișca**, fost șef al Serviciului Judiciar; căpitan **Valentin Ciucă**, fost șef serviciu economic în cadrul IJMI; căpitan **Viorel Bucur**, ofițer în serviciul economic al Miliției Timiș; colonel(r) **Gheorghe Ganciu**, controlor cimitire în București; maior(r) **Emilian Zamfir Iosef**, administrator al crematoriului *Cenușa* din Capitală.

29 martie 1990 La dosarul celor 21 inculpați, aflat pe rol, este conexat dosarul cu rechizitoriul de trimitere în judecată a inculpaților **Ion Coman** și **Ilie Matei**, foști secretari ai CC al PCR, **Cornel Pacoste**, fost

membru CPEX și viceprim-ministru (în guvernul condus de Constantin Dăscălescu) și **Radu Bălan**, fost prim-secretar al Comitetului Județean Timiș al PCR.

Aprilie – octombrie 1990 Timișorenii urmăresc dezbaterile cu maximă atenție și multă emoție. Audierile inculpaților durează ore în șir și se întrerup pentru a fi continuate la următorul termen de judecată. Urmează depozițiile martorilor și întrebările avocaților.

În sală se comentează rezultatul percheziției efectuate în biroul și la domiciliul șefului Securității Timiș: bani, televizoare color, antene-satelit, videorecordere, casetofoane, aparate foto, ceasuri, 30 perechi pantofi Otter, 32 costume, 50 cămăși, blănuri, bijuterii, mari cantități de medicamente de proveniență străină. Unii se întreabă dacă, bănuind ce va urma, Traian Sima se pregătea să-și deschidă după evenimente un Maxi-Market de cartier.

Nemuțumit de ritmul și atmosfera în care se desfășura procesul, cineva scrisese deasupra ușii de intrare: *Sală de spectacole*.

Timișoara se aștepta să-i vadă în boxă pe toți cei responsabili de reprimarea sângeroasă a revoluționarilor. Aflaseră că fostul general și șef al Inspectoratului General al Miliției, **Constantin Nuță** și fostul său adjunct, general **Velicu Mihalea** fuseseră arestați și decedaseră la

„Sala de spectacole“

Absenții

căderea elicopterului cu care erau transportați în cătușe spre Sibiu, în 23 decembrie 1989. Se știa de asemenea că fostul colonel Petre Moraru, care organizase incinerarea cadavrelor la București și transportul cenușii la canalul de ape murdare din Popești-Leordeni, se spânzurase în faza de urmărire penală.

Întrebarea *de ce lipsesc din boxă generalii Ștefan Gușă, Victor Athanasie Stănculescu, Mihai Chițac și procurorul colonel Gheorghe Diaconescu* îi frământă deopotrivă pe răniții supraviețuitori și pe urmașii celor uciși prin împușcare pe străzile Timișoarei.

Tergiversări

20 noiembrie 1990 Trecuseră aproape zece luni de la debutul judecății și avuseseră loc peste 160 audieri când, în 20 noiembrie, completul de judecată decide să restituie dosarul la Procuratură pentru completarea urmăririi penale.

Hotărârea este atacată cu recurs. Instanța superioară admite recursul și dispune continuarea judecării cauzei.

Ianuarie – Martie 1991 Sunt audiați în continuare inculpați și martori. Depozițiile acestora se consumă adeseori în detalii nesemnificative. Timpul trece, ședințele se prelungește și sfârșesc cu amânări pentru noi termene de judecată.

18 aprilie 1991 La Spitalul penitenciarului Timișoara se înregistrează decesul generalului Emil Macri.

13 iunie 1991 Este prezentat instanței, ca probă în acuzare, un proces verbal de distribuire-predare-preluare a armamentului de la Inspectoratul județean al MI. Rezultă că o parte din armele restituite după represiune – puști cu lunetă, puști cu amortizor, pistoale – a fost folosită, având încă, la data predării, urme de pulbere pe țeavă.

În fața depoziției unui martor care, fiind arestat, fusese dus la penitenciar în sala unde Radu Tinu, adjunctul șefului Securității Timiș, îl ancheta pe un alt arestat umplându-l de sânge, inculpatul nu neagă și se justifică invocând un ordin al adjunctului Procurorului general, colonel Gheorghe Diaconescu.¹

12 iulie 1991 Procesul este strămutat de la Timișoara la București.

Continuă dezbaterile: întrebări adresate de președintele completului de judecată inculpaților și martorilor; întrebări adresate de inculpați și apărătorii lor altor inculpați sau martori; răspunsurile celor chestionați.

Jurnalele de luptă și rapoartele înaintate cadrelor superioare cu privire la acțiunile

¹ Brândușa Armanca, Ce mai iese la iveală, reportaj publicat în Ziarul Express, Timișoara, 24.06.1991.

manifestanților din perioada 16 – 22 decembrie 1989 demonstrează că Armata, Miliția și Securitatea au conlucrat nu numai în organizarea *dispozitivelor de apărare*, dar și în reprimarea manifestanților din Timișoara prin **loviri, rețineri-arestări, grenade lacrimogene, tunuri de apă și gloanțe ucigașe**. Armata, respectiv comandantii și generalii care au coordonat represiunea, nu figurează în dosar.

Procuratura cere schimbarea încadrării juridice a faptelor imputate inculpaților renunțând la acuzația de genocid.

Sentința

9 decembrie 1991 Se încheie judecata de fond. Prin Sentința nr. 6/1991, pronunțată de judecătoria Secției Militare a Curții Supreme, **8 inculpați sunt condamnați la 18-25 ani închisoare** pentru săvârșirea infracțiunii de **omor deosebit de grav și tentativă de omor**:

Ion Coman – 25 ani închisoare,

Radu Bălan – 23 ani închisoare,

Cornel Pacoste, Ioan Popescu, Traian Sima -- câte 20 ani închisoare,

Ion Dehelcanu, Ion Corpodeanu – câte 18 ani închisoare,

Ioșif Veverca -- 15 ani închisoare.

Un **alt inculpat**, Nicolae Ghircoiaș (trimis în judecată și pentru complicitate la genocid) este condamnat la 4 ani închisoare pentru **distrugere de înscrisuri** (adică a dosarelor medicale ale

morților scoși din Spitalul județean pentru a li se șterge urma, prin incinerare). Sentința ia act că pedeapsa este grațiată integral conform Decretului nr. 23/1990 și îl pune în libertate.

Sunt exonerați de orice răspundere și **achitați 6 inculpați**: Ilie Matei, Filip Teodorescu, Gabriel Anastasiu, Gheorghe Atudoroaie, Radu Tinu, Viorel Bucur.

Alți **9 inculpați, judecați pentru favorizarea infractorului, sunt puși în libertate** în baza Decretului de amnistie nr. 3/1990: ofițerii din serviciul judiciar al Miliției Timiș – Eugen Mișea, Gheorghe Avram, Laurențiu Preda, Tiberiu Grui și Eugen Peptan; controlorul de cimitire Gheorghe Ganciu; administratorul crematoriului „Cenușa”, Emilian Zamfir Iosef; Valentin Ciucă, fost șef al serviciului economic al IJMI Timiș și Ion Baci, fost șef al Direcției economice din IGM.

În 1997, după mai bine de 6 ani, în procesul *Lotul Timișoara*, Curtea Supremă de Justiție ajunge la o hotărâre definitivă. Prin Decizia nr. 30/1997:

Pedepsele celor doi foști membri ai CPEx care au coordonat în numele conducerii de partid și de stat represiunea de la Timișoara, Ion Coman și Cornel Pacoste, **sunt reduse cu câte zece ani**;

Ilie Matei, cel de al treilea reprezentant al CPEx prezent la Timișoara în zilele represiunii și

***Pedepse
reduse după
recurs***

care fusese achitat de prima instanță, este **condamnat la 15 ani închisoare** pentru complicitate la omor deosebit de grav;

Sunt **reduse cu câte trei ani** pedepsele aplicate în 1991 inculpaților Ion Deheleanu, Ion Corpodeanu și **cu câte 5 ani** pedepsele pronunțate de instanța de fond pentru inculpații Ioan Popescu și Traian Sima.

Este respins recursul Procuraturii împotriva sentinței de achitare a coloneilor Filip Teodorescu și Gabriel Anastasiu care reprezentaseră, alături de generalul Emil Macri (decedat în 1991), Departamentul Securității Statului în desantul de șefi trimis de la București pentru reprimarea revoluției de la Timișoara. Achitat rămâne, prin respingerea recursului Procuraturii, și fostul adjunct al Securității Timiș, Gheorghe Atudoroaic.

Rămâne definitivă și achitarea foștilor inculpați pentru favorizare și complicitate la infracțiunea de genocid Radu Tinu, Ion Baci, Gheorghe Avram, Valentin Ciucă, Laurențiu Preda, Eugen Mișca, Tiberiu Grui, Eugen Peptan, Viorel Bucur, Gheorghe Ganciu, Emilian Zamfir Iosef.

Procesul celebrului Lot Timișoara, demarat cu 25 inculpați, se soldează așadar cu 14 achitări, o grajiere și 8 condamnări:

Ion Coman, Ilie Matei, Ioan Popescu, Traian Sima, Ion Deheleanu, Ion Corpodeanu, Iosif Veverca – **câte 15 ani închisoare**,

Cornel Pacoste – 10 ani închisoare.

Fostul prim-secretar de partid al județului Timiș, Radu Bălan, a decedat înainte de pronunțarea Deciziei nr. 30/1997.

La solicitarea condamnaților, executarea pedepselor a fost amânată de mai multe ori pentru motive de boală în cazurile: Ion Coman, Ioan Popescu și Cornel Pacoste.¹

În august 1998 instanțele judecătorești îi eliberează condiționat, pe caz de boală, pe Traian Sima și Ion Deheleanu.

După executarea parțială a pedepsei, în aprilie 2001, se dispune eliberarea condiționată a fostului secretar al CC, Ilie Matei.

Ion Coman este grațiat prin Decretul nr. 588/2000. Ion Veverca beneficiază de grațiere prin Decretul nr. 933/2003.

În 2006 Ion Corpodeanu rămăsese singurul condamnat deținut în închisoare, din întregul *Lot Timișoara*.

Puși în libertate

¹ Ioan Popescu și Cornel Pacoste vor deceda pe parcursul ultimei amânări, pentru motive de boală, a executării pedepsei lor de 15 și respectiv 10 ani închisoare.

DOSARUL „CALEA LIPOVEI“

1990 Sunt trimiși în judecată generalul **Constantin Rotariu**, fostul comandant al Garnizoanei MAPN din Timișoara; colonelul **Ioan Păun** și căpitanul **Gheorghe Constantin** acuzați de a fi ordonat în 17 decembrie 1989 deschiderea focului împotriva manifestațiilor de pe Calea Lipovei unde au fost ucise 6 persoane și altele 28 rănite prin împușcare.

1994 Prin Sentința nr. 147 din 17 octombrie 1994, Tribunalul Militar Teritorial București îi **achită** pe cei trei inculpați. Procuratura introduce apel.

1995-1996 Soluționarea dosarului este suspendată (mai exact, tergiversată).

1997 Dosarul este redeschis, apelul Procuraturii este admis și prin decizia Curții Militare de Apel București, inculpații Constantin Rotariu, Ioan Păun și Gheorghe Constantin sunt **condamnați la închisoare pentru omor deosebit de grav**.

ALTE PROCESE LA TIMIȘOARA

Căpitanul de contrainformații **Vasile Joițoiu**, acuzat de uciderea prin împușcare a Lepci Bărbat și rănirea prin împușcare a lui Vasile Bărbat și a fiicei lor, Ioana Bărbat, în 17 decembrie 1989, în Piața Libertății, este condamnat, prin Sentința nr. 1 din 15 februarie 1991 a Tribunalului Militar Extraordinar Timiș la 18 ani închisoare. După apel, Tribunalul Militar Teritorial București îl achită prin Decizia nr. 2 din 21 mai 1991. Urmare recursului introdus de Procuratură, Curtea Militară de Apel casează decizia de achitare și dispune rejudecarea cauzei. După rejudecare, este condamnat la **18 ani închisoare**.

Condamnați

Plutonierul de Miliție **Vasile Budula**, judecat pentru rănirea prin împușcare a unui manifestant în ziua de 17 decembrie, este condamnat de Tribunalul Militar Extraordinar Timiș la **6 ani închisoare**.

Început în 1990 cu o condamnare la 4 ani și 6 luni închisoare, pronunțată de Tribunalul Militar Timișoara pentru infracțiunea de cercetare abuzivă, săvârșită în arestul IJMI împotriva a

Achitați

doi tineri muncitori, Ion Ceatanaș și Gheorghe Biscoș, procesul intentat locotenentului de Securitate **Florin Dragomir** continuă, în recurs, la Tribunalul Militar Teritorial București. Considerând că inculpatul nu putea savârși o infracțiune de cercetare abuzivă din moment ce nu avea atribuții în materie de cercetare penală, completul de judecată schimbă încadrarea juridică în purtare abuzivă. În acest fel, faptele zelosului securist intră sub incidența Decretului de **amnistie** nr. 3 din 4 ianuarie 1990 și Florin Dragomir scapă de orice răspundere.¹

Plutonierii de Miliție **Constantin Țeghiu** și **Dumitru Asaftei**, acuzați de uciderea prin împușcare a tinerilor Marius Nemțoc și Ioan Mărințac în fața Catedralei Ortodoxe, în 18 decembrie 1989, sunt **achitați** de Tribunalul Militar Extraordinar Timiș pe motiv că au acționat la ordin. Sentința nr. 2 din 17 iunie 1991 rămâne definitivă prin nerecurare.

Locotenent major de Miliție **Petru Voican**, învinuit de cercetare abuzivă, este **achitat** de Tribunalul Militar Extraordinar Timiș.

¹ Un document depus de acuzare în dosarul nr. 99/P/1990 al Tribunalului Militar Timișoara atestă că locotenentul de Securitate Florin Dragomir preluase în 17 decembrie 1989 un pistol mitralieră cu 20 cartușe și un pistol cu 60 cartușe. La predarea armamentului lipseau 28 cartușe.

Căpitanul de Miliție **Traian Cozma**, trimis în judecată pentru fals în acte este pus în libertate de Tribunalul Militar Extraordinar Timiș pe baza Decretului de **amnistie** nr. 3/1990. Sentință definitivă.

La sfârșitul anului 1989 s-au deschis dosare penale pentru elucidarea cauzelor de deces a 11 persoane ale căror cadavre au fost descoperite în Cimitirul Săracilor în 22 Decembrie 1989 fiind considerate victime ale represiunii și prezentate ca atare atât de Televiziunea din Novi Sad și MTV Ungaria, cât și de Televiziunea Română Liberă. Pe bază de expertize medicale și declarații ale unor martori ai împrejurărilor în care s-au produs decesele, s-a stabilit că acestea datau din perioada 8 septembrie-9 decembrie 1989.¹

Cimitirul săracilor

¹ Misterul morții celor unsprezece a fost dezlegat. Au rămas însă imaginile terifiante din emisiunile TV și oprobiul publicului din țară și din străinătate.

SIBIU: ACHITĂRI PE BANDĂ

Șapte ofițeri din Miliție și Securitate

În 1990, colonelul **Iulian Rotariu**, șeful Inspectoratului județean al MI, locotenent colonel **Virgiliu Petrișor**, maior **Silvestru Nicu**, colonel **Gheorghe Pădineanu**, colonel **Vasile Popa**, maior **Lucian Marin** și maior **Nicolae Pinciu** sunt trimiși în judecată sub acuzația de genocid, pentru fapta de a fi ordonat și, după caz, de a fi deschis foc împotriva manifestațiilor din Sibiu și Cisnădie.

Tribunalul Militar Sibiu schimbă încadrarea juridică în **instigare la omor deosebit de grav** condamându-i la închisoare.

Sesizată cu recurs, Secția Militară a Curții Supreme de Justiție restituie dosarul la Parchetul Militar Brașov pentru completarea urmăririi penale. După câteva luni, acesta dispune **scoaterea inculpaților de sub urmărire penală**. Dosarul este clasat.

Un ofițer din Armată

Acuzat că în 21 decembrie 1989 a ordonat subordonaților săi din UM 01473 Sibiu să tragă în demonstrații, maiorul **Florin Dobre** a fost inculpat pentru **instigare la omor**. Tribunalul Militar București l-a **achitat**.

Locotenent colonel **Constantin Cărneți** și maior **Ioan Sabău** din fosta Miliție a orașului Sibiu sunt trimiși în judecată în 1990 pentru uciderea a două persoane în 22 decembrie 1989. Tribunalul Militar restituie cauza la Procuratură pentru completarea urmăririi penale. După completarea cercetărilor, dosarul se întoarce la instanță cu aceeași acuzație de omor deosebit de grav. Urmează o nouă trimitere la Parchet (noua denumire a Procuraturii) pentru ca, în final, ambii ofițeri să fie **scoși de sub urmărire penală** din lipsă de probe.

Maiorul de Securitate **Ioan Botărel**, acuzat că a tras în manifestații din curtea sediului Securității, este **achitat** de Tribunalul Militar pe motiv de legitimă apărare.

Doi ofițeri de Miliție, căpitan **Ioan Negrilă** și locotenent **Ovidiu Crăciun** au fost judecați pentru săvârșirea infracțiunii de omor deosebit de grav ca urmare a faptului că au tras asupra manifestațiilor aflați în curtea și în sediul Miliției Sibiu. Dosarul este returnat de Tribunal la Procuratură pentru completarea urmăririi penale. Din lipsă de probe suficiente locotenent Ovidiu Crăciun este **scoș de sub urmărire penală**. Judecarea continuă pentru căpitan Ioan Negrilă pe care în cele din urmă Tribunalul Militar Cluj îl **achită**.

*Alți șapte
ofițeri din MI*

Pentru ucidera a două persoane și rănirea prin împușcare a altor 11 persoane din rândul manifestaților din orașul Cisnădie, căpitan **Liviu Vanga** și locotenent major **Aurel Marcu** au fost judecați de Tribunalul Militar Teritorial București. Au fost **achitați** prin Sentința nr. 63/1992.

*„Misterul“
Dragomir*

Comandantului Garnizoanei MApN din Sibiu, colonel Aurel Dragomir, care a coordonat împreună cu Miliția și Securitatea reprimarea demonstrațiilor civili și a ordonat intervenția Armatei până în, dar și după 22 decembrie, ora 12.00, când conducerea de partid și de stat a fost înlăturată, i s-a deschis dosar penal abia în 1998. Judecarea procesului a fost tergiversată ani de-a rândul, dosarul fiind returnat de mai multe ori la Parchet pentru completarea urmăririi penale.

În concluzie, pentru cei 5 morți și 17 răniți din 21 decembrie, ca și pentru ceilalți 89 morți și 232 răniți din perioada 22-25 decembrie nu au fost condamnați nici cei care au ordonat reprimarea revoluționarilor și nici cei vinovați de implicare în gravele conflicte armate care au avut loc la Sibiu.

TRIMITERI ÎN JUDECATĂ ÎN PERIOADA 1997-2000.

Dosar nr. 11/P/1997 – rechizitoriu din 30.12.1997, privind pe general Victor Athanasie Stănculescu și general Mihai Chițac pentru omor deosebit de grav și tentativă de omor, ca urmare a represiunii de la Timișoara.

Dosar nr. 217/P/1997 – rechizitoriu din 29.05.1998, privind pe Ioachim Moga, fost prim secretar al Comitetului județean Cluj al PCR, general Iulian Topliceanu, fost comandant al Armatei a 4 –a Cluj, colonel Vasile Burtea, fost comandant al UM 01215 – Florești, lt. colonel Laurențiu Cocan, de la aceeași unitate, maior Ilie Dicu, comandant de companie la UM 01278 – Someșeni, pentru instigare la omor și fruntaș Marian Bolboș, soldat la UM 01278 – Someșeni, pentru omor calificat.

Dosar nr. 59/P/1998 – rechizitoriu din 02.08.1999 privind pe colonel Aurel Dragomir, fost comandant al UM 01512 – Sibiu, colonel Gheorghe Moise, căpitan Francisc Tobă și civilul Nicolae Coșconea pentru omor deosebit de grav, distrugere calificată, tratamente neomenoase și, respectiv, neglijență în serviciu.

Dosar 1733/P/1998 – rechizitoriu din 20.03.1999 privind pe colonelul Andrei Kemenici, comandant al UM 01417 Târgoviște, pentru omor deosebit de grav.

Dosar nr. 1131/P/1991 – rechizitoriu din 14.11.1997 privind pe colonel Gheorghe Marinescu, fost comandant al Serviciului de Circulație din MApN, pentru instigare la omor deosebit de grav.

Dosar nr. 1742/P/1999 – rechizitoriu din 12.01.2000 privind pe lt.colonel Vasile Oglavie din fosta Miliție Buzău pentru omor deosebit de grav și tentativă de omor.

Dosar nr. 86/P/1998 – rechizitoriu din 14.12.1999 privind pe colonel Constantin Păcuraru de la UM 0580 – Orșova, pentru omor deosebit de grav.

Dosar nr. 20/P/1998 – rechizitoriu din 13.03.1998 privind pe colonel Marius Bruno Palade de la UM 01606 – Sibiu, pentru instigare la omor deosebit de grav.

Dosar nr. 1732/P/1997 – rechizitoriu din 09.12.1997 privind pe colonel Ioan Alexandrescu din UM 02470 – Buzău pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 1601/P/1997 – rechizitoriu din 09.03.1998 privind pe lt. colonel Gheorghe Vasilof, lt. colonel Mircea Simion, căpitan Ovidiu Claudiu Mehedinți, plutonier Valentin Ciubotaru, toți din UM 02280 – Cotești, pentru infracțiunea de omor deosebit de grav.

Dosar nr. 47/P/2000 – rechizitoriu din 24.01.2000 privind pe căpitan Mihai Semeș de la UM 01615 – Brașov, pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 1276/P/1991 – privind pe căpitan Costel Lazăr de la UM 01057 – Mihai Bravu, pentru instigare la omor.

Dosar nr. 1278/P/1997 – rechizitoriu din 10.12.1998 privind pe maior Grigore Vădeanu de la UM 01852 – Hunedoara, pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 181/P/1998 – rechizitoriu din 02.04.1998 privind pe maior Gheorghe Giurcă de la UM 01175 – Iași, pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 1810/P/1997 – rechizitoriu din 12.11.1999 privind pe maior Viorel Purdea de la UM 01326 – Oradea, pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 1703/P/1999 – rechizitoriu din 24.02.2000 privind pe căpitan Gheorghită Popa de la UM 01933 – Hunedoara, pentru omor deosebit de grav și tentativă de omor.

Dosar nr. 184/P/1995 – rechizitoriu din 21.10.1997 privind pe căpitan Grigore Petrea și soldat Ion Purcărea, ambii din UM 01199 – Ghimbav, pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 1668/P/1997 – rechizitoriu din 04.11.1997 privind pe căpitan Vasile Joițoiu de la UM 01185 – Timișoara, pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 88/P/1998 – rechizitoriu din 15.12.1998 privind pe locotenent major Ilie Andreoiu de la UM 01145 – Timișoara pentru tentativă de omor deosebit de grav.

Dosar nr. 288/P/1999 – rechizitoriu din 30.06.1999 privind pe civilii Dumitru Sivera, Aurel Mișu, Adrian Carica, Petre Munrean, Marius Nagy pentru omor deosebit de grav.

Dosar nr. 70/P/1996 – rechizitoriu din 16.12.1997 privind pe sergent Toma Avram de la UM 01199 - Ghimbav pentru omor.

Dosar nr. 1007/P/1991 – rechizitoriu din 21.10.1996 privind pe fruntașul Dan Hăinaru de la UM 02210 – București pentru ucidere din culpă.

Dosar nr. 1622/P/1997 – rechizitoriu din 13.11.1997 privind pe plutonier major Eugen Udrea de la UM 01671 – Buzău pentru tentativă de omor.

Dosar nr. 87/P/1998 – rechizitoriu din 10.12.1998 privind pe soldat Dorin Toma de la UM 01929 – Reșița pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 1600/P/1998 – rechizitoriu din 09.04.1998 privind pe soldat Marian Nițu de la UM 01889 – Galați pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 723/P/1995 – rechizitoriu din 28.12.1998 privind pe plutonier Gheorghe Ceacăru, fruntaș Ion Cârstinescu, soldat Dinu Gheorghe, soldat Ilie Burlacu, soldat Adrian Pătrașcu, toți din UM 02305 – Lăculețe, jud. Dâmbovița, pentru tentativă de omor.

Dosar nr. 1424/P/1995 – rechizitoriu din 22.12.1998 privind pe civilul Costel Socol pentru infracțiunea de omor.

Dosar nr. 340/P/1995 – rechizitoriu din 23.07.1996 privind pe civilul Ion Bătrânu pentru nerespectarea regimului armelor și munițiilor și furt.

Dosar nr. 1623/P/1997 – rechizitoriu din 17.10.1997 privind pe plutonier major Mihai Marin de la UM 02262 – Târgoviște pentru tentativă de omor.

Dosar nr. 476/P/1996 – rechizitoriu din 17.10.1997 privind pe plutonier major adjunct Ștefan Jipa de la UM 02176 – Buzău pentru infracțiunea de omor.

Lotul „Cluj“ 8 inculpați

Dosarul represiunii de la Cluj – Napoca a ajuns pentru prima dată în instanță în 1990. Prin rechizitoriu au fost acuzați de **instigare la omor deosebit de grav** și la tentativă de omor deosebit de grav doi inculpați care au ordonat intervenția armată împotriva demonstranților în ziua de 21 decembrie 1989:

Ioachim Moga, prim-secretar al Comitetului județean Cluj al PCR și șef al Consiliului Județean de Apărare (CJA),

Iulian Topliceanu, general, comandant al Armatei a 4 – a și membru în CJA Cluj.

Doi ofițeri din MI au fost trimiși în judecată pentru **instigare la purtare abuzivă și arestare nelegală**:

Ioan Șerbănoiu, general, șef al Inspectoratului județean al MI și membru în CJA Cluj.

Stoian Rusu, colonel, comandant al Miliției județului Cluj.

Trei comandanți care au ordonat deschiderea focului împotriva manifestanților au fost acuzați de **instigare la omor deosebit de grav**:

Valeriu Burtea, căpitan, comandantul UM 01215 Florești, la ordinul căruia au fost uciși prin împușcare 9 demonstranți, alți 15 fiind răniți de gloanțe;

Laurențiu Cocan, lt. colonel, comandant de divizion în cadrul aceleiași UM Florești, ai cărui subordonați au tras în demonstranții din apropierea **Fabricii de Bere**;

Maiorul **Ilie Dicu**, comandantul unei companii de la UM 01278 Someșeni care a ordonat deschiderea focului în urma căruia au fost 4 morți și 10 răniți în zona Hotelului *Astoria*, a fost acuzat nu numai de instigare la omor, dar și de **uciderea cu propria-i armă** a doi revoluționari.

Dintre militarii acestei companii a mai fost identificat ca autor de **omor calificat** soldatul **Marian Bolboș**.

Inițial, în dosar **au mai fost cercetate** trei persoane și anume:

Nicolae Constantin, membru CPEx, prezent la Cluj ca reprezentant al conducerii PCR pentru aplicarea măsurilor de reprimare a revoluționarilor – față de care s-a dispus suspendarea urmării penale fiind deja condamnat în procesul membrilor CPEx,

Ilie Ceaușescu, general, adjunct al ministrului Apărării Naționale, în sarcina căruia s-a reținut supravegherea aplicării măsurilor dispuse de MAPN – faptă care a fost considerată a nu constitui infracțiune,

Dando Carp, căpitan, comandant de companie aparținând UM 01215 Florești (între timp avansat lt. colonel), acuzat de declanșarea

focului de către subordonații săi în manifestații din fața *Librăriei Universității*, unde au fost ucise sub rafale 11 persoane și alte 23 rănite – a fost scos de sub învinuire penală pe motiv că nu a ordonat foc, soldații trăgând din proprie inițiativă.

În 1992, Secția Militară a Curții Supreme de Justiție retrimite dosarul la Parchet pentru completarea urmăririi penale. Dosarul rămâne în nelucrare până în 1997 când se reiau cercetările și rechizitoriul este înaintat CSJ la **29.05.1998**.

2003. Prima hotărâre este pronunțată după alți cinci ani de Secția Penală a CSJ (Secția Militară fiind între timp desființată prin lege). Este Sentința nr. 33 din 9 aprilie 2003 prin care, din cei 8 inculpați, doi sunt **achitați**. (Ioachim Moga și soldatul Marian Bolboș); pentru doi (general Ioan Șerbănoiu și colonel Stoian Rusu) se ia act că instigarea la purtare abuzivă, la arestare nelegală și la cercetare abuzivă a fost **amnistiată** prin Decretul nr. 3/1990. În cazul a trei inculpați trimiși în judecată pentru instigare la omor deosebit de grav (general Iulian Topliceanu, fostul căpitan, devenit între timp colonel, Valeriu Burtea și colonel Laurențiu Cocan), instanța schimbă încadrarea juridică în ucidere și vătămare corporală din culpă și încetează procesul penal întrucât pe parcurs se împlinise termenul de **prescripție** a răspunderii penale.

*Prima
instanță*

Pentru moartea a 26 oameni și rănirea prin împușcare a altor 57, Secția Militară a **CSJ identifică un singur vinovat condamnabil**: căpitanul Ilie Dicu (avansat și el între timp la gradul de maior), care primește o pedeapsă de 5 ani închisoare.

Apel și recurs

2005. După admiterea apelului introdus de Parchetul General și rejudecarea inculpaților, Secția Penală a CSJ anulează hotărârea din 2003 și prin Sentința nr. 323 din 23 mai 2005 îi **condamnă pe următorii**:

Ioachim Moga – 8 ani închisoare,

Iulian Topliceanu – 10 ani închisoare,

Valeriu Burtea și Laurențiu Cocan – câte 9 ani închisoare,

Ilie Dicu – 15 ani închisoare.

La pedepsele privative de libertate se adaugă 5-10 ani de interdicere a exercitării unor drepturi, iar în ultimele patru cazuri și degradarea militară.

În privința altor doi inculpați pentru care Parchetul General ceruse menținerea acuzațiilor din rechizitoriu și condamnarea, apelul este respins. **Sunt achitați** generalul Ioan Șerbănoiu și colonelul Stoian Rusu pe motiv că au ordonat reprimarea demonstranților (doar!) cu bastoane de cauciuc și tunuri de apă, precum și Marian Bolboș, militar în termen (la o unitate MApN) pe motiv că a ucis un om executând un ordin.

2006. Parchetul General atacă Sentința Secției Penale a CSJ. Dosarul este soluționat de CSJ în complet de nouă judecători. În 20 martie 2006, prin Decizia nr. 121, **recursul este respins** rămânând definitive condamnările și, respectiv, achitățile anterioare.

Spre deosebire de *Lotul Timișoara* în care, din 25 inculpați, 21 proveneau din Securitate și Miliție având grad de general, colonel, maior și, respectiv, căpitan, în timp ce din Armată nu fusese identificat nici un vinovat, în *Lotul Cluj*, din 11 inculpați, proveneau din Securitate și Miliție 2 inculpați (ambii achitați) iar din Armată 6 inculpați (din care 4 condamnați).

Pentru stabilirea responsabilității celor vinovați de moartea a 21 persoane și rănirea prin împușcare a altor 55 persoane în ziua de 21 Decembrie, au fost cercetate în total 180 persoane. Marea majoritate a dosarelor Procuraturii s-a soldat cu neînceperea urmăririi penale. În afara „Lotului de la Cluj“, pe rolul instanțelor de judecată a mai ajuns un singur proces.

În 1990, trei ofițeri din Securitate au fost trimiși în judecată, fiind acuzați de molestarea unor manifestanți: maiorii **Gheorghe Herța**, **Gheorghe Luzeș și Alexandru Popovici Filip**.

*Alte dosare
la Cluj*

Amnistiați

1991. Prin sentința Tribunalului Militar Teritorial au fost condamnați la închisoare. Toți trei au introdus apel.

1992. Apelul a fost soluționat de Curtea Militară București. Aceasta ia act de amnistierea infracțiunii de abuz în serviciu (săvârșite anterior Decretului nr. 3/1990) și îi **achită**.

Carăș Severin

Evenimentele din județul Caransebeș din după amiaza zilei de 21 decembrie, soldate cu doi morți și 13 răniți, au fost anchetate de Procuratură în 1990. Rechizitoriul de trimitere în judecată a vizat 11 ofițeri de Miliție. Dosarul a fost soluționat de Tribunalul Militar Extraordinar Carăș Severin.

Pentru **tentativă de omor** patru inculpați au fost condamnați la închisoare, ceilalți șapte au fost **achitați** în baza Decretului de amnistie nr. 3 din 4 ianuarie 1990.

Alba

La începutul anului 1990 a fost deschis un dosar penal în care Procuratura Militară a cercetat mai multe persoane în legătură cu evenimentele de la Cugir pe parcursul cărora s-au înregistrat 42 răniți. Au fost inculpați patru ofițeri de Securitate, colonel **Florian Brihac**, maior Gheorghe Lupeș, lt. colonel **Ștefan Ceaușescu** și căpitan **Gheorghe Burian**, acuzați că au ordonat foc și au tras ei înșiși în manifestanții care intraseră în sediul Securității.

1991. Tribunalul Militar Extraordinar Alba i-a condamnat pe primii doi menționați la câte 8 ani închisoare iar pe ceilalți doi tot la 8 ani închisoare.

Pentru crimele săvârșite în ziua de 21 decembrie și în noaptea de 21/22 decembrie 1989 au fost deschise doar câteva dosare în care au fost judecați și condamnați **Nicolae Ceaușescu, Elena Ceaușescu, Ion Dincă, Tudor Postelnicu, Manea Mănescu, Emil Bobu și 21 membri ai CPEX**, vinovați de a fi ordonat/aprobat și organizat reprimarea revoluției din București.

Pentru fapta de a fi tras în manifestații s-au efectuat câteva anchete punctuale soldate cu neînceperea urmăririi penale pe motiv de executare a ordinului unui superior, caz fortuit sau legitimă apărare.

Pentru ofițerii care au ordonat să se tragă s-a început o anchetă amplă în 1997, nefinalizată până în prezent. Este așa – numitul **Dosar 21 decembrie** în care sute de răniți și urmași ai celor decedați s-au constituit părți civile.

În dosare individuale au fost condamnați fostul general **Nicolae Andruța Ceaușescu**, pentru omor deosebit de grav; fostul general **Iulian Vlad**, pentru complicitate la omor deosebit de grav; fostul colonel **Gheorghe Marinescu**, pentru instigare la omor deosebit de grav; fostul lt. colonel **Gheorghe Rodeanu** pentru rănirea gravă a unui revoluționar.

București

„LOTUL OTOPENI“

1993. Prin rechizitoriul Secției Militare a Parchetului General sunt trimiși în judecată trei ofițeri acuzați de lipsă de coordonare a două acțiuni paralele în zona Aeroportului Otopeni, ceea ce a condus la atac și contra-atac din partea militarilor din Garnizoana MApN de la aeroport și, respectiv, a subunității de Securitate trimise în sprijinul celor de la MApN, fiecare considerându-i pe ceilalți teroriști. Conform Dosarului nr. 59/P/1990 tragerile s-au soldat cu 50 morți și 13 răniți.

1995. Prin Sentința nr. 2 din 14 iulie, dosar nr. 3/2003, Secția Militară a Curții Supreme de Justiție restituie dosarul la Parchet pentru completarea urmăririi penale.

1997. Parchetul încheie ancheta și retrimite dosarul la CSJ.

2001. Secția Militară a CSJ constată vinovăția celor trei inculpați și îi **condamnă** la :

8 ani închisoare – **Dumitru Drăghin**, fost comandant al Garnizoanei MApN,

6 ani închisoare – **Grigore Ghiță**, fost comandant al Trupelor de Securitate,

4 ani închisoare – **Ionel Zorilă**, la data evenimentului lt. colonel în Garnizoana MApN Otopeni.

Condamnații declară recurs.

2002. Recursul este respins, sentința rămâne **definitivă**.

Procurorul general introduce **recurs extraordinar** în anulare invocând, între altele, că fostul colonel Drăghin (avansat între timp general) nu avea experiența necesară exercitării actului de comandă în condiții de luptă; că fostul comandant al Trupelor de Securitate Grigore Ghiță (avansat succesiv din maior până la gradul de general) se supusese ordinului comandantului Aviației Militare; că fostul lt. colonel Ionel Zorilă acționase în condiții de stres și confuzie.

2003. Prin Decizia nr. 1 din 27 ianuarie 2003, Secțiunile Unite ale Curții Supreme **resping recursul** procurorului general. Sentința din 2001 rămâne definitivă, inclusiv sub aspectul obligației celor trei condamnați de a plăti daune materiale victimelor (răniți) și urmașilor celor decedați.

În aprilie **2003**, Grigore Ghiță este grațiat prin Decretul prezidențial nr. 229.

Dincolo de acest proces au rămas 50 de familii care și-au pierdut fiii, majoritatea recruți în stagiul. 13 militari răniți au supraviețuit, marcați fizic și sufletește după ororile trăite.

REMEMBER

„Libertate te iubim ori învingem ori murim”

Din 16 decembrie până în 22 decembrie, ora 12:00 (înainte de căderea regimului Ceaușescu), au fost ucise 172 persoane din care 70 la Timișoara, 54 la București și 48 în alte localități din țară.

Au fost grav rănite și adesea mutilate pe viață 1.187 persoane, din care 368 la Timișoara, 604 la București și 215 în alte localități.

Au fost lipsite de libertate în mod ilegal și supuse unor tratamente inumane 1.623 persoane, dintre care 900 numai la Timișoara.

Din 22 decembrie, ora 12:09 (după fuga lui Ceaușescu), **până în 31 decembrie 1989**, au fost ucise 1.032 persoane, din care: 543 în București, 94 în Sibiu, 39 în Brașov, 32 în Constanța, 19 în Arad, 24 în Craiova, 40 în Buzău, 41 în Brăila, 11 în Reșița, 4 în Hunedoara, 7 în Turda, 2 în Târgoviște, 7 în județul Harghita.

Au fost rănite, în general prin împușcare, 2.245 persoane, din care: 1.275 în București, 249 în Sibiu, 83 în Brașov, 93 în Constanța, 38 în Arad, 100 în Craiova, 57 în Buzău, 98 în Brăila, 10 în Reșița, 3 în Turda, 9 în Hunedoara, 7 în Târgoviște, 26 în județul Harghita.

Au fost lipsite de libertate în mod ilegal și supuse unor tratamente inumane 1.779 persoane.

Pentru 1.104 români, înaintea vieții în post-comunism a venit moartea.

Pentru 3.432 români, viața va însemna durere și deznădejde.

În decembrie 1989, postamentul din Piața Romană, pe care Ceaușescu urma să dezvelească o imensă statuie închinată victoriei comunismului în România, a fost acoperit cu flori și lumânări. De jur împrejur, pe peretele de beton, cineva a scris cu litere mari și negre: *De Crăciun ne-am luat rația de libertate!*

22 milioane de români și-au cucerit (mai puțini) sau au primit în dar (mai mulți) - LIBERTATEA.

Cât (și mai ales **cum**) va fi fost ea folosită va marca istoria celor aproape două decenii de tranziție postcomunistă.

Când vom înțelege și ne vom asuma această istorie vom ști și **când** s-a încheiat Revoluția Română din Decembrie.

Sfârșit fără început

„Rația de libertate”

ÎN CURÂND:

**PĂCATUL ORIGINAR,
SACRIFICIUL FONDATOR**

REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE '89

trepte spre adevăr

vol. II

PIETRE DE HOTAR

1989 este considerat un an limită pentru prăbușirea dictaturilor comuniste în Europa Centrală și de Sud Est și în zona baltică și pentru eliberarea lor de sub dominația sovietică.

Această transformare istorică s-a produs în urma unor uriașe manifestații anticomuniste, sub presiunea cărora regimurile dictatoriale comuniste au cedat pașnic puterea. Acest transfer a fost agreat de conducerea PCUS și KGB, care spera să salveze integritatea URSS și să-și mențină sub alte forme influența politică, militară și economică în zonă cu ajutorul unor lideri comuniști reformatori.

Datorită radicalizării mișcărilor populare, URSS a fost obligată să accepte noii conducători impuși de popor din rândul elitelor intelectuale anticomuniste, cu orientare ideologică de centru dreapta și prooccidentale.

Tragica excepție a revoluției române din decembrie 1989 și cazul special al tranziției postcomuniste din România constau în:

- reprimarea sângeroasă a manifestațiilor pașnice anticomuniste și anticeaușiste din 16-21 decembrie la Timișoara, București, Cluj, Sibiu...
- numărul mare de persoane ucise, grav rănite, lipsite de libertate și supuse unor tratamente neomenoase după căderea regimului Ceaușescu, în perioada 22-26 decembrie 1989.

- preluarea puterii de către militarii care conduseseră și participaseră nemijlocit la reprimarea sângeroasă împreună cu membrii unei conspirații filsovietice și cu foștii demnitari comuniști de rangul II.

Pentru a înțelege cum a fost posibil acest curs al evenimentelor este necesară o analiză în profunzime a următoarelor aspecte:

Contextul politic, economic, social și cultural din țările Europei Centrale și de Sud-Est și din fosta URSS care a făcut posibilă căderea regimurilor comuniste din aceste țări.

Care a fost contribuția Occidentului la căderea imperiului sovietic și cât de mult a contat ea.

Rolul liderilor comuniști reformatori, al elitelor intelectuale anticomuniste și al mulțimilor populare

Conspirațiile anticeaușiste și anticomuniste din România

Principalele evenimente ale rezistenței anticomuniste din România care au premers și pregătit psihologic mișcarea populară din decembrie 1989.

Conspirația filsovietică, legătura complotiștilor cu serviciile secrete sovietice (KGB și GRU) și cu conducerea Partidului Comunist din Uniunea Sovietică (PCUS).

Contextul intern care a determinat natura sângeroasă a reprimării din 16-21 decembrie 1989, ordonate de Nicolae Ceaușescu cu complicitatea Comitetului Politic Executiv al Partidului Comunist Român (CPEX al PCR) și executate de Armată, Miliție, Securitate.

Participarea la instaurarea unui regim militar, după fuga lui Nicolae Ceaușescu, a unei părți din conducerea Armatei (care a înglobat și Securitatea și Miliția).

Caracterul criminal al diversiunii atacurilor „teroriștilor” soldate cu 942 morți și 2245 răniți.

Răspunderea politică și penală a organizatorilor și conducătorilor Consiliului Militar pentru crimele comise în perioada 22-25 decembrie 1989.

Caracterul imprescriptibil al crimelor împotriva umanității și judecarea vinovaților pentru aceste crime.

Favorizarea infractorilor și abuzul în serviciu contra intereselor persoanelor vătămate săvârșite de polițiștii și magistrații care au tergiversat anchetarea și judecarea crimelor din decembrie 1989.

Caracterul neocomunist al puterii nou instalate și conservarea structurilor ccaușiste de represiune politică în timpul primelor două mandate ale președintelui Iliescu (1989-1996).

Constituirea și mobilitatea elitelor politice și economice 1989-2009.

PUNCTUL PE I

Adevărul despre evenimentele din decembrie 1989 rămâne o provocare fundamentală pentru istoria contemporană a României. Chiar dacă pare să nu mai aibă astăzi o semnificație politică marcantă și, în mod evident, nu mai stârnește un interes deosebit în opinia publică, el **este indispensabil pentru a înțelege problemele actuale ale țării și, mai ales, viitorul ei.**

În fostele țări comuniste din Europa Centrală (Polonia, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Ungaria), Sud Estică (Bulgaria, RSS Moldova) sau baltice (Lituania, Letonia, Estonia), intelectualii democrați au profitat de politica de „glasnost” (transparență) pentru a comunica între ei, pentru a se organiza în mișcări civice și a transmite către restul societății un proiect politic de transformare a regimurilor comuniste în societăți democratice cu

economie de piață de tip occidental. Acțiunea lor a avut un puternic impact în redeschiderea sentimentului național și a sentimentului religios, care au jucat un mare rol în mobilizarea maselor.

Specificul României a constat în persistența, până în ultimul moment, a unui regim dictatorial extrem de dur (mai dur chiar decât starea de asediu decretată de generalul Jaruzelski în Polonia).

Supravegherea totală de către Securitate a întregii societăți, dar cu precădere a intelectualilor umaniști (scriitori, filosofi, artiști, muzicieni), foarte activi în celelalte țări comuniste, a împiedicat organizarea civică și politică a unei mișcări anticomuniste.

Conspirațiile anticeaușiste și anticomuniste s-au limitat la simple contacte personale. Conspirația filosovietică militaro-civilă nu a putut racola persoane active din nomenclatură, armată și securitate, astfel încât rolul ei în căderea regimului Ceaușescu a fost nul.

Doborârea dictaturii lui Nicolae Ceaușescu s-a realizat printr-o revoltă populară anticomunistă.

O tentativă de realizare a unei revolte, cu participarea muncitorilor, a fost inițiată la Iași de un grup de intelectuali curajoși și fără legătură cu vreo influență exterioară, dar ea a eșuat din cauza arestării liderilor și contracararea ei de către Securitate.

Revoluția de la Timișoara din 16-21 decembrie a parcurs toate etapele unei revoluții: revolta spontană a unui grup de oameni curajoși, reprimarea sângeroasă executată de către forțele conjugate ale Securității și Miliției, intervenția Armatei cu TAB-uri și tancuri, arestarea, torturarea și asasinarea liderilor spontani, lichidarea martorilor incomozi, extinderea protestelor de stradă, greva generală, atacarea sediului puterii de partid și de stat și ocuparea acestuia, fuga conducerii locale și a reprezentanților conducerii centrale, înfrângerea armatei în stradă și obligarea acesteia să se retragă în cazărmi, crearea unui nou centru al puterii, alegerea publică a liderilor de către masa manifestanților, crearea unui partid

politic și a unui program politic și publicarea acestuia într-un ziar special editat. Ea s-a încununat cu declararea Timișoarei ORAȘ LIBER în plină dictatură comunistă și a conducerii lui Nicolae Ceaușescu.

Revoluția a continuat la București în 21/22 decembrie după același scenariu: revolta spontană în timpul mitingului organizat de Ceaușescu inițiată simultan de mai multe grupuri de oameni curajoși, unii dintre ei veniți de la Timișoara pentru a ridica Bucureștiul.

Manifestația din Piața Romană înăbușită cu brutalitate prin ridicarea și apoi torturarea participanților la Miliție și încarcerarea lor la Jilava

Manifestația din Piața Universității în jurul baricadei de la INTER a determinat concentrarea unor enorme forțe militare Armata, Securitate, Miliția precum și gărzi patriotice și activiști de partid sprijiniți de TAB-uri, tancuri și elicoptere.

Rezistența eroică a manifestanților neînarmați în fața acestei forțe total disproporționate care a declanșat un război împotriva unor oameni care cereau doar libertate și democrație marchează pentru ziua de 21 decembrie ca și pentru 18/19 decembrie, la Timișoara, una din paginile de glorie ale istoriei României și a lumii civilizate.

Acțiunea revoluționară a fost amplificată în 22 decembrie de către muncitorii de pe marile platforme industriale care au neutralizat armata, determinând-o să se retragă în cazărmi. Revoluționarii au pătruns în sediul Televiziunii și Radioului național, au ocupat sediul Securității, au impus un acord de capitulare Miliției și au ocupat sediul Comitetului Central, obligându-l pe Ceaușescu să abandoneze puterea.

În vidul de putere creat, puterea a fost preluată în 22 decembrie de o fracțiune din conducerea Armatei care și-a subordonat Securitatea și Miliția, precum și conducerea noilor

autorități administrative create în țară printr-un transfer pașnic de putere de la organele comuniste locale.

În aceeași zi, 22 decembrie, conducătorul de facto al Armatei, generalul Victor Athanasie Stănculescu, a cedat formal puterea politică lui Ion Iliescu, fost demnitar comunist marginalizat, recunoscut ca lider de către o conspirație militaro-civilă anticeaușistă aflată în legătură cu structurile de spionaj sovietice dar al cărui rol în căderea regimului Ceaușescu a fost nul.

Din 22 decembrie 1989, puterea politică a fost exercitată în numele unui Front al Salvării Naționale în care au fost incluse și nume ale unor oponenți anticomuniști, însă decizia efectivă a aparținut exclusiv reprezentanților complotului filosovietic compus din marginalizați ai regimului comunist, în acord cu fosta nomenclatură comunistă ceaușistă din Armată.

Pentru a scăpa de răspunderea represiunii criminale din perioada 16-21 decembrie, cadre din conducerea Armatei au organizat, în perioada 22-25 decembrie, folosindu-se de Direcția de Informații a Armatei și a altor structuri de informații, o uriașă diversiune mediatică, așa numita afacere a „teroriștilor” români și străini, care ar fi acționat în favoarea fostului dictator, ceea ce s-a dovedit a fi un fals.

Diversiunea mediatică a avut rolul de a acorda legitimitate membrilor complotului filosovietic, lipsiți de orice merit în căderea dictaturii. Ea a avut și rolul de a distrage atenția de la responsabilitatea vârfurilor nomenclaturii comuniste din România, singura dintre țările cu conducere comunistă (Polonia, Cehoslovacia, RDG, Ungaria, Bulgaria, Albania, Rusia și celelalte republici sovietice) care nu a întreprins nimic asemănător cu acțiunile din cadrul altor partide comuniste precum debarcarea liderilor compromiși în plenarele Comitetului Central, negocieri cu opoziția, reforme economice transparente, democratizare treptată.

Cele trei zile și nopți de confuzie și teroare din 22 până în 25 decembrie au avut și rolul de a deturna tendința anticomunistă a mișcărilor populare și de a controla sau înlătura pe cei care puteau concura noua putere cu un program de reforme reale.

Manevrele criminale ale Consiliului Militar au condus direct sau indirect, în perioada 22-25 decembrie, la uciderea a 942 de oameni și rănirea gravă a 2245 persoane. Dacă în perioada 16-21 decembrie, morții și răniții au fost civili neînarmați, morții și răniții din perioada 22-25 decembrie sunt în cea mai mare parte militari uciși și răniți de alți militari și în mică măsură civili uciși de militari sau de civili înarmați de către Armată. Aceasta în condițiile în care în România nu existau nici un fel de arme și muniție la dispoziția civililor.

Represiunea împotriva revoltei populare ordonată de Ceaușescu și executată de Armată, Miliție și Securitate, în strânsă cooperare cu organele de partid în perioada 16-22 decembrie, s-a soldat cu uciderea a 162 persoane și rănirea gravă a 1107 oameni neînarmați.

Pentru cele 162 persoane ucise **până în 22 decembrie '89**, Nicolae Ceaușescu a fost condamnat la moarte și executat, membrii CPEX au fost judecați și condamnați la pedepse între 10-20 ani închisoare, generalii Stănculescu și Chițac au fost, de asemenea, judecați și condamnați la câte 15 ani închisoare.

Pentru cele 942 persoane ucise **după 22 decembrie 1989**, ora 12:00, au fost judecați și condamnați numai câțiva făptuitori direcți. **Inițiatorii, conducătorii și profitorii loviturii de stat au reușit până acum să evite orice răspundere: și penală, și politică.**

Meritul incontestabil al lui Ion Iliescu în decembrie 1989 constă în realizarea rapidă, după prăbușirea dictaturii Ceaușescu, a **reconcilierii între toate fracțiunile nomenclaturii comuniste și a**

tuturor zonelor de interes din Securitate și Armată care s-au raliat rapid noii conduceri.

Pe această bază a luat naștere încrângătura de tip mafiot care a devalizat România în perioada 1990-1996. Prețul pentru ca această reconciliere internă a nomenclaturii comuniste și a vârfurilor compromise ale Securității și Armatei să pară *reconciliere națională* a fost plătit de morții și răniții de după 22 decembrie.

Teribila solidaritate la vârf a componenților oligarhiei românești de-a lungul a două decenii este legată de implicarea lor (directă, indirectă) sau de acceptarea beneficiilor rezultate din acțiunile criminale ale loviturii de stat.

A considera că „armata“ a dat o lovitură de stat este un fals. Nu armata, ci un grup de conspiratori cinici au pus la cale un puci și au preluat puterea folosindu-se de armată.

Din înregistrările luărilor de cuvânt la întâlnirea ofițerilor superiori din structurile centrale ale MAPN cu președintele CFSN, Ion Iliescu, și cu Virgil Măgureanu, din 6-7 ianuarie 1990, rezultă clar că acești ofițeri nu au avut nici o legătură cu conspirația și au fost folosiți fără să înțeleagă ce se întâmplă.

Prin urmare, răspunderea politică și penală pentru uciderea a 942 persoane și rănirea gravă a 2251 persoane în perioada 22-27 decembrie 1989 revine **inițiatorilor și organizatorilor** loviturii de stat și, după caz, **executanților direcți** în situația în care aceștia sunt găsiți vinovați pentru fapte săvârșite cu încălcarea legii și a regulamentelor militare. A vorbi despre implicarea armatei în general înseamnă a accepta aceeași manipulare nerușinată care a asimilat răspunderea pentru nelegiuirile dictaturii comuniste, a nomenclaturii ceaușiste și a activiștilor PCR, cu cea a celor patru milioane de foști membri de partid (PCR).

A considera că „armata a înfăptuit revoluția română“ și a vorbi despre „revoluționari“ din rândurile armatei este un fals la fel de grosolan.

Armata nu s-a luptat cu nici un inamic extern sau intern înarmat. Din 16 până în 22 decembrie, ora 12:00, manifestații împotriva regimului Ceaușescu nu au avut arme. Nici în zilele de 22-27 decembrie, nu a fost identificat vreun inamic extern sau intern înarmat care să atace autoritatea de stat nou instalată. Cât privește civilii deținători de arme în acele zile, ei le primiseră de la armată pentru „a apăra revoluția“ și, în cazurile în care le-au folosit, ei au făcut-o în acest scop.

Represiunea efectuată de trupele MAPN la ordinul comandantului suprem Nicolae Ceaușescu, împreună cu trupele de securitate și miliție ale Ministerului de Interne, se încadrează în conceptul de **terorism de stat** și în categoria **crimelor împotriva umanității** datorită amploarei infracțiunilor de omor deosebit de grav, tentativă de omor deosebit de grav, lipsire de libertate, tortură și tratamente neomenoase, incriminate de Codul penal român la articolele 176 (1) și (2), 189, 267, 267.

În perioada 22 decembrie - 27 decembrie, acțiunile armatei – care înglobase și forțele de securitate și miliție ale Ministerului de Interne – au fost executate la ordinele miniștrilor Apărării Victor Stănculescu și Nicolae Militaru sub pretextul „luptei cu teroriștii“ oficializate de Consiliul Frontului Salvării Naționale și de Consiliul Militar Superior, aflate sub conducerea lui Ion Iliescu. Ele se încadrează tot în conceptul de **terorism de stat** și se plasează în aceeași categorie de infracțiuni a crimelor împotriva umanității ca și cele din perioada 16-21 decembrie.

Cercetarea penală caz cu caz a cauzelor deceselor din perioada 22-25 decembrie indică cu claritate că militarii uciși sau răniți au fost împușcați de militari care au tras unii împotriva altora.

În mara lor majoritate, civilii omorâți sau răniți au fost împușcați de militari.

Gravele distrugeri aduse unor clădiri și obiecte din patrimoniul cultural și istoric (Muzeul Național de Artă, Biblioteca Centrală Universitară) au fost provocate de militari prin folosirea nejustificată a armamentului greu în spații restrânse.

Pierderile care au afectat dotarea armatei (elicoptere, tancuri, taburi, șalupe), ca și distrugerea a numeroase obiective civile (case, spitale, sedii ale unor instituții, avioane civile etc.) au fost provocate tot de militari, în cele mai multe cazuri din incompetență.

Incompetența s-a manifestat la toate nivelurile de la concepție: un atac antiterorist nu se execută cu tancuri, taburi, avioane ci cu formațiuni mobile pregătite pentru lupta împotriva gherilelor urbane – până la incapacitatea de a utiliza profesionist tehnica de luptă. Această incompetență este urmarea politicii de umilire a armatei de către Partidul Comunist care, sub conducerea lui N. Ceaușescu a transformat-o într-o masă de manevră, a politicii de cadre controlată de securitate și de nomenclatură și de activității PCR și îndoctrinată cu un naționalism primitiv, subordonat cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu. Înlocuirea instrucției și pregătirii de luptă cu munca în agricultură pe terenurile gospodăriilor de stat și folosirea militarilor ca salahori pe șantierele faraonice ale dictatorului au lăsat urme adânci, în pofida dorinței unor tineri ofițeri de a apăra prestigiul și onoarea uniformei militare.

În ceea ce privește acțiunile criminale din 16-25 decembrie nu poate fi invocată o responsabilitate colectivă a Armatei ca instituție; este vorba despre responsabilități individuale ale făptuitorilor direcți, precum și ale celor care au inițiat, organizat și ordonat acțiunile sângeroase sau distrugerile de bunuri publice și private.

Implicarea tinerilor ofițeri studenți de la Academia militară în masacrul din Piața Universității din 21 decembrie 1989,

implicarea unor forțe civile în represiunile din 1990 și ulterior includerea în administrarea neocomunistă sau atragerea în zona afacerilor ilegale, au urmărit același scop: o solidaritate bazată pe complicitate și șantaj.

La Atena, în anul 400 î.H., o lovitură de stat a adus la putere un regim oligarhic represiv cunoscut sub numele de Regimul celor 30 de tirani. În Apologia lui Socrate, Platon menționează cum Cei Treizeci au folosit o metodă dezgustătoare dar foarte practică pentru a-și asigura solidaritatea complice a ateniensilor: implicarea a cât mai multor persoane în crimele lor.

Lămurirea rolului forțelor armate din MApN și MI (securitate, miliție) în lovitura de stat din decembrie 1989 este pentru mine o datorie imprescriptibilă. O îndeplinesc acum, pentru că acum am înțeles realitatea, după cercetări cărora le-am dedicat o bună parte a ultimilor nouă ani.

În perioada în care am îndeplinit funcția de Președinte al României și comandant al forțelor armate, am făcut toate eforturile pentru a fi diferit de predecesorii mei și pentru a imprima forțelor armate ale României o nouă concepție, o nouă structură și o nouă organizare. Și pot afirma că în bună parte am reușit.

Armata s-a reorganizat după doctrina și structurile NATO. Serviciile de informații externe au abandonat psihoza anti-occidentală, au renunțat la vechile acțiuni de spionaj în țările membre NATO și UE, ceea ce s-a confirmat prin integrarea lor în comunitatea serviciilor de informații a NATO. Poliția a rămas un teren mai slab, deși o parte din ofițerii corupți sau șantajabili au fost îndepărtați. Riscul dezechilibrării riposteii în confruntarea cu infracțiunile înregistrate zi de zi era prea mare pentru un exces de zel. Pentru prima dată, în mandatul meu, jandarmeria a fost organizată ca o forță de ordine profesionistă de tip occidental.

Meritul transformărilor pozitive din armată revine noii generații de tineri ofițeri care au înțeles și au aplicat reforma din

convingere. Ei vor conduce noua armată a României, modernă și democratică. Ei sunt chemați să devină nu numai o elită militară, ci și o elită a societății românești. Ei au nevoie să cunoască adevărul despre implicarea criminală individuală a unor ofițeri în represiunile din decembrie 1989. Pentru ca acestea să nu se mai repete niciodată.

Dorința de schimbare a mulțimilor care au participat la revolta populară din decembrie 1989 s-a materializat într-o Românie membră UE și NATO, recunoscută ca o democrație consolidată, cu economic de piață funcțională la finalul unui proces care poate fi numit pe drept cuvânt o REVOLUȚIE. Cunoașterea adevărului asupra tuturor evenimentelor din decembrie 1989 și a perioadei ce a urmat acestora poate elibera România de obsesia păcatului originar, consolidând demnitatea și solidaritatea națională construită pe temelia sacrificiului fondator.

File de jurnal

Ohrid, 19 februarie 2009

Fata Morgana

Împreună cu Liubisha Georgevschi, dramaturg și regizor, președintele Parlamentului Republicii Macedonia și Jelio Jeleu, filosof, fost președinte al Bulgariei la o masă de lemn dintr-un restaurant rustic în orașul vechi în jurul unei carafe de vin roșu. Prin geam se văd sub lumina lunii zidurile Bisericii Sfânta Sofia care înfruntă vremile de peste un mileniu. Dimineața am fost toți trei protagoniștii unei dezbateri asupra miturilor din Balcani:

miturile libertății și jertfei. Acum vorbim de propria noastră experiență la ieșirea din noaptea dictaturii comuniste, de aerul tare și amețitor al libertății, despre ce-am simțit atunci. Mi-amintesc că Talleyrand, versatilul și spiritualul om de stat francez care a supraviețuit cu succes la trei regimuri politice, pomenea într-unul din puținele sale momente de sinceritate din viața sa de „fericirea după revoluție“. După douăzeci de ani de la evenimentele din decembrie 1989, oricât s-ar așterne peste ele praful uitării sau mâzga compromisurilor, cei care le-am trăit atunci în direct nu le putem uita până în ultima clipă a vieții noastre.

Nu poți descrie un catharsis celor care nu l-au trăit, decât asumându-ți ridicolul celor care povestesc, transfigurați, un vis, re trăindu-l în fața unora care-l percep doar ca o înșiruire de cuvinte. Uneori mă gândesc că poate a fost chiar un vis. Care pentru români a durat șapte ore dintr-o zi de 22 decembrie 1989, de la orele 12.30 – fuga dictatorului cu elicopterul, la 19.30 – primele focuri de armă trase de și împotriva unor fantome, „teroriștii“, într-o piață din București numită azi Piața Revoluției.

Doar șapte ore s-au scurs de la o stare de incredibilă fericire, în care toți se simțeau uniți în bucurie și încredere, la coșmarul fricii că fiecare dintre cei din jur ar putea fi dușmanul.

De fapt, aceasta a fost marea crimă. Dincolo de omorârea unor oameni reali de alți oameni reali, cu arme reale, a fost ucisă **solidaritatea** cu arma suspiciunii și, odată cu ea, fericirea. Nu există proces pentru această crimă pentru că nu se poate găsi nici cadavrul, nici arma crimei. Și, de altfel, oricine ar fi acuzat s-ar putea apăra apelând la o realitate de necontestat. Fericirea invocată era oricum condamnată să moară și s-ar fi stins lent, dar implacabil, ca toate fericirile, după toate revoluțiile, din toate timpurile, din toată lumea.

Poate dacă dura mai mult am fi avut doar mai mult timp să o mirosim, să o gustăm, să o atingem și am putea astăzi să o descriem mai bine. Așa, a venit ca un vânt, ca un val și s-a dus cum se duc

vânturile, valurile. Uneori mi-o imaginez ca un vânt ciudat care, în loc să culce la pământ iarba conștiinței, a ridicat-o pentru câteva ore din colbul în care zăcea călcată de bocancii dictaturii, într-o poziție verticală. Sau mi-o imaginez ca un val uriaș, un tsunami pașnic, care a măturat un continent spălând conștiințele a milioane de oameni și făcându-le, după o jumătate de secol de umilințe, să freamăte timp de câteva ore, curate și proaspete.

După douăzeci de ani am rămas cu amintirea unui vis: a fost sau nu a fost'?

Călătorii rătăcitori în arșița deșerturilor, slăbiți și obosiți de drumul prea lung, văd în zare imaginea unei oaze imaginare. Cei din vechime au botezat ciudata întruchipare – Fata Morgana. Fata, de la fatum – destin. Țăranii din Maramureș numesc aceste imagini tremurânde: apa morților.

Morții Revoluției, în somnul lor de veci, sub crucile de lemn sau de marmură albă sunt singura realitate necontestată care îi unește și îi desparte deopotrivă pe cei care au trăit-o atunci, rămași astăzi martori tot mai singuratici într-o lume a uitării.

Din când în când, unii mai retrăiesc un vis: fericirea după revoluție.

decembrie 2008

Despre cruzime și uitare

Jurnalele TV de la ora 5: pe micul ecran se succed imagini apocaliptice ale violenței cotidiene: știri despre oameni loviți, schingiuiți, omorâți cu bestialitate, cu premeditare sau din întâmplare, vecini sau membri ai familiei, copii chinuți de părinți, părinți chinuți de copiii lor. Ce este cu această spirală a violenței

fără sfârșit și cât de adânc este ea înfiptă în societatea în care trăim și în natura omului? Dacă aceste lucruri se petrec în timp de pace și într-o societate care se consideră civilizată, oare războaiele și revoluțiile nu sunt și un prilej potrivit, pentru anumiți indivizi care par ființe umane civilizate, de a-și satisface pornirile criminale, pe care altfel nu și le pot satisface fără pedeapsă decât tiranii? Ce-i determină pe oameni să-și tortureze cu cruzime semenii? În esul său „Despre cruzime“, Montaigne scrie că tiranii, ca să-și împlinescă deopotrivă cele două dorințe, să ucidă și să facă simțită mânia lor întârzie ceasul morții dușmanilor lor. Ei vor să-și extermine dușmanii dar nu atât de repede ca să nu se simtă răzbunarea.

Mult timp m-a obsedat chipul aceluia om plin de sânge pe care în seara de 21 decembrie 1989 l-am găsit căzut la pământ pe bulevardul Ana Ipătescu. Privirea înfricoșată la început pentru că nu știa dacă nu va mai fi lovit din nou, apoi neîncrederea care l-a făcut să nu accepte să îl duc cu mașina mea acasă și să-mi ceară să-l las în stația de metrou apropiată arătau cât de repede îți poți pierde încrederea în toți și în toate.

M-am gândit de multe ori de atunci: ce a generat violența extremă a ofițerilor și subofițerilor de la miliția și securitatea București care i-au schingiuit pe cei arestați în 21 decembrie în Piața Romană și pe Magheru? Oare în lipsa oricărui sentiment de compasiune sau de respect pentru ființa umană nu a existat nici măcar o tresărire de raționalitate, cum ar fi aceea că poate sfârșitul dictatorului și al regimului său se apropie și vor trebui să răspundă chiar în fața unora din cei care îi torturau doar pentru că manifestaseră pașnic pentru libertate?

Pentru ce acca cumplită barbarie organizată din 21 decembrie sau cea de la Timișoara din 16-18 decembrie? Azi cunoaștem, cuvânt cu cuvânt, conținutul dispozițiilor criminale ale dictatorului Nicolae Ceaușescu și ale Elenei Ceaușescu. Dar cine a ordonat mai departe? Cine a transmis ordinele de la eșaloanele superioare până

la cele inferioare, respectând ierarhia militară? Cine le-a executat și mai ales ce i-a motivat atât de intens pe torționari? Frica de a-și pierde privilegiile amărâte cu care îi pricopsise regimul, frica de schimbare, ura față de alții care gândeau diferit, îndoctrinarea unor oameni limitați, plăcerea de a lovi, de a călca în picioare, într-o dezlănțuire bestială, alte ființe umane, de a le vedea sângele curgând și ochii scoși, de a auzi sunetul oaselor rupte?

Te-ai fi putut la un moment dat gândi la o oarecare justificare a unor abuzuri care să încalce legea și regulamentele militare ca o reacție emoțională la faptele unor criminali sau violatori odioși. Sau la o posibilă justificare a unei comportări violente dacă colegi de-ai lor polițiști sau securiști ar fi fost omorâți, răniți, molestați, agresați sau chiar numai amenințați. Nimic din acestea nu se întâmplase. Cei bătuți cu cruzime, aruncați unii peste alții ca niște animale sau ca niște obiecte scandaseră doar „libertate“ și „dreptate“ sau se rugaseră în genunchi la Dumnezeu. Cum s-a ajuns de la ordinul de împrăștiere a manifestațiilor sau de arestare a acestora până la torturarea celor reținuți cu o cruzime extremă?

N-am aflat cât de mulți au fost acești torționari? Ca să schingiuiești în jur de trei mii de oameni în câteva ore îți trebuie efective numeroase, cel puțin zeci sau sute de oameni vigoșoși și dedicați activității de reprimare. Dar ne putem imagina că după ce și-au terminat „munca“, aceste zeci sau sute de milițieni și securiști s-au dus acasă la soțiile și copiii lor, la prieteni, sau la iubitele lor. Au avut vreodată vreo remușcare? Stim doar că după numai câteva luni, în 13-14 iunie, ei sau alții și-au reluat acțiunile violente cu aceleași metode, cu aceeași convingere în cadrul unității militare de la Măgurele sau în cadrul unor unități ale Ministerului de Interne. Mai știm că acești torționari fiind în serviciul militar erau tineri, destul de tineri ca să continue să rămână printre noi timp de 20 ani și ținând cont de energia pe care au arătat-o, în represiune vor mai fi încă un timp activi. Au avut timp să avanseze în grad, să-i

pregătească pe alții „în profesie“, să voteze, să candideze, să fie aleși, să se bucure de toate drepturile pe care le-au obținut pe seama curajului și suferințelor îndurate de cei pe care ei i-au schingiuit cu bestialitate și poate chiar cu plăcere în acel decembrie îndepărtat.

Ceașescu a plătit. A plătit cu viața, din care a fost expedit într-o manieră la fel de violentă și brutală ca cea pe care o pregătise pentru oponentii săi. Dar asta a stins vina făptuitorilor represiunii criminale din 21 decembrie, represiune care s-a desfășurat în unități militare bine cunoscute și ale căror efective sunt la fel de bine cunoscute? Faptul că victimele torturate și înfricoșate de ideea de a solicita dreptate exact celor care i-au torturat au tăcut și continuă să tacă este un argument suficient pentru ignorarea represiunii? De ce, chiar în lipsa plângerii victimelor, un fapt cunoscut public și care reprezintă infracțiunea de tortură incriminată în Codul Penal al României, nu a fost anchetat până la capăt de Procuratura Generală (sau apoi de Parchetul general) al României. De ce autorii infracțiunilor de tortură din Dosarul „Jilava“ din 21 decembrie 1989 și din Dosarul „Măgurele“ – 13-15 iunie 1990 nu au fost trimiși în judecată? Având în vedere că în ambele cazuri au fost torturate de fiecare dată mii de persoane ale căror nume sunt cunoscute la fel de bine ca și numele celor care le-au torturat, unde este acțiunea de protest a asociațiilor și fundațiilor civice în fața organelor interne și a forurilor internaționale. În afara obișnuitelor văicăreli anuale din presă în preajma comemorării unor evenimente, aproape nimic. Asociația 21 Decembrie, Asociația „Jilava“ și Asociația Victimele Mineridelor pe care le-am încurajat în demararea anchetelor la Procuratură au fost lăsate aproape singure atunci când, după încetarea mandatului meu de Președinte, anchetele începute de Parchetul Militar în perioada 1996-2000 au fost abandonate.

Și nu în ultimul rând este vorba de opinia publică. Uitarea aproape unanim consimțită a acelor acte de cruzime este oare urmasa unei rușini colective a unui popor căruia

îi place să se zugrăvească ca blând și iertător? S-a întâmplat și la alte popoare, la alte revoluții. Franța nu este singurul exemplu. Sau este urmarea unei justificări acoperitoare pentru care argumente se pot găsi oricând? În fond, cruzimea nu e generală în lume și prezentă încă de la începuturile omenirii? Iată că tortura supraviețuiește și în democrația model a SUA și tortura aplicată prizonierilor teroriști de la Guantanamo este o dovadă greu de ocolit.

Uitarea momentelor neplăcute din istoria recentă nu e un lucru rar. E un vechi consens față de momentele urâte din propria noastră istorie. Pare un consens universal. Națiunile, aproape fără excepție, țin minte și își celebrează faptele croice și momentele generoase. Țin la fel de bine minte ororile celorlalți, uitându-le pe cele proprii. Învingătorii scriu istoria care le convine. S-au făcut filme emoționale despre bombardarea orașelului Coventry din Marea Britanie de către nemți la începutul celui de-al doilea Război Mondial. Despre bombardarea Dresdei părăsită de trupele naziste și populată doar de femei și copii de către avioanele anglo-americane nu se amintește aproape deloc. La fel cum nu se vorbește despre distrugerea în acele bombardamente a operelor de artă ale patrimoniului universal din Dresda. De multe ori și învingătorii evită să vorbească despre tragediile lor dacă resimt o culpă comună. Chiar după 60 de ani. Temerea că prin rostirea adevărului se poate ajunge la răzburare regenerând spirala violenței s-a dovedit de multe ori justificată în istorie. Dar poate până la urmă distincția dintre răzburarea personală sau colectivă și sancționarea prin justiție e modul prin care putem testa soliditatea construcției democratice și a țesutului social.

Intoleranța generează intoleranță. În același timp, toleranța față de intoleranță poate fi funestă democrației și, până la democrație, ea poate fi funestă conștiinței națiunii. Dacă mai credem în așa ceva.

ULTIMUL CUVÂNT

Titlul pe care l-am ales pentru încheiere este cel al pledoariei scriitorului Mircea Vulcănescu la finalul procesului său din ianuarie 1948 de la Curtea de Apel București: „Cred în Adevăr și știu că nu e putere mai mare în lume decât Adevărul. Dacă se va hotărî că trebuie să ispășesc ceva, revendic dreptul de a pătimi și de a suferi pentru adevăr.“¹ Regimul comunist l-a condamnat la 8 ani temniță grea. A murit în închisoarea din Aiud la 28 octombrie 1952. A fost aruncat într-o groapă din cimitirul Robilor la marginea Aiudului. Ultimele sale cuvinte au fost: „Să nu ne răzbunați!“² Cuvintele sale rostite la proces și în închisoare exprimă cred, cel mai bine, spiritul acestei cărți.

Când vorbim de o revoluție ne referim cel mai adesea la împlinirea unor așteptări față de ce s-a întâmplat „după schimbare“, uitând de ceea ce a fost „înainte de schimbare“. Mai mult de patru decenii de comunism au însemnat teroare, moarte, minciună, pervertirea valorilor naționale, dar și o mare acumulare de ură, care nu s-a consumat în cele câteva zile de explozie revoluționară și care a mai explodat periodic în ultimele două decenii, nefiind complet epuizată nici azi.

Revoluția română nu a fost doar scena unor acțiuni majore, fie ele eroice, criminale, înțelepte sau stupide. Ea înseamnă și suma întâmplărilor unor oameni obișnuiți care au avut șansa sau nenorocul de a se afla dintr-o dată într-o situație neobișnuită, pentru care nu erau pregătiți. Acești oameni au dat atunci ce era mai bun sau ce era mai rău în ei, au executat ordinele orbește, cu măsură sau

¹ Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, Ed. Humanitas, 1992.

² *Voix de l'effroi. La Roumanie sous le Communisme. Recits et Temoignages*, publications de l'Association Europe Chretienne Versailles, France, Ed. M.C., București 2000.

cu exces de zel, unii au înțeles măreția momentului pe care îl trăiau și au fost gata să-și riște în mod conștient viața pentru libertate, adevăr și dreptate, alții și-au ascultat doar instinctul, unii i-au urmat pe cei temerari cu un curaj pe care nici măcar nu și-l bănuiseră, alții au așteptat cu viclenie să vadă cine câștigă sau au rămas împotmoliți în indiferența față de tot ce nu pare să îi atingă personal, indiferență la care îi condamnase obișnuința supraviețuirii cu orice preț.

Poporul suntem toți aceștia, deși este adevărat că în cele 7 zile astrale din decembrie 1989 numai acțiunea unora a adus schimbarea destinului național. Pentru a înțelege însă cu adevărat ce s-a întâmplat în 1989 nu ajunge numai să înregistrăm acțiunile unora și altora, conexiunile și consecințele lor. E nevoie de ceva mai mult. Rădulescu Motru³ scria în 1938, într-o altă cumpănă a istoriei noastre: „orice popor se străduiește să-și asigure viitorul prin valorificarea forțelor sale proprii. Și când zicem «valorificarea forțelor proprii» nu înțelegem valorificarea însușirilor etnice, cât valorificarea însușirilor etice. Poporul trăiește zi de zi prin etnic, se înalță însă la un destin istoric, prin etic.“ E timpul deci să vorbim despre **etosul** revoluției.

Revoluția din 1989 pentru România, ca și pentru celelalte țări comuniste din Europa de Est, a fost unul din acele momente pe care istoria le descrie drept „momente definitorii“. Robert Cooper⁴ consideră că în astfel de momente cruciale un popor nu acționează numai pe baza intereselor, ci conform modului de a fi ca popor, adică prin acel comportament care îi definește identitatea națională. Cooper dă ca exemplu deciziile Belgiei din 1914 și ale Poloniei din 1939, țări care ignorând calculele interesului militar, economic, social au decis să se opună fără șanse de victorie dar eroic forței

³ Constantin Rădulescu-Motru, *Românismul*, București, 1938.

⁴ Cooper, Robert, *The Breaking of Nations*, Atlantic Books Ltd, Great Britain, 2003, traducere în lb. român: *Destinarea națiunilor*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2007

superioare a Germaniei. Aș adăuga hotărârea similară din 1940 a Serbiei de a repinge alianța cu atotputernica Germanie nazistă, inclusiv oferta obținerii unor teritorii aparținând țărilor vecine.

Sunt popoare care în astfel de momente cruciale acționează pe baza mitului național sau își pot crea unul nou, cum a fost cazul scandinavilor care au înlocuit mitul vikingilor necruțători, generator al unui comportament de cruzime extremă până în secolul XII cu un comportament bazat pe toleranță și respect al păcii caracteristic scandinavului contemporan. Care este mitul național definitoriu pentru România și în ce măsură revolta eroică a românilor din 1989 poate crea un nou mit național.

Încercând să descifreze istoria modernă a Europei, Raoul Girardet⁵, mizează pe filiația între imaginarul politic contemporan și marile mituri ale omenirii. Politologul francez identifică patru mituri pe care le consideră esențiale pentru întreaga societate europeană contemporană: mitul conspirației, mitul salvatorului, mitul vârstei de aur și mitul unității. Toate patru fac trimitere la evenimente social-politice care au schimbat radical fața Europei în ultimele două decenii.

Dacă vorbim despre revoluțiile din 1989 ce au dus la înlăturarea Cortinei de Fier și la căderea comunismului, sau despre evoluția națiunilor europene în perioada imediat următoare acestor revoluții; dacă abordăm ideea unității europene sau pericolul unei eventuale reînțoarceri la comunism în toate descoperim manifestări ale acestor patru mituri politice.

Țările comuniste din sud estul Europei au trecut prin încercări asemănătoare. Ideea unui salvator național, atât de des folosită în perioada premergătoare cât și următoare celui de-al doilea război mondial s-a trasformat în realitatea unor dictaturi apăsătoare. Mitul unității și imaginea vârstei de aur au degenerat în sovietizare și în denaturarea patologică a istoriei și a realității. Mitul

⁵ Girardet, Raoul, *Mythe et mythologie politique*, Ed. Seuil, Paris 1986.

conspirației a dus la demonizarea Occidentului, văzut ca principalul adversar al pretensei bunăstări a țărilor comuniste.

Faptul că politica statelor din acest spațiu geografic a fost asociată acestor mituri într-o manieră aproape identică atrage atenția asupra unei psihologii comune. Este vorba de o sensibilitate comună care vine din adâncul unei conviețuiri seculare marcate de conflicte tragice și afinități surprinzătoare. Ea ni se descoperă în miturile care ne spun și ce nu știm încă despre noi.

Girardet nu se înșală în identificarea celor patru mituri politice cu resorturile ce au dus la conturarea civilizației europene actuale dar niciunul dintre aceste patru mituri nu poate fi considerat reprezentativ pentru estul european. Mitul care mi se pare definitoriu pentru acest areal cultural este mitul constructorului (creatorului). O lungă serie de legende grecești, românești, bulgare, albaneze, sârbești vorbesc despre un personaj aparte, identificat cu „marele constructor” ce creează prin intermediul talentului și al jerfei un edificiu unic și peren. Această construcție este fie un pod, așa cum sunt podurile de peste Arta în Grecia, peste Mostar în Herțegovina sau peste Struma în Bulgaria; fie o cetate (Scadarul) la sârbi, (Tesanc) la bosniaci, (Deva) la unguri, un turn la albanezi sau o mânăstire (Curtea de Argeș) la români. În toate cazurile, meșterul zidar este cel care alege sacrificiul suprem pentru ca munca lui să reziste peste veacuri. Dacă îl examinăm cu atenție, în acest mit putem regăsi elementele caracteristice ale tuturor miturilor evocate anterior. „Constructorul” este deopotrivă salvator, restaurator al unei ordini ideale, al unui veac de aur și luptă pentru ca trecutul și prezentul să coabiteze. Dar el mai reprezintă ceva. Ce anume?

Recitind Legenda meșterului Manole într-o interpretare antropologică a revoluției din 1989, am descoperit sensuri noi față de exegezele cunoscute ale lui Mircea Eliade⁶, Lucian Blaga⁷ sau Dumitru Caracostea⁸. Prima observație privește chiar ceea ce noi

⁶ Eliade, Mircea, Comentarii la Legenda Meșterului Manole.

⁷ Blaga, Lucian, Spațiul mioritic, în Opere, vol. 8, Ed. Minerva, București, 1985.

⁸ Caracostea, Dumitru, Poezia tradițional român: balada poporan și doina.

am considerat a fi un temei al mândriei noastre naționale, ideea că suntem singurul popor din sud-estul european în care jertfa creatorului are un puternic caracter spiritual fiind închinată ridicării unei biserici, deci dând prioritate sentimentului religios în raport cu obiective lumești de utilitate civilă sau militară, întâlnite în folclorul popoarelor vecine: pod, cetate, turn de apărare. Este cu adevărat vorba de un lăcaș de cult creștin ortodox, localizat istoric și geografic, dar nu este vorba cătuși de puțin de un mobil religios. În datina creștină, dintru începuturi, la sfințirea unei biserici se aduc moaștele unor martiri care au pățimit pentru credință. În legenda Meșterului Manole (variantea Ion Taloș) este vorba doar de confruntarea a două ambiții foarte pământești – a domnitorului și a conducătorului zidarilor – de a ridica o construcție fiecare lucrând pentru gloria lui personală, nu a lui Dumnezeu. Iar combinația dintre înălțarea unei biserici creștine și o jertfă umană păgână într-un mit asumat ca național ne face să-i dăm dreptate profesoarei Catherine Durandin⁹ care crede că istoria românilor este istoria unor contradicții nerezolvate. De fapt, nu este vorba de jertfa constructorului decât la nivelul unor frământări sufletești. Atât în mitul nostru cât și în celelalte balade sud-est europene, jertfită este o altă persoană – soția constructorului împotriva sau prin nesocotirea dorinței ei (și odată cu ea este jertfit și copilul (viitorul?) în mod direct sau prin lipsirea acestuia de sursa de a supraviețui în lipsa laptelui matern).

În pregătirea acestei duble crime, căci despre o crimă este vorba, găsim maladiile atât de cunoscute societăților recente - o conspirație sub jurământ, trădarea secretului de către majoritatea conjuraților, înșelarea victimei, mințită că este vorba doar de o glumă înainte de a fi omorâtă prin zidire. În varianta mai complexă culeasă de Vasile Alecsandri, Mănăstirea Argeșului spectrul se lărgește, domnitorul obține colaborarea meșterilor printr-o promisiune

⁹ Durandin, Catherine, Histoire des roumains, Ed. Fayard, Paris, 1995.

mincinoasă: oferirea unor privilegii cuplată cu amenințarea cu moartea sub spectrul căreia de altfel vor lucra permanent. În finalul baladei, domnitorul obține prin înșelăciune mărturia meșterilor asupra intențiilor lor viitoare, după care ordonă moartea acestora pentru a-și satisface trufia unei construcții unice în timp.

Cred că această interpretare literală a textului nu diminuează, ci sporește semnificația actuală a legendei Mănăstirii Argeșului pentru că o apropie de profunzimea teatrului grec antic care ne dezvăluie de milenii destinul tragic al omului dominat de pasiuni extreme pe care nu le poate stăpâni sau controla dar le poate înțelege.

Asumarea mitului creației prin jertfă ca mit politic definitoriu chiar în această accepțiune crudă aduce un câștig psihologic prin dizlocuirea din mentalul colectiv a mitului mioritic al pasivității și inducând în comportament rigoarea construcției.¹⁰ Din acest punct de plecare putem accesa la rigoarea și la seriozitatea necesare construirii unei politici a acțiunii în locul unei culturi a suferinței și răbdării depășită în 1989 când „mămăliga“ metafizică a explodat.

Putem merge și mai departe la construirea unui comportament bazat pe solidaritate? Putem înfrânge după două decenii de la revoluție divizarea societății noastre?

Historicul american Robert Kaplan pare mai degrabă sceptic când reproduce cuvintele unui diplomat occidental acreditat la București vorbitor de limba română: „Adevărul și reconcilierea nu sunt specifice Orientului latin“. Punctul de plecare al acestei cărți a fost promisiunea adevărului despre revoluție pe care am făcut-o din 1990 timișorenilor, revoluționarilor din București și din toată țara. Activitatea mea din ultimele două decenii a fost închinată idealului unei reconcilieri prin adevăr. În conștiința popoarelor est europene jertfa creatoare a dat naștere unui întreg sistem social, cultural și chiar religios. Dacă interpretăm rezistența anticomunistă, martirajul

¹⁰ Constantinescu, Emil, *The Balkan Myth of the Sacrifice of Creation: a Plea for Redeeming Self-Respect*, Revista Changing Balkans nr. 10, Sofia, februarie 2009

de peste patru decenii sub comunism și elanul izbăvitor al revoluțiilor din 1989 sub semnul jertfei constructive atunci este momentul ca ea să-și spună cuvântul și în inovarea politicului, scuturându-l de stereotipurile umiltoare chiar dacă la un moment dat ele au corespuns unei realități azi revoluate.

În cele două decenii scurse de la Revoluția din 1989 statul român și-a realizat „două interese politice majore”: integrarea în NATO și U.E. Primul ne garantează independența, unitatea și securitatea statului eliberându-ne de spaime seculare, cel de-al doilea prin recunoașterea statutului de democrație consolidată și economie de piață funcțională, ne oferă protecție economică într-un moment de criză financiară globalizată.

Oricât de mari realizări ar fi acestea la scara întregii istorii a poporului român este totuși vorba de interese (politice, militare, economice, sociale, culturale), dar nu de idealuri.

Politica, economia, justiția și starea morală a societății românești au stat și vor mai sta o vreme sub semnul „păcatului original” represiunea sângeroasă din decembrie 1989 și uzurparea triumfului revoltei populare printr-o manipulare criminală.

Martirii revoluției din 1989 și martirii rezistenței împotriva comunismului din perioada 1945-1989 care au murit pentru libertate, adevăr, dreptate și democrație, punând aceste idealuri mai presus decât viața lor ne-au lăsat moștenire un „sacrificiu fondator” pentru renașterea națiunii române.

Dacă dorim să ne eliberăm de „păcatul original” și să dăm un sens „sacrificiului fondator” trebuie să ne schimbăm modelul de comportament bazat pe o strategie de supraviețuire printr-un model de comportament bazat pe „respectul de sine”.

Abia atunci revoluția din 1989 va fi acel moment definitoriu pe baza căruia putem construi un model național al demnității și o viziune românească asupra lumii în care trăim.

București, decembrie 2009

La douăzeci de ani de la revoluția din 1989 o mare parte a societății românești continuă să-și pună aceleași întrebări ca în urmă cu două decenii. „A fost o revoluție sau o lovitură de stat?”, „Cine a tras în noi în 21-22?” și mai ales obsedantul „Vom afla vreodată adevărul despre revoluție?”

Filmul evenimentelor din decembrie 1989 este realizat pe baza jurnalului de luptă al unităților militare, a declarațiilor celor interogați de organele de anchetă judiciară, a datelor deținute de serviciile de informații, înregistrărilor video și audio, memoriilor publicate sau manuscrise, confesiunilor pe care mulți dintre participanții sau martorii menționați nominal mi le-au făcut personal, precum și a observațiilor proprii ale autorului implicat în aceste evenimente.

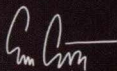
În seria

7 adevăruri despre România de Emil Constantinescu

vor apărea:

- 2 Minerialele:**
Fața violentă a postcomunismului 1990-1999
- 2 Democrația:**
De la naștere la majorat 1990-2007
- 2 Prețul schimbării:**
Administrația Constantinescu 1996-2000
- 2 Țara ca o pradă:**
Calea românească spre capitalism 1990-2007
- 2 De la țară-problemă la model regional:**
Politica externă 1996-2000
- 2 Adevărul despre minciună:**
Manipularea opiniei publice 1989-2009

„Mi-am asumat scrierea acestor cărți din mai multe motive. Pentru că, printr-un joc al destinului, am avut acces direct la documente esențiale. Pentru că am avut ocazia să fiu în contact direct cu mari actori ai jocului politic european și mondial. Pentru că, prin același joc al destinului, m-am aflat în miezul unor evenimente care au hotărât cursul istoriei ultimelor două decenii. Dar mai ales pentru că pot să spun fără ezitare lucrurile pe care le-am trăit și pe care le-am aflat, să public informații corecte și documente despre persoane în viață care ocupă poziții cheie în politica, în administrația și în economia României. Pot face acest lucru pentru că nu pot fi șantațat cu nimic din trecutul meu. Și nu pot fi cumpărat cu nici un fel de avantaje pentru prezent sau viitor“.

ISBN 978-973-21-0990-8

9 789732 109908

www.edituraminerva.ro